

Св. Альфонс Лігуорі, ЧНІ

ВЕЛИЧІ ОБОВ'ЯЗКИ СВЯЩЕНИКА

Переклад з італійської
о. Михайла Щудла, ЧНІ

SELVA, SEU DE PRAESTANTIA ET
OFFICIIS SACERDOTIS

ЗМІСТ

Слово автора.....	4
Конечні зауваги тим, хто проповідує священикам духовні вправи	4
Частина перша МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПРОПОВІДЕЙ.....	5
Глава I Гідність священика.....	5
Глава II Мета священства	11
Глава III Святість священика.....	14
Глава IV Важкість священничого гріха та кара за нього.....	23
Глава V Оспалість шкідлива для священиків	30
Глава VI Гріх неповздержності	37
1. Засліплення душі.....	39
2. Закам'янілість волі	40
3. Вічне прокляття.....	41
Глава VII Святотатська Служба Божа.....	43
Святотатство – смертельний гріх	44
Глава VIII Гріх згіршення.....	50
Глава IX Священнича ревність.....	57
I Кожний священик зобов'язаний трудитися над спасінням душ.....	57
II Яке задоволення приносить Богові священик, що трудиться для спасіння душ?.....	63
III Священик, який трудиться над спасінням інших, здобуває собі спасіння та велику нагороду в Небі	66

IV МЕТА, ЗАСОБИ І ДІЛА РЕВНОГО СВЯЩЕНИКА	68
Глава X СВЯЩЕНИЧЕ ПОКЛИКАННЯ	71
I Покликання мусить походити від Бога	72
II Ознаки Божого покликання.....	73
III Прийняття священства без покликання – небезпечне	76
Частина друга МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ІНСТРУКЦІЙ	81
I. НАУКА.....	82
ВІДПРАВА БОЖЕСТВЕННОЇ ЛІТУРГІЇ.....	82
I Гідність Божественної Літургії	82
II Приготування до Служби Божої	83
III Пошана та побожність.....	85
IV Благодарення після Літургії.....	88
II. НАУКА	91
ДОБРИЙ ПРИКЛАД СВЯЩЕНИКА	91
III. НАУКА	96
СВЯЩЕНИЧА ЧИСТОТА.....	96
I Цінність і конечність чесноти чистоти для священика	96
II Як треба берегти чистоту?.....	98
IV. НАУКА.....	105
ПРОПОВІДУВАННЯ І ТАЇНСТВО ПОКАЯННЯ	105
I ПРОПОВІДУВАННЯ	105
ТАЇНСТВО ПОКАЯННЯ.....	107
V. НАУКА	114
I. РОЗВАННЯ	114
II. Вимівки (усправедливлення себе).....	116
III. Молитва часослова	120
VI. НАУКА.....	121
ПОКОРА.....	122
I. ПОКОРА КОНЕЧНА	122
II. ЯК ТРЕБА ВПРАВЛЯТИСЯ В ПОКОРІ?	123
VII. НАУКА.....	129
ЛАГІДНІСТЬ.....	129
I Придушування гніву	130
II Спокійно приймаємо зневаги	132
VIII. НАУКА	135
УМЕРТВЛЕННЯ (особливо внутрішнє).....	135
I Умертвлення необхідне	135
II Конечність внутрішнього умертвлення.....	136
III Вправлення у внутрішньому умертвленні	138
IX. НАУКА.....	146
ЗОВНІШНЄ УМЕРТВЛЕННЯ	146
I Конечність умертвлення.....	146
II У чому полягає зовнішнє умертвлення?	147
III Користь від умертвлення	152
X. НАУКА	156
БОЖА ЛЮБОВ	156
I Священик має цілковито і вповні віддатися Богові.....	156
II ЯК МОЖНА ВПОВНІ НАЛЕЖАТИ БОГОВІ? (Засоби).....	158
XI. НАУКА.....	167
НАБОЖНІСТЬ ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ	167
I Заступництво Пресвятої Богородиці – морально конечним	167

II Віра у заступництво Пресвятої Богородиці.....	168
III Як треба плекати набожність до Пресвятої Богородиці?	171
ДОДАТОК.....	173
ПОСПІШНА (БЕЗ ПОШАНИ) БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ І ЧАСОСЛОВ.....	173
ЧАСТИНА ПЕРША ПОСПІШНА (РОЗШАРПАНА) БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ	173
I ПРИГОТУВАННЯ ДО СЛУЖБИ БОЖОЇ.....	175
II ПОШАНА	176
ЯК ТРЕБА СЛУЖИТИ БОЖЕСТВЕННУ ЛІТУРГІЮ?	180
МАРНІ ВИПРАВДАННЯ	180
III БЛАГОДАРЕННЯ ПІСЛЯ СЛУЖБИ БОЖОЇ.....	183
ЧАСТИНА ДРУГА ПОСПІШНИЙ (НЕДБАЛИЙ) ЧАСОСЛОВ.....	186
I. Пошана Божої величі	186
II. Чому проказуємо часослов?	186
III. Вартість часослова	186
IV. Уважне проказування часослова	187
СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОДАТОК для єпархіальних священиків.....	195
ПРАВИЛО ЖИТТЯ ДЛЯ ЄПАРХІАЛЬНИХ СВЯЩЕНИКІВ.....	195
а) Духовні вправи	195
б) Пожива і відпочинок.....	196
в) Пообідні духовні вправи.....	196
II ПРАВИЛА ДЛЯ СВЯЩЕНИКА, ЩО ПРАГНЕ ДОСКОНАЛОСТІ.....	197
а) Ненависть до гріха	197
б) Бажання рости в досконалості.....	198
в) Набожність до Христових Страстей.....	198
г) Добрий намір	199
г) Любов до зосередження	199
д) Підчинення Божій волі	199
е) Бажання перебувати у Небі.....	200
є) Довір'я і набожність до Пресвятої Богородиці	200
ж) Вправляння в покорі.....	200
з) Любов до умиротворення.....	200
и) Постійна молитва.....	201
III ДУХОВНІ ЗАСАДИ СВЯЩЕНИКА.....	201

Слово автора

Схиляючись перед декретами Папи Урбана VIII, заявляю: як людина релігійна з повагою сприймаю чуда, об'явлення чи ласки, що наводжу в цій книзі. Говорячи про речі та особи, за звичаєм, використовую титули **Святий** або **Блаженний**, крім тих випадків, які Свята апостольська столиця не одобрила і не канонізувала.

Конечні зауваги тим, хто проповідує священникам духовні справи

“Selva”, а не “Проповіді” чи “Духовні справи”, назвав я цю книжку; щоправда, намагався зібрати відповідний матеріал, але все ж таки не склав проповіді. Я не тлумачу вчень, не впорядковую їх, тільки коротко зупиняюся над ними; зумисне так учинив, аби читач добирав собі ті зауваги, повчання та гадки, які йому більше подобаються, щоб сам упорядковував, розширював їх і так складав власні проповіді, бо досвід свідчить, що проповідникам важко палко виголошувати повчання, якщо він не засвоїть їх у процесі роботи над матеріалом для проповіді. Тому подаю тут цитати різних авторів (часто однакового змісту), аби читач мав змогу вибирати те, що йому подобається.

Ось мета цього твору. Той, хто проповідує священникам, мусить викласти їм такі зауваження:

1. Проповідуйте з чистим наміром, старайтеся прославляти Бога, бути корисним слухачам, а не прагніть слави вченого, здібного чи вихідного бесідника.

2. Не ганяйтеся за новинами, за новими та високими думками, бо вони тільки зачаровують розум слухачів, залишаючи волю безсилою та безплідною; говоріть про те, що може зворушити слухача та спонукати його до правильних рішень доброї постанови.

3. Під час проповіді пригадуйте вічні правди, бо роздуми про них роблять витривалими, як каже Святий Дух: **“Пам’ятай про останні речі, й повік не згрішиш”**. Правда, деякі священники ніби нехтують проповідувати про ці речі, ображаються, коли бачать, що з ними поводяться немов зі світськими, ніби вони не мають помирати і ставати на суд. Отже, проповідник повинен неодноразово нагадувати про смерть, суд, вічність, бо ці правди спонукають змінити життя, якщо хтось призадумується над ними.

4. Як тільки трапиться нагода, давайте практичні вказівки, про що думати, як відбувати благодарення по Службі Божій, як настановляти грішників, зокрема, як слухати сповіді, передусім рецидивістів чи тих, які стали на цей шлях. Багато священників надто суворо або, частіше, надто легко розгрішують, отак спричиняють загибель багатьох душ. Забуваються почуті латинські цитати; залишається тільки дещо практичне.

5. З пошаною й ласкою ставтеся до священників, які слухають вас. **Шанобливо** називайте їх **учителями** та святыми; виступайте проти хиб взагалі, не торкаючись недоліків присутніх. Остерігайтеся ганити чиясь особисту хибу. По-братньому проповідуйте, бо так найлегше переконати та зворушити. **Ласкаво говоріть з ними:** не обурюйте, не вживайте зневажливих слів, бо вони швидше виведуть із терпіння душу, ніж розбудять побожність.

6. Не спонукайте слухачів до розпачу у справах спасіння чи виправлення, виголошуючи страшні проповіді. Завжди залишайте відкритими двері: щоб міг змінити життя навіть той, хто надміру підупав; заохочуйте його довіряти заслугам Ісуса Христа і заступництву Божої Матері – звертатися до цих двох могутніх якорів спасіння. До усіх проповідей міцно долучайте пояснення про потребу молитви, бо це єдиний засіб, аби отримати ласки, конечні до спасіння.

І обов’язково наголосіть своїм учням: нехай не чекають винагороди за свої труди.

Хто проповідує священникам, мусить звертатися до Божого милосердя та у своїх молитвах благодати Бога, щоб уділив силу його словам. Це відомий факт, що проповіді майже зовсім

безкорисні для священиків; і чудом є випадки, коли священик змінює життя, якщо він грішник, чи поліпшує його, якщо занепав. Ось чому молитва більше, ніж наука, має навертати священика.

Частина перша МАТЕРІАЛ ДЛЯ ПРОПОВІДЕЙ

Глава I Гідність священика

1. Ігнатій, мученик, каже, що священство – це найвища з усіх сотворених гідностей: **“Священство – вершина усіх гідностей”**¹. Св. Єфрем звав її безконечною гідністю: **“Дивне чудо, велика, безмежна, безконечна гідність священства”**². Іван Золотоустий каже, що священство слід зачисляти до небесних речей, хоча його виконують на землі: **“Священство виконують на землі, проте слід вважати його небесним ладом”**³. Касіян твердить, що влада священика вища за всяку земну владу та небесні чесноти; священик нижчий тільки від Бога: **“Божий священику, поглянь на висоту неба, а ти – вищий від неї, на високе становище володарів, а ти – ще вищий; від одного свого Творця ти нижчий”**⁴. Інокентій III: **“Священик – посередник між Богом і людиною: менший від Бога, більший від чоловіка”**⁵. Св. Діонісій називає священика божою людиною: **“Уявляємо божого мужа, коли згадуємо священика”**⁶. Ось чому Святий називав священство божою гідністю: **“Ангельська, ба й божя гідність”**⁷. Св. Єфрем каже коротко: **“Дар священичої гідності переходить усяке розуміння”**⁸. Достатньо знати, що Ісус Христос звелів чинити зі священиками, немов зі Самим Собою: **“Хто слухає вас – Мене слухає; а хто гордує вами – Мною гордує”**⁹. Тому Св. Іван Золотоустий наголошує: **“Шанує Христа той, хто шанує священика, і зневажає Христа той, хто зневажає священика”**¹⁰. Преп. Марія Онацька цілувала землю, по якій ішли священики.

2. Погляньмо на їхнє високе покликання, і побачимо їхню гідність. Бог вибрав священиків, щоб на землі займалися Його справами та інтересами. Св. Кирило Олександрійський твердить про них: **“Рід, призначений для служіння Богів”**¹¹. Св. Амвросій називає Божим покликанням священиків: **“Покликання Бога”**¹². Бог призначив священика послом Церкви, який повинен шанувати Його та просити у Нього ласки для всіх вірних. Ціла Церква не може так прославити Бога та вимолити у Нього стільки ласк, скільки один священик, який відправляє Службу Божу; без священиків Церква не змогла б більше прославити Бога, навіть пожертвавши йому життя всіх людей. Яка ж вартість життя усіх людей супроти жертви Ісуса Христа, що є безцінною? Хіба не жменька пороху всі люди перед Богом? **“Неначе з відра крапля., вони не більш, ніж на вазі пилінка”**¹³, а то й ніщо: **“Усі народи перед Ним – ніщо”**¹⁴. Отож, відправляючи Службу Божу, священик через жертву Ісуса Христа безконечно більше прославляє Бога, ніж усі люди, що жертвували Йому своє життя, усі небесні Ангели та Святі разом з Пречистою Дівою Марією, бо не можуть так, як священик, Службою Божою віддати Йому безконечного почитання.

3. Службою Божою священик гідно дякує за всі ласки, навіть за ласки, дані Блаженним, бо всі разом не можуть так подякувати Йому. Тому священича гідність більш важлива, ніж усякі, навіть небесні чесноти. Св. Іван Золотоустий каже, що священик є послом усього світу перед Богом, щоб заступатися та випрошувати ласки всім сотворінням. **“Посланник, який заступається перед Богом за всесвіт”**¹⁵. **“Священик поступає, як довірена особа Бога”**¹⁶. Немає замкненої брами для священиків.

4. Ісус помер, щоб установити священство. Смерть Христа за спасіння світу не була конечною: одна краплина Крові, одна сльоза чи молитва могли врятувати всіх, бо, як безцінна,

може спасти не один, а тисячу світів. Смерть Спасителя була потрібна, щоб установити священство: інакше де б узяти жертву, що приносять новозавітні священники? Свята, непорочна Жертва, яка гідно прославляє Бога! Усі люди й Ангели, як уже згадувалося, не можуть одночасно віддати Богові такої безмежної пошани, яку віддає Йому священник однією Службою Божою.

5. Священнича гідність зумовлена також і владою, що священник має над дійсним і містичним Тілом Ісуса Христа. Віра навчає: після того, як священник виголосить слова освячення, Втілене Слово повинно зійти під святі Види. Дивує нас, що Бог послухав Ісуса Навина: **“Бог скорився голосові чоловіка”**, затримав сонце, як Ісус Навин промовив: **“Сонце, не рухайся проти Гаваону...”** **“І зупинилося сонце”**¹⁷. Але більш дивно, що Сам Бог, слухаючи, сходить на престол куди-небудь і стільки разів, скільки кличе Його священник словами **“Це Моє Тіло”**, і перебуває на його руках, навіть якщо священник є йому ворогом. Прийшовши, залишається під владою священника, який може переносити Його, куди хоче, може, якщо йому це до вподоби, або замкнути його в Кивоті, або виставити на престолі, або винести його з храму. Він може сам Його споживати або дати іншим на поживу. **“Священнича гідносте! За твоїм бажанням, Христове Тіло утворюється з хліба. Слово в тілі зійшло з Неба і перебуває на престолі! Отримали ласку, – священники, – якої не дано Ангелам. Ангели служать Богові, священники дотикаються до Нього, роздають і споживають Його”**¹⁸.

6. Священник має владу ключів над містичним тілом, тобто над вірними: може звільнити грішника від пекла та зробити гідним Неба, повертаючи раба диявола в Божого сина. Сам Бог зважає на осуд священника: пробачає або мусить пробачати, якщо священник відмовляє у розгрішенні чи уділяє його тому, хто кається, аби тільки був гідний: **“Така велика суддейська влада священника, що небесний суд кориться його волі”**¹⁹. Священник видає присуд, а Бог підписує: **“Вирок Петра попереджує вирок Спасителя”**²⁰. **“Пан іде за слугою, одобряючи в Небі те, що слуга засуджує на землі”**²¹.

7. Священники – розподільники Божих ласк і приятелі Бога: **“Вбачайте в священниках економів Божих дібр у Божому домі та Божих товаришів”**²². **“Вони – честь і колони Церкви, двері та ключники Неба; вони – прикраса Церкви, сильні колони, брама вічного міста, через яку всі приходять до Христа; вони – ключники, у яких ключі Небесного Царства; вони – розподільники царської палати, бо з власної волі роздають ступені поодиноким людям”**²³.

8. Якщо б Спаситель уступив до якоїсь церкви та став сповідати, то Він отак говорив би: **“Розгрішаю тебе”**. Священник так само промовляє: **“Розгрішаю тебе”**. Ті, хто покався б перед Христом, і ті, хто висповідався б священникові, отримали б однакове розгрішення! Яка честь, якщо б так цар дав якомусь підлеглому владу визволяти з в’язниці, кого захоче? Ще ж більшу владу Предвічний Отець дав Ісусові Христові, а Ісус Христос – священникам! Ось вона: священники можуть визволяти з пекла не тільки тіла, але й душі: **“Син дозволив судити за все – Усі блаженним прозвали б того, кому Цар у знак пошани надав владу звільняти кинутих у в’язницю. Бог дав священникові більшу владу – владу над душами, а не над тілами”**²⁴.

9. Отож, священнича гідність – найшляхетніша з усіх світових гідностей: **“Немає в світі нічого визначнішого”**²⁵. Священнича гідність значніша за велич королів, імператорів і Ангелів: **“Поставив вас, священників, понад королями, імператорами, поставив над Ангелами”**²⁶. Св. Амвросій каже, що гідність священника так різниться від царської, як золото від олова: **“Значно нижча, як олово у порівнянні зі золотом. Золото настільки цінніше за олово, як священнича гідність – за царську владу”**²⁷. Суть ось у чому: влада царів торкається лише теперішніх надбань та тіла, а влада священника – духовних надбань та душі. **“Чим вища душа за тіло, тим шляхетніше священство за царство”**²⁸. А св. Іван Золотоустий каже: **“Князі мають владу тільки над тілами, а священники – над душами”**²⁹.

10. Земні царі хваляться, що поважають священників: **“Добрий князь шанує Божих священників”**³⁰, – писав Папа Маркил. Вони охоче згинають коліна перед священниками, цілують їхню руку та прихильно приймають благословення: **“Царі навколішки припадають перед нами,**

священиками, цілують руку й освячуються, торкаючись до неї”³¹. **“Влада священика більша, ніж царська, тому й цар поклоняється йому”**³². Бароній в Анналах (325 рік, ч. 15) оповідає, що цариця Евсевія поклікала до себе Триполітанського єпископа Леонтія. Він повідомив, що прийде за таких умов: цариця має встати з престолу при його приході, наблизитися та, опустивши голову, просити і прийняти благословення; після того, як він сяде, вона не повинна сидіти без його дозволу, бо інакше він не прийде до неї. Цар Максим запросив на обід св. Мартина. Святий подав чашу своєму капеланові, а потім – цареві³³. Цар Констянтин зайняв останнє місце на Нікейському Соборі на найнижчому кріслі після всіх священиків; але й не хотів сидіти без їх дозволу³⁴. Король св. Болеслав так шанував священиків, що навіть не смів сидіти у їхній присутності.

11. **“Священнича гідність перевищує навіть ангельську”**³⁵ – пише св. Тома. А св. Григорій Назіанський казав: **“Навіть Ангели шанують священство”**³⁶. Усі небесні Ангели не можуть пробачити гріха. Ангели-хоронителі бережуть повірені їм душі і намагаються, якщо вони згрішили, привести їх до священиків для розгрішення: **“Хоча бувають присутніми, очікуючи на священниче висвячення, але жоден з них не має влади в’язати чи розв’язувати”**³⁷. Отож, св. Михаїл може з’явитися конаючому, що взиває до нього, і прогнати дияволів, але не зможе звільнити свого підопічного з кайданів гріха, поки священик не розгрішить його. А св. Франциск Салезій висвятив якогось доброго клерика. Опісля побачив, що він, виходячи з церкви, затримався, щоб ушанувати когось і пропустити його вперед. Святий запитував клерика про причину такої поведінки. Клерик відповів, що Господь дозволив йому бачити свого Ангела-хоронителя. До цього часу Ангел-хоронитель ступав праворуч і попереджав його, а по рукоположенні перейшов на ліву сторону й перестав попереджати – от чому він змагався біля дверей з Ангелом. Св. Франциск Асизький зазначав: якщо б я побачив Ангела з раю та священика, то перше поклонився б священикові, а потім – Ангелу.

12. Влада священика більша за владу Пресвятої Діви Марії: Божа Мати може молитися за душу й отримати, що захоче, але не може розгрішити її хоча б від найменшої провини. Інокентій III каже: **“Хоч Препоблагословенна Діва була вища за Апостолів, усе-таки не Її, а Апостолам Господь довірив ключі Небесного Царства”**³⁸. Св. Бернард Сієнський писав: **“Препоблагословенна Діво, пробач, не виступаю проти Тебе: Він підніс священство вище за Тебе”**³⁹. І подає міркування: Марія один раз зачала Ісуса Христа, а священик освяченням, так би мовити, зроджує Його стільки разів, скільки хоче; виголошуючи слова освячення, священик увів би у світ Богочоловіка, якщо б Його не було ще на світі. **“Великої шани вартує гідність священиків! У їхніх руках, ніби в лоні Діви, втілюється Божий Син!”**⁴⁰ – писав св. Августин.

13. Священики – батьки Ісуса Христа. Так звав їх св. Бернард: **“Батьки Христа”**⁴¹. Священики зумовлюють Христову присутність в освяченій частиці. Отож, священика можна певною мірою назвати “творцем” свого Творця, бо освяченням він творить Утаєного Ісуса, дає Йому існування в Тайнах і творить Його як жертву, щоб принести Предвічному Отцеві. Аби створити світ, Бог лише вимовив Своє бажання: **“Він сказав, і сталося”**⁴². Так само достатньо й священикові промовити над хлібом: **“Це Моє Тіло”**, і хліб перестає бути хлібом, бо перетворюється в Тіло Ісуса Христа. **“Влада священика прирівнюється владі Божих Осіб, бо для переісточення хліба потрібно стільки сили, скільки для творення світу”**⁴³. А св. Августин писав: **“Пошани гідна, святосте рук! Щасливе покликання! Дав мені творити Себе Той, що мене сотворив, якщо можна так висловитися; сотворив Себе мною, Хто без мене сотворив мене”**⁴⁴. Як Боже Слово сотворило Небо та землю, так слова священика творять Ісуса Христа. Св. Єронім каже: **“Високе Небо та розлога земля повстали з Божим знаком; сила Таїнства надає подібної могутності священикам”**⁴⁵. Така велика гідність священика, що й на престолі благословляє Ісуса Христа, мов жертву, яку треба приносити Предвічному Отцеві. Отець Мансі каже⁴⁶, що Ісус жертвує та є жертвою на Службі Божій; жертвуючи, благословляє священика, а священик благословляє Його як жертву.

14. Крім цього, велич священничої гідності визначається високим становищем, яке він займає. Священство зветься столицею Святих: **“Місце Святих”**⁴⁷. Священики зуться Христовими вікаріями, бо заступають Його на землі: **“Ви –Христові вікарії, бо заступаєте Його”**⁴⁸. Те саме сказав св. Карло Баромей на Медіолянському Синоді: **“Божі намісники на землі”**. А перед тим Апостол говорив: **“Ми ж посли замість Христа, немовби Сам Бог напоумлював через нас”**⁴⁹. Вступаючи до Неба, Спаситель залишив на землі священників, щоб були посередниками між Богом і людьми, і, перш за все, щоб були біля престолу: **“Священик, мов Христос, приступає до престолу”**⁵⁰. **“Священик заступає Христа біля престолу”**⁵¹. **“Уяви простягнену Христову руку, як побачиш, що священник приносить жертву”**⁵².

15. Священик займає теж місце Спасителя, коли відпускає гріхи, проголошуючи: **“Розгрішую тебе”**. Ісус уділив священникам владу, яку предвічний Отець дав Йому: **“Ісус Свій одяг віддає священникам”**, – писав Тертуліян. Потрібна Божа всемогутність, аби простити один гріх. **“Боже, – співає Церква, – Ти найкраще виявляєш Свою всемогутність у щадінні та милуванні”**⁵³. Тому юдеї слушно сказали, як почули, що Ісус Христос пробачив паралітикові гріхи: **“Хто може гріхи відпускати, крім одного Бога?”**⁵⁴. Священик словами **“Розгрішую тебе з твоїх гріхів”** добивається того, що під силу тільки всемогутньому Богові, бо форма Тайн чи їх слова, виголошені священником, довершують те, що означають. Чи це б не було диво, якби хтось кількома словами перетворив білого мерина в чорного? А священник досягає чогось більшого, бо словами **“Розгрішую тебе”** вмить перетворює Божого ворога в приятеля, пекельного раба – у небесного спадкоємця.

16. Кардинал Гугон показав Господа, який промовляє до священника, що відпускає гріхи грішному: **“Я створив Небо та землю; надаю тобі можливість створити щось краще і шляхетніше: зроби праведну душу з грішної – з рабині Люципера поверни її в Мою дочку. Я зробив, щоб земля родила плоди; даю тобі можливість бути кращим творцем: роби так, аби душа приносила свої плоди”**⁵⁵. Душа без ласки – зісохле дерево, яке не може мати плоди; але, прийнявши через священника ласку, пускає паростки для плодів вічного життя. Св. Августин додає, що значно важливіше оправдати грішника, ніж сотворити Небо та землю: **“Більш важлива справа – повернути безбожника в праведника, ніж створити Небо і землю”**⁵⁶. Йов питає: **“Хіба таке рамено у тебе, як у Бога, чи можеш загриміти голосом таким, як у Нього?”**⁵⁷. У кого подібне до Бога рамено? Хто гримить голосом, немов Бог. Це священник, що, розгрішуючи, використовує Божу силу та голос, якими звільняє душі від пекла.

17. Св. Амвросій пише, що священник, розгрішуючи, виконує ту ж службу, що й Святий Дух, коли оправдує душі: **“Діло Святого Духа – священника”**. Св. Іван зазначає, що через це, даючи священникам владу розгрішати, Спаситель **“Дихнув на них і каже їм: “Прийміть Духа Святого! Кому відпустите гріхи – відпустяться їм, кому ж затримаєте – затримуються”**⁵⁸. Ісус передав їм Свій дух, тобто Святого Духа, що освячує душі, робить їх Своїми помічниками, як говорив Апостол: **“Ми-бо співробітники Божі”**⁵⁹. А св. Григорій зауважував: **“Священики одержали владу Божого суду, щоб за одним Божим правом затримувати гріхи, а за іншим – відпускати”**⁶⁰. Отож, св. Климент слушно казав, що священник – земний Бог: **“Після Бога земний Бог”**⁶¹. Давид говорив: **“Бог стоїть серед Божої громади”**⁶². Св. Августин пояснює, що священники – це Боги: **“Високі Боги; Бог Богів бажає бути посеред них”**⁶³. А Інокентій III писав: **“Священики зуться Богами через гідність свого покликання”**⁶⁴.

18. **“Що за безладдя, – мовить св. Августин, – коли комусь належить превелика гідність, а він веде брудне життя? Боже звання, а беззаконне діяння? Не допускайте високої честі та безладу у житті, божественного звання і лихої поведінки! Нехай дія відповідає призову”**⁶⁵. Хіба не перлина в болоті – велика гідність дана негідному? – каже про це Салвіан: **“Що ж таке гідність, подана негідному, – як не перлина в болоті?”**⁶⁶.

19. Св. Павло зазначає: **“Честі ж цієї ніхто не бере сам собі, лише той, хто покликаний Богом, як Арон. Так і Христос не Сам Собі присвоїв славу стати архиєреєм, вона-бо від Того, який до Нього мовив: “Син мій єси, Я сьогодні породив Тебе”⁶⁷**. Апостол перестерігає, щоб не прагнути священства, якщо Бог не кличе ось як Арона, бо навіть Ісус Христос не взяв Собі почесі священства, а чекав, щоб Отець покликав Його. Отож зрозумійте, яка це висока гідність – священство. Чим вона вища, тим більше слід її боятися. **“Велика гідність священників, але й велика кара очікує їх, якщо грішать”**, – пише св. Єронім. **“Радіймо піднесенню, лякаймося упадку”⁶⁸**. Св. Григорій каже зі сльозами: **“Вірні, очищені руками священників, вступають до небесної батьківщини, а священники провалюються в пекло. Вони – як вода для Хрещення, яка обмиває гріхи з охрещених, відкриває їм Небо, а сама сходить до клоаки”⁶⁹**.

¹ Epist. ad Smyrn.

² De Sacerd.

³ Lib. 3. de Sacerd., c. 3.

⁴ Catal. glor. I. 4. Const. 6.

⁵ Serm. 2, in Consecr. Pontif.

⁶ De Eccl. Hier. c. 1.

⁷ De Eccl. Hier. c. 3.

⁸ De Sacerd.

⁹ Лк. 10, 16.

¹⁰ Hom. 17. in Matt.

¹¹ Св. Кир. Олекс., lib. 13. de Ador.

¹² De dign. sac. c. 3.

¹³ Іс. 40, 15.

¹⁴ Іс. 40, 17.

¹⁵ Золот., De Sacerd., lib. 6, c. 3.

¹⁶ Св. Єфрем: Lib. De Sacerd.

¹⁷ Ієшуа 10, 12-13.

¹⁸ Св. Лавр. Юст.: Serm. De Euch. n. 27.

¹⁹ Св. Максим: Nativ. B. Petri, hom. 3.

²⁰ Св. Пет. Дам. Serm. 26.

²¹ Золотоуст.: De Verb. Is. hom. 5.

²² Св. Ігн. муч.: Epist. ad Polycarp.

²³ Св. Проспер: lib. 2. de vita contempl., c. 2.

²⁴ Золот.: De Sacerd. lib. 3., c. 5.

²⁵ Св. Амвр.: De dign. Sac., c. 3.

²⁶ Св. Верн.: Serm. ad Pastor, in Syn.

²⁷ Св. Амвр.: De dign. Sac. 2.

²⁸ Св. Клим.: Const. ap. 1. 2, c. 34.

²⁹ Золот.: De Sac. lib. 3.

³⁰ In c. Boni Principis, Dist. 95.

³¹ Пет. де Блоа: Serm. 47.

³² Золот.: Hom. 4. de verb. Isa.

³³ Сульп. Север: Vita S. Mart. c. 23.

³⁴ Евсевій: Vita Constant, lib. 3, c. 22.

³⁵ 3 pars, q. 22. a. 1.

- 36 Orat. ad Naz. tim. perc.
- 37 Св. Пет. Дам.: Serm. 26. de Sanct. Petr.
- 38 Cap. Nova quaedam. De Poenit.
- 39 Hom. 1. serm. 20. a. 2, c. 7.
- 40 Hom. 2. in Ps. 37.
- 41 Serm. ad. Past. in Syn.
- 42 Пс.32, 9.
- 43 Св. Верн. Сієн.: Hom. 1. serm. 20. a. 2, c. 7.
- 44 In Ps.37.
- 45 Св. Єрон.: Sermo de Corpore Christi.
- 46 Тр. 22; disc. 12. п.6.
- 47 Синод в Шартр, 1550 р.
- 48 Св. Авг.: Serm. 36. ad Fratr.
- 49 2 Кор. 5, 20.
- 50 Св. Лавр. Юст.: Sermo de Euch.
- 51 Св. Кипр., Ер. ad Coecil.
- 52 Золот.: Hom. 60. ad. pop. Ant.
- 53 Десята нед. після Зел. Свят, за лат. обрядом.
- 54 Лк. 5,21.
- 55 Гугон: In I Cor. 3.
- 56 “Св. Авг.: In Jo. tr. 72.
- 57 Йов 40, 9.
- 58 Ів. 20, 22.
- 59 1 Кор. 3,9.
- 60 Св. Григ.: In Evang., hom. 26.
- 61 Св. Клим.: Const. past., lib. 2, c. 26.
- 62 Пс.81, 1.
- 63 Serm. 36. ad. Presb. in er.
- 64 Canon: Cum ex iniuncto, de Haeret.
- 65 Св. Амврос. De dign. Sac., c. 3.
- 66 Lib. 2. ad. Eccl. Cath.
- 67 Євр. 5,4.
- 68 Св. Єронім: Lib. 3. in Ez. c. 44.
- 69 Св. Григ.: Hom. 17 in Evang.

Глава II Мета священства

1. Св. Кирило Олександрійський казав, що важко приймати священство тим, хто має страх перед Богом, які бояться брати на плечі великий тягар, що може їх розчавити: **“Бачу, що всі Святі, ніби безмежного тягару, бояться цієї Божої служби”**¹. Св. Епіфаній згадує, що не міг знайти охочого бути священиком². Картагінський Собор вирішив, що можна примушувати до рукоположення того, хто його гідний, а не хоче прийняти. Св. Григорій Назіанський пише: **“Ніхто не стає охоче священиком”**. Диякон Павло в “Житті св. Кипріяна” згадує, як Святий не хотів покоритися, коли почув, що мають намір змусити його прийняти рукоположення – відмовився від **покори**. Подібно й св. Фульгентій, як подано у його життєписі, утік і сховався: **“Ховається в невідомих печерах, попереджуючи втечею бажання народу”**. Як згадує Созомен, св. Атанасій теж утік, аби не бути висвяченим. Амвросій свідчить, що сильно опирався своєму рукоположенню: **“Я опирався висвяченню”**³; св. Григорій перебрався купцем, щоб уникнути рукоположення, хоча Бог чудами показав йому, що бажає, аби він був священиком.

2. Св. Єфрем удавав божевільного, щоб не бути висвяченим; св. Марко відтяв собі вказівного пальця; св. Амоній – вуха і ніс, але народ далі наполягав на своєму. Святий пригрозив, що відріже собі ще й язика. Після цього йому перестали докучати. Св. Франциск, – як усі знають, – залишився назавжди дияконом: не хотів прийняти священства, бо об’явлено йому, що душа священика мусить бути чистою, немов вода у кришталевому келиху. Абат Теодор був дияконом. Не покидав ніколи свого чину, бо під час роздумів побачив вогняний стовп та почув слова: **“Не покидайте свою службу навіть тоді, коли горить твоє серце, мов цей стовп”**. Абат Мотуес був священиком. Його змусили прийняти рукоположення. Він оголосив, що не може відправляти Служби Божої, бо негідний цього. У давні часи між монахами, які вели строге життя, було мало священиків; вважали гордим того, хто бажав священства. Отож, св. Василій, випробовуючи послух якогось ченця, звелів йому публічно прохати священства. Таким чином, слухаючи, він ніби став гордієм за прохання.

3. Тоді ж чому Святі, що жили для одного Бога, відмовлялися від рукоположення, вважаючи себе негідними, а тим часом багато хто наосліп пхається до священства і не заспокоюється, поки не дійде до нього законним чи незаконним шляхом? От нещасні! Їх священство – запис до книги проклятих. Чому? Тому що Бог не кличе їх туди, а рідня, інтерес або честолобство, не входять до Божого дому з належним наміром, а хибні матеріальні наміри схиляють їх туди. Ось чому після цього народи бувають опущені, Церква знеславлена, а численні душі йдуть на загибель; з ними гинуть і такі священики.

4. Бог хоче всіх спасти, але неоднаковим шляхом. Він визначив у Небі різні ступені слави, відповідно встановив на землі різні життєві стани, своєрідні відмінні шляхи, якими б люди прагнули дістатися у Небо. Священство – найшляхетніше та найвище між ними через превисокі цілі, для яких його встановлено. Що ж це за цілі? Може, єдина мета – відправляти Службу Божу, відмовляти часослов, а потім жити по-світськи? Ні! Бог задумав установити публічні особи на землі, які б прославляли Божу велич і спасали душі: **“Кожен-бо архиєрей, узятий з-поміж людей, настановляється для людей у справах Божих, щоб приносив дари та жертви за гріхи”**⁴. **“Дотримуйся приписів священства – і прославишся”**⁵. Тобто, пояснює кардинал Гугон, твоя служба – **прославлення Бога**. А Корнило Лапідський каже: **“Ангели невинно прославляють Бога в Небі, а священики повинні безперестанно славити Його на землі”**.

5. Ісус Христос настановив священиків, щоб помагали йому прославляти Предвічного Отця та спасати душі. Він оголосив, відходячи до Неба, що полишив їх, аби заступали його та продовжували почате та довершене ним діло відкуплення: **“Священики – вікарії Христової любові”**⁶, – каже св. Амвросій. Сам Ісус Христос промовив до учнів: **“Як мене послав Отець, так я посилаю вас”**⁷. Він посилав їх, щоб вони виконували покликання, через яке Він прийшов на світ, а Він прийшов виявити людям ім’я Свого Отця. І промовив, говорячи до Свого Отця: **“Я Тебе на землі прославив, виконавши те діло, яке Ти дав мені до виконання”**⁸. А потім помолився за

священиків: **“Слово Твоє Я передав їм... Як послав єси Мене у світ, так послав і Я їх у світ”⁹**. Отож, священики у світі для того, аби виявляти Бога, Його досконалість, справедливість, милосердя, заповіді, і щоб віддавати Йому пошану, послух і належну любов; їхня місія полягає у тому, аби віднаходили загублених овець та, в разі потреби, віддавали за них життя. Ось чому прийшов Христос і встановив священство: **“Як Отець послав Мене...”**

6. Ісус прийшов на світ, щоб запалити вогонь Божої любові: **“Я прийшов кинути вогонь на землю, і як Я прагну, щоб він уже запалав”¹⁰**. Ось за що священик віддано має працювати усе життя, прагнути не грошей, почестей, земних багатств, а добиватися, щоб люди любили Бога: **“Христос покликав нас не для Себе, а для Божої слави трудитися... Правдива любов не шукає свого, а бажає діяти, аби подобатися тому, кого любить”¹¹**. Господь промовив до священиків у Левиті: **“Я вибрав вас і відділив від інших народів, щоб були Моїми”¹²**.

Зауважте: **щоб були Моїми**, аби любили і прославляли Мене, служили Мені. **“Мої співпрацівники та розподільники ласк”¹³**. Мої: щоб були вождами, управителями християнських громад: **“Ви – вожді та керманичі Христової отари”¹⁴**, бо слуга престолу не свій, а Божий. Св. Амвросій каже: **“Правдивий слуга престолу не вродився для себе, а для Бога”¹⁵**. Господь відокремлює священиків від інших, щоб злучити зі Собою: **“Хіба мало вам, що Бог Ізраїля вилучив вас із громади синів Ізраїля та й допустив до Себе”¹⁶**.

7. **“Хто служить Мені, хай іде слідом за Мною”¹⁷**. Хай іде. Ось як повинен йти за Ісусом: уникати світу, помагати душам, розбуджувати любов до Бога, викорінювати гріхи. **“Зневаги зневажаючих Тебе на мене впали”¹⁸**. Священик, як правдивий послідовник Ісуса Христа, вважає своїми зневаги, вчинені Богові. Світські люди зайняті світськими справами, тому не можуть віддати Богові належної шани та вдячності. Отож, треба було, за словами одного вченого, вибрати деяких з-поміж людей, щоб із власного покликання та обов’язку віддавали Господеві належну пошану: **“Потрібно було вибрати та призначити когось із народу, аби становище зобов’язувало його займатися вшануванням Бога”¹⁹**.

8. Кожний царський двір має своїх міністрів, які дбають про збереження законів, усувають непорозуміння, усмиряють бунтарів і боронять славу царя. Ось чому й Господь настановив священиків Своїми дворянами. Через це св. Павло каже: **“Але в усьому виявляємо себе як слуг Божих”²⁰**. Міністри намагаються віддати належну шану своєму монархові й поширювати його славу, завжди з повагою говорити про нього, ревно захищати його честь, коли чують щось проти нього. Також намагаються догодити йому, навіть наражають життя на небезпеку, щоб йому сподобатися. Чи чинять таке для Бога священики? Звичайно, бо вони – Його слуги: всі справи Божої слави проходять через їхні руки. Вони мають усувати гріхи зі світу – ось тому й помер Ісус Христос і був розп’ятий, **“щоб знищилось оце гріховне тіло”²¹**. Хіба в день суду визнають правдивими слугами Ісуса Христа тих священиків, які, замість стримувати інших від гріхів, перші ж присягалися проти Ісуса Христа? Що слід думати про міністра, який не хоче займатися справами царя та не помагає йому, де потрібно? Що треба сказати, коли він шемрая проти свого царя і прилучається до ворогів, аби позбавити його царства?

9. Священики – Божі посланники: **“Ми ж посли замість Христа”²²**. Вони – Божі помічники у спасінні душ: **“Ми – співробітники Божі”²³**. Ісус Христос на те подав їм Святого Духа, щоб рятували душі, прощаючи їм гріхи. **“Дихнув і промовив до них: прийміть Духа Святого! Кому відпустите – відпуститься їм”²⁴**. Тому, як писав богослов Гоберт: “Священик має, перш за все, ревно трудитися над Божою славою, а потім над спасінням душ: **“Суть священства – ревне зусилля поширювати славу Божу та рятувати ближнього”²⁵**.

10. Священик не повинен займатися світськими речами, а тільки Божими: **“Настановляється для людей у справах Божих”²⁶**. Через це св. Сильвестр звелів, з пошани до священиків, звати канікулами дні тижня: **“Духовна особа має щоденно піклуватися тільки про Бога, відкинувши турботи про все інше”²⁷**. Священикам не слід займатися чим-небудь іншим,

крім Бога і здобуванням душ для Нього. Св. Діонісій називає це божеською службою: **“Ідеал священика у тому, щоб поширювати наслідування Бога, бо він – помічник Божий”**²⁸. А на думку Гонорія Августинського **священик** це той, хто **вказує дорогу**, тому св. Амвросій зве священиків **вождями та керівниками Христової отари**. А св. Петро називає священиків **“священство царське, народ святий, люд, придбаний на те, щоб звістувати похвали того, хто вас покликав з темряви у дивне своє світло”**²⁹. Народ, що має здобувати душі, а не гроші. **“Служба для здобування не грошей, а душ”**³⁰, – говорить св. Амвросій про службу священика. Навіть погани вимагали, аби священики займалися тільки почитанням богів, і тому забороняли їм виконувати світські справи.

11. Св. Григорій зітхає, говорячи про священиків. **“Слід нам, – каже, – покидати всі земні справи, щоб займатися Божими, а тим часом ми поступаємо навпаки: полишаємо Божі справи, а займаємося земними”**³¹. Мойсей утихомирював суперечки, хоча Бог наказав йому займатися справами, які стосуються Його слави. Бог строго зганив свого ставленика, кажучи: **“Будь ти сам за людей перед Богом та й появлятимеш справи до Бога”**³². А що сказав, коли б побачив, що наші священики торгують, служать світським людям, є посередниками у подружжі, а не журяться Божими справами? Намагаються, як каже св. Проспер, збагачуватися, замість удосконалюватися, здобувати більше почестей, аніж святості. **“Не ліпші, а багатші стали, не святіші, а – більше шановані”**³³. Отець Авілій закликав звернути увагу на те, що священики надмірно користуються своєю владою, підпорядковують Небо землі! **“Як це принизливо дивитися на численних священиків, які прагнуть не вшанування чеснот, а вигод теперішнього життя!”**³⁴. Вони навіть, виконуючи свою службу, не дивляться на Божу славу, а на платню: **“Зважаючи лише на матеріальні потреби”**³⁵.

(Можна додати ще багато чого, але про це мова йтиме у наступній главі про обов’язки священика).

¹ Св. Кирило: De fest. Pasch., hom. 1.

² Ep. ad Joan. Hierosol.

³ Epist. 82.

⁴ Євр. 5, 1.

⁵ Сир. 45, 19.

⁶ Comment, in ult. cap. Lucae.

⁷ Ів. 20, 21.

⁸ Ів. 17,4.

⁹ Ів. 17,14-17-18.

¹⁰ Лк. 12, 49.

¹¹ Автор Oper. imperf. Hom. 34. in Matt.

¹² Лев. 20, 26.

¹³ Св. Пет. Дам.: Opusc. 27, с. 3.

¹⁴ Св. Амвр.: De dign. sac., с. 2.

¹⁵ Св. Амвр.: In Ps. 118, 8.

¹⁶ Чис. 16, 9.

¹⁷ Ів. 12, 26.

¹⁸ Пс. 68, 10.

¹⁹ 21 Скот: De Ord. d. l. a. l. q. 1.

²⁰ 2 Кор. 6, 4.

²¹ Рим. 6, 6.

²² 2 Кор. 5, 20.

- ²³ 1 Кор 3, 9.
²⁴ Ів. 20, 22.
²⁵ Габерт: De Ord., р. 3. с. 5. q. 3.
²⁶ Євр. 5, 1.
²⁷ Свято св. Сильв., lect. Brev.
²⁸ De coel. Hierarch. с. 3.
²⁹ 1 Птр. 2, 9.
³⁰ In с. 1. Isaiae.
³¹ In Evang., hom. 17.
³² Вих. 18, 19.
³³ Св. Проспер: Lib. 1. de vita cont.
³⁴ Mor., lib. 23, с. 26.
³⁵ Св. Ізидор: Epist. 447.

Глава III Святість священика

1. Гідність священиків велика, але ж і важкі обов'язки супроводжують її. Вони високо піднімаються, але й, одночасно, мусять мати значні чесноти, інакше замість нагороди їх чекатиме надзвичайно важка кара: **“Велика гідність, але й великий тягар. Високо поставлені, але мусять досягати вершини чеснот, бо, у протилежному випадку, готують собі суд, а не нагороду”**¹. А св. Петро Хризолог каже: **“Ушановано священиків, тобто обтяжено”**. Священство – велика почесність, але й – великий тягар, бо пов'язане з великою відповідальністю. Св. Єронім писав: **“Не спасай гідність, але праця впливаюча з гідності”**². Священик не врятується своєю гідністю, а вчинками, що відповідають їй.

2. Кожен християнин має бути досконалий і святий, бо служить Святому Богові. Св. Лев каже: **“Позбуваємося земного вигляду, одягаємося як небесна людина”**³. Тому Ісус Христос промовив: **“Тож будьте досконалі, як Отець ваш Небесний досконалий”**⁴. Священича святість мусить різнитися від світської. Св. Амвросій каже: **“Священик не сміє мати нічого спільного з мріями та поведінкою мирян”**⁵. Священикам дано більшу ласку, й їхнє життя мусить перевищувати життя світських людей своєю святістю. Святий додає: **“Життя мусить бути більш святе, бо наділене більшою ласкою”**⁶. Св. Ізидор Пелюзький каже, що священича святість має так відрізнитися від святості будь-якого доброго мирянина, як небо відрізниться від землі: **“Між священиком і будь-якою чесною людиною повинна бути така велика різниця, яка буває між небом і землею”**⁷. Св. Тома навчає, що кожен зобов'язаний виконувати все, що вимагає вибране становище: **“Хто вибирає якесь становище, той зобов'язаний дотримуватися його вимог. Духовна особа зобов'язується бути святою. Св. Августин зазначає: “Духовна особа присягає дотримуватися двох речей: святості й клерикату”**⁸. А Касіодор пише: **“Духовний стан – це небесне життя”**. Священик мусить бути святіший від усіх інших людей, як твердить Тома Кемпійський: **“Священик зобов'язаний бути більш досконалим, бо його стан вищий, ніж усі інші”**. А Салвіян додає: **“Світським людям Бог помагає, а на духовних – накладає святість: Спаситель не дораджує своїм клерикам, як чинить з ішими, а наказує бути досконалими”**⁹.

3. Старозавітні священики носили напис на тіарі **“Святе Господеві”**¹⁰, щоб пам'ятати, якими святими вони повинні бути. Треба було знищити всі жертви, які приносили священики.

Чому? Теодорет відповідає: **“Щоб можна було бачити пожертвування священика, який повністю віддався Богові”**¹¹. Св. Амвросій каже, що священик, щоб мати можливість приносити жертву, мусить, перш за все, сам повністю віддатися Богові: **“Ось первісна жертва: кожен мусить починати від себе, щоб скласти свій принос”**¹².

Єзихій пише, що священик мусить приносити себе у жертву змалку аж до смерті: **“Наказано священикові приносити невинну жертву, аби, почавши від досконалої мудрості, закінчував у ній, і до досконалості скеровував усе своє життя”**¹³. Отож, Бог промовив до старозавітніх священиків: **“Я відрізнив вас від інших народів, щоб ви були Моїми”**¹⁴. Господь ще більше бажає, аби новозавітні священики не займалися світськими справами, а намагалися лише подобатися тому Богові, якому присвятили себе: **“Ніхто, будучи воїном, не втручається в справи життя цього, якщо хоче догодити тому, хто його найняв на службу”**¹⁵. Свята Церква вимагає цього приречення і від тих, хто приймає постриг і вступає до святині¹⁶. Вона велить їм поклястися, що у майбутньому тільки Бог буде їхньою часткою: **“Господь – частка моєї спадщини й моєї чаші: ти держиш мою долю”**¹⁷. Св. Єронім зазначає, що вже сама ряса і стан вимагають святого життя: **“Священнича ряса, вибраний етап зобов’язують до душевної святості”**. Отже, священик має не тільки остерігатися будь-якої хиби, але й невинно прагнути досконалості, до якої можуть дійти земні паломники, як мовить св. Бернард: **“Постійне прагнення досконалості зветься досконалістю”**¹⁸.

4. Св. Бернард плаче з приводу того, що рвуться до священства ті, хто не думає про потрібну для нього святість: **“Бездумно рвуться до рукоположення”**¹⁹. **“Як рідко хтось може сказати: Бог – моя частка, кого б не розпалювала жадоба, не штовхала скупість, не спонукали світські справи”**²⁰. Апостол Іван каже: **“Зробивши нас царями і священиками Богові і Отцеві Своєму”**²¹. Глумачі Святого Письма – Менохій, Гаїней і Тирин вияснюють слово **“царство”** і кажуть, що священики – це Боже Царство, бо за життя Бог царює в них своєю ласкою, а по смерті – своєю славою. Так, бо вони царі, які панують над хибами: **“Учинив нас царями; царюємо з Ним і володіємо хибами”**. Св. Григорій каже, що священик мусить померти для світу та пристрастей, щоб жити по-Божому: **“Священик мусить доконче померти для хиб, аби вести життя для Бога”**. Наше священство – це те саме, що Ісус Христос отримав від Отця: **“І славу, що Ти дав мені, Я дав їм”**²².

Якщо священик представляє Ісуса Христа, то мусить бути настільки чистий, щоб міг стати посеред Ангелів. Іван Золотоустий зазначає: **“Священик мусить бути такий чистий, щоб, увійшовши до неба, міг стати серед небесних сил”**²³.

5. Св. Павло бажає, щоб священик був таким, аби йому не було за що докоряти: **“Треба, отже, щоб єпископ був бездоганим”**²⁴. Слово **єпископ** напевно обіймає і священика, бо від єпископів Святий переходить до дияконів: **“Диякони – так само мають бути чисті”**²⁵, і не згадує про священиків. Отже, Апостол обіймає їх словом **“єпископ”**. Так вважають і св. Августин, св. Іван Золотоустий, який пише: **“Торкається священиків те, що сказано про єпископів”**²⁶. У слово **“бездоганим”** входять усі чесноти: **“Містить усі чесноти”**²⁷. А Корнило Камінський про це слово: **“Воно не тільки не має хиб, його ще й прикрашають усі чесноти”**.

6. Через одинадцять століть виключали зі священства того, хто після хрещення допустився хоча б одного смертельного гріха. Такими є рішення Нікейського Собору²⁸, першого Толстанського²⁹, Елвірського³⁰, четвертого Картагінського³¹. Того, хто згрішив після рукоположення, як подають канони, позбавляли чину та замикали у монастирі. Суть така: **“Не може займатися святими речами той, хто не є бездоганим”**³². А Картагінський Собор зазначає: **“Нехай духовні особи, які є часткою Господа, не вникають у світські справи”**. А ще краще Тридентський: **“Клерики, які є часткою Господа, повинні так укласти свій спосіб життя й звичай, щоб тільки повага та релігійність пробивалися з їхньої рясни, рухів і слів”**³³. Собор бажає, аби клерики одягалися, поступали, говорили і діяли, як святі. Золотоустий каже, що

священик має бути такий святий, щоб усі бачили у ньому приклад святості, бо для того Господь поставив їх на землі, щоб жили, немов Ангели, та були світилами й учителями чеснот для всіх інших: **“Священик мусить вести непорочне життя, щоб усі дивилися на нього, немов на шляхетний взірець. Бог вибрав нас, аби були світилами та вчителями інших, щоб ніби Ангели жили на землі”**³⁴. Духовна особа, на думку св. Єроніма, – той, хто є часткою Бога. **“Клерик повинен найперше зрозуміти значення свого титулу і прагнути відповідати йому”**³⁵.

Йому слід жити для єдиного Бога: **“Він повинен присвятити себе тільки Богові, який є його часткою”**³⁶.

7. Священик – Божий слуга; Господь установив його, щоб він виконував двояку велику і шляхетну службу: приносив Йому жертви та освячував душі: **“Кожен-бо архиєрей, узятий з-поміж людей, настановляється для людей у справах Божих”**³⁷. Св. Тома пише про це: **“Священик має займатися Божими справами, а не дбати про славу чи багатство”**³⁸. Господь визначив місце священика в світі: він не повинен наживати грошей, прагнути самопошани, забавлятися, збагачувати дім, а тільки дбати про Божу славу: **“Настановляється для людей у справах Божих”**³⁹. Тому Святе Письмо називає священика **Божим чоловіком**⁴⁰, людиною, що не належить світові, рідні, собі .самій, а тільки Богові та лишень Бога шукає. Отож, слід за Давидом повторити про них: **“Такий рід тих, які його шукають”**⁴¹. Тобто рід, який тільки Бога шукає. Якщо у Небі Бог призначив деяких Ангелів бути біля Його престолу, то на землі між людьми вибрав священиків, щоб здобували йому славу. Тому каже до них: **“Я відділив вас від інших народів, щоб ви були Моїми”**⁴². Св. Іван Золотоустий каже: **“Вибрав нас, щоб ми, мов Ангели, були з людьми на землі”**⁴³. А Сам Бог промовляє: **“На тих, що наближаються до Мене, Я покажу, що Я Святий”**⁴⁴. Тлумачник додає: **“Тобто всі визнають Мене Святим, побачивши святість слуг”**.

8. Святий Тома каже, що священики мусять бути святіші, ніж монахи, бо їхнє призначення – високе, зокрема відправа Служби Божої: **“Рукоположення накладає високі обов’язки, якими у Святих Таїнствах служимо Самому Христові. Тут потрібна більша внутрішня святість, аніж вимагає чернечий стан. Значно важче грішить висвячена духовна особа, якщо чинить щось проти святості, ніж невисвячений чернець”**⁴⁵. Відомий тут вислів св. Августина: **“Добрий чернець не завжди добрий клерик”**⁴⁶. Отже, не можна звати добрим священика, коли добротою не перевищує доброго ченця.

9. Св. Амвросій пише: **“Правдивий слуга престолу народився для Бога, а не для себе”**⁴⁷. Тобто, священик має забути про свої вигоди, користі та забави, а повинен пам’ятати, що від дня рукоположення він належить не собі, а Богові, тому не сміє займатися чимось іншим, аніж Божими справами. Господь сильно бажає, щоб священики були чисті та святі, аби, звільнившись від усяких недоліків, приносили Йому жертви: **“І засяде Він до перетоплювання і чищення срібла, і очистить синів Левієвих, і перетопить їх, немов золото і срібло, щоб у праведності приносили жертву Господеві”**⁴⁸. А в Левитику: **“Святими будуть перед своїм Богом і не плюгавитимуть імені Бога свого, бо вони приносять вогняні жертви Господеві, хліб Бога свого, тож і мусять бути святими”**⁴⁹. Старозавітні священики мусіли бути святими, бо жертвували Богові кадило та хліби предложення, що були звичайним прообразом Пресв. Євхаристії; більш чистими та святими мусять бути новозавітні священики, що жертвують Богові непорочне ягня, Його власного Сина. **“Не жертвуємо, – каже Єстій, – телят чи кадила, як старозавітні священики, а Господнє Тіло, що висить на хресті. Для цього потрібна святість – чистота духу; нечистий, хто наближається без неї”**. Тому й зазначає Велярмин: **“Горе нам, нуждарям: прийняли превисокий сан, а такі далекі від тієї старанності, яку Соломон вимагав від прообразних священиків!”**⁵⁰.

10. Господь вимагав, щоб ті, хто носить святий посуд, не були заплямовані гріхом: **“Очистіться ви, що носите Господній посуд”**⁵¹. Більш святі мусять бути священики, які носять на руках і в серці Ісуса Христа. **“Які ж чисті мусять бути ті, що носять на руках Тіло Ісуса**

Христа!”⁵². Св. Августин каже: **“Мусить бути чистий той, хто не лишень пристає з золотого посуду, але й той, де відновлюється Господня смерть”**. Преблагословенна Діва Марія була Свята і вільна від усякої плями, бо мала в лоні носити й бути Матір’ю Втіленого Слова, тож ясніш за сонце, – каже св. Іван Золотоустий, – мусить блистити святістю рука священника, яка доторкається Божого Тіла, ті уста, що сповнені небесним вогнем, той язык, який червоніє від Христової Крові?! **Яснішою, ніж промінь сонця, мусить бути рука, що розділяє це Тіло, уста, котрі наповнюються духовним вогнем, язык, що червоніє від подиву гідної крові?”⁵³**. Священик заступає Ісуса Христа, отож, – каже св. Лаврентій Юстиніян, – мусить, якби Христос, відправляти Службу Божу, наслідуючи, по змозі Його чистоту та святість: **“Нехай наближається як Христос; нехай відправляє як святий”⁵⁴**. Яка досконалість потрібна, щоб сповідник дозволив черниці щоденне святе Причастя? Чому не мав би мати її священник, який щодня причащається?

11. Тридентський Собор підтвердив, що людина не може робити щось святіше, ніж відправляти Службу Божу: **“Слід визнати, що неможливо вчинити більш святу та Божу справу, як відправити Літургію”⁵⁵**. Далі наголошено на тому, що священник мусить старатися з чистим сумлінням відправляти Службу Божу: **“Очевидно, потрібно щосили старатися, щоб із чистим серцем відправляти її”**. Тож страшно чути, – каже св. Августин, – як говорить проти Бога той язык, що кличе з Неба на землю Божого Сина, бачити, як брудняться гріхом ті руки, що зрошені Христовою Кров’ю? **“Нехай не промовляє проти Бога язык, що кличе з Неба Божого Сина! Нехай не скверняться кров’ю гріха руки, скроплені Христовою Кров’ю”⁵⁶**.

12. Бог вимагав великої святості від тих, хто мав приносити Йому у жертву звірят чи хліб, бо забороняв приносити їх тим, у кого була якась пляма: **“Нехай не жертвує хлібів своєму Богові, хто має пляму.”⁵⁷**. Скільки ж чистішим мусить бути той, – каже Велярмин, – хто жертвує Богові Його власного Сина, Боже Ягня? **Які ж святі повинні бути священники, що жертвують Боже Ягня, коли вже так великої святості вимагали від священників, котрі приносили воли і вівці?”⁵⁸**. Слово “пляма”, – за словами св. Томи, – включає всякий блуд: **“Не слід допускати до священства того, хто невільник якогось блуду”⁵⁹**. В Старому Завіті було заборонено сліпим, кривим і коростявим приносити жертви: **“Нехай не наближається до Його служіння той, хто сліпий, кривий, горбатий чи коростявий”⁶⁰**. Святі Отці вбачають тут душевні недоліки і кажуть, що негідний приносити жертву той: **хто сліпий**, тобто той, хто замикає очі на Боже світло; **хто кульгавий**, тобто лінивий священник, що зовсім не робить поступу на Божій дорозі та проживає постійно в тих самих похибках, без молитви, без злучення; **хто горбатий**, котрий похилився до землі, майна, пустих почестей і світських забав; **хто коростявий**, тобто похитливий, котрий завжди брудиться змисловими розкошами: **“Свиня, вимита, качається у калюжі”⁶¹**. Отже, негідно наближатися до престолу тим, хто не святий, бо своїми плямами брудить Божий храм: **“Нехай не наближається до престолу, бо має пляму, і нехай не відважується забруднювати Моєї святині.”⁶²**

13. Священик мусить іще бути святим, тому що він роздає Святі Тайни: **“Як Божий управитель, мусить бути бездоганий”⁶³**. Він також є посередником між Богом і грішниками: **“Священик стоїть між Богом і людською природою, – каже св. Іван Золотоустий, – подає нам Його добродійства та приносить йому наші благання: осмирює загніваного Бога й рятує нас Його руками”⁶⁴**. Бог через священників уділяє вірним ласки в Тайнах, через них у хрещенні робить їх своїми дітьми і спасає їх: **“Коли хтось не вродиться з висоти, не бачити йому Божого Царства”⁶⁵**. Через них, Він оздоровлює хворих, ба й воскрешає померлих Своєю ласкою в тайні покути: померлі – це грішники. Через них Бог кормить душі, та Пресв. Євхаристія зберігає в них життя ласки: **“Якщо не споживатимете Тіла Сина Чоловічого й не питимете Його Кров, не матимете життя в собі”⁶⁶**. Через Єлепомазання Бог уділяє вмираючим силу перемагати пекельні спокуси. Отож, без священників ми не можемо спастися, як каже св. Іван Золотоустий: **“Ми не здатні без них спастися”⁶⁷**. Св. Проспер називає священників **“судьями Божої волі”⁶⁸**, автор

недосконалого твору **“Мурами Церкви”**⁶⁹, а св. Амвросій: **“Табором святості”**⁷⁰. Св. Григорій Назіянський говорить про них, як про **“підвалини світу і колони віри”**⁷¹. Св. Євхерій твердить, що священник через свою святість має нести тягар усіх гріхів: **“Священники несуть тягар усього світу на плечах святості”**⁷². Ох, який жахливий цей тягар! **“Священник помолиться за нього та за гріх його перед Богом, і проститься гріх йому.”**⁷³. Ось чому Церква зобов’язує священників щоденно відмовляти Часослов і бодай кілька раз на рік відправляти Службу Божу. Св. Амвросій вважає, що священники не повинні ні вдень, ані вночі переставати молитися за нарід: **“Священники ні вдень, ані вночі не повинні переставати молитися за повірений собі народ”**⁷⁴.

14. Священник повинен бути святим, щоб отримати ласки для інших. Ангельський Учитель пише: **“Вони – посередники між Богом і людьми; мусять мати чисте сумління перед Богом і добру славу в людей”**⁷⁵. Інакше, – каже св. Григорій, – є зухвалим той заступник, який стане перед князем, щоб просити пробачення для збунтованих, а сам має ті ж провини: **“Як може старатися бути заступником народу той, хто не заслужив добрим життям милості Божої, та є противний Йому?”**⁷⁶. Мусить бути милий князеві той, хто хоче заступатися за інших, бо ще більш розгніває князя, якщо ненависний йому: **“Ще більше дратує, – каже Святий, – якщо немилий заступається”**. Св. Августин зазначає, що священник мусить мати перед Богом такі заслуги, коли молитися за інших, щоб міг отримати те, чого їм, ради своїх провин, годі сподіватись: **“Такий мусить бути Господній священник, щоб випросити для народу те, чого народ не може отримати від Бога”**⁷⁷. А Папа Гормізд говорив: **“Повинен бути ліпший за весь народ той, хто має за народ молитися”**⁷⁸. Св. Григорій плаче, кажучи: **“Ось у світі повно священників, а все ж таки мало робітників на Божій ниві”**⁷⁹, бо небагато святих священників, що були б гідними посередниками. Говорячи про лихих священників, св. Августин каже: **“Приємніше Богові гавкання псів, аніж молитва подібних клериків”**. Отець Маркез в своєму домініканському щоденнику пише: **“Божя угодниця з його Чину благала Господа усмиритися за заслуги священників; Господь відказав їй, що вони більше дразнили його своїми гріхами, ніж усмиряли”**.

15. Окрім цього, священники мусять бути святі, бо Бог поставив їх у світі як взірць чеснот. Автор недосконалого твору називає їх **“учителями побожності”**⁸⁰, св. Єронім – **“спасителями світу”**⁸¹. Св. Проспер вважає їх **“брамою, що веде народи до вічного міста”**⁸², а св. Петро Хризолог – **“формою чеснот”**⁸³. Тому й писав св. Ізидор: **“Мусить бути святий і бездоганный у всьому той, хто має навчати народи чеснот”**⁸⁴. Папа Гормізд зазначав: **“Повинен бути бездоганим той, хто має ганити”**⁸⁵. А св. Діонісій застерігає: **“Нехай ніхто не наважується бути вождем інших у Божих речах, якщо чеснотами не уподібнюється Богові”**⁸⁶. Св. Григорій каже, що більше погорди, ніж користі, приносять проповіді недобрих священників: **“Знехтують проповідями тих, чийм життям погорджують”**⁸⁷. Св. Тома додає: **“Тому й нехтують усім духовним, що вони подають”**⁸⁸. Св. Григорій Назіянський писав, що священник перше мусить очистити себе, а потім інших: **“Перше мусить сам наблизитися до Бога, а потім наближати інших; перше повинен освятити себе, а потім освячувати інших; стати сам світлом, а потім освічувати”**⁸⁹.

16. Мусить бути чистою рука, котра має змивати з інших бруд: **“Мусить намагатися бути чистою рука, що лікує бруд інших”**⁹⁰. Словом, не запалить інших та свічка, яка сама не горить: **“Не запалить свічник той, що сам не горить”**⁹¹. Про це каже св. Бернард: **“Чужою є мова любові для того, хто не любить”**⁹². Священники подібні до дзеркала, в яке мають вглядатися миряни: **“Ми стали видовищем і світові, й Ангелам, і людям”**⁹³. Тридентський Собор так визначає роль священників: **“Усі інші вдивляються у них, ніби у дзеркало, та беруть з них приклад”**⁹⁴. Абат Пилип казав, що Бог вибрав священників, щоб обороняли народи: замало тільки гідності, потрібна ще святість звичаїв: **“Виділяє їх серед народу, щоб не тільки самих себе**

берегли, але й народ; замало священничої гідності, аби берегти його, якщо не долучити святість”⁹⁵.

17. Ангельський Учитель, міркуючи над цими твердженнями, пише, що потрібна незвичайна доброта, аби гідно виконувати святі обов’язки: **“Недостатньо будь-якої доброти, щоб сповняти священничі повинності; потрібна надзвичайна доброта”**⁹⁶. А в іншому місці зазначає: **“Мусять бути досконалыми в чесноті ті, котрі займаються Божими тайнами”**⁹⁷. Знаходимо ще таке твердження: **“Потрібна внутрішня святість, щоб хтось міг гідно сповнювати святі чинності”**⁹⁸. Священники мусять бути святі, щоб прославляти, а не зневажати Бога, якому служать: **“Святими будуть перед своїм Богом і не плюгавитимуть імені Бога свого”**⁹⁹. Хто шанував би царя, якщо б його міністр забавлявся в публічних будинках, волочився по корчмах, вештався з натовпом, говорив і чинив те, що не приносить честі цареві? Лихі священники ганьблять Ісуса Христа, якому служать. Автор одного з релігійних творів пише, що погани могли б сказати про них: **“Який же їхній Бог, коли таке чинять? Невже може стерпіти їм, якщо не схвалює їхніх справ?”**¹⁰⁰. Китайці, індійці могли б так відізватися, побачивши погані звичаї Христового священника: як можемо вірити, що Бог правдивий, коли Його проповідують такі священники; як може мовчати, якщо не бере участі в їхніх блудах, як може дивитися на їхнє розпусне життя, якщо Він є правдивим Богом?

18. Недаремно св. Павло нагадує: **“Але в усьому виявляємо себе як слуг Божих у великій терпеливості, скорботах, нуждах, у тіснотах, під ударами. В темницях, у заколотах, в трудах, неспанні, у постах, чистоті, у знанні, в довготерпеливості, у лагідності, Святому Дусі, в щирій любові, у слові правди, в силі.., як обманці, однак правдиві.., як бідні, а багатьох збагачуємо; як ті, що нічого не мають, а все посідаємо”**¹⁰¹. Такими повинні бути священники: святами, бо служать святому Богові: **“Ви маєте ставати святами й бути святами, бо – Я святий”**¹⁰². Вони мусять бути готові скласти життя за душі, бо вони – слуги Христа, Який помер за нас, Своїх овець, як Сам заявив: **“Я – добрий пастир; добрий пастир життя своє за овець покладе”**¹⁰³. Священники мусять намагатися розпалити вогонь Божої любові в усіх людях, бо вони – слуги Воплоченого Слова, що прийшло на світ з конкретною метою: **“Вогонь прийшов Я кинути на землю і як прагну, щоб він вже розгорівся”**¹⁰⁴.

19. Давид також палко благав Господа для добра всього світу, щоб усі священники були праведними: **“Священники Твої нехай зодягнуться у справедливість”**¹⁰⁵. Праведність стосується будь-якої чесноти: кожен священник мусить перейнятися вірою, бо має жити за засадами віри, а не світу. **Ось засади світу:** матеріальне забезпечення, здобуття пошани, життя для власного задоволення. **Засади ж віри:** блаженний убогий, треба вміти приймати погорду, зрікатися себе самого, любити страждання, зодягнутись святим довір’ям до Бога, надіючись усього не від сотворінь, але виключно від свого Сотворителя. Зодягнутись покорою, вважаючи себе гідним усякої муки та погорди. Зодягнутись лагідністю, поступаючи ласкаво зі всіма, особливо із розгніваними та шорсткими. Зодягнутись любов’ю до Бога та до людей: **До Бога**, бо кожен священник мусить проживати в злуці з Богом і намагатися молитвою втримати такий духовний стан, щоб його серце було таким престолом Божим, де невинно горить вогонь любові Господньої; **До ближнього**, виконуючи те, що каже Апостол: **“Зодягніться як Божі вибранці, святі, улюблені – в серце милосердне”**¹⁰⁶. Божі ставленики мають старатися, по змозі, помагати всім як у духовних, так і дочасних потребах – всім, навіть невдячним і гонителям.

20. Св. Августин каже: **“Нема в цьому житті чогось щасливішого та любішого для людей, як уряд священника; але й заразом нема нічого нужденнішого, смутнішого та проклятішого в очах Божих”**¹⁰⁷. Це велике щастя та велич для людини бути священником, мати владу зводити з Неба в свої руки Воплочене Слово, увільняти душі від гріха та від пекла, бути заступником Ісуса Христа, світлом для світу, посередником між Богом і людьми, бути більшим і шляхетнішим, ніж усі земні монархи, мати більшу владу, ніж Ангели, отже, бути земним Богом, як називає священника св. Климент¹⁰⁸. **Немає більшого щастя! І навпаки: нема нічого нужденнішого та проклятішого,**

бо коли Ісус Христос сходить до рук священика, щоб бути його поживою, то священик мусить бути чистіший, ніж вода, як це об'явлено св. Францискові. Він не сміє постати перед Богом з гріхом, коли хоче принести користь людям. Якщо він заступник Спасителя, то мусить життям уподібнитися до Нього. Якщо священик, мусить бути святий, інакше жадливий звіт доведеться дати Богові: великі дари отримав від Бога, але належно не використав їх. Св. Григорій каже: **“Збільшуються дари, росте і відповідальність за них”**¹⁰⁹. А св. Бернард пише, що священик отримав небесну службу і став Господнім Ангелом, а тому **“немов Ангел спасається або гине”**¹¹⁰. Отож, – каже св. Амвросій, – священик мусить бути вільний навіть від найменших хиб: **“Чесноти священика не повинні рівнятися золотій середині: він мусить остерігатися не тільки важких, але й найменших хиб”**¹¹¹.

21. Отже, священик наражається на прокляття, коли він не святий. Що ж деякі чи, може, більшість священиків чинять, аби стати святими? Часослов, Служба Божа – і більш нічого! Не моляться, не вмертвляються, не бувають совокуплені. Дехто каже: “Мені вистачає спастися!” – Ні, замало, вважає св. Августин: **“Якщо скажеш: досить, то загинеш”**¹¹². Щоб бути святим, священик мусить покинути все: світські розмови, марні почесті і, перш за все, невладнну любов до рідні. Родина питає: **чому для нас нічого не чиниш?** Рідні бачать, що він не дбає про дім, а тільки про Бога. Священик мусить відказати так, як Дитя Ісус відповіло, коли Мати знайшла Його в святині: **“Чого ж ви мене шукали? Хіба не знали, що Я маю бути при справах Отця Мого?”**¹¹³. Отак священик повинен відповідати своїй рідні: “Вчинили мене священиком? Хіба не знали, що священик має займатися одним Богом? Отож, тільки Богом я буду займатися!”

¹ Св. Лавр. Юст.: De Inst. Prael., с. 11.

² Ad. Sophon. 3.

³ De Pass. с. 14.

⁴ Мт. 5,48.

⁵ Epist. 6.

⁶ Epist. 82.

⁷ Св. Ізид.: Lib. 2, ep. 205.

⁸ Serm. 355 E. B.

⁹ Сальвіян: lib. 2 de Eccl. Cathol.

¹⁰ Вих. 39, 30.

¹¹ Theod.: q. 3. in Levit.

¹² Св. Амвр.: De Abel, lib. 2. с. 6.

¹³ In Levit. Lib. 2. с. 1.

¹⁴ Лев. 20, 26.

¹⁵ 2 Тим. 2, 4.

¹⁶ Йдеться тут про постриження, що вводить мирянина до духовного стану, четця в східн. обряді.

¹⁷ Пс. 15, 5.

¹⁸ Epist. 254.

¹⁹ De conv. ad cler. с. 20.

²⁰ In Ps. 118, s. 8.

²¹ Одкр. 1, 6.

²² Ів. 17,22.

²³ De Sac., lib. 3.

²⁴ 1 Тим. 3, 2.

²⁵ 1 Тим. 3, 8.

- 26 In Tim., hom. 11.
27 Св. Єрон.: Epist. ad Ocean.
28 10 кан.
29 2 кан.
30 76 кан.
31 68 кан.
32 Corp. Jur. Can., dist. 81, can. 4-6.
33 Сес. 22, кан. 1 de Ref.
34 Золот.: Hom. 10, in 1 Tim.
35 Epist. ad Nep.
36 Св. Лмвр.: De Esaum., c. 2.
37 Євр. 5, 1.
38 In Hebr., 5 lect. I.
39 Євр. 5, 1.
40 1 Тим. 6, 11.
41 Пс. 23, 6.
42 Лев. 20, 26.
43 Hom. 10, in cap. I ad Tim.
44 Лев. 10, 3.
45 Св. Тома: II-II, q. 184, a. 8.
46 Євр. 6, 10. E. B.
47 In Ps. 118.
48 Малах 3, 3.
49 Лев. 21, 6.
50 In Ps. 131, 7.
51 Ис. 42, 11.
52 Петро Блосій: Ep. 123 ad Rich.
53 Hom. 60, ad pop. Ant.
54 S. De Euch.
55 Sessio 22, Decr. De Observ.
56 Apud Molin., Instr. Sac. tract. 1, c. 5, § 2.
57 Лев. 21, 17.
58 Велярмин: In Ps. 131, 7.
59 Suppl., q. 36, a. 1.
60 Лев. 21, 18.
61 2 Птр. 2, 22.
62 Лев. 21, 23.
63 Тит. 1, 7.
64 De verbis Isaiae, hom. 5.
65 Ів. 3, 3.
66 Ів. 6, 53.
67 Золотоустий: De Sacerd., Lib. 3.
68 De Vita Cont., 1, 2, c. 2.
69 Hom. 10.
70 De Offic. 1, 1, c. 50, S.

- 71 Car. De Episch.
72 Hom de Ded. Eccl.
73 Лев 19, 22.
74 In 1 Tim., с. 3.
75 Suppl. q. 36, a. 1.
76 Past., p. I.e. 11.
77 In Ps. 36, 2.
78 Канон: Non negamus, Dist. 61.
79 In Evang., hom. 17.
80 Hom. 10.
81 In Abdiam, с. 3.
82 De vita Const., 1.2, с. 2.
83 Serm. 26.
84 De Offic. Eccl., 1.2, с. 5.
85 Epist. ad Episc. Isp.
86 Eccl. Hier, с. 3. – Ця зірка (*) означає пропущений італійський переклад латинського тексту.
87 Hom. 12 in Evang.
88 Suppl.,q. 36, a. 4.
89 Apol. 1.
90 Св. Григорій: Past., p. 2, с. 2.
91 Hom. 2, in Erech.
92 In Cant. 1,79.
93 1 Кор. 4, 9.
94 Ses.22, с. 1.
95 De dign. Cler., с.2.
96 Suppl. q. 35, ar. 1.
97 In 4 Sent., Dist. 23, q. 3, a. 1,
98 II-II q. 186, a. 6.
99 Лев. 21, 6.
100 Hom. 10.
101 2 Кор. 6, 4-10.
102 Лев 11, 44.
103 Ів. 10, 11.
104 Лк. 12, 49.
105 Пс. 131, 9.
106 Кол. 3, 12.
107 Ер. 21, Е. В.
108 Const. Apost., lib. 2, с. 26.
109 Hom. 9 in Evang.
110 Св. Верн.: Declam. In verba: Ecce nos...
111 Epist. 82.
112 Strm. 169.
113 Лк. 2, 49.

Глава IV Важкість священничого гріха та кара за нього

1. Претяжкий гріх священника, бо ж грішить у світлі. Добре знає, що робить, коли грішить. Тому Св. Тома каже, що гріхи християн важчі, ніж гріхи поган, **бо пізнали правду**¹. Світло ж мирянина зовсім відмінне від світла священника. Священик добре ознайомлений з Божим законом, бо й інших навчає: **“Уста священника мають берегти науку, і з уст його люди очікують повчання”**². Отож св. Амвросій каже, що великий гріх чинить той, хто знає закон, бо його не рятує незнання: **“Великий гріх має той, хто знає закон, а не виконує його”**³. Бідні миряни грішать, але грішать вони серед світової пільми; далекі вони від таїнства, слабо ознайомлені з духовними речами, зайняті світськими справами, отже мало знають Бога, тому й не бачать, що роблять; **“Ось-бо безбожники напнули лука, щоб у темноті стріляти правих серцем”**⁴, – каже Давид. А священники володіють світлом, тому можуть бути світильниками, які несуть знання народам: **“Ви – світло світу”**⁵. Священики-вчені: вони прочитали багато книжок, вислухали немало проповідей, багато думали, настоятелі перестерігали їх; іншими словами: священникам дано повне пізнання Божих Таїн: **“Вам дано знати тайни Божого Царства”**⁶. Священики як слід розуміють, що Бог заслуговує, аби служили Йому та любили Його; вони знають суть смертельного гріха, який є Божим ворогом. Св. Бернард каже, що єдиний смертельний гріх знищив би Бога, якщо б Бог міг померти: **“Гріх нищить Божу доброту”. “Сам собою гріх нищить Бога”**⁷. **“Грішник бажає вбити Бога”**⁸ – каже святий Іван Золотоустий. Отець Медина зазначає, що смертельний гріх так засмучує Бога і робить Йому таку велику непошану та прикрість, так що Бог помер би від жалю, якщо б міг сумувати: **“Якщо було б можливо, смертельний гріх знищив би Бога, бо спричинив би Йому безконечний смуток”**⁹. Це відомо священникові: він розуміє, що його обов’язок – служити Богові та любити Його, бо він – Божий священник. Св. Григорій каже, що грішний священник що краще розуміє тяжкість Божої зневаги, то сильніше грішить: **“Тяжче грішить, чим краще бачить”**.

2. Гріх священника – це гріх злоби, схожий на гріх Ангелів, що в світлі згрішили. Св. Бернард говорить, що священник **“став Ангелом Господа”**, а згодом додає: **“І в священстві, ніби в Небі, творять беззаконня”**¹⁰. Грішить посеред світла, отож його гріх є гріхом злоби, бо не може оправдатися незнанням, відаючи, **яке** велике зло – смертельний гріх; не може зіслатися на неміч, бо відомі йому засоби, щоб стати сильним, якщо хоче; а не хоче використовувати їх, то сам собі винен: **“Не хотів зрозуміти, щоб добре діяти”**¹¹. **“Гріх злоби – це такий гріх, якого в знанні допускаємося”**¹², – навчає св. Тома; а в іншому місці додає: **“Всякий гріх злоби – гріх проти Святого Духа”**¹³. А знаємо з Євангелії від Матея, що гріх проти Святого Духа **“не проститься ні в цьому, ні на тому світі”**¹⁴. Тобто дуже важко відпускається цей гріх, а то через засліплення, яке гріх злоби спричиняє душам.

3. Наш Спаситель благав на хресті помилування для Своїх гонителів: **“Отче, відпусти їм, не знають-бо, що роблять”**¹⁵. Безкорисна ця молитва для лихих священників, бо вони знають, що роблять; вона радніш осудила б їх. Єремія пригадав: **“Як же потемніло золото, змінилася предобра барва його”**¹⁶. Кардинал Гугон каже, що притемнене золото – грішний священник; він мав би блистити Божою любов’ю, але, ведучи грішне життя, став чорним і жахливим настільки, що жахає навіть саме пекло, і став більш за інших ненависний Богові. Св. Іван Золотоустий каже, що ніхто так сильно не ображає Бога, як ті, котрі блистять священничою гідністю, але зневажають Його: **“Бога ніщо так не ображає, ніж грішники, що прикрашені священничою гідністю”**¹⁷.

Невдячність Богові, що так високо підняв священника, збільшує злобу його гріха. Св. Тома навчає, що гріх збільшується відповідно до зростання невдячності того, хто грішить¹⁸. Св. Василій вважає, що ніщо так нас не обурює, як образа, заподіяна приятелями чи рідними: **“Природно, що**

більш нарікаємо на тих, що рідні нам, якщо прогрішаються”¹⁹. Св. Кирило називає священників **ріднею Бога**. Як міг би Бог більше звеличити людину, ніж зробити її священником? **“Перераховуй почесні, гідності – священник вершок усіх їх “**, – каже св. Єфрем. Якою ж більшою честю і шляхетністю може наділити Бог людину, ніж настановити її Своїм заступником, помічником, освятителем душ і розподільником Таїнств? Св. Проспер називає священників **економами царської палати**. Господь вибрав священника з-поміж багатьох, щоб став Його слугою, аби приносив у жертву Його власного Сина: **“Вибрав Його споміж усього сотворіння, щоб приносив жертву Богові”**²⁰. Бог дав священникові владу над тілом Ісуса Христа; віддав ключі від раю; підняв над усіма земними царями і небесними Ангелами, коротко кажучи, перетворив на земного Бога: **“Що ще Я мав учинити виноградникові Моєму, а не вчинив?”**²¹. Цими словами Бог ніби звертається до священника. Яка ж це невдячність, коли священник, якого Бог так сильно полюбив, ображає Його у власному домі? **“Чому Мій любий допускається численних злочинів у Моєму домі?”**²². Ось чому Святий плаче: **“Ах, лишенько! Господи Боже, першими переслідують Тебе ті, що панують у Церкві?”**²³. Тут мова йде про священників.

4. Здається, що Бог скаржився на священників, як закликав Небо та землю дивитися на їхню невдячність: **“Слухайте, небеса і почуй земле: Я виховав синів і дав їм зріст, а вони погордили Мною”**²⁴. Хто ж ці сини, як не священники? Христос високо підняв їх, годує власним Тілом, а вони наважуються нехтувати Його ласкою та любов’ю. Він устами Давида скаржився на це: **“Якби то ворог мій глузував із Мене, то Я стерпів би це”**²⁵. Я стерпів би, якщо б ображав Мене Мій ворог, ідолопоклонник, еретик, мирянин; як же ж стерпіти, коли бачу, що ти священнику, будши Моїм приятелем, товаришем при столі, Мене ображаєш? **“А то ти, чоловіче, моя рівня, друг мій і знайомий, з котрим ми собі разом любо розмовляли”**²⁶. Через це ридає Єремія та кличе: **“Хто їв солодкі страви і ходив у пурпурі, той тулиться до гною”**²⁷. Пророк каже, що жах викликає те, що священник, який живився небесною поживою та зодягався в пурпур, вкривається гріхом та живиться брудом і гноєм! За єврейським текстом той, хто у пурпурі, – це священник, який зодягається так, ради своєї царської гідності: **“Ви ж рід вибраний, царське священство”**²⁸ – вкривається брудною одежею гріха, та живиться брудом і гноєм.

5. Грішного священника чекає кара, яка відповідає важкості його гріха: **“По кількості гріха буде й кара”**²⁹. Святий Іван Золотоустий вважає проклятим священника, що за свого священства допустився хоча б одного смертельного гріха: **“Нічого подібного не зазнає людина, яка живе світським життям; якщо ж так учинить священник, то він загине”**³⁰. Господь пригрозив грішним священникам жакливою карою устами Єремії: **“Навіть пророк і священник – і ті безбожні, ба й у домі моїм знайшов Я їхнє ледарство, – слово Господнє. – Тим-то дорога їхня стане їм, мов слизка стежка; потраплять вони у темряву й упадуть у ній”**³¹. Як може надіятися на порятунок той, хто ходить над прірвою по слизькій дорозі, де немає світла, щоб бачити, куди ступати, і при цьому хтось час від часу сильно штурхає його, аби кинути в прірву? Ось нужденний стан священника, який опускається до смертельного гріха.

6. **Слизька дорога посеред пільми:** священник, який грішить, втрачає світло та сліпне. **“Ліпше було б їм, – каже святий Петро, – дороги справедливості не спізнати, аніж, спізнавши, відвернутися від переданої їм святої Заповіді”**³². Було б краще, якщо б грішний священник був убогим невченим селянином, що нічого не вивчав, бо світло, яке здобув із книжок, від проповідників і своїх провідників, з численних Божих просвічень тільки засліпить його та закріпить руїну, якщо він згрішить і потопче отримані Божі ласки. **“Велике знання заслуговує на велику кару”**³³, – каже св. Іван Золотоустий і додає: **“Хоча священник грішить – так, як його підопічні, проте він буде покараний строгіше, ніж вони. Коли він згрішить як мирянин, його спіткає більша кара, бо він більше за всіх світських засліплений. Отож, грішних священників очікує кара, обіцяна пророком, бо їм дано знати тайни Божого Царства; іншим же в притчах, щоб вони, дивлячись – не бачили, і слухаючи, не розуміли”**³⁴.

7. Св. Іван Золотоустий каже: **“Мирянин легко кається за гріх”**, – і досвід це підтверджує. Мирянин легко схаменеться та вернеться до Бога, як візьме участь у місії чи вислухає якусь сильну проповідь, в якій мова йтиме про вічну правду, про злобу гріха, певну смерть, строгий Божий суд, пекельні муки, бо ці правди видаються йому новими, тому й лякають його: **“Лякається, ніби почув щось нове”**. Яке враження роблять вічні правди та погрози Святого Письма на священика, що потоптав Божу ласку, просвічення та знання? **“Втратило новизну та стало буденним в його очах усе, що написано у Святому Письмі, бо буденне від ужитку будь-що грізне”**³⁵, – продовжує св. Учитель. З цього робить висновок, що годі сподіватися виправлення того, хто все знає та грішить: **“Немає нічого труднішого, ніж виправити того, хто все знає”**.

8. Св. Єронім каже, що через свою найвищу гідність священик найбільше опускається, якщо відвернеться від Бога: **“Велика гідність священиків, але й велика їх руїна, якщо згрішать”**³⁶; чим вище підняв їх Бог, тим у глибшу безодню вони проваляться. І св. Бернард вважає: **“Тяжче падати з вищого місця”**³⁷. Рідко щось дуже погане трапляється з тим, хто падає на гладкій дорозі; а що казати про того, хто впав з висоти і не падає, а летить, тому його падіння смертельне: **“Легко падати на рівному місці; важко падати тому, кому належить висока гідність, бо чим більший гріх, тим більша руїна”**³⁸. Радіймо, каже Св. Єронім, високою своєю гідністю, але одночасно більш лякаймося, щоб не впасти: **“Радіймо високому становищу, лякаймося падіння”**³⁹. Здається, Господь саме до священиків звертається через Єзекиїла: **“Ти був на святій горі Божій..., твоє нутро сповнилося беззаконням, ти згрішив. І я прогнав тебе з Божої гори і погубив тебе”...⁴⁰**. Бог поставив священиків на святій горі та зробив світильниками світу: **“Ви – світло світу. Не може сховатися місто, що лежить наверху гори”**⁴¹. Слушно пише св. Лаврентій Юстиніан, що велику кару заслуговує гріх священиків, бо велику ласку подав їм Бог; для них падіння завершується катастрофою через те, що Бог високо їх підняв: **“Чим щедріша ласка та вище становище, тим важче падіння і згубніша провина”**⁴². Чим з вищого місця падає людина в ріку, тим глибше вона пірне. **“Глибоко пірнає той, хто з висоти падає”**⁴³. Священику, зрозумій, що Бог підняв тебе до самого Неба, як зодягнув тебе священством. Падаєш із Неба, коли грішиш. Отже, уяви собі фатальність свого падіння. **“Що вище за Небо? – запитує св. Петро Хризолог. Провалиться той, хто прогрішується в небесних речах”**⁴⁴. Твоє падіння подібне до блискавки, яка нагально прорізує небо. **“Падаєш стрімголов, немов раптова блискавка”**⁴⁵. Важко допомогти під час такого падіння: **“Зійшло-бо на них лихо у час їхньої кари”**⁴⁶. І так Господь здійснить Свою погрозу, звернену до Капернауму: **“Та й ти, Капернауме, невже піднімешся до Неба? Аж до самого пекла провалишся!”**⁴⁷.

9. Ось що очікує грішного священика за його превелику невдячність Богові. Він повинен бути більше вдячний, ніж звичайні миряни, бо одержав більше добродійств. **“Якщо Бог збільшує дари, повинна зростати вдячність за них”**⁴⁸. Один учений каже, що невдячний заслуговує, щоб у нього відібрали всі подані блага: **“Невдячна людина заслуговує на позбавлення добродійств”**⁴⁹. Хіба Христос не заявив: **“Кожному, хто має, додається, і він матиме надміру; а в того, хто не має, заберуть і те, що має”**⁵⁰. Бог збільшує ласки тим, хто вдячний Йому. І навпаки, хто, незважаючи на щедre світло та св. Причастя, відвертається від Бога, нехтує Його добродійствами та зрікається Його ласки, той справедливо втратить усі дари. Бог – щедрий для всіх, за винятком невдячних. Св. Бернард твердить: **“Невдячність висушує джерело Божого милосердя”**⁵¹.

10. Отож св. Єронім слушно каже: **“Нема в світі жорстокішої потвори, як лихий священик, бо він непоправний”**⁵². Св. Іван Золотоустий, автор **“Недосконалого твору”**, каже: **“Миряни легко виправляються, якщо згрішать. Клерики ж, ставши злими, стають непоправними”**⁵³. На думку св. Петра Даміані, слова апостола Павла, передовсім, стосуються священиків: **“Неможливо-бо тим, котрі раз просвітилися, скуштували небесного дару і стали учасниками Духа Святого..., а потім відпали – знову каятися!”**⁵⁴. Хто ж більше світла отримав,

ніж священник? Хто більше скуштував небесних дарів? Хто найчастіше бере участь у дарах Святого Духа? Св. Тома твердить, що збунтовані ангели (дияволи) закам'яніли в грісі, бо згрішили в повному світлі. Св. Бернард пише, що Бог так само поступить із грішним священником: **“Священник став Господнім Ангелом, тому він спасеться або загине, немов Ангел”**⁵⁵. Господь сказав св. Бригіті: **“Бачу на землі поган і жидів, але найгірші – священники. Вони грішать так, як Люципер”**⁵⁶. Інокентій III, не вагаючись твердить, що **“не одна річ є гріхом простительним для мирян, але гріхом смертельним для клериків”**⁵⁷.

11. Можна застосувати до священників те, що каже св. Павло: **“Земля-бо, що п'є дощ, який падає на неї часто, та... родить терня і будяки, непотрібна, близька до прокляття: кінчається тим, що її спалять”**⁵⁸. Скільки ж ласк священник невинно отримував від Бога! Але замість плодів видавав будяки та колючки. Нещасний він чоловік! Близьке його осудження й остаточне прокляття, бо після отримання стількох Божих дарів він провалиться в пекло, щоб повік горіти у пекельному вогні. Але хіба священник, який відвернувся від Бога, лякається пекельного вогню? Священники, що грішать, втрачають світло та Божий страх. Сам Господь підтверджує ще словами: **“Якщо я Господь, то де ж цей страх переді Мною? – каже Господь Саваот до вас, священники, що зневажаєте святе ім'я Його...”**⁵⁹. Св. Бернард зазначає, що священники, впадши з висоти, так сильно оздоблюються, що й забувають про Бога, та їх не зворушує жодна погроза. Їх не лякає навіть прокляття: **“Перебуваючи в глибокому сні забуття, священники не лякаються ніякого грому Господньої погрози, щоби затремтіти, перед небезпекою яка їм загрожує”**⁶⁰.

12. Що ж тут дивуватися? Ведучи грішне життя, священник провалюється в глибоку безодню, де нема світла, тому він усім погорджує. **“Безбожник нехтує усім, як зійде в глибину”**⁶¹. **Безбожник**, тобто священник, який грішить зі злоби. **В глибину**, бо одним смертельним гріхом, священник так глибоко занурюється, немов провалюється на дно власної нужди, тай залишається сліпим. **Нехтує** карами, упівненнями, присутністю Ісуса Христа, що перебуває біля нього на престолі, погорджує усім і не стидається бути гіршим за зрадника Юду. Сам Господь скаржився св. Бригіті: **“Такі священники – це не Мої священники, а справжні зрадники”**⁶². **Зрадники!** Так, справжні зрадники, бо використовують Службу Божу, щоб святотатством ще більше зневажати Ісуса Христа. Що очікує такого священника? Ось що каже Господь: **“Учинив беззаконня в землі Святих, тому й не побачить Господньої слави”**⁶³. Спочатку Бог опустить його, а потім такий священник провалиться в пекло. Отче, дехто скаже, що ви занадто лякаєте нас. Невже хочете, щоб ми впали у розпуку? Відповідаю за св. Августином: **“Сам я боюся, тому й інших страшу”**⁶⁴. **“Хіба вже нема надії на пробачення?”** – питає священник, що в священстві образив Бога. Ні, є надія, якщо він покається та зненавидить свій гріх. Нехай такий священник сердечно подякує Богові, коли побачить, що Божа ласка допомагає йому. Але він мусить негайно віддатися Господеві, Який кличе його. **“Слухаймо Його, коли Він кличе нас, щоб часом Він не відвернувся від нас, як усіх судитиме”**, – каже св. Августин⁶⁵. Священники, дорожимо своєю шляхетністю. Ми слуги Божі, стидайтесь рабами гріха та диявола. Св. Петро Дамяні наголошує: **“Священник мусить бути шляхетним”**⁶⁶. Нехай стидається ставати рабом гріха той, хто служить Господеві.

13. Не наслідуймо нерозумних мирян, що думають тільки про теперішність. **“Призначено людям раз умерти, потім же суд”**⁶⁷. Усім нам доведеться колись стати на цей суд: **“Усім-бо нам треба з'явитися перед судом Христовим, щоб кожний прийняв згідно з тим, що зробив, як був у цьому земному житті: чи добре, чи зле”**⁶⁸. Суддя промовить до кожного з нас: **“Дай звіт про твоє управління”**⁶⁹, тобто про своє священство. Як ти виконував його? Для чого використовував? Священнику, чи був би ти задоволений собою, якщо б зараз тобі довелося ставати на цей суд? Чи, може, ти сказав би: **“Що йому відповім?”**⁷⁰. Якщо Господь карає якийсь народ, то починає від священників, бо вони є причиною гріхів народу чи через поганий приклад, чи тому, що занедбали його виховання. Господь наголошує: **“Бо настав час починати суд від Божого дому”**⁷¹. Єзекиїл описує, як Бог у першу чергу покарав священників. Оріген зазначає: **“Починайте від Моєї**

святині!”⁷², від священників. **“Строгий суд на тих, що панують”**, – каже Св. Дух⁷³. Сам Спаситель остерігає нас: **“Кому довірено багато, від того більше зажадають”**⁷⁴. Автор **“Недосконалого твору”** каже: **“У дні суду мирянин отримає священство, а грішний священник буде позбавлений священничої гідності та зарахований до невірних і лицемірів”**⁷⁵. Пророк Осія закликає: **“Слухайте священники, бо надходить суд на вас”**⁷⁶.

14. Священників строгіше судитимуть, тому й жахливішою буде їхня загибель. **“Наведи на них лихоліття і побий, ще раз побий”**⁷⁷, – каже Єремія. **“Велика гідність священників, – говорить св. Єронім, – стає великою руїною, якщо грішать”**⁷⁸. А св. Іван Золотоустий додає: **“Навіть якщо б священник грішив так само, як його вірні, все ж його покарають строгіше”**⁷⁹. Св. Бригіта мала об’явлення, в якому їй сказано, що **“грішні священники глибше занурені в пекло, ніж самі дияволи”**⁸⁰. Ох, як сильно радіють дияволи, коли якийсь священник провалиться в пекло! Усе пекло виходить йому назустріч. **“Шеол унизу заворушився з-за тебе, щоб стрінати тебе при твоєму вході, – каже Ісая, – він побудив для тебе тіні всіх вельмож землі...”** Встали всі князі цієї нужденної країни (пекла), щоб відступити перше місце мук проклятому священникові. **“Усі вони, – каже Ісая, – гуртом до тебе промовляють: – І ти так само зраний як і ми, ти ж бо подібний є до нас.”**⁸¹. Священнику, – кликатимуть дияволи, ти володів колись над нами; багато разів приводив на престіл Втілене Слово Боже; немало душ визволив із пекла, а тепер ти стався подібний до нас. Ти такий самий не щасливий як і ми, і зазнаватимеш таких самих мук як і ми. **Гордість твоя провалиться в пекло!** Твоя гордість, через яку ти знехтував Богом і ближнім, накінець завела тебе сюди. **Упаде його труп, черви замножаться під ним і стануть його покривалом.** Священнику, ти – цар, тому належаться тобі царська постіль і багрянниця. Ось маєш вогонь і черв’яки, що завжди роз’їдатимуть твоє тіло та душу. Ох, як сильно будуть тоді дияволи кепкувати з його Службів Божих, зі Святих Таїн і святих чинностей, що їх виконував проклятий священник! **“І висміяли його в день суботи!”**⁸².

15. Священники, будьте уважні! Дияволи сильніше спокушують одного священника, ніж тисячу мирян, бо проклятий священник тягне за собою багато людей до пекла. Св. Іван Золотоустий твердить: **“Хто забере пастиря, той розпорошить цілу отару”**⁸³. В одному із творів св. Кипріяна знаходимо таке слушне зауваження: **“У бою вояки більше намагаються вбити вождів, аніж простих жовнірів”**⁸⁴. Це відомо, що ворог, ведучи війну, насамперед, намагається винищити військових керівників. Отже, св. Єронім додає: **“Диявол не шукає невірних, ані тих, що перебувають поза святиною. Він намагається знайти здобич у Христовій Церкві, бо, на думку Авакума, це дуже розкішна пожива для нього”**⁸⁵. З цього бачимо, що дияволу більше смакують душі священників, аніж мирян.

Думки, які можуть бути мотивами скрухи в акті жалю: Мій священнику, здається, Господь звертається до тебе так, як колись промовляв до ізраїльського народу: **“Скажи мені, що вчинив Я тобі або чим засмутив тебе? Скажи, що лихого вчинив Я тобі або якого добра не вділив?”**

Я випровадив тебе з Єгипту. Я витягнув тебе зі світського життя, вибрав серед численних мирян, щоб зробити Своїм священником, слугою та родичем, **а ти приготував хрест Своєму Спасителеві!** А ти знову розіп’яв Мене через якийсь нужденний інтерес чи нікчемну приємність.

Я годував тебе манною в пустині! Щоранку Я кормив тебе небесною манною в пустині цього життя. Я годував тебе Своїм Тілом і Кров’ю, **а ти бив Мене по лиці та бичував словами й безсоромними ділами.**

Що ж міг Я ще для тебе вчинити, а не вчинив? Я насадив тебе, щоб ти був Моїм прегарним і солодким виноградником, а ти став для Мене гірким. Я призначив цей виноградник Собі на потіху, уділив тобі стільки світла та ласк, щоб ти родив солодкі та стиглі плоди, а ти виродив лише гіркі.

Я подав тобі царський скіпетр. Я зробив тебе царем, і то більшим, аніж земні царі, **а ти наложив Мені на голову терновий вінець** із лихих гадок, на які ти погодився.

Я вивищив тебе, призначив Своїм заступником, віддав тобі ключі від Неба. Коротко кажучи, Я зробив тебе ніби земним **богом**, а ти **повісив Мене на хресті**, бо ти погордував усіма Моїми ласками та приязню!”.

- ¹ 11, р. 10, в.
- ² Малах. 2, 7.
- ³ Dign. Sac., с. 3.
- ⁴ Пс. 10, 2.
- ⁵ Мт. 5, 14.
- ⁶ Лк. 8, 10.
- ⁷ In Temp. Pasch., s. 3.
- ⁸ Hom. 8.
- ⁹ De Satisf., 9, 1.
- ¹⁰ De Clam., N. 24.
- ¹¹ Пс. 35, 3.
- ¹² I-II.q. 78, а. 1.
- ¹³ De Malo, q. 3, а. 4.
- ¹⁴ Мт. 12, 32.
- ¹⁵ Лк. 23, 34.
- ¹⁶ Пл. Єр.:4, 1.
- ¹⁷ Hom. 41 in Matth.
- ¹⁸ I-II, q. 73, а. 10.
- ¹⁹ Glos. in 1. Pet. 4.
- ²⁰ Сир. 45, 20.
- ²¹ Ис. 5, 4.
- ²² Єрем. 11, 15.
- ²³ In Convers. S. Pauli,
- ²⁴ Ис. 1.2.
- ²⁵ Пс. 54, 13.
- ²⁶ Пс. 54, 13.
- ²⁷ Пл. Єр.4, 5.
- ²⁸ 1 Птр. 2, 9.
- ²⁹ Втор. 25, 2.
- ³⁰ Hom. 3, in Act. Apost.
- ³¹ Єрем. 23, 11-12.
- ³² 2 Птр. 2, 21.
- ³³ Hom. 77 in Matth.
- ³⁴ Лк. 8, 10.
- ³⁵ Hom. 40 in Matth.
- ³⁶ In с. 44 Ezech.
- ³⁷ De Clam., n. 25.
- ³⁸ Амвросій: De dignitate Sac., с. 3.
- ³⁹ In с. 44 Ezech.
- ⁴⁰ Єзек. 28. 14-16.
- ⁴¹ Мт. 5, 14.
- ⁴² De comp., р. I.

- 43 Петро Блосій.
- 44 Петро Хризолог: Serm. 26.
- 45 de Clam., N.25.
- 46 Єрем, 23, 12.
- 47 Лк. 10, 15.
- 48 Св. Григ.: 9 in Evang.
- 49 Мт. 25, 29.
- 50 In Cantic., 1.51.
- 51 Epist. ad Dam. de morte Hier.
- 52 Hom. 43 in Matth.
- 53 Lib. 4, Epist. 3.
- 54 Євр. 6, 4.
- 55 Declam. in verba: Ecce nos.
- 56 Revel. I, 1,47.
- 57 Serm. 1 in Cons. Pontif.
- 58 Євр. 6, 7.
- 59 Малах. 1,6.
- 60 Serm. 77 in Cant.
- 61 Прип. 18, 3.
- 62 Revel., L. I, с. 45.
- 63 Ис. 26, 10.
- 64 Serm. 40, Е. В.
- 65 Serm. 29, Е. В.
- 66 Opusc. 25, с. 2.
- 67 Євр. 9, 27.
- 68 2 Кор. 5, 10.
- 69 Лк. 16,2.
- 70 Йов 31,14.
- 71 1 Птр. 4, 17,
- 72 Єзек. 9, 6.
- 73 Прем. 6, 5.
- 74 Лк. 12,48.
- 75 Hom. 40 in Matth.
- 76 Ос. 5, 1.
- 77 Єрем. 17,18.
- 78 Св. Єрон.: in Ezech. 44.
- 79 Ad populum antioch., hom.
- 80 Revelat., L. 4, с. 135.
- 81 Ис. 14, 9-10.
- 82 Пл. Єр. 1, 7.
- 83 Hom., L. I, in 1 Tim.
- 84 De Dign. Cler. in operibus S. Cypriani
- 85 Epist. 22.

Глава V Оспалість шкідлива для священників

1. Господь звелів св. Іванові написати ефеському єпископові: **“Я знаю твої діла, твою працю і твою терпеливість”**¹. Добре знаю, що робиш. Твої труди задля Моєї слави відомі Мені. Відомі Мені теж твої страждання, пов’язані з твоїм урядом. Але **Я не задоволений тим, що ти покинув свою первісну любов**, тобто мушу зганити тебе за те, що остигла твоя первісна ревність. Що ж тут лихого? Що лихого? Послухайте, що каже далі Господь: **“Згадай, звідкіля ти впав. Кайся та чини так, як перед тим, бо прийду до тебе та порушу твій свічник!”** Отож, згадай, звідкіля ти впав. Покайся та вернися до попередньої ревності, бо Ти – Мій слуга, тому повинен ревно служити. Інакше я засуджу тебе як негідного служби, яку довірив тобі. Невже наслідком оспалості є така велика руїна? Так. Лихо ж у тому, що вона здебільшого невідома, тому оспалі християни, особливо священники, не уникають і не лякаються її. Більшість із них вдаряються об цю підводну скелю, тому багато хто і гине. **Підводна скеля**, – ось небезпека, яка грозить оспалим загибеллю. Люди не бачать, яку велику шкоду оспалість завдає душі. Ніхто не хоче повністю поривати з Ісусом Христом, хоче йти слід за Ним, але здалека, як це вчинив св. Петро. Коли в Оливному саді заарештували Христа, то **“Петро ж ішов слідом за ним оподалік”**², – каже св. Матвій. Вони легко учиняють те, що вчинив Петро – на докір простої служниці св. Петро відрікся Ісуса Христа, як тільки вступив на подвір’я первосвященника.

2. **“Хто нехтує малим, той поволі занепадає”**³. Викладач Святого Письма застосовує ці слова до оспалого та каже, що така людина зразу втратить побожність. **“Відійде від побожності”, а потім втратить ласку та вчинить гріх**, переходячи від легковажних простимих прогріхів до тяжких смертельних гріхів. Євсевій Емісенський каже, що важко вберегтися від смертельних гріхів тому, хто не боїться зневажати Бога легкими. **“Важко не впасти в тяжкі гріхи тому, хто не лякається легких”**⁴. Господь дозволяє попасти у тяжкі злочини тим, хто не звертає уваги на менші провини, – каже св. Ізидор. **“Бог допускає важчі провини, якщо хтось нехтує малими”**⁵. Незначні хвороби не дуже шкодять здоров’ю, якщо вони бувають у людини рідко. Якщо ж вони численні або часто повторюються, то легко можуть спричинити смерть. Св. Августин пише: **“Бережися великих проступків. Що ж робиш із малими? Ти стряснув скелю, але вважай, щоб пісок не присипав тебе”**⁶. Уникаєш тяжких упадків, а не боїшся легких. Каменюки смертельного гріха не позбавили тебе життя, каже Святий, але вважай, щоб не засипала тебе піскова купа простительних гріхів. Знаємо: тільки смертельний гріх убиває душу. Незліченна кількість простимих гріхів не позбавляє її Божої ласки. Проте слід звернути увагу на пересторогу св. Григорія, який каже, що звичка часто допускати простимі провини відбирає страх Божий, якщо не каємося та не стараємося виправитися. І легко душі перейти з легких до смертельних гріхів, якщо вона втратить страх Божий. **“Звичка приводить до того, що ми не боїмося смертельного гріха”**⁷. Св. Доротей додає: **“Хто з погордою ставиться до легких провин, той наражається на небезпеку стати абсолютно нечулим”**⁸. Отож, хто не зважає на малі гріхи, той перебуває в небезпеці: може втратити будь-яку чутливість настільки, що його не жахнуть навіть смертельні гріхи.

3. Хоча св. Тереза, як свідчить Римська Рота, ніколи не допустилася смертельного гріха, все-таки Господь показав їй місце в пеклі, приготоване для неї. Свята не заслужила собі пекла, проте, була б утратила Божу ласку та пішла б на загибель, якщо б не позбулася оспалості, в якій проживала. Отже Апостол застерігає всіх: **“Не давайте місця дияволу”**⁹. Диявол задовольняється тим, що душа легкими провинами відхиляє йому двері. Він уже сам відкриє собі їх навстіж смертельними гріхами. Касіян пише: **“Не думайте, що душа відразу стягає на себе руїну”**¹⁰. Диявол не відразу зіштовхнув у прірву духовну особу, упадок якої здивував нас. Ні, він спочатку штовхнув її в оспалість, а потім – у безодню Божої неласки. Св. Іван Золотоустий свідчить, що сам він знав багато чесних осіб. Вони згодом стали оспалими та потонули в безодні хиб. **“Ми знали численних осіб, – каже він, – прикрашених усілякими чеснотами, але вони**

занедбали свою душу й так скотилися в прірву блудів”¹¹. Кармелітська хроніка оповідає, що преп. черниця Анна від Воплочення бачила прокляту душу, яку вважала святою. По ній лазило багато маленьких звірят. Це були похибки, якими вона легковажила за життя. Деякі з них промовляли до неї: “Ти почала від нас”. Інші: “Ти нами продовжила свою оспалість”. Решта: “Через нас ти занастила себе”.

4. Господь говорив до Ляодикійського єпископа через св. Івана таке: **“Знаю твої діла, бо ти не зимний, ані не гарячий”**¹². Отак виглядає оспалий чоловік: він ані зимний, ані гарячий. Отець Менохій каже: **“Оспалою є та людина, що не наважується свідомо та добровільно зневажати Бога смертельними гріхами, проте не прагне до досконалості, тому легко потурає власним пристрастям”**¹³. Оспалий священник не остиг остаточно, бо він свідомо та добровільно не допускає смертельні гріхи, проте розтріпаний і втягнувся у світські заняття та заботи, бо не прагне до станової досконалості. Такий священник недбайливий: щодня зневажає Бога численними простими гріхами (неправдою, непоміркованістю в їжі та питті, прокльонами); крім цього, він недбало править Службу Божу та відмовляє часослов, любить нескромними дотепами, не позбавляється небезпечних бажань та звичок, тужить за пустою славою, лякається людських поглядів, втримує в серці жаль або й гнів, хоче, щоб його всі шанували, не може стерпіти ніякої протилежної думки чи згідливого слова, проживає без розважання, нескромно та непобожно тощо... Отець Альварес твердить, що похибки та недосконалості оспалого **“подібні до застарілих хвороб, які, хоча не позбавляють життя, проте, так ослаблюють тіло, що така людина не зможе протистояти смертельній хворобі й піддається їй”**¹⁴. Оспалий чоловік подібний на людину, що має численні незначні хвороби. Правда, вони не вбивають її, але так ослаблюють, що вона не може опиратися тяжкій хворобі, тобто сильній спокусі. Тому Господь каже, промовляючи до оспалих: **“Ах, щоби ти був холодний або гарячий! А тому, що ти літний, ні гарячий, ні холодний, то Я виплюну тебе зі Своїх уст”**¹⁵. Нехай задумуються над цими грізними словами та затремтять усі ті, що нужденно проживають у стані оспалості.

5. **“Коли б ти був зимний!”**. Краще для тебе, каже Бог, бути зимним, тобто без Моєї ласки, бо тоді була б краща надія твоя, що вирвешся з цього стану. Залишаючись в оспалості наражаєшся на небезпеку попастися у гріхи смертельні, і не буде надії, щоб ти вирвався з них. Корнелій Камінський каже: **“Хоча холодний гірший, аніж літний, все-таки стан оспалої людини буває гірший, бо вона може впасти і вже більше не зрушитися”**¹⁶. Св. Бернард твердить, що легше повернути грішного мирянина, ніж оспалого священника. Перейра додає, що легше повернути невіруючого, ніж оспалого. **“Легше повернути до Христової віри якогось поганина, аніж зробити ревним оспалого”**. Касіян свідчить, що сам бачив багатьох грішників, які всім серцем віддалися Богові, але не зустрічав ні одного оспалого, який би так поступив. **“Ми часто бачили, як зимні ставали ревними, але не бачили, щоб щось подібне трапилося з оспалими”**¹⁷. Св. Григорій не втрачає надії, коли мова йде про ще ненаверненого грішника, але не сподівається, що навернеться той, хто, віддавшись Богу, стає оспалим. Ось його слова: **“Навіть якщо хтось дуже холодний, все-таки можемо мати надію, що, швидше чи пізніше, він стане ревний; але годі чогось доброго сподіватися від того, хто повільно з ревності переходить до оспалості”**¹⁸.

6. Отож, оспалість – це майже невиліковне та невиправне лихо, бо потрібно усвідомлювати небезпеку, аби уникнути її. Натомість оспалий, потрапивши в п'ять, навіть не підозрює небезпеки, в якій знаходиться. Оспалість подібна на туберкульоз, який важко розпізнати. Оспалий не бачить застарілих поганих звичок. Св. Григорій каже: **“Великі провини легше зауважуємо, тому простіше їх виправити. Хто легковажитиме легкими провинами, далі допускати їх, і так, за звичкою, дійде до того, що легковажитиме навіть смертельними гріхами”**¹⁹. Зрештою, смертельний гріх завжди розбуджує жах навіть у при звичаєному до гріха чоловікові. Тому оспалий не відчуває подібного жаху за свої недоліки, незібрані почуття, розтріпаність, прив'язаність до задоволень або самопошани. Ці маленькі провини небезпечні для нього, бо непомітно руйнують його: **“Великі гріхи не дуже небезпечні для праведних людей, – каже отець**

Альварес, – **бо їхній жахливий вигляд лякає їх. Зате небезпечніші малі провини, бо непомітно призводять до їхнього занепаду**”²⁰.

7. Св. Іван Золотоустий переконано твердив, що інколи слід старанніше уникати легких провин, а не тяжких гріхів: **“Потрібно більше остерігатися малих гріхів, а не великих. Уже за своєю природою ми налаштовані проти важких гріхів, а малі провини своєю неважливістю роблять нас літніми. Душа не може рішуче повстати проти них, бо ми нехтуємо ними, і вони, невдовзі, стають великими**”²¹. Отож, каже Святий, люди протистоять важким провинам за своєю природою, а легкими погорджують, тому вони скоро стають тяжкими. Лихо в тому, що малі знехтувані гріхи роблять душу недбалою в духовних справах і привчають її не зважати на великі провини, бо вона звикла не зважати на малі. У Пісні пісень Господь остерігає нас: **“Спіймайте нам лисиць, лисиць маленьких, що виноградники нівечать, наші виноградники у цвіту**”²². Господь каже, що потрібно виловлювати лисів, а не левів чи тигрів. Чому так? Бо лиси, риючи ями, нищать коріння винограду. Так само оспалість нищить духовне коріння, тобто набожність і добрі бажання, які є основою духовного життя. Бог велить виловлювати малих лисів. Чому малих, а не великих? Бо люди менше бояться малих лисів, хоча часто вони більш шкідливі, ніж великі. Отець Альварес твердить, що легкі провини, яких не боїмося, припиняють наплив Божих ласк. Душа залишається неплодюю й остаточно гине. **“Легкі провини та недоліки – це малі лиси, – зазначає цей отець, – яких не вважаємо дуже шкідливими. Однак вони нищать виноградник, тобто душу, бо роблять її неплодюю, бо припиняють дощ Божої помочі**”²³. Святий Дух каже: **“Процвітав наш виноградник**”. Що роблять малі провини, коли помножуємо їх та не гидимося ними? З’їдають квіти, тобто нищать добрі бажання зростати духовно, а без цих бажань душа підупадатиме, поки не провалиться в прірву, звідкіля майже неможливо вибратися.

8. Господь каже до оспалого священика: **“А тому, що ти літній, то почну виблювувати тебе зі Своїх уст**”. Завершимо пояснення цього апокаліптичного вислову: легко пити холодний або гарячий напитек. Літний напитек пити тяжко, бо він часто нудний, тому й викликає нудоту. Таку кару Господь приготував оспалим: **“Зачну виблювувати тебе з уст**”²⁴. Меноній так пояснює цей текст: **“Оспалий буває виблювуваний, як перебуває в оспалості, викликає в Бога обридження, аж поки при смерті його, Бог зовсім не відкине та не відлучить такого від Христа**”. Ось на таку страшну небезпеку оспалий наражає себе самого. Бог виплюне його, тобто опустить, і тоді він уже не зарадить лихові. Отже, “блювота” – те, що нам гидко споживати, бо його виблювали. **“Те, що Бог виблюває оспалих, означає, що вони гидкі йому так, як нам гидка людина, котра блює**”²⁵. Бог починає виблювувати оспалого священика? Він перестає звертатися до нього з люблячими покличами – у цьому полягає блювання, відбирає духовну втіху та добрі бажання. Коротко кажучи, Бог позбавляє його духовної елементарності. Такий нужденний чоловік стане розважати, але не знайде в цьому нічого, за винятком обридливості, розтріпання та нехоті, тому поволі стане занедбувати його. Отак перестане молитися та молитвою поручати себе Богові, а без молитви ще більше збідніє та нужденно закінчить життя. Він буде відправляти Божественну Літургію та відмовляти часослов, але вони принесуть йому більше шкоди, ніж користі, бо він відбуватиме духовні вправи з болем, вимушено та без правдивої побожності. **“Будеш оливки давити, але не будеш маститися оливою**”²⁶. Будеш покритий олією, каже Бог, але не будеш намащений. Божественна Літургія, часослов, проповіді, сповіді, поміч конаючим і похорони, – всі ці духовні вправи повинні б збільшувати твою ревність, але ти залишаєшся неспокійним, розтріпанним і стурбованим незчисленними спокусами. **Почну виблювувати тебе.** – Бачиш, як Бог буде тебе виблювувати!

9. Не один священик каже: “Якщо буду уникати смертельних гріхів, то спасуся!” Досить із тебе спастися?! Св. Августин заявляє: **Ні** – бо ти священик. Священик мусить іти вузькою дорогою досконалості. Не спасешся, якщо вийдеш на широкий шлях оспалості. **“Якщо скажеш “досить із мене”, то ти пропав!**”²⁷. Св. Григорій каже, що не спасеться той, хто мав би спастися як **святий**, а бажає запевнити собі спасіння як **недосконалий**. Господь отак якось промовив до блаж. Ангеліни Фолінської: “Я опушу тих, кого покликав до досконалості, а вони бажають іти звичайною

дорогою”. У третій главі ми міркували над тим, що священник зобов’язаний прагнути до святості. Цього вимагає його гідність, бо він, будучи Божим слугою, належить до Божої родини, а також цього вимагає його служба, бо він має приносити жертву Божественної Літургії, бути посередником між Богом і людьми й Таїнствами освячувати душі. Всевишній обсипає його ласками й надає йому особливу поміч, щоб він прагнув до святості. Ось чому Бог проклинає його, якщо він недбайливо, посеред похибок і провин не відчуваючи до них ненависті бажає виконувати своє служіння. **“Проклятий, хто Господню справу виконує недбайливо”²⁸**. Прокляття – це Боже опущення. Св. Амвросій каже: **“Бог звик опускати недбалих”**. Господь має звичай, каже Святий, опускати душі, які наділив більшими ласками, якщо вони не хочуть трудитися над досконалістю, до якої Він їх покликав. Бог хоче, пише один автор, щоб священники так ревно служили Йому, як служать Серафими, бо відбере від них ласки та дозволить, щоб вони заснули в оспалості, а згодом провалилися в безодню гріха, а потім – у пекло. **“Бог хоче, щоб священники, немов Серафими, служили Йому. Він відбирає ласку від оспалого священника та дозволяє йому спокійно спати і так провалюватися в безодню”**. Під тягарем незчисленних простимих провин та непорядкованих почуттів оспалий священник стає ніби нечутливим, тому легковажить одержаними ласками та священничими обов’язками. Бог слушно позбавляє його особливої допомоги, хоча вона йому конечно потрібна, аби належно виконувати священничі обов’язки. З відняттям особливої Божої помочі лихо збільшується, помножуються похибки, а з ними зростає й засліплення. Хіба Бог мусить зливати обильні ласки на того, хто скупий для Нього? Ні, каже Апостол: **“Хто скупо сіє, скупо буде жати”²⁹**.

10. Господь оголосив, що збільшуватиме благодать тих, хто вдячно приймає та зберігає Його ласки, а від невдячних відбере й ті, що вони вже отримали: **“Бо кожному, хто має, додасться, він матиме надміру; а в того, хто не має, заберуть й те, що має”³⁰**. Крім цього, св. Матей каже, що пан відбирає винницю від чиншівників, якщо вони не платитимуть йому. Він ще й до того покарає їх і винницю передасть іншим: **“Лютих люто вигубить – відповіли йому, – а виноградник винаймуть іншим виноградарям, що будуть давати йому плоди своєчасно”³¹**. Потім додає: **“Тому кажу вам: відніметься від вас Царство Боже й дасться народові, котрий приносить плоди своєчасно”³²**. Це значить, що Бог усуне зі світу того священника, який не дбав про Його Царство, тобто не поширював Його славу, і довірить це завдання іншим, що будуть Йому вдячні та вірні.

11. “Ось чому багато священників отримують мало користі зі стількох жертв, святих Причасть, молитов, які відмовляють у часослові чи під час Служби Божої. **“Сіяли багато, а зібрали мало...”,** – каже пророк Аггей, – **бо свою зарплату поклали до мішка дірявого”³³**. Отака доля оспалого священника. Він складає в дірявий мішок свої духовні вправи, тому й не має за них ніякої заслуги. Що більше? Він заслуговує на щораз більшу кару, бо допускає численні похибки, коли виконує їх. Отак оспалий священник не далекий від своєї загибелі. Священниче серце, на думку Петра Блосія, має бути престолом, на якому завжди палає вогонь Божої любові. **“Хіба ж може відчувати палку любов той священник, який остерігається тільки смертельних гріхів, а не уникає повсякденних. Хіба це справжня любов, коли хтось намагається не ображати будь-яку особу у важливих справах, а не дбає про маловажні?”³⁴**.

Потрібні особливіші і обильніші ласки, щоб вишколити доброго священника. Невже ж Бог буде щедрим для того, хто присвятив себе служінню Йому, але потім так недбало служить? Св. Ігнатій Лойола покликав раз до себе якогось оспалого брата та промовив до нього: “Брате, скажи, для чого ти вступив до Чину?”. На це брат відповів: “Щоб служити Богові”. Святий відізвся: “Й отак служиш Йому? Я більше співчував би тобі, якщо б ти сказав, що прийшов служити якомусь кардиналові чи земному князеві. Ти ж кажеш, що прийшов служити Богу, то чому не служиш Йому?”. Кожен священник належить до двору, тобто до Божої родини. Господь постійно інтимно спілкується з ним про важливі справи Божої слави. Отож оспалий священник більш ображає, ніж шанує Бога, бо недбалим і недосконалим життям заявляє, що Бог не вартує того, щоб Йому пильніше служити та щоб любити Його. Такий священник промовляє ділами, що в

Божій службі нема щастя, яке б повністю задовольнило нас, що Божа велич не гідна такої любові, яка полягає в цінуванні її слави вище власного задоволення.

Напiмнення

12. Уважайте, мої священики! Тремтiть, щоб уся наша велич i почестi, якими Бог вiдзначив нас мiж людьми, не закинчилися колись вiчним прокляттям. Св. Бернард каже, що пильнiсть дияволiв, якi хочуть погубити нас, повинна спонукати нас трудитися над власним спасiнням. **“Нехай злоба дияволiв, якi так пильно змагаються за наше прокляття, зробить нас пильними, аби ми, в страсi та тремтiннi, утверджували власне спасiння”³⁵.**

Ох, як трудяться вороги над погубою хоча б одного священика! Вони сильнiше бажають погубити одного священика, нiж тисячi мирян. Упадок священика – великий трiумф для пекельних духiв, бо погублений священик тягне за собою на загибель багатьох людей. Як мухи тiкають вiд горшка, що кипить, i летять до лiтного, так i дияволи сильнiше спокушають оспалих священикiв, аниж ревних. Часто їм це вдається, бо з оспалостi дуже легко затягнути їх до гріха. Корнiлій Камiнський каже, що оспалий **“перебуває у великій небезпеці та часто опускається до смертельних гріхів, бо в житті повно гріховних небезпечних нагод”³⁶.** Оспалому легко вчинити гріх, бо в нього слабка сила опору. Не дивно, що він часто тяжко грішить, бо проживає серед численних небезпек.

13. З цього зрозуміло, що слід уникати провин, яких допускаємося несвідомо та добровільно. Не можемо заперечити, що всі люди, навіть Святі, допускали простимі гріхи, за винятком Ісуса Христа та Божої Матері, які, через особливий привілей, були вільні від будь-якої гріховної плями. Св. Йов каже: **“І небеса нечисті перед Його очима”³⁷.** Св. Якiв додає: **“Всі ми прогрішуємося чимало”³⁸.** Таким чином, каже св. Лев, кожне Адамове дитя забруднене земним болотом: **“Навіть чернечі серця покриваються світовим порохом”³⁹.** Слід звернути увагу на твердження Мудреця: **“Праведний сім раз упаде і знову встане”⁴⁰.** Хто падає через людську слабкість тобто не знає зла та не погоджується на нього, той легко встане. А як зможе зрушити той, хто знає похибки, яких добровільно допустив, ба й навіть любить ними, замість ненавидіти? Св. Августин каже: **“Ненавидимо гріхи, хоч ми самі не без гріха”⁴¹.** Якщо ж допускаємо похибки, то бодай признаємося у цьому і каємося, аби були вони прощені. **“Якщо ж ми визнаємо гріхи, то Він – вірний і праведний, щоб нам простити гріхи наші й очистити нас від усякої неправди”⁴².**

Говорячи про повсякденні прогріхи, Блосій писав, що вистачає навіть узагалі визнати їх, аби вони були прощені: **“Вистачає загалом визнавати їх”⁴³.** В іншому місці він каже, що подібні гріхи Бог швидше прощає, коли покірно та з любов'ю звертаємося до Нього, ніж тривожно затримуємося над ними. Подібно писав і Св. Франциск Салезій, твердячи, що провини духовних осіб Бог легко прощає, як і легко допускає. Він тільки повторив те, що навчав св. Тома: **“Вистачає, щоб хтось виразно чи невиразно, але ревно звернувся до Бога, ненавидячи простимі гріхи, аби вони простилися йому. Трьома способами досягаємо прощення повсякденних гріхів: 1) Отриманням Божої ласки. Пресвята Євхаристія та всі Святі Тайни прощають простительні гріхи. 2) Будь-якою дією, яка містить ненависть до гріха (загальна сповідь, биття в груди, молитва “Отче наш”). 3) Релігійним актом, яким почитаємо Бога та шануємо Божі речі (єпископське благословення, свячена вода, молитва в посвяченій церкві). Усе це прощає простительні гріхи”⁴⁴.** Св. Бернардин каже, говорячи про св. Причастя: **“Душа може так побожно погрузитися в Бога через прийняття св. Причастя, що її ревність знищить усі простимі гріхи”⁴⁵.**

14. Преп. отець Людвик Понтійський говорив: “Я допускав численні похибки, але ніколи не мирився з ними”. На жаль, багато хто мириться зі своїми хибами, і це примирення провадить їх до руйнування. Св. Бернард вважає, що можемо надіятися, що обере правильну дорогу той, хто

ненавидить свої помилки. Зате помалу загине той, хто добровільно допускає похибки і не лякається, ані не кається за них. **“Мухи, що гинуть, нищать запах пахощів”**⁴⁶ Ці мухи – провини, яких ми не зненавиділи, і вони залишаються в душі. **“Упавши в пахощі та полишившись у них, муха нищить їх вартість і запах, – каже Діонісій Картузький. – Мухи, які духовно вмерли, – це пусті гадки, почуття, примхи, що нищать приємність пахощів, тобто солодощі духовних вправ”**.

15. Св. Бернад каже, що твердження: **“Це простимий гріх”**⁴⁷ – невелике зло. Але велике зло допускати його та любитися ним, бо, за словами св. Луки, Бог суворо карає за нього: **“Той, що, знавши волю свого пана, не приготував, ані не зробив по його волі, буде тяжко битий”**⁴⁸. Отець Альваторес каже, що навіть духовні особи легко прогрішуються, але вони завжди зменшують кількість та важкість своїх провин, та й поволі зовсім викорінюють їх актами любові до Бога. Хто так поступає, той стане святим. Похибки не перешкоджають добиватися досконалості. Тому й Блосій заохочує нас не впадати у відчай через малі провини, бо маємо різні засоби, якими можемо відпокутувати їх: **“Багато разів протягом дня провиняємося, але й не бракує щоденних засобів покути”**⁴⁹.

Як може робити поступи у своєму вдосконаленні той, хто прив’язався до земних благ і далі невинно добровільно прив’язується, не маючи найменшого бажання звільнитися від цієї залежності? Птах відразу летить, як тільки звільняється з-під сітки. Будь-яка прив’язаність до земних благ не дає душі вдосконалюватися, зазначає св. Іван Хреститель.

16. Отож, слід остерігатися нужденного стану оспалості, бо потрібна надзвичайна Божа ласка, щоб витягнути з неї упалого священика. Але як можна сподіватися, що Бог подасть таку ласку священикові, який спонукає Господа виблювати його з уст? Може дехто, хто перебуває в цьому стані, відізветься: **“Хіба нема вже надії для мене?”** – Ні, ще є надія, і ця надія – Боже милосердя та могутність: **“Те, що неможливе в людей, є можливе в Бога”**⁵⁰.

Сам оспалий не може зрушитися, але Бог може воскресити його. Проте він мусить, принаймні, бажати воскреснути. Як може надіятися на Божу поміч той, хто навіть не бажає її? Хто ж не має такого бажання, нехай благає його в Бога. Якщо будемо молитися й довго молитися, то Бог подасть бажання та поміч, аби ми могли зрушитися. **Просіть і отримаєте!** Бог обіцяв, тому не зневіряться той, хто довіряє йому. Отже, молимося та разом зі св. Августином промовляймо: **“Твоє милосердя – моя заслуга”**. Господи, не маю власних заслуг, щоб Ти вислухав мене. Предвічний Отче, мої заслуги – це Твоє милосердя та заслуги Ісуса Христа. Взивання до Пресвятої Діви–могутній засіб, щоб видобутися з оспалості.

¹ Одкр. 2, 2.

² Мт. 26, 58.

³ Сир.19, 1.

⁴ Hom. imit. quadrag.

⁵ Sent. 1. 2., с. 19.

⁶ In Ps. 39.

⁷ Св. Григорій: Mor., Lib. 10, с. 14.

⁸ Св. Доротеї: Doct. 3.

⁹ Еф. 4. 27.

¹⁰ Col. 6, s. 17.

¹¹ In Matth., Hom. 27.

¹² Одкр. 3, 15.

¹³ Менох.: In Арос. 3, 16.

¹⁴ De perf., Lib. 5, p. 2, с. 16.

¹⁵ Одкр. 3, 15-16.

- 16 Корнило Камін.: In Арос. 3, 16.
- 17 Coll. 4, с. 19.
- 18 Past., р. 3. с. 1, adm.35.
- 19 Past., 3, р. Admon. 34.
- 20 Альварес: Lib. 5, р. 2, с. 16.
- 21 In Matth., Hom. 87.
- 22 П. п. 2, 15.
- 23 De perf. Lib. 5, р. 2, с. 16.
- 24 Одкр. 3, 16.
- 25 Корн. Камін.
- 26 Міх. 6, 15.
- 27 Serm. 169, Е. В.
- 28 Єрем 48, 10.
- 29 1 Кор. 9,6.
- 30 Мт. 25, 29.
- 31 Мт. 21, 41.
- 32 Мт. 21, 43.
- 33 Аггей: 1, 6.
- 34 Отець Альварес: de extrem. mali, lib. 1, с. 12.
- 35 Serm. 2. de S Andrea.
- 36 In Арос. 3, 15.
- 37 Йов 15, 15.
- 38 Як. 3, 2.
- 39 Serm. 4 de Quadreg.
- 40 Прип. 24, 16.
- 41 Serm. 181, Е. В.
- 42 1 Ів. 1, 9.
- 43 De consol. pusill., с. 1. 4.
- 44 3 р. q. 87, а. 3.
- 45 De Christ. Dom., lib. 12, с. 2, с. 1.
- 46 Проп.10, 1.
- 47 Serm. I. de Convys. S. Pauli.
- 48 Лк. 12, 47.
- 49 Parad. an. р. I, с. 3.
- 50 Лк. 18, 27.

Глава VI Гріх неповдержності

1. Св. Василій Селевкійський називає неповдержність живою пошестю¹, а св. Бернардин Сієнський називає її найшкідливішим із усіх гріхів: **“Це черв’як, якому нема рівного”**². За словами св. Бонавентури, розпуста нищить зародки всіх чеснот. Тому й св. Амвросій називає її зародком усіх блудів. **“Розпуста – це зарадок і початок усіх блудів”**³, бо вона тягне за собою багато інших гріхів, от хоча б ненависть, крадіжки, святотатство тощо. Слушно твердить св. Ремігій: **“За винятком немовлят, цей гріх губить більшість людей”**. Отець Павло Сенері говорив: **“Як гордість наповнила пекло ангелами, так розпуста наповнює його людьми. Вудкою диявол ловить людей в інших гріхах, але зато сіткою – в нечистоті, бо цим блудом здобуває для пекла більше душ, ніж всіма іншими гріхами”**⁴.

2. Святий Атанасій вважає, що чистота – дуже гарна перлина, але мало хто знаходить її на землі. **“Предорога перлина, яку мало хто знаходить”**⁵. Ця перлина потрібна і світським душам, але для священників вона, безумовно, конечна. Говорячи про чесноти, апостол Павло звернув особливу увагу Тимотея на чистоту: **“Зберігай себе чистим!”**⁶.

Оріген каже, що чистота – це перша чеснота, якою священник повинен прикрасити себе, коли наближається до престолу: **“Священик, що приступає до Божих престолів, має, перш за все, підперезатися чистотою”**⁷. А Климент Олександрійський пише, що тільки тих священників, які проживають у чистоті, можуть звати правдивими священниками: **“Божими священниками є тільки ті, які проживають у чистоті”**⁸. Як чистота творить священників, так нечистота немов позбавляє їх гідності: **“Якщо чистота звеличує священників, то розпуста відбирає у них їхню гідність”**⁹. Ось чому Церква на Соборах, у своїх законах і настановах намагалася захищати чистоту священників. Інокентій III заявив: **“Не вільно допускати нікого до священства, хіба що він дієвственник або його чистота випробувана”**¹⁰. Він навіть звелів позбавляти від усякої духовної гідності розпусних духівників. Св. Григорій оголосив: **“Потрібно позбавити священничого чину того, хто після рукоположення вчинив тілесний гріх. Він не сміє наближатися до престолу”**¹¹.

Згаданий Папа наклав 10 років покути на священника, котрий допустився до нечистого гріха. Упавий священник, урешті, три перші місяці мав спати на твердій землі, бути відділений від усіх і позбавлений св. Причастя. Опісля цілий рік мав жити на хлібі та воді. Впродовж решти років покути мав тричі на тиждень постити на хлібі та воді¹². Коротко кажучи, Церква вважає потворою священника, що не зберігає чистоти.

3. Отож, розглянемо суть гріха того священника, який порушує чистоту. Священик – це Божий храм не через обіт чистоти, а через рукоположення, яке присвячує його Богові. **“Той же, хто утверджує нас із вами в Христі і хто помазав нас, то Бог, який поклав на нас свою печать”**¹³. Отак св. Павло писав про себе та про інших священників. Кардинал Гугон зауважував: **“Нехай священник не збещує Господньої святині, бо він – помозаник Божий”**. Отже, тіло священника – це Божий храм. Св. Ігнатій, мученик, писав: **“Бережи свою чистоту, як Божий дім і святиню Христову”**¹⁴. Св. Петро Даміані каже, що, забруднюючи тіло нечистотою, священники зневажають Божий храм: **“Хіба не збещують Божого храму?”**¹⁵. А згодом додає: **“Не перетворює посудин, присвячених Богові, в начиння ганьби”**¹⁶.

Що сказали б люди про того, хто вживає під час трапези посвячену чашу? Інокентій II висловився так про священників: **“Не можуть служити брудові, бо мають бути храмом і святинею Св. Духа”**¹⁷. Яким жакливим видовищем є той, кого поглинули тілесні гріхи, хоча він мав би блистити та пахнути чистотою! **“Свиня, вимита, качається у грязюці”**¹⁸. Тому Климент Олександрійський писав, що нечисті священники забруднюють Самого Бога, Який мешкає в них. **“Нищать Бога, що мешкає в них, і оскверняють Його своїми блудами”**¹⁹. Сам Господь

скаржитися на це: **“Священики знехтували Мій Закон і осквернили Мої святині... І Я забрудився посеред них”**²⁰.

Бог каже, що забрудився через розпусність своїх священиків, бо вони, порушуючи чистоту, забруднюють Його святині, тобто свої тіла, де Він мешкає. Так само думає св. Єронім: **“Збещешемо Христове Тіло, коли нечисті наближаємося до престолу”**²¹.

4. Священик жертвує Богові непорочне Ягнятко, тобто Божого Сина, тому й каже св. Єронім, що він повинен бути настільки чистий, щоб навіть остерігатися дуже стидливих поглядів, не говорячи вже про погані діла: **“Священича стидливість мусить бути вільна не тільки від нечистих діл, але й від звабливих поглядів”**²². Подібне писав і св. Іван Золотоустий: **“Священик мусить бути такий чистий, щоб міг стати посеред Ангелів, якщо там поставлять його”**²³. А в іншому місці зазначає, що священича рука, яка торкається Тіла Ісуса Христа, повинна блистити сильніше, ніж проміння сонця. **“Хіба не повинна виблискувати яскравіше від сонячного проміння та рука, що торкається цього Тіла?”**²⁴.

Св. Августин додає: **“Чи є такий безбожний, щоб наважився брудними руками доторкнутися Пресвятих Тайн”**²⁵. Та гірше поступає, – на думку св. Бернарда, – той священик, забруднений безстидними гріхами, що наважується торкатися Тіла Ісуса Христа на престолі: **“Наважуються торкатися Пресвятого Тіла Непорочного Ягняти і зрошувати Кров’ю Спасителя ті руки, що недавно забруднилися тілом”**²⁶. **“О священику, – закликає св. Августин, – бережися, щоб не бруднилися кров’ю гріха руки твої, котрі занурюються в кров Христову.”**²⁷ Ах, не дозволяй, щоб руки, зрошені пролиттю колись з любові до тебе, Спасителем кров’ю, бруднилися святокрадською кров’ю гріха!

5. Кассіян каже, що священики не тільки торкаються, але й споживають Пресвяте Тіло Агнця, тому й старанніше, ніж Ангели, мусять зберігати чистоту: **“Як пильно мусить зберігати чистоту той, хто щоденно споживає Пресвяте Тіло Агнця?”**²⁸. Петро Блезенський пише, що ніби плює в обличчя Ісусові Христові той, хто, забруднений нечистотою, виголошує слова освячення; і кидає у болото, коли брудними устами приймає Пресвяте Його Тіло і Кров: **“Плює Спасителеві в обличчя той, хто нечистими устами виголошує слова цієї Св. Тайни, і наче кидає Його в болото, як у нечисті уста приймає Пресвяте Тіло”**²⁹. І навіть більше: св. Вінкентій Ферерій вважає, що священик, який так поступає, вчинить більший злочин, ніж коли б кинув посвячену Частицю до клоаки: **“Більший гріх, аніж опущення в клоаку Христового Тіла”**. Св. Петро Даміані закликає священика, який має жертвувати Богові непорочне Ягня, бути чистим, тобто не жертвувати себе перше дияволу: **“Священику, не жертвуй себе злому духові: ги ж маєш приносити жертви”**³⁰. Ось чому Святий називає нечистих священиків жертвами диявола; вони – пресмачна пожива для пекельних духів: **“Ви – жертви диявола, призначені на вічну смерть; диявол живиться й насичується вами як нікчемною поживою”**³¹. Окрім цього, нечистий священик губить не тільки себе, але й багатьох інших людей. Св. Бернард каже, що розпусність священиків – це найбільше переслідування, якого зазнає Церква зараз. Святий плаче над Єзекиїловими словами: **“Прихили, Господи, вухо Твоє і вислухай!”**³² і продовжує: **“Прикро убивати мучеників, прикро змагатися з єретиками, а найприкріше – домашні міжусобиці. Є й нема миру: є мир з поганями, з єретиками, а нема спокою від дітей: діти розшарпують власну Матір”**³³. Церква сильно вистраждала від тиранів, що вбили багато мучеників; ще більших прикрошів зазнала від єретиків, які заразили численних її дітей; але найбільших страждань і гонінь зазнає від власних дітей, тобто від розпусних духовників, що згіршенням роздирають лоно своєї матері. Св. Петро Даміані вважає, що це – ганьба, коли проповідує чистоту той, хто став рабом розпусти: **“Хіба не стидаєшся бути слугою змисловості? Ти ж – проповідник чистоти!”**.

6. Розгляньмо тепер, яку шкоду нечистота завдає душі, особливо душі священика. Ось наслідки цього гріха:

1. Засліплення душі

Розпусність засліплює душу та спричиняє забуття Бога і прагнення до вічного спасіння. Св. Августин твердить, що чистота допомагає людям бачити Бога: **“Чистота, очищуючи розум, дає їм можливість пізнати Бога”**³⁵. Св. Тома перераховував основні наслідки розпусти: **“Засліплення розуму, ненависть до Бога, любов до теперішнього моменту та страх перед майбутнім”**³⁶. Св. Августин твердив, що нечистота відганяє від нас згадку про вічність: **“Розпуста не дозволяє думати про майбутнє”**. Крук, знайшовши трупа, найперше видзьобує йому очі, а розпусність – розуміння Божих речей. Кальвил, який спочатку був парохом і пастирем душ, а потім став відступником через той гріх, переконався у цьому на власному досвіді. Те саме сталося з Генріхом VIII, який з оборонця Церкви перетворився на її гонителя. Соломон, який спочатку був святим, потім став ідолопоклонником. Це щоденно відбувається з розпусними священиками: **“Вони, немов сліпі ходитимуть, бо проти Господа згрішили”**, – каже пророк Софонія³⁷. Нужденні! Під час відправлення Служб Божих, часослова і похоронів, залишаються сліпі, ніби не вірять ні в смерть, що жде на них, ні у майбутній суд, ані в пекло, на яке заслуговують. **“Ходитимеш навпомацки опівдні, як ходить сліпий у темряві”**³⁸. Коротко кажучи, смердюче багно, в яке вони занурилися, так засліпило їх, що, залишивши Бога, Який так високо підняв їх понад іншими, вони й не думають повертатися до Його стіп і благи в Нього прощення. **“Учинки їх не дозволяють повернутися до свого Бога, бо дух блудництва в них усередині”**, – каже пророк Осія³⁹. Цей гріх так осліпив їх, що не діють зауваження настоятелів, поради добрих приятелів, страх перед карами чи небезпека покритися соромом. Св. Іван Золотоустий каже: **“Ні перестороги, ні поради, ні щось інше не зможе спасти душу, яка погрузла в розпусту”**⁴⁰.

7. Чому ж ми дивуємося, що не бачать? **“Упав вогонь і не бачили сонця”**, – каже Псалмоспівець⁴¹. Св. Тома пояснює, що мова йде про вогонь розпусти і додає: **“Тілесні задоволення знищують розум, бо розпуста спонукає душу до розкошів”**⁴². Своїми звірячими ласками цей блуд так відбирає розум, що людина стає гіршою від звіра, як це стверджує св. Єронім: **“Розпуста робить людину гіршою за звіра”**⁴³. І виходить так, що засліплений нечистотою священик не зважає на зневагу, яку святокрадствами завдає Богові, ані на згіршення ближніх, і навіть, проводячи грішне життя, наважується відправляти Службу Божу. Це – не дивно! Легко піддається всякому злу той, хто втратив світло розуму.

8. Пророк Давид закликає: **“Гляньте на Нього й розвеселіться!”**⁴⁴. Хто бажає світла, той мусить наблизитися до Бога. Св. Тома каже, що розпуста дуже сильно віддаляє людей від Бога: **“Здається, що розпуста найбільше віддаляє людину від Бога”**⁴⁵, тому й нечистий священик стає ніби звіром, який уже не розуміє духовних речей: **“Тілесна людина не приймає того, що від Духа Божого походить”**, – каже св. Павло⁴⁶. Розпусного священика не зворушує ні пекло, ні вічність, ні священича гідність, бо він утрачає розум і навіть починає сумніватися в існуванні Бога. Св. Амвросій каже: **“Відхиляється від правдивої віри той, хто віддався розпусті”**⁴⁷. Ах, скільки бідолашних священиків утратили навіть віру через цей гріх! Св. Йов пише: **“Його кості сповняться гріхами юності – розпуста – гріх юності – і заснуть з ними в поросі”**⁴⁸. Світло не може проникнути в посудину, в якій повно землі. Так само й Боже світло не сяє в душі, при звичаєній до тілесних гріхів. Так гріхи не відпускають її аж до смерті.

9. Якщо така нещасна через свої гріхи душа забуває про Бога, то і Бог забуде про неї і допустить, щоб залишалася в пітьмі. **“Забула і відкинула Мене позад себе, – каже Господь, – тому нехай двигає свій злочин і розпусту!”**⁴⁹. Св. Петро Даміані пояснює цей вислів: **“Відкидає Бога поза себе той, хто піддається звабам похоті”**⁵⁰. Отець Катаній оповідає, що якийсь грішник втягнувся в розпусту. Приятель заохочував його позбутися її, бо буде проклятий. На це отримав

таку відповідь: “Приятелю, за неї я готовий і до пекла піти!” Він, напевно, туди й пішов, бо несподівано його вбито.

Один чоловік застав у своїй хаті священика, який прийшов спокушати його жінку. За це чоловік змусив його випити отруту. Священик повернувся додому та розказав своєму приятелю, що трапилося нещастя. Приятель бачив, що смерть надходить, тому заохочував нещасного негайно висповідатися, але він відказав: “Ні, не можу сповідатися. Проте благаю тебе: скажи пані Н., що вмираю з любові до неї”. – Хіба може бути більше засліплення?!

2. Закам’янілість волі

10. Гріх нечистоти спричиняє також закам’янілість волі. Св. Єронім твердить: **“Нелегко вирватися тому, хто потрапляє в цю диявольську сітку”⁵¹**. Св. Тома писав, що ніякий гріх не викликає в диявола більше радості, ніж нечистота, бо тіло швидко піддається цьому гріхові, тому важко відкинути його тому, хто попав у нього: “Диявол найбільше тішиться гріхом нечистоти, який сильно притягує до себе, тому людині важко вирватися з нього”⁵². Ось чому св. Климент Олександрійський назвав нечистоту **“невиліковною хворобою”⁵³**, а Тертуліян **“невиліковним гріхом”**.

Через те св. Кипріян зве нечистоту матір’ю нерозкаяності: **“Нечистота – це мати нерозкаяності”⁵⁴**. Не може перемогти тілесні спокуси той, хто дозволив тілові опанувати себе. Отож, Петро Блосій слушно твердить: **“Майже неможливо опанувати тіло, коли воно затріумфувало над нами”**.

Отець Бідерман оповідає про одного рецидивіста. Цей юнак висповідався перед смертю, тому й була надія, що спасеться. Наступного дня сповідник відправляв заупокійну Службу Божу за його душу. Хтось нагло шарпнув його за фелон. Він обернувся та побачив чорну хмаринку, що іскрилася вогнем. Згодом відчув, що це була душа покійного юнака. Він був проклятий, бо, хоча висповідався, але перед самою смертю піддався спокусі: згодився на лиху думку – й так загинув навіки.

11. Пророк Єремія говорив: **“Пророк і священик і ті безбожні... Тим-то дорога їхня стане їм, мов слизька стежка; потраплять вони в темряву й упадуть у ній”⁵⁵**. Ось руїна нечистих священиків. Нещасні опинилися на слизькій дорозі в темряві. Диявол та лихі звички пхали їх у прірву, яку майже неможливо обминути. Св. Августин твердить, що гріх швидко затягує того, хто йому піддається. Звичка незабаром стає ніби конечністю: “Звичка повстає тому, що служать чуттєвості. Вона стає конечністю, якщо не опираються їй”⁵⁶.

Шуліка швидше дасть себе вбити, ніж покине падаль, яку почав їсти. Це ж відбувається з людиною, що звикла до задоволення чуттєвих бажань. Ох, священики більше кам’яніють, ніж світські люди, якщо піддаються цьому гріхові! Це тому, що вони отримали більше світла, аби бачити злобу смертельного гріха. Їхній гріх більший ще й тому, що не тільки порушують чистоту, але й релігійні постулати, бо склали обіт чистоти. Крім цього, вони водночас прогрішуються проти любові ближнього, бо майже завжди розпуста священика викликає сильне згіршення.

Діонісій Картузький оповідає в своїй книжці⁵⁷, що Ангел увів у чистилище Божого угодника, який побачив численних мирян, котрі покутували за безстидність, але зустрів там дуже мало священиків. Спитався, чому воно так? Ангел відповів, що мало хто зі священиків дійсно кається за цей гріх, тому майже всі гинуть: **“Тільки дехто дійсно кається, тому майже всі й пропадають”**.

3. Вічне прокляття

12. Накінець, цей клятий гріх провадить чоловіка, особливо священика, до вічної загибелі. Св. Петро Даміані каже, що на Божих престолах має горіти тільки вогонь любові. Тому вогонь помсти пожирає того, хто наважується приступати до них із нечистою душею: **“Господні престоли приймають тільки вогонь Божої любові. Вогонь Божої помсти пожирає того, хто палає полум’ям пожадливості й не боїться наближатися до них”**⁵⁸. А деінде пише, що безстыдність грішника перетвориться в смолу, яка підсилюватиме пекельний вогонь: **“Прийде, прийде день, ба й ніч, коли твоя хіть перетвориться в смолу і живитиме вічний вогонь, який палатиме в твоїй утробі”**⁵⁹.

13. Ох, як страшно Бог карає нечистих священиків! Скільки священиків провалюється в пекло через цей гріх! Св. Петро Даміані каже: **“Якщо засуджено на п’ятьм євангельського чоловіка за те, що прийшов на весілля в непристойному одязі, то на що може сподіватися той, хто не тільки не має відповідного одягу під час небесної трапези, але ще й смердить брудом розпусти?”**⁶⁰. Бароній оповідає, що якийсь розпусний священик опинився на ложі смерті. Тоді побачив багато дияволів, які прийшли по нього. Бідолашний звернувся до присутнього ченця та попрохав молитися за нього. Згодом промовив, що вже став перед Божим Судом. Хвилинку пізніше сповістив монахові, щоб перестав молитися, бо він осуджений, і тому безкорисні його молитви: **“Перестань молитися за мене, бо не будеш вислуханий!”**⁶¹. Св. Петро Даміані оповідає, що в Пармі один священик згрішив з жінкою, і обидвоє відразу померли⁶². В одному з об’явлень св. Бригіти розповідається, що грим убив у полі розпусного священика. Опісля побачили, що грим спалив надуживаний член. Усе ж тіло залишилося ціле. Це значить, що Бог за нечистоту скарав його⁶³. Інший священик, за нашої пам’яті, вчинив подібний гріх і нагло помер. Щоб застерегти інших від такого гріха, поставили цього священика голим в притворі церкви в такій поставі, в якій він помер.

Своїми згрішеннями нечисті священики знеславляють Церкву, тому й Господь слушно карає їх, допускаючи, щоб були більше безстыдні, ніж миряни. Бог саме так висловлюється в пророка Малахії, говорячи зі священиками: **“Ви звернули з дороги та згрішили багатьох у Законі... Тому Я вчинив вас погордженими й підлими між народами”**⁶⁴.

Засоби повздержливості

14. Духовні вчителі подають багато засобів проти нечистоти, але головні та найуспішніші це – **втеча від нагод і молитва**.

Святий Пилип Нерійський казав, що тільки боягузи бувають тут переможцями, цебто ті, що уникають нагоди. Людина загине, хоча б уживала всіх можливих засобів, якщо не хоче уникати нагод. Св. Дух каже: **“Хто любить небезпеку, той помре в ній”**⁶⁵. Якщо йдеться про другий засіб, тобто про молитву, то треба знати, що самі від себе не маємо сили опертися тілесним спокусам. Бог мусить уділити нам цієї сили. Бог же не подає її, якщо душа не молиться та не благає Його. Молитва – єдина оборона проти подібних спокус, каже св. Григорій Нісейський: **“Молитва – це забороло чистоти”**. А вже перед тим Мудрець сказав: **“Як я пізнав, що інакше не можу бути повздержливий, то удався до Господа та благував Його”**⁶⁶.

(Хто бажає більше знати про засоби проти цього тілесного гріха, зокрема про згадані засоби – втечу від нагод і молитву, – нехай прочитає інструкції про чистоту, які подано в Другій частині).

¹ Orat. 5.

² I. t. II. s. 52. a. 3. c. 2,

³ De Elia et jejuniis, c. 19.

⁴ II Christ. 1 st. p. 1. reg. 24.

⁵ de Virgin.

- 6 1 Тим. 5, 22.
- 7 In Levit. hom. 4.
- 8 Lib. 4, Strom.
- 9 Epist. 1, 3, ep. 75.
- 10 Cap. A Multis: De aetate et qual. Ord.
- 11 Can. Pervenit. Dist. 50.
- 12 Cap. Presbyter. Dist. 82.
- 13 2 Кор. 1, 21-22.
- 14 Epist. ad Eron. Diacon.
- 15 Opusc.II. dist. 2, c. 47.
- 16 Ibid.
- 17 Canon: Decernimus, dist. 28.
- 18 2 Петр. 2. 22.
- 19 Клим Олекс.: Pedag., lib. 2, c. 10.
- 20 Єзик. 22, 26.
- 21 Hieron. in c. I Malach.
- 22 In c. 1 Epist. ad Tit.
- 23 de Sacerd., 1.3.
- 24 Золот. : Hom. 83, in Matth.
- 25 Св. Авг. : Serm. 224 de Temp.
- 26 Св. Верн. : in declam. 13.
- 27 Молина : Inst. Sac., tr. 1, c. 5, § 2.
- 28 Касіян : De saen. just. lib. 6, c. 8.
- 29 Петро Блосій: Serm. 38.
- 30 Св. Петро Даміані : Op. 17, c. 3,
- 31 Св. Петро Даміані : Lib. 4, ep. 3.
- 32 Ис. 37, 17.
- 33 Serm. ad. Past. in Syn.
- 34 Opus 17, c. 3.
- 35 Serm 291. E. B. App.
- 36 II-II q. 153, a. 5.
- 37 Соф. 1, 17.
- 38 Втор. 28, 29.
- 39 Ос. 5, 4.
- 40 Золот: Hom. contra luxur.
- 41 Пс. 57, 9.
- 42 II-II q. 53, a. 6, ad. 3.
- 43 Eus. Epist. ad Dam. de morte Jer.
- 44 Пс. 33, 6.
- 45 In Job. 31, lect. 1.
- 46 I Кор. 2, 14.
- 47 Ер. 36.
- 48 Йов20, 11.
- 49 Єзик.23, 35.
- 50 Opusc. 18, Diss. 2, c. 3.

51 Євсевій: Epist. ad Dam. de morte Jer.

52 I-II. q. 73, a. 5, ad e.

53 Paedag., lib. 2, c. 10.

54 De disc. Et bono pud.

55 Єрем. 23, 11-12.

56 Св. Авг.: Confess., lib. 8, c. 5.

57 Novissimi, par. 3, a. 13.

58 Opusc. 27, Vitt Canc., c. 3.

59 Там же, 17, c. 3.

60 Opusc. 18, Diss. 1, c. 4.

61 Рік 1100, п. 24.

62 Lib. 5, Epist. 16.

63 Lib. 2, c. 2.

64 Малах. 2, 8-9.

65 Проп. 3, 27.

66 Прем. 8, 21.

Глава VII Святотатська Служба Божа

Наскільки чистим повинен бути священик, щоб відправляти Божественну Літургію?

1. На Тридентському Соборі визнано, що учні Христа не можуть учинити нічого святішого, ніж цю гідну пошани тайну Божественної Літургії¹. Бог не в силі довірити людям щось більше та святіше, ніж Служба Божа. Божественна Літургія вартує більше, аніж усі інші старозавітні жертви, бо тут жертвуємо Самого Божого Сина, а не вола чи вівцю. Св. Петро Ключонський писав: **“Юдей мав вола, а християнин має Христа. Жертва християнина має настільки більшу вартість, наскільки Христос перевищує вола”**. Святий додає, що рабам годилася рабська жертва, а для приятелів і синів збережено Ісуса Христа як жертву, яка звільняє нас від гріха та від вічної смерті: **“Рабська жертва годилася рабам, а визвольну жертву збережено для синів і друзів”².**

Св. Лаврентій Юстиніані слушно твердив, що нема для нас кориснішого, ані Богу милішого приносу, ніж жертва Божественної Літургії. **“Нема більшого, кориснішого, милішого Богові приносу, аніж жертва Служби Божої”³.** Св. Іван Золотоустий твердив, що Ангели оточують престол під час Божественної Літургії, щоб віддати поклін Ісусові Христові, Який приносить Себе в жертву: **“Престол оточують ангельські хори, які віддають честь Тому, хто приносить Себе в жертву”⁴.** А св. Григорій додає: **“Хто з вірних міг сумніватися, що на голос священика в часі Служби Божої відчиняється Небо, і що ангельські хори присутні в цьому Тайнстві Ісуса Христа”⁵.** Св. Августин каже, що Ангели, немов слуги, прислужують священикові, який приносить жертву: **“Священик виконує це невимовне Тайнство, а Ангели, немов слуги, служать йому”⁶.**

2. Тридентський Собор навчає, що Ісус – перший жертвоприносець, але Він жертвує Себе руками священика, бо вибрав його Своїм заступником біля престолу. “Сам Жертвоприносець, що колись жертвував Себе на хресті, жертвує Себе через священиків”⁷. Св. Кипріянін твердив: **“Священик заступає Христа”⁸,** тому й при освяченні каже: **“Це – моє Тіло. Це – моя Кров!”**.

Сам Христос заявив Своїм учням: **“Хто слухає вас, Мене слухає; а хто погорджує вами, Мною гордує”**⁹. Господь домагався чистоти від старозавітніх священиків, бо вони мали носити святі посудини: **“Очистіться, ви, що несете Господній посуд!”**¹⁰. Петро Блосій додає: **“Найчистішими повинні бути ті, що на руках і тілі носять Христа!”**¹¹.

Бог домагається більшої чистоти від новозавітніх священиків, що біля престолу представляють Ісуса Христа та жертвують Отцеві Його власного Сина. Тридентський Собор слушно вимагає, аби священики в повній чистоті приносили цю Жертву: **“Потрібно докладати всіх зусиль, щоб, по можливості, з якнайчистішим серцем приносити цю жертву”**¹². Ось тому Церква велить священикам зодягатися в чистий стихар, коли ідуть відправляти Божественну Літургію. **Це означає, що священик має вести невинне життя.**

3. Потрібно, щоб священик шанував Бога невинним життям, бо Бог сильно вшанував його і підняв над іншими, настановляючи слугою цього великого Таїнства. **“Священики, – звертається св. Франциск Асизький, – оцініть свою гідність. Через цю тайну Господь вивищив вас над усіма іншими людьми, тому й ви любіть і шануйте Його!”**¹³.

Як же ж священик має шанувати Бога? Може, дорогим одягом, кучерявим волоссям або манжетами? Ні, каже св. Бернард, Бога слід почитати добрим життям, студіюванням священних наук та гідними заняттями. **“Будете шанувати його не рясами, а добрими звичаями, духовними студіями та добрими вчинками”**¹⁴.

Святотатство – смертельний гріх

Невже шанує Бога той священик, що відправляє Божественну Літургію в стані смертельного гріха? Ні, він не шанує, страшно зневажає Його та нехтує Ним, бо своїм святотатством ніби забруднює Саме Непорочне Ягня, яке жертвує в освяченому хлібі! Через пророка Малахію Бог звертається до священиків: **“До вас, священики, що Моє ім’я зневажаєте й питаєте: “Зневажаємо ми Твоє ім’я?”**¹⁵. Св. Єронім, пояснюючи ці слова, каже: **“Ми осквернили хліб, тобто Тіло Христа, якщо негідно приступили до престолу”**¹⁶.

Бог не може більше вивищити чоловіка, ніж зробити його священиком. Господь ретельно визначає, кого зробити священиком. Найперше вибирає його з-поміж незчисленних сотворінь, які могли б існувати, але ніколи не будуть сотворені. Потім відділяє його з-поміж мільйонів поган і еретиків. Накінець, вилучає його з-поміж мирян. Якою ж владою наділяє вибраного таким чином священика? Який вдячний повинен бути священик, якщо йому Бог дав владу спроваджувати на землю Божого Сина? Не одному ж чоловікові, а кожному священикові Бог уділяє цю владу: **“Піднімає з пороку злиденного..., щоб посадити його з вельможами, з вельможами народу свого”**¹⁷ (Пс. 112, 7-8). Бог дав цю владу багатьом, і це не зменшує їхньої гідності та зобов’язань.

О Боже, що ж робить священик, який відправляє Службу Божу в гріху? Він зневажає Бога і нехтує Ним, бо ділом стверджує, що Господь не вартує того, аби боятися по-святотатськи приносити цю жертву. **“Хто належно не шанує престолу, той заявляє ділом, що святим престолом можна погорджувати”, – каже св. Кирило**¹⁸.

4. Рука, яка торкається Пресвятого Христового Тіла, і язик, що пофарбований Божою Кров’ю, повинні бути чистіші, ніж сонячне проміння. Св. Іван Золотоустий каже: **“Хіба не мають бути чистіші за сонячний промінь рука, що розділяє Тіло, і язик, який червоний від Крові, пошани гідної?”**¹⁹. Далі Святий каже, що священик, приступаючи до престолу, повинен бути такий чистий і святий, щоб заслуговував стати посеред Ангелів: **“Хіба священик, який приступає до престолу, не повинен бути такий чистий, щоб міг стати посеред Небесних Сил, якщо б був перенесений до Неба?”**²⁰.

Який жах відчувають Ангели, дивлячись, як священик, Божий ворог, торкається святокрадськими руками Непорочного Ягняти та споживає Його? Де ж знайти такого безбожника, який наважився б вимазаними в болоті руками торкатися Пресвятих Тайн. Св. Августин запитує:

“Чи є такий безбожник, що наважиться заболоченими руками торкнутися Пресвятих Тайн?”²¹.

Гірше поступає священник, який відправляє Божественну Літургію в стані смертельного гріха. Бог відвертає очі, щоб не бачити жадливого злочину. **“ Коли ви простягаєте руки ваші, то Я відвертаю від вас Мої очі... Руки ваші повні крові”,** – говорить Бог через пророка Ісаю ²². Господь заявляє, що обсипле їхні обличчя гноєм їхніх жертв, аби показати, як Він гидиться священників-святокрадців. **“Кину гній ваших чинностей вам в обличчя”** – продовжує Господь устами Малахії²³. Щоправда, каже Тридентський Собор, злоба священника не може забруднити Пресвяту Жертву, **“це-бо чистий принос, який не забруднюється злобою жертвоприносків”²⁴.** Все-таки, деякою мірою, священники, які в стані гріха відновлюють цю жертву, забруднюють це Святе Таїнство. Ось чому Господь заявляє: **“Священники порушують закон мій, скверняють мої святині... і Я в них у погорді”²⁵.**

5. Св. Бернард запитує Господа, чому першими переслідують Його ті, що займають високе становище в Його Церкві? **“Ах, Господи Боже, перші переслідують Тебе ті, що правлять у Церкві”²⁶.** На жаль, св. Кипріян констатує, що це правда, що зневажає Христове Тіло устами та руками той священник, який відправляє в грісі Службу Божу. **“Насильство чинять над Господнім Тілом; руками й устами грішать проти Господа”²⁷.**

Інший автор, Петро Коместор, додає, що плює Христові в обличчя той, хто перебуває в Божій неласці й виголошує слова освячення, немов кидає в болото, як негідними устами приймає Пресвяті Тайни: **“Плює Спасителеві в обличчя, хто нечистими устами виголошує слова цієї Тайни, і ніби кидає у болото Пресвяте Тіло, як приймає його нечистими устами”²⁸.** Що кажу? Кидає в болото? Душа грішного священника набагато гірша, ніж болото. Теофілакт каже: **“Болото більш гідне приймати Боже Тіло, як твоя душа!”²⁹.** Св. Вікентій Ферерій твердив, що святокрадський священник робить більше зло, коли негідно править Службу Божу, ніж коли б кидав до клоаки Пресвяті Тайни: **“Це більший гріх, аніж кидати до клоаки Пресвяте Тіло”.** Так само висловився св. Тома Вілліановський: **“Який злочин! Кидаєш Христову Кров у брудну клоаку свого серця!”³⁰.**

6. Гріх священника завжди тяжкий, бо він зневажає Бога, що вибрав його й обсилав численними ласками. Одна річ, каже св. Петро Даміані, переступити закон, виданий князем, а інша річ – особисто ранили його. Так поступає священник, коли в стані смертельного гріха відправляє Божественну Літургію: **“Одна справа нехтувати проголошеними вердиктами, а інша – власноручно ранили царя. Ніхто тяжче не грішить, аніж священник, що негідно приносить жертву. Ніби в Божих речах ображаємо Бога, як допускаємо будь-який гріх, і наче накладаємо руки на Його Особу, як негідно приносимо жертву”³¹.**

Так прогрішилися юдеї, що наважилися накласти руки на Ісуса Христа, але ще тяжче провиняються священники, які негідно відправляють Службу Божу. Св. Августин зазначає: **“Менше прогрішилися юдеї, що розп’яли Спасителя, коли проживав на землі, ніж ті, що нехтують Ним, як засідає у Небі”³².** Юдеї не пізнали так Спасителя, як пізнали Його священники. **“Юдеї раз, – каже Тертуліян, – а вони щодня накладають руки на Христа. Ох, треба б відтяти цю руку!”³³.**

Слід звернути увагу на те, що говорять богослови про цей гріх. Священник-святокрадець допускає чотири смертельні гріхи, якщо негідно відправляє Службу Божу: 1) освячує в гріху, 2) причащається в гріху, 3) подає іншим св. Причастя, 4) сам в гріху подає собі св. Причастя³⁴.

7. Ось чому св. Єронім обурився діями диякона Савініяна: **“Нужденний, чому не осліпили твої очі, не перекутився язик і не відпали руки?”³⁵.** Св. Іван Золотоустий твердив, що гірший за самого диявола той священник, що в стані смертельного гріха наближається до престолу: **“Гірший за диявола той, хто свідомо з гріхом на душі наближається до престолу”³⁶.** Свята Тереза констатує, що тремтять дияволи у присутності Ісуса Христа. Вона бачила це у видінні. Коли Свята приступила до св. Причастя, то з жахом побачила, що священник був у стані смертельного

гріха. Два дияволи стояли біля нього. Злі духи тримтіли в присутності Пресв. Євхаристії та наче хотіли втекти з церкви. Саме тоді Христос відозвався до Святої з освяченої Частини: “Поглянь, яку силу мають слова освячення! Терезо, дивися, який Я добрий. Для твого добра та інших душ віддаюся в руки Свого ворога!” Ця подія описана в житті Святої.

Дияволи дрижать у приявності Євхаристійного Ісуса, а священник-святокрадець не тільки не дрижить, але ще й наважується топтати Божого Сина. Св. Іван Золотоустий каже: **“Хіба не топче Його той, хто в стані гріха звершує це Таїнство?”**³⁷. Отак справджуються слова апостола Павла: **“Наскільки гіршої кари, подумайте самі, заслуговує той, хто потоптав Божого Сина, й уважав кров Заповіту, якою освятився, за звичайну..?”**³⁸. Отак земний черв’як – священник-святокрадець – наважується топтати Кров Божого Сина в присутності того Бога, перед яким, як каже Йов, – **“Стовпи небес трясуться”**³⁹.

8. Ох лишенько! Хіба може трапитися більше нещастя зі священником, ніж те, коли він перетворює спасіння у прокляття, жертву в святокрадство, а життя у смерть? Безбожними були юдеї, що пролили Кров з Христового Боку, каже Петро Блосій, але більш безбожний той священник, що бере з чаші цю Кров і зневажає її. Пропавший той, хто перетворює спасіння в погубу, жертву в святокрадство, а життя у смерть. Св. Єронім каже: **“Віроломний юдей, віроломний і християнин. Один з Боку, інший із чаші проливає Христову Кров”**⁴⁰.

Господь скаржився св. Бригіті на подібних священників: **“Вони болючіше, ніж юдеї, розпинають Моє Тіло”**⁴¹. Учений Дурант зазначає, що священник-святокрадець ніби вбиває Його Сина на очах Предвічного Вітця: **“Хто в гріху приносить цю Жертву, той ніби мордує Сина перед Отцем”**⁴².

9. Ох, яка це велика зрада! Христос нагадує священникові-святокрадцю устами пророка Давида: **“Якби ворог глузував із мене, я стерпів би,... а то ти, чоловіче, моя рівня, друг і мій знайомий, з котрим ми собі разом любо розмовляли”**⁴³. Ось так поступає священник, що в стані смертельного гріха відправляє Службу Божу. Господь каже, що якби ворог образив Його, то Він менш болюче переніс би цю зневагу, але священника Він зачислив до рідних, зробив слугою, князем народу! Багато разів годував його власним Тілом, а він продає Його дияволу за примху, за звиряче задоволення, за крихітку землі.

Господь скаржився св. Бригіті на цю святокрадську зраду: **“Це не Мої священники, а справжні зрадники, бо вони, немов Юда, продають Мене”**⁴⁴. Св. Бернард каже, що подібні священники гірші від Юди, бо він видав Спасителя юдеям, а вони – дияволам, бо приймають Його у святокрадське серце, в якому панує диявол: **“Вони гірші за зрадника Юду, бо Юда видав Ісуса юдеям, а вони віддають Його під владу дияволів”**⁴⁵.

Петро Коместор каже: “Ісус Христос ніби докоряє та промовляє до святокрадського священника: **“Юдо, цілуєш Мене і так зраджуєш?”**. Невже Христос не міг би стати та промовити до священника-святокрадця, коли він наближався до престолу та цілує його перед Службою Божою: **“Юдо, поцілунком видаєш Людського Сина?”**⁴⁶.

Св. Григорій зазначає, що Христос промовляє до грішного священника, який простягає руку, щоб заприкашатися, так, як колись промовив до Юди: **“Зраджує Христа той, хто в гріху здійснює Освячення. Зраджений Христос тоді промовляє: “Ось на престолі рука Мого зрадника!”**⁴⁷. Через це каже св. Ізидор Пелюський, що диявол так опановує священника-святокрадця, як колись опанував Юду. **“Диявол вселяється в тих, що грішать і не бояться доторкатися до Св. Таїнств... Так він поступив з Юдою”**⁴⁸.

10. Зневажена Христова Кров прагне помсти для негідного священника, і то сильніше, ніж невинна кров Авеля, яка накликала помсту на Каїна. Сам Христос сказав св. Бригіті: **“Моя Кров сильніше домагається помсти, ніж кров Авеля”**⁴⁹. Який жах Бог і Ангели, напевно, відчувають під час святокрадської Служби Божої! Це обридження Господь виявив Своїй угодниці, сіцилійській черниці Марії від Розп’яття. Про це читаємо в її життєписі. Це сталося 1688 року. Свята черниця спочатку почула сумний звук труби, що, немов грім, лунав по всьому світі, із закликами: **“Помста,**

кара, біль!”. Згодом вона побачила численних духівників-святокрадців, що невиразно та безладно співали псалми. Потім один із них встав, щоб відправляти Божественну Літургію. Поки він вбирався, церква наповнилася темрявою та смутком. Коли священик наблизився до престолу, труба знову раптово заголосила: **“Помста, кара, біль!”**. І полум’я негайно огорнуло престіл, виявляючи обурення проти цього негідника. З’явилося багато Ангелів з мечами в руках, щоб помститися за святокрадську Службу Божу. Коли потвора наблизилася до освячення, тьма гадюк з’явилася посеред полум’я, щоб відкинути його від престолу. Ці гадюки – це страх і докори сумління. Але вони марні, бо негідник більше дорожив своєю славою, ніж докорами. Він виголосив слова освячення. Божа угодниця побачила всесвітній землетрус, що стряснув небом, землею та пеклом. Усе змінилося після освячення. Ісус Христос, немов лагідне Ягня, дозволив, щоб цей вовк поневіряв Ним. При св. Причасті потемніло ціле небо – і новий землетрус ніби завалив церкву. Приявні Ангели гірко заплакали, а ще ревніше заридала Божа Мати, засмучена смертю невинного Сина та загибеллю грішника. Це жахливе та жалюгідне видіння так налякало та засмутило побожну черницю, що вона не могла утриматися від плачу. Автор її життя додає, що саме 1688 року⁵⁰ великий землетрус сильно знищив Неаполь та його околиці. Можна догадуватися, що ця кара була наслідком згаданої святокрадської Служби Божої.

11. Св. Августин запитує, чи може бути більший злочин, коли той самий язик, що кличе з Неба Божого Сина, водночас зневажає Його. Руки, що зрошуються Христовою Кров’ю, забруднюються кров’ю гріха! **“Нехай не говорить проти Бога той, хто кличе з Неба Божого Сина! Нехай не осквернюються кров’ю гріха ті руки, що зрошуються Христовою Кров’ю!”**⁵¹.

Св. Бернард отак звертається до священика-святокрадця: **“Негіднику, якщо бажаєш грішити, тобто чинити святокрадства, то бодай знайди інший язик, який не червоніє від Христової Крові, інші руки, що не приймають Христа, тобто не доторкаються до Його Пресвятого Тіла”**⁵².

Нехай не наважуються правити Службу Божу ті священики, що хочуть бути ворогами Бога, який так вивищив їх понад іншими людьми. Але де там! Допускаються жахливого злочину, щоб не тратити мізерної винагороди за Службу Божу, каже св. Бонавентура: **“Не Бог кличе їх, а жене їх жадоба”**⁵³. Невже, повторюючи за пророком Єремією, Пресвяте Христове Тіло, яке приносиш у жертву, визволить тебе від беззаконня? **“Ні, й освячене жертвне м’ясо (приноси зі звірят) не допоможе тобі, коли ти тішишся, що коїш лихо”**⁵⁴. Ні, це Пресвяте (Христове) Тіло збільшить твою провину та вчинить гіднішим кари. Не має оправдання, каже св. Петро Хризолог, хто в приявності свого судді допускається злочину: **“Немає значення, хто перед своїм суддею виконує злочин”**⁵⁵.

12. На яку кару заслуговує священик, що замість полум’я Божої любові несе на престіл вонючий вогонь нечистого почування? Св. Петро Даміані каже, як говорить про кару Аронових синів, що вжили три жертви непосвяченого вогню, як це записано в книзі Левіт⁵⁶: **“Слід берегтися, – каже він, – щоб не вживати несвяченого вогню, цебто полум’я пожадливості, як приносимо цю спасительну жертву”**⁵⁷.

Хто наважиться на подібне зухвальство, додає Святий, того напевно пожере вогонь Божої помсти: **“Спливе нехибно вогонь Божої помсти, знищить того, хто палає вогнем пожадливості та не лякається так наблизитися до престолу”**⁵⁸. Борони нас, Боже, від почитання ідола нечистоти на престолі і Сина Пречистої Діви в святині Венери, тобто в розпусному серці: **“Нехай ніхто не кланяється цим ідолам і не веде Сина Діви до святині Венери!”**⁵⁹.

Знаємо, що засуджено на перебуванні в пійм’ї євангельського чоловіка⁶⁰, бо прийшов на бенкет без весільної одежі. Св. Петро Даміані каже ще, що скартають того, хто на Божу трапезу не тільки не з’являється в відповідній рясі, але ще й до того безстидний: **“На що може сподіватися той, хто стає до Господньої трапези без духовної рясі, але при цьому смердить брудом розпусти?”**⁶¹. Горе тому, хто віддаляється від Бога, але гірше тому священикові, що зі забрудненим сумлінням наближається до престолу: **“Горе тому, хто відступив від Нього. Але ще**

більше горе тому, хто, покритий нечистотою, приступає до Нього!”⁶². Господь описав св. Бригіті Своє ставлення до одного священика, що по-святотрадськи відправляв Божественну Літургію. Ісус входить до серця священика як обручник, щоб освятити його, але виходить як суддя, щоб осудити за погорду, з якою приймає Христа в стані смертельного гріха: **“Входжу як обручник до серця священика, а виходжу як суддя, щоб осудити його, бо погордив Мною”**⁶³.

13. Якщо ж священики-святотрадці не хочуть стриматися від Служби Божої, щоб не зневажати Бога, то бодай повинні жажнутися великих кар, які приготують собі через святотрадство. Святий Тома Вілліановський каже, що важко знайти відповідну кару за святотрадську Службу Божу: **“Горе рукам святотрадця! Горе нечистим серцям безбожних священиків! Замала будь-яка кара за злочин, яким зневажає Христа такою Жертвою”**⁶⁴. Господь пояснив св. Бригіті, що такі священики стягають на себе прокляття всіх створінь, як на Небі, так і на землі: **священики, які знехтували Богом, прокляті небом, землею та всіма створіннями, які слухають Бога”**⁶⁵.

Священик, як уже згадано, – це Божя посудина. Господь тяжко покарав царя Валтасаря за те, що він збещестив посудини, забрані з єрусалимської святині. Петро Блосій каже, що так само буде покараний священик, що негідно приносить Безкровну Жертву: **“Бачимо, як священики зловживають посвячені Богові посудини, але близька рука та жахливий напис: “Мане, Текель, Фарес”, тобто пораховано, зважено та поділено!”**⁶⁶.

Пораховано, бо одне святотрадство може припинити надходження Божих ласк. **Зважено**, бо цей злочин може зумовити вічну руїну святотрадського священика. **Поділено**, бо, обурений найбільшим злочином, Бог прожене та навіки відлучить від Себе такого священика. Отак здійсняться слова пророка Давида: **“Нехай їхній стіл стане петлею на них!”**⁶⁷.

Престол, на якому приносить Богові жертву священик-святотатець, стане для нього місцем кари та кайданами, які назавжди зроблять його диявольським невільниким, бо він закам’яніє в злобі. Св. Лаврентій Юстиніані твердить, що стає кам’янілою та душа, яка приймає св. Причастя в стані смертельного гріха: **“Той, хто негідно приймає св. Причастя, робить найважчий гріх, тоді злоба в його душі кам’яніє”**⁶⁸. Це повчання співпадає зі словами апостола Павла: **“Хто їсть і п’є, не розрізняючи Господнього Тіла, суд собі їсть і п’є”**⁶⁹. Тому св. Петро Даміані так звертається до святотатців: **“Священику, не принось в жертву Божого Сина Предвічному Вітцеві, якщо перше віддаєшся дияволу: “Священику, ти маєш приносити Богові жертву! Чом же не стидаєшся жертвувати себе самого духові злобі?”**⁷⁰.

¹ Sess. 22, Decr. de Obs. in cel. Missae.

² Ep. contra Petrob.

³ Св. Лавр. Юст. Sermo de Corp. Christi.

⁴ Св. Ів. Золот. Lib. 6, de Sac.

⁵ Dial., lib. 4, c. 58.

⁶ Моліна: Instr. Sac., tr. 1, c. 5, § 2.

⁷ Сес. 22, гл. 2.

⁸ Ep. 62 ad Caecil.

⁹ Лк. 10, 16.

¹⁰ Іс. 52, 11.

¹¹ Epist. 123,

¹² Трид. Соб., 22 сесія, згаданий декрет про: De Observ.

¹³ Op. I. 1, ep. 12.

¹⁴ De Mor. Et Officio, Epist., c. 2.

¹⁵ Малах. 1, 6-7.

¹⁶ In Matth., c. 1.

- 17 Пс. 112, 7.
- 18 Св. Кирило: Apud Moli.Inst., tract. 2, с. 18.
- 19 Золот.: Hom. 60 ad pop. Antioch.
- 20 Золот.: De Sac., lib. 3.
- 21 Св. Августин: Serm. 224, de Temp.
- 22 Ис. 1, 15.
- 23 Малах. 2, 3.
- 24 Сес. 22, гл. 1.
- 25 Єзек. 22, 26.
- 26 Св. Берн.: Serm. 1 in convers. s. Pauli.
- 27 Св. Кипріяні: Sermo de Lapsis.
- 28 Правдоподібно Петро Коместор: Sermo 38.
- 29 Теофілакт: In Hebr. 10, 16.
- 30 In Conc. de Corp. Christi, conc. 3.
- 31 Св. Петро Даміані: Ep. 26, с. 2.
- 32 In Ps. 68, 2.
- 33 Тертуліян: De Idol.
- 34 Theol. Мор., lib. 6, n, 25, Hinc dicimus.
- 35 Св. Єрон.: Add. Sab.
- 36 In Matth., hom. 83.
- 37 In Hebr., hom. 20.
- 38 Євр. 10, 29.
- 39 Йов: 26, 11.
- 40 Epist. 123.
- 41 Rev. liv. 4, с. 133.
- 42 Дюранд: De Rit., lib. 2, с. 42, § 4.
- 43 Пс. 54, 13.
- 44 Rev., lib. I, с. 14.
- 45 Св. Бернард: Т. II, s. 55, art. 1, с. 3.
- 46 Петро Блосій: Sermo 42, in Synod.
- 47 Петро Блосій: Epist. 123.
- 48 Св. Ізидор: Epist. 364.
- 49 Rev., lib. 4, с. 134.
- 50 Lib. 3, с. 5.
- 51 У Моліні: Св. Авг.: Instruc. Sac., tr. I, с. 5, §2.
- 52 Св. Бернард: Sermo in die Pass.
- 53 Св. Бонав.: De praep. ad Missam, с. 3.
- 54 Єрем. 11, 15.
- 55 Золот.: Serm. 26.
- 56 Лев. 10, 1-2.
- 57 Св. Пет. Дам.: Opus 26, с. 1.
- 58 Opus 27, с. 1.
- 59 Той же: Sermo 60.
- 60 Мт. 11, 12.
- 61 Св. Пет. Дам.: Opus 18, Disc. 1, с. 4.

- 62 Св. Берн.: с. 2, de Ord. Vit.
63 Revel., lib. 4, с. 62.
64 Св. Тома Вілліан.: Conc. 3 de Sant. Alf.
65 Revel., lib. 1, с. 47.
66 Sermo 56.
67 Пс. 68, 23.
68 Sermo de Euch., п. 9.
69 1 Кор. 11, 29.
70 Opus 17, с. 3.

Глава VIII Гріх згіршення

1. Диявол давно винайшов божків, які віддавалися всяким порокам. Опісля старався намовити поган шанувати їх, щоб вони вільно грішили, чинячи відразу ті гріхи, якими були заражені їхні “боги”. Сам поганин Сенека признав це, кажучи: “У людей повинна зникнути відразу до вад, бо ми маємо таких богів. Що ж бо воно значить приписувати вади богам? Ніщо інше, як тільки розпалювати пристрасті в серцях людей і виправдовувати всякі їхні надуживання на прикладі богів”¹. Сенека подає, як говорили про гріхи засліплені погани: **“Чому я маю вважати це поганим, коли так поступають боги?”**.

Як диявол колись поступав із поганами, вихваляючи зіпсутих божків, так сьогодні поступає з християнами, вказуючи їм на лихий приклад священиків, які своїми згіршеннями викликають у мирян переконання, що ніби дозволене чи бодай невелике лихо те, що бачать у своїх духовних пастирях. Св. Григорій так описує лихий вплив священиків на людей: **“Переконують себе, що дозволене те, що чинять їхні пастирі, і тому відразу наслідують їх”**².

Бог настановив у світі священиків, щоб були прикладом для інших, як Спаситель, посланий Вітцем, аби власним життям показав людям, як потрібно жити. **“Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас”**³. Тому св. Єронім прохав одного єпископа, щоб уникав будь-якого гріха, якщо хтось бажає наслідувати його: **“Уникай провин, якщо хтось прагне наслідувати тебе!”**⁴.

2. Не тільки той, хто чинить зло, допускає гріх згіршення, але й той, хто своєю поведінкою спонукає інших до гріха. Св. Тома й інші богослови дають таке визначення згіршення: **“Згіршення – це будь-яке негідне слово чи діло, яке спонукає до гріха ближніх”**⁵. Достатньо пригадати собі слова св. Павла, щоб зрозуміти злобу згіршення. Хто спонукає ближнього до гріха, той має провину перед Самим Христом: **“Але глядіть, щоб оця ваша свобода не стала причиною падіння для слабких”**⁶.

Св. Бернард пояснює, чому це так. Той, хто спонукає до гріха, виринає у Христа душі, які Він відкупив. Більше того, він ще дужче, ніж кати, переслідує Ісуса Христа: **“Господь пролив власну Кров за спасіння душ. Хіба не більше переслідує Його той, хто згіршенням відбирає від Нього відкуплені душі, ніж той, хто пролив Його Кров?”**⁷.

3. Якщо згіршення – огидний гріх навіть для мирян, то більша злоба опановує в згіршенні священика, якого Бог поставив на землі, аби спасав душі та провадив їх у Небо. Священика називають сіллю землі та світлом світу: **“Ви – сіль землі... Ви – світло світу”**⁸. Сіль зберігає речі від зіпсуття. Подібне й завдання священика: він має зберігати душі в Божій ласці.

Св. Августин запитує, що станеться з мирянами, якщо священик не виконує завдання солі? **“Чим солити, як сіль вивітрюється? Хто визволить нас (священиків) від вад, коли Бог**

вибрав нас, аби ми помагали іншим позбуватися пороків?”⁹. **“Отож, таку сіль люди хіба викинуть із церкви та потопчуть”**¹⁰. На яку ж кару заслуговує священник, якщо замість провадити душі до Бога, веде їх на прокляття?

4. Священник – світло світу. Ось чому св. Іван Золотоустий каже, що життя священника повинно блискіти добром, щоб усі хотіли наслідувати його. **“Дух священника має нести світло по цілому світові”**¹¹. Що стане зі світом, коли це світло перетвориться у темряву? Хіба світ не стане руїною? Св. Григорій каже: **“Лихі священники – це руйнівники свого народу”**¹².

Цей святий Папа писав до французьких єпископів, заохочуючи їх карати священників-гіршителів: **“Нехай злочини нечисленних не псують багатьох, бо лихі священники спричиняють руйнування народу”**¹³. Слова Святійшого Отця співпадають з твердженням пророка Осії: **“Який священник, такий народ”**¹⁴.

Господь промовив устами пророка Єремії: **“Душу священників поживлю ситтю, народ Мій насититься благом”**¹⁵. Тому й св. Карл Боромей твердив, що народи збагатіють, якщо священники будуть багаті на чесноти. Якщо ж священники будуть убогі, то і вбогі будуть народи: **“Багаті священники, то й багаті народи. Якщо ж священники самі бідні, то народам загрожує велика нужда”**¹⁶.

5. Тома Кентерберійський пише, що диявол звелів одному священникові в Парижі проповідати клеркам міста та повідомляти їм, що вожаки пекла вітають їх і дякують їм за те, що через них багато людей пішло на загибель. **“Князі п'їтьми поздоровляють князів Церкви та сердечно дякують їм за те, що через їхню недбалість майже цілий світ знаходиться у їхніх руках”**¹⁷.

На те саме скаржився Господь через пророка Єремію: **“Мій народ став затраченою отарою, бо пастирі звели його”**¹⁸. Так воно завжди буває, що вівці йдуть у пропасть, якщо сам пастир туди йде. Св. Григорій каже: **“Якщо пастир іде в безодню, то й отара біжить за ним”**¹⁹. Лихий приклад священників постійно спонукає людей проживати у гріху. Св. Бернард наголошує: **“Лиха поведінка священників руйнує народ”**²⁰. Якщо мирянин лихо живе, то він сам загине. Якщо ж священник зійде з доброї дороги, то потягне багатьох на загибель, особливо своїх парафіян. Згаданий Святий, не вагаючись, твердить: **“Звичайна людина, зійшовши з доброї дороги, гине сама. А помилка князя потягне багатьох до зла. Він шкодить стільком людям, над скількома панує”**²¹. У книзі Левіт Господь звелів за гріх хоча б одного священника приносити таку саму жертву, тобто ягня, як за гріхи цілого народу²². З цього Папа Інокентій III робить висновок, що гріх священника такий важкий, як гріхи всього народу разом узяті. Чому так? Бо священник своїм гріхом спонукає весь народ до гріха: **“Отож, гріх священника прирівнюється гріхові цілої громади, бо своїм гріхом священник спонукає всю громаду до переступу”**²³.

Ще у книзі Левіт Бог оголосив: **“Якщо згрішить помазаний священник,.. провина спаде на народ”**²⁴. Через це св. Августин звертається до священників: **“Не закривайте Неба перед ними! Ви ж закриваєте його, як навчаєте людей лихо проживати”**²⁵. Господь сказав св. Бригіті, що люди набирають відваги грішити, якщо священники є для них лихим прикладом, ба навіть чваняться своїми пороками, яких перед цим стидалися: **“Побачивши, що лихо поступають священники, грішник починає відважно грішити, навіть хвалитися гріхом, якого дотіль соромився”**²⁶. Господь додав, що священники будуть більше прокляті, ніж миряни, бо своїм лихим життям не тільки себе, але й інших штовхають у пекельну безодню: **“Тому й більше їхнє прокляття, ніж в інших, бо власним життям гублять себе й інших людей”**²⁷.

6. Автор **“Недосконалого Твору”** пише, що, побачивши дерево, покрите блідим і зісохлим галуззям, відразу кажемо, що його коріння ушкоджене. Так само можна твердити – за це не закидатимуть за нерозважний осуд, – що де зіпсутий народ, там погані священники: **“Рільник, поглянувши на зів'яле дерево, відразу зрозуміє, що пошкоджене його коріння. Так і ти можеш бути певний, що нездоровий клер там, де безрелігійний народ”**²⁸.

Св. Іван Золотоустий вважає, що життя священників – це корінь, з якого народ, що є галуззям, отримує поживу. Подібно говорить і св. Амвросій, який каже, що клер – це голова, його дух переходить у всі частини тіла, тобто на вірних: **“Немає здоров’я в рослині, яка зів’яла від кореня до вершка”**²⁹. Св. Ісидор пояснює це так: **“Зів’яла голова – це грішний учитель; його гріх переходить у тіло, тобто на вірних”**³⁰. Св. Лев плаче через це саме нещастя, кажучи: **“Як може бути здорове тіло, коли голова нездорова? Занепадає добробут і лад у Господній родині, коли в голові нема того, що потрібне для здоров’я”**.

Св. Бернард запитує: хто шукає в болоті за чистою джерельною водою? Ніхто не піде за порадою до того, хто не вміє зарадити собі? – додає святий. **“Хто шукатиме джерела в багні? Невже вважатиму, що здібний дати добрі вказівки той, хто не вміє сам собі дати ради?”**³¹. Плутарх твердить, що лихий приклад князів вливає отруту не в чашу, а у джерело. Всі будуть користуватися ним та отруяться. **“Не вливають отрути до чаші, а до джерела, яким усі користуються”**. Ще більше стосується це твердження лихого прикладу священників! Тому слушно Папа Євгеній твердив, що лихі настоятелі бувають головною причиною гріхів своїх підданих. **“Лінивим управителям слід, перш за все, приписувати провини підопічних”**³².

7. Св. Григорій називає священників **“батьками християн”**. Так само називає їх св. Іван Золотоустий, який каже, що священник, як представник Бога на землі, повинен дбати про всіх людей, бо він – батько людям цілого світу: **“Священник – ніби батько всього людства. Отож, повинен піклуватися за людство так, як Бог піклується за нього, бо він його заступник”**³³.

Батьки допускають подвійний гріх, коли показують своїм дітям лихий приклад. Те саме слід сказати про лихий приклад священників, які спокушають до гріха своїх вірних. Петро Блосій питає: **“Хіба мирянин не чинитиме так, як чинить його духовний батько?”**³⁴. Ось тому св. Єронім перестерігав одного єпископа: **“Всі вважатимуть дозволеними речі, які ти чиниш”**³⁵. Ось як оправдовують миряни свої гріхи, коли, зведені лихим прикладом священників, образили Бога: **“Хіба клерики, і то клерики вищого сану не роблять того самого?”** – каже блаж. Кесарій³⁶.

Св. Августин вкладає такі слова в уста мирян: **“Чому ганиш мене? Хіба священники не роблять цього? А ти хочеш змусити мене, щоб я так не чинив”**³⁷. Св. Григорій каже, що гріх перестає бути злом для парафіян, якщо священники замість показувати їм добрий приклад, спонукають їх до гріха: **“Гріх зазнає пошани через пошану до священничого сану”**³⁸.

8. Священники-гіршителі бувають, водночас, батьками й убивцями, бо спричиняють смерть своїх духовних дітей. На це скаржиться св. Григорій: **“Бачите, як кожного дня вмирають люди від цих ударів, і ми, згрішивши, відповідаємо за їхню духовну смерть. Ми спричиняємо смерть народу, який мали б провадити до життя”**³⁹.

Дехто так борониться в своєму засліпленні: **“Я маю відповідати за свої гріхи! Що мене обходять чужі гріхи?”**. Марна оборона, бо ось що каже про це св. Єронім: **“Якщо ти кажеш, що тобі доволі власного сумління, і тому тобі байдуже, що говорять люди, то послухай, що каже Апостол: “Дбайте перед усіма людьми про добро!”**⁴⁰. Св. Бернард твердить, що священники-гіршителі, вбиваючи себе, убивають і інших: **“Не щадить своїх, хто не щадить себе. Вбивають інших і разом самі гинуть”**⁴¹. Далі Святий пише, що нема для народів шкідливішої зарази, ніж невчені та зіпсуті священники: **“Нема в Христовій Церкві більшої зарази, яка б сильніше шкодила хворим, аніж невчені та лихі прелати”**⁴². Згаданий Святий ще каже, що багато священників є католиками під час проповіді, а єретиками в особистому житті. Своїм лихим прикладом священники більше шкодять християнам, аніж єретики навчанням фальшивих догм, бо діла сильніше впливають на людей, аніж слова: **“Є немало католиків у проповіді, а єретиків – у діянні. Лихим прикладом священники зумовлюють те, що єретики фальшивим навчанням. Вони більш шкідливі, ніж єретики, бо діла мають більший вплив, аніж слова”**⁴³.

9. Поганський філософ Сенека слушно твердив, що тяжко сухою наукою, але легко на прикладах навчати людей чинити блуди або здобувати чесноти: **“Довга дорога через навчання, а коротка й успішна через приклад”**⁴⁴. Св. Августин писав, розбираючи справу чистоти клеру:

“Усі повинні оберігати свою чистоту, але найбільше – Христові слуги, бо їхнє життя має бути для інших невинною проповіддю”⁴⁵. Як може дотримуватися чистоти той, хто став рабом розпусти? **“Хіба не соромно тобі бути невілником розпусти? Та ж ти – проповідник чистоти?”** – звертається до грішного священника св. Петро Даміані⁴⁶.

Св. Єронім твердить, що сам стан і ряса священника зобов’язують до чистоти. **“Одіж і сан священника вимагають святості душі!”** Як сильно шкодить Церкві той, хто спонукає інших до гріха, хоча має ім’я та сан святого! Св. Григорій каже: **“Ніхто більше не шкодить Церкві, ніж той, хто лихо поступає, маючи ім’я та сан від Бога”⁴⁷.** Хіба може бути більша помилка? Св. Ізидор додає, що священник надуживає своєю гідністю, щоб грішити: **“Використовує священничу гідність, немов зброю, щоб грішити”⁴⁸.** Пророк Єзекиїл каже, що подібний священник зогиджує гідність свого стану: **“Осквернив твою вроду”⁴⁹.**

Св. Бернард зазначає, що про священників-гіршителів миряни складають приказки: **“Вони мусять бути ліпші, ніж інші, або про них складуть приказки”⁵⁰.** Безладдя поширюється в світі, якщо священники не провадять достойнішого життя, ніж миряни. А яке безладдя запанує, якщо священники житимуть менш гідно, ніж світські люди? **“Чому священники не соромляться бути гіршими від світських, якщо вже й так великий сором для них рівнятися з мирянами?”⁵¹.** Св. Амвросій запитує, з кого народ братиме приклад, коли бачить діла священника, за які йому соромно?

10. Пророк Осія говорить: **“Слухайте це, о священники. Бо ви були пасткою... і сіткою”⁵².** Ловці послугуються птахами, щоб ловити птахів. Диявол користується гіршителями, аби вести людей до гріха. Св. Єфрем каже: **“Зловлена душа стає пасткою для інших душ”⁵³.** Бог скаржиться на гіршителів устами пророка Єремії: **“Бо між людьми моїми є безбожники, що чигають, як ото птахолови засідають, заставляють сильця, щоб людей ловити”⁵⁴.** Кесарій каже, що дияволи перш за все використовують згіршення священників, тому так говорить про них: **“Як ловці осліплюють і оглушують зловлених голубів, аби сітками ловити тих, котрі наближаються до них, так і диявол використовує лихих священників, щоб вести людей до загибелі”⁵⁵.** Один стародавній письменник згадує, що колись народ вставав, коли попри нього переходив клерик, і благав поручати його Богові. Хіба тепер можна побачити подібне явище? Ах, лишенько, ридає пророк Єремія: **“Як потемніло золото, ой, як змінилося золото найліпше! Розкидане святе каміння по рогах усіх вулиць!”⁵⁶.** Кард. Гугон каже, що золото, тобто священники, утратило свою гарну барву – червоний колір любові. Водночас воно потемніло, бо не блистить добрим прикладом. Каміні святині, священники, – пояснює св. Єронім, – розсипалися на роздоріжжях і спонукають мирян до гріха.

Таке саме пояснення подає св. Григорій: **“Золото потемніло, бо через лихі вчинки життя священників заслуговує на осуд... Змінився знаменитий колір, бо нікчемними ділами знехтували священничу святість... Кам’яні святині розсипалися по рогах майданів, бо ті, що мали провадити тихе життя в молитві, вештаються по ринках. Тепер не знайти таке зайняття, яким би не займалися священники”⁵⁷.**

12. Обручниця в Пісні пісень скаржиться та каже: **“Сини моєї матері боролися проти мене”⁵⁸.** Оріген характеризує цими словами священників, які через згіршення постали проти своєї Матері, тобто Церкви. Св. Єронім каже, що Церква спустошена лихим життям священників: **“Святиня буває занедбана через скандальне життя Господніх священників”⁵⁹.** Св. Бернард вкладає в уста Церкви слова пророка Ісаї: **“Ось за мій мир Я мав гіркість, гіркоту”⁶⁰,** – і від імені Церкви додає: **“Тепер маю спокій від поган, спокій від еретиків, але нема спокою від власних дітей”⁶¹.** Погани вже не переслідують Церкву, бо відійшли тирані. Не переслідують її й еретики, бо нема нових ересей, зате власні діти, тобто священники, переслідують, бо через лихе життя крадуть у неї багато душ. Св. Григорій каже: **“На мою думку, Бог зазнав найбільшої зневаги тоді, як бачить, що показують лихий приклад ті, кого настановив, аби виправляли**

лихе життя інших”⁶². Лихий приклад священників спричиняє зневажання їх самих, їхньої служби, тобто проповідання, Божественної Літургії та всіх інших Богослужб.

Св. Павло перестерігав священників: **“Ми не даємо нікому ніякої нагоди до спотикання, щоб не виставляти на глум наше служіння”**⁶³. Салвіян пише, що через священників зневажають Христовий закон у світі: **“Через вас проклинають Христовий закон”**. Св. Бернардин твердить: віра багатьох людей, які побачили лихий приклад священника, починає хитатися; вони потурають пристрастям, нехтують Таїнствами, пеклом і Небом: **“Багато хто, дивлячись на лихе життя клеру, зневіряється, ба й відходить від віри, не уникає пороків, нехтує Таїнствами, не боїться пекла та зовсім не тужить за Небом”**⁶⁴.

13. Св. Іван Золотоустий пише, як висловлюються погани, побачивши лихе життя священників; вони вважали, що неправдивий або лихий Бог християн, бо інакше як може він терпіти їхні гріхи, будучи добрим: **“Який же їхній Бог, коли вони так поступають? Хіба терпів би їм – священникам, – якщо б не давали згоди на їхні діла?”**⁶⁵.

У науці про Божественну Літургію детальніше наведемо історію того еретика, що хотів відректися схизми, але потім відмовився, як побачив у Римі священника, що без пошани поспішно відправляв Службу Божу. Більше того. Він наважився навіть оголосити, що і Папа не має віри, бо інакше звелів би живцем спалити подібних священників. Св. Єронім каже, що, перечитавши історію, не знайшов такого випадку, аби хтось інший, крім священників, заражав Церкву ересями та псував народ: **“Студіюючи стародавню історію, я не знайшов такого випадку, щоб хтось інший, крім тих, яких Бог настановив священниками, розбивав Церкву та зводив народи”**⁶⁶.

Петро Блосій каже, що **“єресі з’являлися в світі через недбалість священників”**⁶⁷. В іншому місці він додає: **“Через гріхи священників Церква може бути потоптана та знеславлена”**⁶⁸. Св. Бернард думає, що священники-гіршителі більше шкодять Церкві, ніж самі еретики, бо воно легше остерігатися еретиків. Як же люди можуть остерігатися священників, коли ті мають обов’язок берегти нас? **“Сьогодні зараза поширюється по всьому тілу Церкви, і що далше, то більше, бо ворог – внутрішній. Вона прогнала б його геть, якщо б це був явний еретик. Сховалася б перед відвертим ворогом. Але тепер, кого може прогнати? Куди може сховатися від священників? Ми потребуємо їх, а вони – наші вороги”**⁶⁹.

14. Ох, яка страшна кара чекає священників-гіршителів! Строго карають мирян, що спонукають до гріха інших. Христос каже: **“Горе тій людині, через яку приходять спокуси!”**⁷⁰. Більша кара очікує на того, кого Бог обрав Собі за слугу! **“Він освятив його, вибравши його з-поміж усіх живих!”**⁷¹. Ісус Христос вибрав священника, аби прославляв Його, спасаючи душі: **“Я вас вибрав і призначив, щоб вийшли і плід принесли”**⁷². А священник-гіршитель своїм лихим прикладом наважується красти душі, за які Христос помер на хресті! Св. Григорій наголошує, що подібні священники заслуговують на стільки смертей, скільки вчинили лихих гріхів: **“Вони гідні смерті, якщо чинять лихо. Стільки смертей потрібно б завдати їм, скільки лихих прикладів покажуть своїм підопічним”**⁷³.

Господь заявив св. Бригіті, говорячи, в першу чергу, про священників: **“Більше прокляття спаде на них, ніж на інших, бо своїм життям гублять їх”**⁷⁴. Священники мають керувати Христовою винницею. Господь проганяє з неї священників-гіршителів і настановляє на їхнє місце тих, які приносять добрий плід: **“Лютих люто вигубить, а виноградник винаймуть іншим виноградарям, що будуть давати йому плоди його своєчасно”**⁷⁵. Ах, лишенько! Що станеться в дні суду зі священниками-гіршителями? Господь промовляє устами пророка Осії: **“Немов та ведмедиця, що забрано в неї ведмежат, я на них кинусь”**⁷⁶. З яким гнівом ведмедиця кидається на стрільця, що вкрав або вбив їй ведмежат? Бог оголосив, що Він так само накинеться на тих священників, які замість спасати душі, гублять їх. Св. Августин запитує, що станеться з тими священниками, що муситимуть здати одвіт за стільки погублених душ, якщо кожен у той день ледве зможе відповісти за себе? **“Якщо в дні суду кожен ледве відповідатиме за свої вчинки, то що ж**

буде зі священниками, від яких зажадають, щоб вони звітували за всі душі, яких своїм лихим прикладом послали до пекла?”⁷⁷.

Св. Іван Золотоустий каже: **“Ввесь народ починає грішити, якщо священники грішать. Кожен відповідатиме за свої власні гріхи, а священники мусітимуть здати звіт за гріхи інших”**⁷⁸. Ох, скільки мирян, бідаків і жінок засоромлять священників у йосафатовій долині! Св. Іван Золотоустий твердить: **“Мирянин у дні суду отримає священничий спітрахиль, а грішного священника позбавлять гідності та кинуть до невірних і лицемірів”**⁷⁹.

15. Мої браття-священники, не занапащаймо душ лихим прикладом! Господь наставив нас у світі, щоб ми спасали людей. Отже слід уникати не тільки недозволених речей, але, як вважає св. Павло, потрібно остерігатися навіть того, що подібне на зло. **“Стримуйтеся від усякого роду лукавства!”**⁸⁰. Тому й Собор в Агаті звелів усунути служниці з приміщень, в яких мешкають **клерики**. І хоч це не було б нагодою до гріха – а таке цілком не є неможливим – то, принаймні є подібне на зло і може згіршити інших, якщо клерик мешкає з молодими служницями. Тому й Апостол писав, що інколи треба здержуватися від дозволених речей, **“щоб ця ваша свобода не стала причиною падіння для них”**⁸¹.

Треба стерегтися світських засад, в яких говориться: “Не слід дозволяти, щоб хтось водив вас за ніс! – Треба використовувати життя! – Блаженний той, хто має гроші! – Бог милосердний, тому співчуває нам”, якщо мова йде про тих, які проживають у грісі. Це ж велике згіршення хвалити того, хто чинить зло, наприклад такого, хто мстить, чи підтримує небезпечну приязнь! Св. Іван Золотоустий каже: **“Це більший гріх хвалити винних, аніж провинитися самому”**⁸². Хто мав нещастя спонукати когось до гріха чи показав комусь поганий приклад, той має строгий обов’язок направити шкоду добрим життям.

¹ De vita beat., c. 26.

² Св. Григорій.

³ Ів. 20, 21.

⁴ Epist. ad Eliad.

⁵ II-II. q 43. a. 1.

⁶ I Кор. 8, 10.

⁷ Св. Бернард: Sermo in Convers. S. Pauli.

⁸ Мт. 5, 13-14.

⁹ Св. Авр.: Lib. I, de Serm. Dom., c. 6.

¹⁰ Там же.

¹¹ De Sac., lib. 6.

¹² Past., p. c. 2.

¹³ Св. Григ: Epist. 648.

¹⁴ Ос. 5, 9.

¹⁵ Єрем. 31, 14.

¹⁶ Sum. II, Serm. I.

¹⁷ Mansi: Bibl. sib., trac. 22, d. 23, 9.

¹⁸ Єрем. 50, 6.

¹⁹ Св. Григ.: Pastor., p. 1, c. 2.

²⁰ Св. Берн.: In Convers. S. Pauli, I.

²¹ Св. Берн.: Epist. 121.

²² Лев. 4, 3.

²³ In Consecr. Pont., s. 1.

²⁴ Лев. 4, 3.

- 25 Ad Frat. in Rom., s. 36.
- 26 Revel., lib. 4, c. 27.
- 27 Там же.
- 28 Hom. 38 in Matth.
- 29 Іс. 1, 5.
- 30 Sent, lib. 3, c. 38.
- 31 Св. Бернард: De Caecil., c. 20.
- 32 У св. Бернарда: Lib. 3, de Consid., c. 5.
- 33 Золотоустий: Hom. 6, in Ep. 2, ad Tim.
- 34 Serm. 57 ad Sacerd.
- 35 Ad Eliod., Ep. 3.
- 36 Sermo 15.
- 37 Sermo 137, E. B.
- 38 Past., par. 1, c. 2.
- 39 Св. Григорій: Hom. 17 in Evang.
- 40 Рим.12, 17.
- 41 Serm. 77, in Cant.
- 42 De Ordine Vitae, c. 1.
- 43 Ad. Pastor, in Synodo.
- 44 Epist. 6.
- 45 Sermo 291.
- 46 Св. Петро Даміані: Opusc. 17, c. 3.
- 47 Past. par. 1, c. 2.
- 48 Lib. 2, Ep. 162.
- 49 Єзек. 16, 25.
- 50 De Consc., Lib. 4, c. 6.
- 51 Автор Недоск. Твору: Hom. 40.
- 52 Ос. 5, 1.
- 53 De recta vitae rat., c. 22.
- 54 Єрем. 5, 26.
- 55 Гом 35.
- 56 Пл. Єр.: 4, 1-2.
- 57 In Evang., Hom. 17.
- 58 П. п. 1, 5.
- 59 Єрон.: Epist. 48.
- 60 Іс. 38, 17.
- 61 Св. Бернард: Serm. 33 in Cant.
- 62 Св. Григорій: Hom. 17.
- 63 2 Кор. 6,3.
- 64 Св. Бернард: De 12 Poen. imped., Serm. 19.
- 65 Гом. 10.
- 66 In Oseam, c. 9.
- 67 Serm. 60 ad Sac.
- 68 P. Blossius, Serm. 60.
- 69 Св. Бернард: Serm. 33 in Cant.

- 70 Мт. 18, 7.
71 Сир. 45, 4.
72 Ів. 15, 16.
73 Past. par. 3, admon. 5.
74 Ravel., par. 4, с. 132.
75 Мт. 21, 41.
76 Ос. 13, 8.
77 Sermon. 287, E. B.
78 Гом. 38.
79 Гом. 40.
80 1 Сол. 5, 22.
81 1 Кор. 8, 9.
82 Hom. 2, de Saul et David.

Глава IX Священнича ревність

(На реколекціях для священників потрібно обов'язково організувати проповіді про ревність. Ця проповідь, напевно, найкорисніша з усіх, бо якщо хтось з присутніх вирішить — а на це слід надіятися, з Божою ласкою, — віддатися праці над спасінням душ, то здобудемо не одну, а сотні, навіть тисячі душ, спроваджених до спасіння).

У цій главі мова йтиме про:

- 1) обов'язок священників трудитися над спасінням душ;
- 2) приємність, яку приносить Богові той священник, що працює над спасінням душ;
- 3) вічне спасіння та нагороду, які дістануться священникові, що займається спасінням ближніх.

І Кожний священник зобов'язаний трудитися над спасінням душ

Автор **“Недосконалого Твору”** стверджує такий сумний факт: **“У світі, водночас, багато і мало священників. Багато священників за назвою, а мало – на ділі”**¹.

В світі велика кількість священників, але, на жаль, небагато між ними таких, що стараються бути священниками, тобто вірні своєму покликанню і виконують свої обов'язки та стараються спасати душі. Священникам належить велика гідність, бо вони – Божі помічники. Св. Павло каже: **“Ми – співробітники Божі”**². Апостол запитує: чи ж є щось більш гідне, аніж помагати Ісусові Христові спасати відкуплені душі? Через це Арсопагіт звав божою священничу гідність, ба й найбільш божою поміж Божими речами³. Св. Августин, не вагаючись, твердить, що потрібно більше сили, аби оправдати грішника, ніж щоб сотворити небо і землю.

1. Св. Єронім назвав священників спасителями: **“Господь бажає, щоб священники були спасителями світу”**⁴. Св. Проспер вважає їх управителями царського, Божого дому: **“Управителі Божого дому”**⁵. А пророк Єремія назвав їх Господніми рибалками та ловцями: **“Так, я нашлаю**

багато рибалок, – слово Господнє, що їх ловитимуть, а потім вишлю силу мисливців, які полюватимуть на них на кожній горі, на кожному пагорбі та в усіх щілинах у скелях”⁶.

Св. Амвросій подає трактування цих слів стосовно священників, які здобувають для Бога пропащих грішників і визволяють їх з пороків: **“Гора – це гордість. Горбок – це малодушність. Печери – це лихі звички, які затьмарюють розум і остуджують серце”**⁷. Петро Блосій каже, що **“ніхто не помагав Богові сотворити людей, але Він бажає мати помічників для їхнього відкуплення”**⁸.

Хто ж на землі більший за священника? Св. Іван Золотоустий зазначає: **“Цареві довірено земні справи, а священникові – небесні”**⁹. Папа Інокентій III: **“Хоч Преподобна Діва Марія мала більшу гідність, ніж Апостоли, все-таки не Їй, а Апостолам Бог довірив ключі від Небесного Царства”**¹⁰.

2. Св. Петро Даміані називає священника вождем Божого народу: **“Священник – вождь Божого війська”**¹¹. А св. Бернард вважає його сторожем Церкви, яка є Христовою Обручницею: **“Сторож Обручниці”**¹². Св. Климент називає священника “земним богом”, кажучи про нього: **“Після Бога він земний бог”**¹³, бо священники виховують святих на землі. Св. Флавіян наголошує, що вся надія на спасіння людей спочиває в руках священників: **“Немає гідніших людей за священників, бо в їхніх руках спочивають надія та спасіння”**¹⁴.

Св. Іван Золотоустий сказав таке: **“Батьки народжують дітей для швидкоплинного, а священники – для вічного життя”**¹⁵. Св. мученик Ігнатій зазначає, що на землі не було б Святих, якщо б не було священників: **“Без священників нема Святих”**¹⁶. Уже давно св. Юдита твердила, що від священників залежить спасіння народів: **“Ви – старшини між Божим народом і від вас залежить стан їхніх душ”**¹⁷. Священники – автори доброго життя мирян. Від них залежить їхнє спасіння, тому й св. Климент казав: **“Шануйте священників, бо вони допомагають іншим добре жити”**.

3. Це свідчило про велику гідність і завдання священників. Але й, водночас, тяжить на них строгий обов’язок трудитися над спасінням душ, бо апостол Павло наголошує: **“Кожен-бо архиерей, узятий з-поміж людей, настановлюється для людей у справах Божих, щоб приносив дари та жертви за гріхи”**¹⁸. І ще додає: **“Може (священник) умів співчувати нетямущим та введеним в оману”**¹⁹.

Отож, Бог установив священників, щоб почитали Його жертвами та спасали душі, навчаючи незрячих і навертаючи грішників: **“Ви ж – рід вибраний, царське священство”**²⁰. Священничий стан істотно відрізняється від стану мирян. Миряни займаються світськими справами або самі собою, а священники – це народ, що має здобувати не матеріальні добра, а душі. Св. Амвросій каже: **“Не гроші, а душі”**²¹. Св. Антонін твердить, що вже саме ім’я священника вказує на його уряд: **“Священник – це людина, яка навчає людей святим речам”**²². Св. Тома додає: **“Священник – це чоловік, що розподіляє святі речі”**²³. А Гонорій Августинський каже: **“Пресвітер – це чоловік, який показує народові шлях із вигнання до батьківщини”**²⁴. Ці твердження збігаються зі словами св. Амвросія: **“Священники – це вожді Христової отари”**²⁵. Далі цей Святий додає: **“Нехай їхнє ім’я відповідає їхнім учинкам, а не буде пустим титулом і причиною злочинів”**. Св. Амвросій каже, що якщо священник – той, хто допомагає душам, спасає і провадить їх до Неба, то нехай його ім’я відповідає ділам, а не залишається порожнім, а почесна служба перетворюється в злочин, **“бо нужда овець – це ганьба для пастирів”**²⁶.

4. Св. Єронім каже, що для священника, який бажає сповнити свої обов’язки, спасіння інших є його зиском: **“Якщо хочеш виконати священничий обов’язок, то спаси ближніх своєю працею”**²⁷. Св. Ансельм твердить, що головне завдання священства – це оборона душ від зіпсуття у світі та скерування їх до Бога: **“Священник зобов’язаний виривати душі у світу та віддавати їх**

Богові". Господь вибрав священників, аби спасали себе й інших: **"Відлучені від народу, щоб не тільки себе самих берегли, але, одночасно, піклувалися про народ"**²⁸.

Ревність випливає з любові, як каже св. Августин²⁹. Отож, як любов зобов'язує нас любити Бога та ближнього, так ревність зобов'язує, у першу чергу, поширювати Божу славу й усувати зневажання, а потім трудитися для добра ближнього й не дозволяти, щоб хтось шкодив йому.

5. Марно боронитися: **"Я – звичайний священник, не душпастир. Досить і мене, як подбаю про себе самого"**. – Ні, кожен священник зобов'язаний, по змозі, трудитися над спасінням душ. Отже, де душі не задовольняють духовні потреби через брак сповідників, – як це згадано в Моральній, – там і звичайний священник зобов'язаний слухати сповіді. Якщо ж він не підготований до цього, то мусить навчитися. Отак у своїх творах пише учений Ісусовець Павоне³⁰, і має повну рацію. Як Бог послав Ісуса Христа в світ, так Ісус Христос призначив священників, щоб наvertsали грішників: **"Як Мене послав Отець, так Я посилаю вас"**³¹. Ось чому Тридентський Собор наголошує, що мусить бути здібний вділяти тайни той, хто хоче прийняти рукоположення: **"Мусять мати здібності до уділення тайн"**³².

Св. Тома каже, що Бог установив священників у світі, щоб уділенням тайн освячувати людей: **"Установив священників, аби уділяли людям святі тайни"**³³. Священників встановлено, щоб, перш за все, уділяли тайну покаяння, бо св. Іван, почавши зі слів **"Як Отець послав Мене..."**, негайно додає: **"Промовивши це, Він дихнув на них і каже їм: "Прийміть Духа Святого. Кому відпустите гріхи, то простяться їм"**³⁴.

Якщо ж служба священника вимагає, щоб прощав гріхи, то священники повинні бути до цього належно підготовані, принаймні тоді, як виникне потреба, бо інакше заслужать догану. Св. Павло звернувся до своїх товаришів-священників: **"Як співробітники, ми закликаємо вас, аби благодаті Божої не приймати намарно"**³⁵. Як пише Преп. Беда, Бог призначив священників сіллю землі, бо мають вберігати душі від гріховного зіпсуття: **"Щоб, немов сіль, зберігали душі від зіпсуття"**³⁶. Чого ж вартує сіль, якщо вона не виконує свого завдання? Хіба не заслуговує вона, щоб її викинули з Господнього дому на потоптання? **"Ви – сіль землі. Коли ж сіль звітріє, чим її солоною зробити? Ні на що непридатна більше, хіба викинути її геть, щоб топтали люди"**³⁷.

Св. Іван Золотоустий зазначає, що кожний священник – ніби батько для цілого світу, тому й повинен піклуватися за всі душі, яким своєю працею може допомогти дійти до спасіння: **"Священник – це ніби батько всього світу. Тому повинен, немов Бог, піклуватися за всіх людей, бо він – Божий заступник"**³⁸.

А крім цього священники – лікарі, які мають займатися всіма хворими душами. Оріген називає їх лікарями для душ, а св. Єронім – духовними лікарями. Отож, каже св. Бонавентура: **"Хто лікуватиме, якщо лікар уникає хворих?"**³⁹.

Священники ще вважаються мурами Церкви. Св. Амвросій наголошує: **"Церква має свої мури, тобто апостольських мужів"**⁴⁰. Автор **"Недосконалого Твору"** погоджується: **"Священники – мури Церкви"**⁴¹. Звуться вони теж наріжними каменями, що підтримують Церкву: **"Святе каміння"**⁴². А св. Евхерій називає їх **"стояками, що підтримують розхитаний світ"**⁴³. Накінець св. Бернард вважає їх самим Божим домом. Отож, можемо погодитися зі св. Іваном Золотоустим: **"Легко можна відбудувати частину розваленого дому"**⁴⁴. Як же ж направляти дім, у якому завалилися стіни, підвалини та стояки, що підтримували його? – Св. Іван Золотоустий іще називає священників управителями Господньої винниці: **"Управителі, що мов винницю доглядають народ"**⁴⁵.

Св. Бернард ридає, бо рільники щодня трудяться до поту, очищуючи винницю: **"Рільники працюють в поті чола, виноградарі обрізують віття та копають"**. Що ж роблять священники? Бог звелів їм керувати винницею. А **"вони сплять у безділлі, товстіють у розкошах"**⁴⁶. Це значить, що вони щораз більше нидіють у безділлі та земних задоволеннях.

7. Спаситель заявив: **“Жнива великі, та робітників мало”**⁴⁷. Так, самі єпископи та парохі не можуть задовольнити всіх потреб народу. Але Бог добре подбав про Церкву, бо призначив ще інших священників. Св. Тома твердить, що дванадцять Апостолів, вибраних для навернення світу, уособлюють єпископів, а 72 учні – всіх священників, яких Бог вибрав, аби спасали душі. Урятовані душі – це духовний плід, якого Христос вимагає від священників: **“Я вибрав вас, щоб приносили плід”**. Тому св. Августин називає священників управителями Божих інтересів: **“Ті, що керують Божими справами”**⁴⁸.

Священники мають від Бога доручення викорінювати пороки та знищувати згубні засади. Бог накладає на священників такий самий обов’язок, як на пророка Єремію: **“Я настановив тебе нині над народами й над царствами, щоб ти викорінював і руйнував, вигублював та валив, будував і насаджував”**⁴⁹.

8. Не знаю, як можна виправдати священника, який бачить душі, що потребують духовної допомоги, яку він у змозі подати їм, от хоча б навчити правд віри, проповідуючи Боже слово чи слухаючи сповіді, але через лінивість не хоче братися до праці. Не знаю, чи в дні суду уникне він догани та кари, якою погрозив Господь лінивому слугі, що закопав свій талант, як про це згадує св. Матей⁵⁰. Володар дав йому талант, щоб він використовував його, а він сховав його. Коли опісля зажадали від нього те, що заробив, лінивий слуга відповів: **“Я закопав у землю свій талант. Ось бери собі його!”**. Саме тому володар згнів слугу за те, що він не використав талант, з якого міг мати зиск. Отак володар відібрав від нього талант і звелів дати іншим робітникам. Потім наказав кинути лінивого слугу в пійм: **“Візьміть, отже, талант від нього й дайте тому, хто має їх десять... А нікчемного слугу того киньте у темряву кромішню!”**⁵¹. Кромішня (зовнішня) пійма – це пекельний вогонь, без світла, бо він поза Небом. Так тлумачі Святого Письма пояснюють цю кару.

Святі Амвросій, Калмет, Корнилій Ляпідський і Турин застосовують ці слова до тих, що можуть займатися спасінням душ, але занегають це, бо ліниві або бояться. **“Нехай схаменуться, – каже Корнилій, – бо в дні суду Христос зажадає рахунок від тих, що не використовували для власного чи чужого спасіння талантів, які подав їм Бог, науки й інших дарів, бо були ліниві чи марно побоювалися гріха”**. Св. Григорій наголошує: **“Нехай почують: хто не хоче використовувати талант, той загине у проклятті”**⁵². Петро Блосій твердить: **“Хто для чужого добра використовує Божий дар, той заслуговує на те, щоб іще більше дарів дали йому. Хто ж закопує Господній талант, від того відберуть і те, що має”**⁵³.

Св. Іван Золотоустий нездатен собі уявити, як може спастися священник, що зовсім не цікавився спасінням ближніх: **“Я не можу зрозуміти, як може спастися той, хто не трудиться, щоб спасти ближнього”**⁵⁴. Більше того. Цей святий, натякаючи на притчу про талант, каже, що недбалість у використанні наданого таланту перетвориться в злочин і стане причиною прокляття священника: **“Пуста це оборона, коли хтось каже, що не зменшив таланта, а загине через те, що не збільшив і не подвоїв його”**⁵⁵. А св. Августин отак запитує тих, що дбають лише про спасіння власної душі: **“Хіба ти забув про слугу, що закопав талант?”**⁵⁶.

9. Св. Проспер твердить, що для священника, замало вести святе життя, аби спастися самому, бо загине з тими, які загинули через нього: **“Загине той, кому Бог довірив оголосити Боже слово, навіть якщо сам свято живе, але занедбує чи боїться ганити тих, що грішно живуть. Пропаде він разом з тими, що загинули через його мовчання. Яка йому користь із того, що не каратимуть його за власні гріхи, коли покарають за гріхи інших людей?”**⁵⁷. В Апостольському Каноні читаємо: **“Потрібно карати священника, який не займається клером і народом. Якщо ж не виправиться, слід усунути його”**⁵⁸.

Як же ж це пояснити? Бажаєш почестей, злучених зі священством, а не хочеш трудитися над спасінням душ? **“Як можуть домагатися почестей ті, котрі не трудяться над душами, довіреними їм?”**⁵⁹. Колонський Собор видав такий декрет: **“Тяжка та очевидна кара чекає того, хто приймає рукоположення, але не має наміру виконувати справу Христового намісника, тобто**

спасати душі. Такий священник, немов вовк або розбійник, – так названий він в Євангелії. **Хто висвячується на священника, той має бути готовий виконувати в Церкві службу Христового намісника. Святе Письмо називає вовками та розбійниками тих, що з якихось інших причин бажають рукоположення... Їх очікує страшна кара.**

10. Св. Ізидор не вагаючись твердить, що допускають смертельний гріх ті священники, які не дбають про навчання незрячих чи навернення грішних: **“Священників проклинають за беззаконня народів, якщо вони не вчать незрячих і не карають тих, що грішать”**⁶⁰. Св. Іван Золотоустий каже: **“Священники часто гинуть не за власні гріхи, а за чужі, яких не припинили”**⁶¹. Св. Тома зазначає, що священник відповідатиме перед Богом за всі душі, які гинуть через нього, якщо він занедбає чи не вміє рятувати їх. І тут говориться про звичайних священників, а не тільки про парохів. **“Священник буде відповідати перед Богом за душі, які загинуть, якщо через недбалість або незнання не покаже народові дорогу до спасіння”**⁶². Те саме твердить св. Іван Золотоустий: **“Священник разом із безбожниками провалиться в пекло, якщо бажає спасти тільки свою власну душу, а занедбає душі ближніх”**.

Один священник у Римі опинився на ложі смерті. Страх опанував його, чи буде спасений, хоча самотньо та побожно провів своє життя. Запитали його, чому так сильно тремтить. Він відповів: **“Боюся, бо я не трудився для спасіння душ!”**.

Цей священник марно боявся, бо Господь користується священниками, аби спасати душі та визволяти їх з пороків. Отож, він муситиме відповісти за всі душі, що через нього зазнають прокляття. Бог отак звертається до священника: **“Якщо Я скажу безбожникові: “Смертю помреш!” – а ти не звістиш йому, щоб повернув він з безбожної дороги, то й загине він у своєму беззаконні, але крові його Я буду домагатися від тебе”**⁶³. Св. Григорій, говорячи про лінивих священників, каже: будуть вони відповідати перед Богом за всі душі, яким могли допомогти, але занедбали, тому й загинули ці душі: **“Нема сумніву, що священники відповідатимуть за стільки душ, скільком могли допомогти спастися”**⁶⁴.

11. Ісус Христос відкупив душі власною кров'ю: **“Ви-бо куплені високою ціною”**⁶⁵. Спаситель віддав священникам їх на збереження. Горе мені, кличе Св. Бернард, якщо недбало зберігає цей депозит – тобто душі, якими Спаситель більше дорожить ніж власною кров'ю! **“Якщо недбало зберігаю депозит, що дорожчий Христові, ніж Його власна кров”**⁶⁶. Миряни відповідатимуть за власні гріхи, а священник – за гріхи всіх людей. Автор **“Недосконалого Твору”** каже: **“Кожен відповідатиме за власний гріх, а священник – за гріхи всіх людей”**⁶⁷. Уже давніше сказав апостол Павло: **“Бо вони пильнують ваші душі, за які мають здати звіт”**⁶⁸.

Священникові зараховуються чужі гріхи, якщо не дбає за їхнє усунення. **“Інші грішать, а йому приписуються гріхи”**, – зазначив св. Іван Золотоустий⁶⁹. А св. Августин говорив: **“Якщо в дні суду кожен ледве за себе відповідатиме, то що станеться зі священниками, від яких зажадають звіт за всі душі?”**⁷⁰. Св. Бернард веде мову про тих, що приймають рукоположення, аби полегшити собі життя, а не щоб спасати душі. Уже ліпше б вони працювали руками чи йшли на жебри, ніж були священниками, бо в дні суду почують скарги всіх тих, що загинули через їхню лінь. **“Ліпше б копали або й жебрали. Нехай прийдуть на Христовий суд, нехай почують скаргу народів; жили з них, але не помагали їм нищити гріхи”**⁷¹.

¹ Автор Недоск. Твору: in Matth. Hom. 43.

² 1 Кор. 3, 9.

³ De Coel. Hierarch., c. 3.

⁴ In Abdiam, 21.

⁵ Св. Проспер: Lib. 2 De Vita contempl., c. 2.

⁶ Єрем.16, 16.

⁷ In Ps. 118, 16.

- 8 Serm. 47.
- 9 De verbis Is., Hom. 4.
- 10 Cap. N. quaedam de P. et Rem.
- 11 Opus. 25, c. 2.
- 12 In Cant. s. 77.
- 13 Const. Apost., lib. 2, c. 26.
- 14 S. Flavianus: Ep. ad Leon. Pap.
- 15 De Sac., c. 3.
- 16 St. Ign. martyr: Ep. ad Trall.
- 17 Юдит 8, 21.
- 18 Євр. 5, 1.
- 19 Єкр. 5, 2.
- 20 1 Птр. 2, 9.
- 21 Св. Амвросій: Serm. 78.
- 22 Sum., p. 3, tit. 14., c. 7, §1.
- 23 3 pars, q. 22, a. 1.
- 24 Gem. An., lib. 1.e. 181.
- 25 De Sac., c 2, 3.
- 26 Jer., De laud. vit. reg. M.
- 27 Св. Єрон.: Ep. P. a. E. S.
- 28 Аббат Пилип: De Dign. Cler., c. 2.
- 29 In Ps. 118, Serm. 30.
- 30 Lib. n. 625.vers. Reg. 11.
- 31 Ів. 20, 21.
- 32 Сес. 23, кан. 14.
- 33 Св. Тома: Supp., g. 34, a. 1.
- 34 Ів. 20, 21.
- 35 2 Кор. 6, 1.
- 36 Beda in Matth.
- 37 Мт. 5, 13.
- 38 Золотоуст: Hom. 6, in Ep. 1. c. 1. ad Tim.
- 39 Св. Бонавентура: De Sex Alis, c. 5.
- 40 In Ps. 118. S. 22.
- 41 Hom. 10.
- 42 Пл. Єр.: 4, 1.
- 43 Св. Евхерій: Hom. deDedic. eccl.
- 44 Золотоуст: 47 гомілія.
- 45 Золотоуст: 40 in c. Matth.
- 46 Declam.,n. 10-11.
- 47 Мт.9,37.
- 48 Ad Fret. In Efrem., serm. 36.
- 49 Єрем. 1,10.
- 50 Мт. 25, 25.
- 51 Мт. 25, 28, 30.
- 52 Пар. 3,с. 1. adm.26.

- ⁵³ De Inst. Episc.
⁵⁴ Lib. 6, De Sac.
⁵⁵ Там же.
⁵⁶ In Jos., tr. 10.
⁵⁷ Св. Проспер: De Vita contemp., lib. 1, с. 20.
⁵⁸ Канон 57.
⁵⁹ Ep. ad Turrib., с. 16.
⁶⁰ Св. Ізидор: Lib. 3, Sent. с. 46.
⁶¹ Hom. 3 in Act.
⁶² De Offic. Sac.
⁶³ Єзик.3, 18.
⁶⁴ Pastor., p. 1.e. 5.
⁶⁵ 1 Кор. 6, 20.
⁶⁶ Sermon. 3, in Adv.
⁶⁷ Автор. Недоск. Твору: 38 гомілія.
⁶⁸ Євр.13,17.
⁶⁹ Св. Ів. Золотоуст.: Hom. 3 in Act. Apost.
⁷⁰ Sermon. 287, E. B. App.
⁷¹ Бернард: Declam., n. 19.

II Яке задоволення приносить Богові священник, що трудиться для спасіння душ?

12. Доволі проаналізувати, що Бог учинив для відкуплення душ, аби зрозуміти, як сильно Він бажає їхнього спасіння. Ісус Христос отак висловив це бажання: **“Хрещення маю Я прийняти, й як мені важко, докіль воно не здійсниться”¹**. Спаситель ніби умліває від бажання відкупляти людей, щоб спасти їх. Св. Іван Золотоустий слушно твердить, що для Бога нема нічого приємнішого, ніж спасіння душ: **“Нема для Бога нічого любішого та про що Він так сильно дбає, як про спасіння душ”²**. Ще до нього св. Юстин так писав про це: **“Нема нічого для Бога любішого, ніж праця над удосконаленням людей”**. Господь якось отак промовив до священника Бернарда Кольнада, який багато трудився над наверненням грішників: **“Працею над спасінням грішників, бо подібна праця дорожча Мені, ніж будь-яка інша”**.

Ця праця така мила Богові, що Він ніби не журиться більше нічим іншим, лише спасінням. Климент Олександрійський: **“Бог ні про що не дбає, хіба про спасіння людини”³**. Отже, Лаврентій Юстиніян так звертається до священників: **“Хочеш ушанувати Бога? Нічим краще не вшануєш його, ніж трудом над спасінням душ”⁴**.

13. Св. Бернард твердить, що в Божих очах одна душа має більшу вартість, аніж цілий світ: **“З вартістю душі не зрівняти навіть вартість Всесвіту”⁵**. Тому св. Іван Золотоустий писав, що хто наверне хоча б однісіньку душу, той зробить Богові більшу приємність, ніж той, хто, як милостиню, роздає вбогим усе своє майно: **“Хоча б ти роздав убогим надзвичайно багато грошей, все-таки не зробиш чогось більш важливого, ніж навернення хоча б однієї душі”⁶**. Тертуліан твердить, що спасіння хоча б однісінької заблуканої овечки так само дороге Богові, як спасіння цілої отари: **“Заблудила одна овечка? Отара не дорожча від неї”**. Через це апостол Павло казав: **“Полюбив мене і видав Себе за мене”⁷**. Св. Павло прагнув показати нам, що Христос був би помер так за одну душу, як помер за спасіння всіх людей. Це ж пояснює св. Іван Золотоустий: **“Він не відмовився б віддати Себе хоча б за одну душу!”**.

Спаситель виразно підтвердив це в притчі про загублену драхму, про яку св. Тома пише: **“Скликає всіх Ангелів, аби подякувати не людині, а Собі Самому, що Він віднайшов драхму, немовби чоловік є “богом” Самого Бога, і ніби спасіння Бога залежить від людини, і наче Бог не міг би бути щасливий без людей”⁸.**

Багато церковних письменників оповідають про видіння єпископа св. Карпа, у якому він бачив, як гіршитель звів невинну душу. Святий запалав ревністю і хотів зіштовхнути його в пекельну безодню, над якою стояв. Але з'явився Ісус Христос, узяв за руку грішника й промовив до св. Карпа: **“Удар Мене, бо Я готовий знову вмирати за грішників”**. Спаситель наче мовив: **“Гей, чоловіче, стримайся! Ліпше удар Мене, ніж грішника, бо Я віддав Своє життя за нього та готовий знову померти, аби тільки він не загинув”**.

14. Людвик Габерт пише, що священник **“вирізняється палким намаганням поширювати Божу славу та спасати душі”⁹**. Олександр Натале зазначав, що тому не слід допускати до священства того, хто бажає займатися тільки самим собою, а не іншими: **“Хто може стерпіти, що б хтось тільки для себе самого, а не для ближніх приймав рукоположення?”¹⁰**. В книзі Вихід Господь наказав священникам носити одяг, прикрашений кільцями, подібними до очей, щоб усі знали, що священник повинен займатися освяченням народу. Св. Августин твердить, що з любові впливає ревність у спасінні душ і бажання, аби усі любили Бога. Святий каже, що не любить Господа той, хто не відчуває в собі ревності. А хто не любить Бога, той пропаде: **“Ревність впливає з любові. Отож, не любить той, хто не виконує ревно свої обов'язки. А хто не любить, той залишається в стані смерті”¹¹**.

Милий Богові той, хто піклується про власну душу, але ще миліший Божому Серцю, хто дбає про душі ближніх. Св. Бернард каже: **“Добре робиш, як чуваєш над самим собою, але ще краще поступає той, хто чуває над іншими”¹²**.

15. Ніщо не свідчить так про вірність та любов до Бога, ніж намагання чинити добро ближнім. Св. Іван Золотоустий зазначає: **“Ніщо так не вказує на вірність і любов до Христа, як піклування братами. Це найсильніший доказ любові”¹³**.

Спаситель тричі питався Петра, чи любить його: **“Симоне Йонин! Чи любиш ти Мене?”** – переконавшись у любові Петра, не доручає йому нічого, тільки працю над душами: **“Паси Мої вівці!”¹⁴**. Св. Іван Золотоустий робить таку замітку: **“Христос міг промовити до Петра: “Давай гроші, зберігай пости, працєю, якщо дійсно любиш Мене!” – Але Він просто сказав: “Паси Мої вівці!”¹⁵**.

Св. Августин, пояснюючи займенник “МОЇ”, каже, що Господь бажав мовити: **“Паси Мої, а не свої вівці! Шукай у них Мосї, а не своїї слави! Здобувай їх для Мене, а не для себе!”¹⁶**. З цього Святий робить висновок, що священник не сміє прагнути власної слави, користі, але – збільшення Божої слави, якщо хоче подобатися Богові своєю працею.

Читаючи про життя мучеників і місіонерів, св. Тереса казала, що більше завидувала місіонерам, аніж мученикам, бо більше, ніж мученик, прославляє Бога той, хто трудиться над наверненням грішників. Св. Катерина Сієнська цілувала землю, якою проходили священники-місіонери, які працювали над спасінням душ. Ця Свята відзначалася такою ревністю у спасінні душ, що бажала стати в гирлі пекла, аби нікого туди не впускати. Що ж скажемо, ми, священники? Що ж ми робимо? Невже будемо бездіяльно приглядатися, коли так багато душ очікує вічне прокляття?

16. Св. Павло казав, що для спасіння душ він був готовий розлучитися – звичайно, тільки на деякий час – з Самим Ісусом Христом: **“Бо я бажав би сам бути відлученим від Христа за братів моїх”¹⁷**. Св. Іван Золотоустий хотів бути проклятий, аби тільки навернути довірені йому душі: **“Я бажав бути тисячу разів проклятий, тільки б удалося навернути вас”¹⁸**. Св. Бонавентура заявляє, що готовий стільки разів умирати, скільки є на світі грішників, щоб усі могли спастися¹⁹.

Св. Франциск Салезій трудився між єретиками в Шабле. Зимою рачки ліз через вузьку, покриту льодом кладочку, щоб перейти річку, хоча це було дуже невиконливо та небезпечно. Робив це, аби проповідувати Боже слово цьому єретичному народові.

Св. Кастан перебував у Неаполі 1647 року, коли вибухнула революція. Бачив, що через неї пропадало багато душ. Це так засмутило його, що помер з горя. Св. Ігнатій Лойола говорив, що залишився б на землі, аби працювати для спасіння душ і бути певним у своєму власному спасінні, хоча смертю міг би здобути його собі.

Ось як ревно дбають про душі священники, котрі люблять Бога. Хіба можуть деякі священники занедбувати душі через будь-яку причину, невігоди чи хворобу? Навіть деякі парохі провиняються. Св. Карло Боромей казав, що парох не зможе належно виконувати свою службу, якщо ганятиметься за вигодами та надмірно вважатиме на своє здоров'я. Отож, зазначав він, парох не повинен іти спати, не переборовши трьох пароксизмів гарячки.

17. Св. Августин звертається до священників: **“Якщо любите Бога, старайтеся привести всіх до Його любові”**²⁰. Хто дійсно любить Бога, той щосили намагається привести всіх до Його любові, запрошуючи їх словами пророка Давида: **“Величайте Господа зі мною і вознесіть ім'я Його вкупі”**²¹. Священик, що любить Бога, постійно заохочує людей любити Його: під час проповіді, в сповідальниці, на публічних сходинах і в приватних помешканнях, кажучи: “Браття, любімо Бога, прославляймо Його ймення словами та ділами!”.

¹ Лк. 12, 50.

² Hom. 3 in Gen

³ Клим Олекс.: Admon. ad Gent.

⁴ De Compunct., p. 2.

⁵ Medit., c. 3.

⁶ In I. adeor., hom. 3.

⁷ Гал. 2, 20.

⁸ Св. Тома: De Beat., c. 7.

⁹ Габерт: De Sacr. Ord., p. 3, c. 5.

¹⁰ Олекс. Наталє: Theol. Dogm., c. 3. Reg. 22.

¹¹ In Ps. 118, Sermon. 18.

¹² Св. Берн.: Sermon. 12, in Cant.

¹³ Sermon. de B. Philog.

¹⁴ Ів. 21, 17.

¹⁵ Sermo de Beat. Philog.

¹⁶ Св. Авґ.: Tract. 123 in Jo. n. 5.

¹⁷ Рим. 9, 3.

¹⁸ Св. Ів. Зол.: Hom. 3 in Act. Ap.

¹⁹ Stim. div, amoris, p. 2. c. 11.

²⁰ In Ps. 33, en. 2.

²¹ Пс. 33, 4.

III Священик, який трудиться над спасінням інших, здобуває собі спасіння та велику нагороду в Небі

18. Не помре негідною смертю священик, що трудився над спасінням душ: **“Коли голодному ти віддаси хліб твій, наситиш пригніченого душу, тоді засяє твоє світло в пітьмі, й тьма твоя буде, немов південь. І Господь буде повсякчас твоїм провідником і в часи посухи насичуватиме твою душу та кріпитеме товщем твої кості”**¹.

Всвишній наповнить тебе світлом у пітьмі дочасної смерті та визволить від вічної смерті, якщо ти використав своє земне життя, щоб помагати душам у потребі та потішав їх, коли були пригноблені. Так само навчає св. Августин, який каже: **“Ти спасешся, якщо врятував хоча б однісіньку душу”**. А що перед тим св. Яків заявив: **“Якщо хтось навернув грішника з блудної дороги, то спас його душу від смерті та прикриває силу гріхів”**².

Якось вмирав один священик з Чину Ісусовців, що все життя трудився над спасінням грішників. Його радість та віра у власне спасіння попросту межували зі зухвальством. Хтось звернув йому на це увагу, кажучи: “У годину смерті слід вірити, але треба й боятися!” На це вмираючий чернець відповів: “Хіба я служив Магометові? Я служив вдячному та вірному Богові. Чого ж мені боятися?”.

Як уже згадувалося, св. Ігнатій Лойола колись висловився, що навіть тоді залишився б на землі, щоб помагати душам, коли б, умираючи, був би впевнений у своєму спасінні. Хтось запитав його: “Але ж, отче, це необачно не дбати про власне спасіння, аби спасти інших!”. Святий відповів на це: “Чи пішле Він мене до пекла, як побачить, що наражаю власне спасіння, щоб здобувати душі для Нього?”.

19. Йонатан, син царя Савла, наражаючи власне життя на небезпеку врятував євреїв із рук филистимлян. Савло засудив його на смерть, бо скуштував меду, переступаючи батьківську заборону. Народ довідався про це та почав кричати: **“Невже помре Йонатан, що спас Ізраїль?”**³. Царю, говорили люди, ти хочеш убити Йонатана, який спас нас усіх від смерті? Отак вони випросили йому прощення. На щось подібне може надіятися священик, який спасав душі. У день його смерті спасенні ним душі стануть перед Ісусом Христом і промовлять до Нього: “Господи, хіба пошлеш до пекла того, хто звільнив нас від нього?”.

Савло подарував життя Йонатанові, бо народ благав його про це. Бог також не відмовить прощення священикові, якщо душі почнуть молитися за нього. Священик, що трудився для спасіння душ, почує, як Бог сповістить їм про вічний відпочинок. Каже Дух: **“Нехай відпочинуть від трудів своїх!”**⁴.

Ох, як перед смертю потішить, яке довір'я розбудить згадка у того, хто своїми трудами здобув для Ісуса Христа якусь душу! Справді солодкий по труді спочинок: **“Солодкий сон того, хто трудився”**, – каже Мудрець⁵. Такою солодкою буде смерть священика, який працював для Бога.

20. Св. Григорій каже, що тим легше простять грішникові провини, чим більше душ він звільнив від гріхів: **“Хто більше трудився, щоб душі очищувати з гріхів, тому легше простяться його власні провини”**. Хто працює над наверненням грішників, той має певну запоруку, що його ймення записане в книзі життя. Апостол Яків зазначив це в листі, зверненому до своїх помічників у ділі навернення грішників: **“Нехай знає, що той, хто наверне грішника з лихого дороги, той спасе його душу та покрис багато гріхів”**⁶.

21. Пророк Даниїл отак висловився про велику нагороду, що чекає євангельських робітників: **“Розумні саятимуть небесним сяйвом”**⁷. Як зорі блистять на небі, так між блаженними блистатимуть великою славою євангельські працівники, котрі навертають душі до Бога. Св. Григорій твердить, що заслуговує на велику нагороду той, хто врятує людину від дочасної смерті. Ще більша нагорода належить тому, хто врятував душу від вічної смерті та здобув їй вічне

життя. **“Якщо велика нагорода належить за врятування від тілесної смерті, то ж яка нагорода очікує того, хто визволив душу, котра повік житиме?”⁸.**

Сам Божественний Спаситель запевнив нас у цьому, кажучи: **“Хто виконає їх і навчить, той буде великим у Небесному Царстві”⁹.**

Велика кара впаде в пеклі на проклятого священика, що своїми згіршеннями зіпсував багато душ. І навпаки: Бог щедріше нагороджує, ніж карає. Хіба ж Він не подасть великої нагороди в раю доброму священикові, що своїми трудами здобув для Нього чимало душ?

22. Св. Павло надіявся на вічну нагороду за спасіння тих, кого навернув до Бога, бо сподівався, що вони випrosять йому в потойбічному житті велику нагороду: **“Яка-бо наша надія або радість, або вінець слави, як не ви, перед Господом нашим Ісусом, у день Його приходу? Так! Ви – наша слава й наша радість”¹⁰.**

Св. Григорій каже, що працюючий священик матиме стільки корон, скільки душ здобуде для Бога! **“Здобуде собі стільки вінців слави, скільки душ приведе до Бога”**. А в книзі Пісні пісень читаємо: **“Зійди ж, моя подруго, з Ливану”¹¹**. Ось що Господь обіцяє тим, що займаються навертанням грішників. Навернені душі стануть перлинами в короні священика. Колиш ці душі були пекельними потворами, а навернувшись, стали дорогими Богові. Священик сам ніколи не йде на загибель і сам не спасається.

Коли св. Пилип Нерійський помер і піднімався в Небо, Господь вислав йому назустріч усі ті душі, яких він врятував від прокляття. Це ж оповідають про великого Божого угодника, брата Херувима Сполетанського. Хтось у видінні бачив, як він входив до Неба в товаристві багатьох тисяч душ, які спас своїми трудами. Щось подібне оповідають про преп. отця Людовика з Нузи. Бачили, як він сів у небесний трон, а довкола нього на сходах сиділи душі, яких він навернув до Бога.

23. Убогі рільники страждають, мучаться й пітніють, як засівають, орють поле та жнуть засіяне зерно, але радість, зумовлена добрим урожаєм, уповні нагороджує їх за всі труди. **“Іде з плачем, іде, несучи мірку зерна. Повертається додому радий, несучи снопи зі собою”¹².**

Щоправда, священича служба вимагає багато клопоту й праці, але радість, котру зазнають священики, – коли на Йосафатовій долині, – представлять Ісусові Христові спасенні душі, сповна винагородить їм усе.

24. Священик не повинен зневірятися й покидати працю, якщо йому не вдається когось привести до Бога, хоч як би він над цим не працював.

Св. Бернард підбадьорює священиків, щоб не зневірялися і були впевнені, що їх очікує винагорода. **Бог хоче, аби священики лікували, але не вимагає, щоб оздоровили ці душі.** Він нагородить їх за працю, а не за результат. **“Не знеохочуйся. Вимагають, щоб лікував, а не вздоровляв. Хіба ти не чув: “Лікуй його!”¹³, а не: “Лікуй і вздорови!”** “Кожен отримає таку нагороду, яка відповідатиме його праці, а не успіхам”¹⁴. Святе Письмо каже: **“Бог заплатить за труд”¹⁵.**

Св. Бонавентура також вважає, що священик не отримає меншої нагороди за те, що мало користі з його праці: **“Його очікує не менша нагорода за тих, що зовсім або мало скористалися його працею, бо Апостол каже: “Кожен матиме нагороду, що відповідатиме не успіхам, але затраченій праці”¹⁶.**

Згаданий Святий додає, що хоча менше плоду, коли рільник обробляє суху та кам'янисту ріллю, все ж він заслуговує на більшу нагороду: **“Дорого коштує навіть малий плід, вирощений на безплідній і кам'янистій землі”¹⁷.** Священик отримає велику нагороду, навіть якщо йому не вдається навернути якогось запеклого грішника, бо багато працював.

¹ Іс. 50, 10.

² Як. 5, 20.

³ 1 Цар. 14, 45.

- 4 Одр. 14, 13.
5 Проп. 5, 11.
6 Як. 5,20.
7 Дан. 12, 3.
8 Св. Григ. Вел.: Moral., lib. 19, с. 16.
9 Мт, 5, 19.
10 1 Сол. 2, 19-20
11 П. п. 4, 8.
12 Пс. 126, 6.
13 Лк. 10, 35.
14 1 Кор. 3, 8.
15 Прем. 10, 17.
16 De sex aliis serm., с. 5.
17 Там же.

IV МЕТА, ЗАСОБИ І ДІЛА РЕВНОГО СВЯЩЕНИКА

1) Мета священства

25. Якщо бажаємо отримати нагороду за працю над спасінням душ, то повинні працювати не про людське око, для власної слави чи дочасних користей, але для одного Бога та Його слави, інакше нас очікує кара замість нагороди.

Блаженний Йосип Каласантій казав: “Ми були б нерозумні, якщо б за свої труди вимагали у людей дочасної плати”. Священнича служба сама по собі дуже небезпечна. Св. Бернард каже: **“Дуже небезпечно звітуватися за чужі справи”**¹. Святий Григорій пише: **“Священик мусить здати рахунок за стільки Душ, скільки в нього парафіян”**². Усе ж таки, при Божій допомозі, священники можуть виконати своє завдання не тільки без гріха, але навіть здобувши немало заслуг. Проте Господь не помагатиме, якщо священник має якусь іншу мету, аніж славу Божу. Як же ж може він оберектися від гріха? **“Що зроблять, – запитує св. Бонавентура, – ті, що керуються користолюбністю, а не спасінням душ, як приступлять до священства?”** Або, як писав св. Проспер: **“Замість стати ліпшими – багатшають, замість стати святими – стають більш шанованими людьми?”**³.

Св. Петро Блосій каже: “Хіба вони думають про душі, коли шукають бенефіцій (тобто дібр дочасних)? Ні, в них на думці самі тільки прибутки”. **“У теперішній час у промоціях запитують, скільки там прибутку, а не скільки там душ”**⁴. Св. апостол Павло твердить: **“Усі шукають чогось власного, а не Христа Ісуса”**⁵. Іван Авільський вважає, що підпорядковувати Небо землі – це огидне надужиття.

Св. Бернард зазначає, що Христос отак промовив до Петра, як поручав йому Своїх овець: **“Паси Мої вівці, не видоюй, не стрижи їх!”**⁶. Св. Іван Золотоустий пише: **“Ми – оплачувані найманці. Ніхто не бере слугу тільки для того, щоб він їв. І Христос не покликав нас, щоб ми трудилися тільки для своєї користі, але для Божої слави”**⁷. Тому св. Григорій каже: **“Священики не повинні тішитися тим, що вони верховодять людьми, але тим, що корисні їм”**⁸.

Отож, Божа слава повинна бути єдиною ціллю усіх священничих трудів.

2) Засоби для досягнення мети

26. Ось засоби, якими священник мусить користуватися, щоб здобувати душі для Господа:

Перший засіб: сам священник мусить удосконалюватися. Святість священника – це головний засіб навернення грішників. Святий Євхерій каже, що святість священників підтримує світ. **“На плечах святості вони носять тягар цілого світу”**⁹. Священник – посередник між Небом і землею, тому мусить наближати людей до Бога. Св. Тома стверджує: **“Той, хто є посередником між двома сторонами, мусить примирювати їх”**¹⁰.

Посередник не сміє бути ненависний, бо інакше ще більше розгніває того, хто вже й так обурений. **“Ще більше роззлоститься, коли хтось немилий почне заступатися”**¹¹. Тому Святий додає: **“Мусить бути чистою та рука, що миє інших з бруду”**¹².

Св. Бернард робить з цього такий висновок: священник мусить очистити власне сумління, щоб навертати й очищувати інших. **“Порядок вимагає, щоб наперед очистив власне, а потім чуже сумління”**¹³.

Св. Пилип Нерійський казав, аби дали йому десять ревних священників, і він напевне цілий світ. А чого ж добився на Сході св. Франциск Ксаверій? Навернув десять мільйонів поган. Чого не досягнув у Європі св. Патрикій або св. Вінцентій Ферерій? Пересічно вчений, але милий Богові священник напевне до Бога більше душ, ніж сто вчених, але не високо духовних священників.

27. Другий засіб: хто бажає здобути багато душ для Бога, той мусить присвячувати багато часу розважанню, щоб отримати натхнення і згодом передати його іншим. **“Що каже вам на вухо, те проповідуйте з дахів”**¹⁴. Спочатку потрібно стати водосховищем, а потім водопроводом. Св. Бернард каже: **“Будь водозбірником, а не водопроводом. У Церкві дуже багато водопроводів, а дуже мало збірників”**¹⁵. Святі навертали душі більше молитвою, ніж працею.

3) Діяльність ревного священника

Ось чим повинен займатися ревний священник:

28. 1) Священник має **напоминати грішників**. Пророк Ісая називає німими псами тих священників, які покійно приймають зневаги Бога. **“Усі вони пси німі, що гавкати не можуть”**¹⁶. Бог припише їм усі людські гріхи, які вони могли припинити, а не хотіли. Алькуїн звертається до німих священників: **“Не мовчіть на зло, щоб на ваш карб не зараховували гріхи народу”**¹⁷.

Деякі священники не картають грішників, бо не хочуть порушувати їхній спокій. Св. Григорій каже, що через цей фальшивий спокій нужденно затратять **вічний мир із Богом**. **“Прагнуть спокою; не картають лихих звичаїв і так віддаляються від миру зі своїм Творцем”**¹⁸.

Св. Бернард дивується, що коли падає осел, його зразу підводять, а як впаде душа, то нема кому підняти її! **“Упаде ослиця – є кому підвести її. Загине душа – й ніхто навіть її не згадає!”**¹⁹. Св. Григорій зазначає, що Бог настановив священників, аби показувати дорогу заблуканим душам. **“Священника вибрали для того, щоб показував дорогу тим, що заблукали”**.

Святий Лев додає: **“Священник блудить, як з блудної дороги не завертає заблуканих”**. Св. Григорій каже, що священники вбивають стільки душ, скільком дозволяють загинути, хоча можуть урятувати їх. **“Ми, священники, вбиваємо стільки душ, на скількох дивимося байдуже, коли вони пропадають навіки”**.

29. 2) Ревний священник мусить **займатися проповіданням Слова Божого**. Св. Павло твердить, що проповідання навернуло світ до християнської віри: **“Тож віра зі слухання, а слухання через слово Христове”**²⁰. Проповідання зберігає віру та страх перед Богом у народі. Якщо ж якийсь священник не має здібностей до проповідання, то нехай хоча б у колі рідних та приятелів говорить про щось, що наближає до Бога, наводить приклади з життя Святих, голосить духовні засади, наприклад, про марноту світу, важливість спасіння душі, певність смерті, мир тих, що проживають у Божій ласці тощо.

30. 3) Священник має займатися **тими, що вмирають**. Піклування про тих, які опускають цей світ, діло, приємне Богові. Це теж дуже корисне душам, бо в годині смерті дияволи сильніше, ніж в інший час, спокушають бідних хворих. У годині смерті бідні люди вже й не можуть так дбати про

себе, як тоді, коли були здорові. Св. Пилип Нерійський не раз бачив, як Ангели повчали священників, що були біля помираючих.

Справедливість зобов'язує парохів, а братолюбність – усіх священників займатися вмираючими людьми. Це може кожен священник, навіть як і не має здібностей до проповідання. При цьому, священник має дуже добру нагоду помагати не тільки самим хворим, але й рідним та приятелям, що відвідують хворих, бо в такий час може вести з ними духовні розмови. Але й не годиться священникові в таких ситуаціях розмовляти про щось інше, ніж про душу та Бога.

Тут потрібна обережність і скромність, щоб не занепастити себе або інших. Дехто йде відвідувати хворих і при цьому губить власну душу. Хто ж не вміє проповідати, той може пояснювати катехизм дітям і бідолашним селянам, що працюють на полях. Їм тяжко ходити до церкви, тому нерідко не знають навіть головних правд віри.

31. 4) Священник мусить бути переконаний, що **слухання сповідей** надзвичайно корисне душам для спасіння. Домініканець, преп. о. Фіорілло, твердив, що проповідання – це закидання сіті, а сповідь – витягування на берег сіті з рибою²¹. Дехто каже, що слухання сповідей – це дуже небезпечне діло. Безперечно! Св. Бернард погоджується, що важко судити сумління. Проте ще небезпечніше, з лінивості чи надмірного страху, відмовлятися від цього, коли Господь закличе тебе. **“Горе, як верховодиш душами. А ще більше горе, коли відмовляєш помагати тим, кими верховодиш, бо боїшся”²².**

Ми вже говорили про обов'язок священника використовувати для спасіння душ даний йому талант. Священник повинен пам'ятати, що його рукоположено найперше для того, щоб уділяв душам Святі Тайни. Дехто каже: “Я не здібний, бо не вчився!” Хіба ти не знаєш, що священник зобов'язаний студіювати? **“Бо уста священника мають зберігати знання, а люди шукатимуть закону з уст його”²³.**

Для чого приймати священниче рукоположення, якщо не хочеш учитися, щоб допомагати ближнім? Хто просив тебе висвячуватись на священника, – каже Господь: **“Хто просив вас, щоб ходили ви по Моїх дворах”²⁴.** Хто змушує тебе ставати священником? Св. Іван Золотоустий запитує: **“Хто примусив тебе до цього?”**. Перед тим, як приймати священство, треба було дослідити в собі й перевірити, чи спосібний ти до цього уряду. А тепер ти вже священник. Мусиш трудитися, а не розслідувати. Якщо ж почуваєшся нездібним, то працюй над собою, аби стати здібним. **“Тепер вже час працювати, а не радитися!”²⁵.**

Хочеш виправдатися незнанням? Це другий злочин, яким намагаються прикрити перший, тобто негідне прийняття Тайни священства. Дальше продовжує Святий учитель: **“Не сміє захищатися незнанням той, хто має обов'язок усувати незнання інших. Ця витівка не захоронить його від кари, навіть якщо пропаде тільки одна душа”²⁶.**

Немало священників студіюють непотрібні речі, а занедбують те, що корисне для спасіння душ. Св. Проспер каже: **“Хто занедбує корисні студії, аби займатися непотрібними речами, той грішить проти справедливості, бо не помагає душам”²⁷.**

32. Отож, священник повинен бути переконаний, що він не може займатися чимось іншим, тільки Божою славою та спасінням душ. Тому св. Сильвестер бажав, щоб кожен день тижня був для священників вакаційним, тобто присвяченим Богові часом: **“Клерики щоденно займаються тільки Богом, знехтувавши всіма іншими справами”²⁸.**

Уже й погани вимагали від своїх жреців, щоб вони займалися лише справами богів, тому забороняли їм виконувати цивільні обов'язки, щоб вони були повністю вільні і віддавалися почитанню божків.

Бог вибрав Мойсея, щоб займався йому богопочитанням і Законом Божим, а він став ладнати спори, суперечки між народом. Їтро слушно зганив його, кажучи: **“Марно трудишся... Ти повинен займатися, між народом, справами Божими”²⁹.** Священнику, перед рукоположенням ти міг займатися тим, чим хотів. Тепер ти священник, тому мусиш виконувати ту службу, що призначена тобі. Св. Атанасій каже: **“Ти жив для себе самого, поки не висвятився. Після рукоположення потрібно жити для того, для чого рукопокладался”³⁰.**

У чому ж полягає ця служба? Як сказано вище, один із головних обов'язків священика – це праця над спасінням душ. Св. Проспер підтверджує це, кажучи: **“Піклування про душі довірене священикам”³¹**.

¹ In Hebr., с. 13.

² 24 Mor., с. 30.

³ Св. Проспер: Lib. I, de vita Const.

⁴ Epist. 15.

⁵ Флп. 2, 21.

⁶ Declam., 11, п. 12.

⁷ Автор. Недоск. Твору: Hom. 34, in Matth.

⁸ Pastor., part 2, с. 6.

⁹ Hom. 3.

¹⁰ Pars 3, q. 26, а 1.

¹¹ Св. Григ.: Past., part. 1.

¹² Там же: part. 2, с. 2.

¹³ Epist. 8.

¹⁴ Мт. 10, 27.

¹⁵ Serm. 18.

¹⁶ Іс. 56, 10.

¹⁷ Алькуїн: Epist. 28.

¹⁸ Св. Григ: Pastor., part. 3, Adm. 23.

¹⁹ De Cons., lib. 4, с. 6.

²⁰ Рим. 10, 17,

²¹ Життя, 3-я кн.

²² Epist. 86.

²³ Малах. 2, 7.

²⁴ Іс. 1, 12.

²⁵ Золот.: De Sac., lib. 4, с. 1.

²⁶ Там же, Lib. 6, с. 1.

²⁷ Св. Проспер: De Vita cont. lib. 3, с. 28.

²⁸ In lect. Brev., 31 Desem.

²⁹ Вих. 18, 18-19.

³⁰ Ер. ad Dracont., п. 2.

³¹ Lib. 2, de Vita Cont., с. 2.

Глава X СВЯЩЕНИЧЕ ПОКЛИКАННЯ

I Покликання мусить походити від Бога

1. Потрібен Божий поклик, щоб вибрати який-небудь життєвий стан, бо без такого поклику було б дуже важко виконати обов'язки свого стану та спастися. Якщо для кожного життєвого стану потрібне **покликання**, то для священства воно є конечне. Хіба Сам Спаситель не каже: **“Хто не дверима в кошару овечу входить, а деінде влізає, – злодюга той, розбійник!”**¹. Той є злодієм, хто без покликання приймає Тайну священства, бо краде ласку, яку Бог не має наміру віділити йому. Св. Кирило Олександрійський каже, що Христос **“називає злодіями та розбійниками тих, які насильно присвоюють собі гідність, котру Бог не бажав їм подати”**². Ще св. Павло так висловився про це: **“Честі ж цієї ніхто не бере сам собі, а лише той, хто покликаний Богом, як Арон. Так і Христос не Сам Собі присвоїв славу стати Первосвященником, вона-бо від того, який до нього мовив: “Син Мій єси, Я сьогодні породив Тебе”**³.

Якою б не була людина ученою, кмітливою і святою, все-таки не сміє пхатися до святині, якщо Бог не покличе та не введе її туди. Навіть Ісусу Христу, який, напевно, був найбільш учений і святий поміж людьми, бо Він **“повний ласки та правди”**⁴ і в **“Ньому приховані всі скорби мудрості та знання”**⁵, потрібний був Божий поклик, аби прийняти на Себе гідність священства.

Святі тремтіли перед священством, хоча Бог кликав їх. Св. Августин у покорі твердив, що це через його гріхи єпископ змусив прийняти рукоположення: **“Це трапилося зі мною за мої гріхи”**⁶. Св. Єфрем Сирійський удавав божевільного, щоб його не змушували стати священником, а св. Амвросій – вдавав із себе людину жорстокої вдачі. Чернець св. Амоній відтяв собі вуха та погрожував, що вирве собі й язика, якщо далше будуть докучати йому, аби прийняв рукоположення.

Св. Кирило Олександрійський каже: **“Знаю, що всі Святі боялися братися за цю Божу службу, як великого тягару”**. Лякалися, бо священство видавалося їм страшним тягарем. Св. Кипріян запитує: **“Хіба знайдеться хтось такий зухвалий і нерозумний, щоби ставати священником без Божого поклику?”**⁸.

2. Ображає Божий авторитет той, хто без покликання пхається до святині, як і зневажає авторитет князя той ленник, що самовільно бажає стати міністром. Яким же зухвальством відзначається той підвладний, котрий без покликання, ба й проти царської волі, керує царською спадщиною, займається судочинством, верховодить військом, коротко кажучи, намагається бути заступником царя в не своєму царстві! Св. Бернард запитується: **“Хто з вас без наказу, що більше, наперекір забороні якогось князя наважився б накладати на себе обов'язки й провадити справи? Яку ж службу виконують священники? Хіба вони не є “управителями царської палати”, – як називає їх св. Проспер; “вожді та керівники Христової отари”, – як каже св. Амвросій; “тлумачі Божого судочинства”, – додає св. Діонісій; “Христові намісники”, – вважає св. Іван Золотоустий?”**⁹.

Хто ж наважиться без покликання стати Божим міністром? Св. Петро Хризолог каже, що піддані роблять злочин, як тільки бажають панувати в царстві. **“Це злочин, коли слуга бажає царювати”**¹⁰. Називаємо зухвальцем того, хто без потреби вникає у справи свого ближнього, бажаючи керувати його добром, бо це право володаря визначати і вибирати керівників для вирішення своїх справ. А ти, – запитує Св. Бернард, – непокликаний Богом будеш пхатися до Його дому, щоб займатися Його справами та заряджувати Його добрими? Який же ж ти зухвалий, та і божевільний! **“Пхаєшся без пошани, без покликання й запрошення!”**¹¹.

Тридентський Собор каже, що Церква не вважає своїм слугою, а називає того, хто не покликаний пхатися до священства: **“Святий Синод вирішив, що слід вважати не слугами, а злодіями та розбійниками тих, що не ввійшли через двері, тобто самовільно беруть собі цей уряд”**¹².

Непокликаний священник буде трудитися, але мало йому користі з цієї праці, та й стане вона провиною для нього, коли для покликаних – буває джерелом заслуг. Уявім собі, що пан звелів слуги

пильнувати хату, а слуга самовільно пішов працювати у винницю. Буде там трудитися, пітніти, але замість заплатити йому, пан покарає його. Так буде і з тими, що без покликання пхаються до священства. Господь не прийме їхньої праці, бо їм не доручив її. **“Не до вподоби ви мені стали, – говорить Господь Син, – і не милі Мені приноси з рук ваших”**¹³. Отож, Бог ще й карає подібних зухвальців, замість нагороджувати їх: **“Хто ж не з левітів наблизиться до неї, тому смерть”**¹⁴.

II Ознаки Божого покликання

3. Найперше, той, хто бажає стати священником, повинен розслідувати, чи Бог справді кличе його **“бо велика це гідність, тому потребує Божого потвердження”**¹⁵. Св. Іван Золотоустий каже: треба розглянути ознаки, щоб переконатись, чи є в когось покликання Боже. Спаситель наголошує: той, хто бажає збудувати високу башту, спочатку робить розрахунки, аби оцінити, чи зможе завершити її: **“Хто-бо з вас, коли захоче збудувати башту, не сяде перше й не порахує видатків, чи має чим закінчити, аби часом, як поставить підвалину та не спроможеться скінчити, усі, що бачитимуть те, не почали сміятися з нього, мовляв, цей чоловік узявся будувати, та не міг закінчити!”**¹⁶.

Які ж ознаки Божого покликання до священства?

Слід зазначити, що **шляхетне походження** не є ознакою правдивого священничого покликання. Св. Єронім каже, що слід зважати на праведність життя, а не на шляхетну кров, коли хтось бажає провадити людей до вічного спасіння. **“Кермо душ треба повірювати святому життю, а не шляхетній крові”**¹⁷. Те саме твердить св. Григорій: **“Нехай Божий вибір підтвердить їхнє життя, а не шляхетне народження”**.

Воля батьків також не є ознакою правдивого покликання, бо вони не шукають у священстві добра для своїх дітей, а керуються власними інтересами й інтересами родини. Св. Іван Золотоустий каже: **“Матері люблять тіла своїх дітей, але погорджують їхніми душами. Бажають їм добра в цьому світі, а не дбають про те, що буде в другому”**¹⁸. Слід пам’ятати, що нема більших ворогів, як рідня, коли мова йде про вибір життєвого становища, як це сказав Сам Христос: **“І ворогами чоловіка будуть його домашні”**¹⁹. Потім додав: **“Хто любить батька або матір більше, ніж Мене, той недостойний Мене”**²⁰.

Ах, скільки священників побачимо між проклятими в дні суду, бо прийняли священничий сан, щоб догодити родині!

4. Дивно! Які тільки засоби не застосовує рідня, спонукана пристрастю чи родинними інтересами, щоби спинити сина, який бажає стати ченцем, коли Бог кличе його! Слід зазначити, що – назагал учать богослови – таке поступання рідні не є вільне від смертельного гріха. Погляньте до моєї **“Маральної”**²¹ – каже св. Альфонс. Більше того, родина допускається **подвійного гріха**. По-перше, батьки провиняються проти братньої любові, бо спричиняють велику шкоду покликаному; також кожний, хоч був би і чужий родині, допускає смертельного гріха, коли намагається відвернути когось від чернечого покликання. Прогрішуються вони теж проти любові, бо батьки зобов’язані дбати про духовне добро власних діточок. **Деякі невчені сповідники кажуть каянникам слухатись батьків у справі покликання, та покинути його, якщо вони противляться йому. Це односторонній Мартіна Лютера, який твердив, що діти грішать, коли без дозволу батьків вступають до монастиря. Проте всі Святі Отці та Толедський Собор відкидають повчання Лютера. Згаданий Собор вирішив, що діти можуть вступати до монастиря навіть проти волі батьків, як тільки їм виповиниться 14 років.**

Діти зобов'язані слухати батьків у справах виховання та зарядження дому. У виборі ж життєвого стану мають коритися Богові, вибираючи той стан до якого їх Бог кличе. Якщо ж батьки чинитимуть опір, діти повинні відповісти так, як Апостоли відповіли жидівській старшині: **“Чи воно справедливо перед Богом вас більше слухати, ніж Бога, – розсудіть!”**²².

5. Св. Тома виразно навчає, що діти не зобов'язані слухати батьків у виборі життєвого стану²³. Якщо ж мова йде про чернечий стан, то вони навіть не зобов'язані радитися з батьками, зацікавленість яких перетворює їх у ворогів. У таких випадках родичі не є приятелями, а ворогами, як сказав Господь: **“Ворогами чоловіка будуть його домашні”**²⁴.

І навпаки! Чого тільки не роблять батьки, щоб син, з Божим покликанням чи без нього, став священиком, коли це приносить родині користь. Скільки галасу, погроз, якщо син – докорений сумлінням – не хоче приймати рукоположення! Батьки-варвари! За св. Бернардом, їх слід назвати не батьками, а вбивцями: **“Не батьки, а вбивці!”**²⁵. Несчасні батьки! Несчасні й сини! Скільки людей через це будуть прокляті на Йосафатовій долині, бо – як скажемо пізніше – від виконаного покликання залежить вічне спасіння.

6. Ще раз повторюю: ані шляхетне походження, ані воля батьків, ані талант і здібності не є ознаками правдивого покликання до священичого стану, бо, крім здібностей, потрібне праведне життя, злучене з Божим покликанням.

Які ж ознаки Божого покликання до священичого стану?

Нараховуємо три головні ознаки:

1. Добрий намір

Добрий намір – це перша ознака правдивого покликання. До святині потрібно входити через двері, а ці двері – це Христос. Він Сам оголосив: **“Я – двері для овець. Хто ввійде крізь Мене – спасеться”**²⁶.

Отож, не є дверима: бажання подобатися батькам, доходи чи інші інтереси рідні або власна амбіція – тільки добрий намір, тобто бажання й рішення служити Богові, поширювати Його славу та спасати душі. Один Святий каже: **“Це добрий знак, що Бог кличе, коли хтось не має злого наміру, але прагне стати священиком, аби служити Богові та спасати народ”**²⁷. Не Бог, а диявол кличе того, хто керується честолюбністю, користолубністю чи сподіваними почеснями, як приступає до священства. Інший письменник каже: **“Ти керуєшся честолюбністю чи бажанням збагатитися? Зітхаєш за почеснями? Знай, що тебе не Бог кличе, а диявол спокушає тебе!”**²⁸. Бог не поблагословить, а радше проклене того, хто приймає рукоположення з таких негідних мотивів. Св. Анзельм додає: **“Обкрадає Божу славу той, хто пхається до священства, шукаючи в ньому власної слави, тому й не отримає благословення. Навпаки, прокляття спаде на нього”**²⁹.

2. Знання та здібності

7. Здібності та відповідне знання – це друга ознака правдивого покликання. Священики мають бути учителями, які пояснюють народові Божий закон: **“Уста священика мають берегти науку, і з уст його люди очікують повчання”**³⁰. Сидоній Аполінарій слушно сказав: **“Лікарі, що мало знають, убивають немало людей”**. Священик-неук, особливо сповідник, що викладає людям фальшиву науку та дає хибні поради, спричинює руйнування багатьох душ, бо люди легко вірять священикам. Ось чому Іван Карнутський писав: **“Не допускайте до священства нікого, хто не відзначається праведним життям і знаннями”**³¹.

Крім знання рубрик, щоб гідно відправляти Божественну Літургію, священик мусить бути ознайомлений із тайною покути. Щоправда, не кожний священик мусить бути сповідником**, – як

сказано вище, – якщо в його місцевості немає великої потреби в них. Однак кожен священник зобов'язаний знати, як сповідати вмираючих, коли має юрисдикцію на це. Треба знати коли, як – умовно чи безумовно – необхідно розрішити хворого, яку накласти покуту, коли хворий підлягає якійсь церковній карі. Крім цього, священник має знати бодай загальні засади морального богослов'я.

3. Чесне життя

8. Праведне життя – це третя ознака правдивого священничого покликання. Отож, кандидат у священники має вести невинне, безгрішне життя. Апостол Павло вимагає, щоб він був вільний від всякого злочину, тобто **бездоганний**³².

З постанов Нікейського Собору довідуємося, що колись не міг бути священником той, хто вчинив хоча б один смертельний гріх: **“Не дає їм права на священничий сан навіть факт, що вони висповідалися за свої гріхи”**³³. Св. Єронім пише, що кандидат у священники має бути вільний від гріха не тільки під час рукоположення, але й щоб від часу свого хрещення тяжко не прогрішився: **“Нехай не мучать його докори сумління, відколи віродився у Христі”**³⁴.

Щоправда, згодом ця строга церковна карність злагідніла, все-таки хто раз прогрішився смертельним гріхом, той мусить довгий час чесно жити перед тим, як прийняти рукоположення. Отак навчає Папа Олександр III про диякона в листі до ремського архієпископа³⁵. У ньому йшла мова про якогось диякона, що зранив іншого диякона. Якщо згаданий диякон, – пише Папа – дійсно покається за свій злочин, дістане розгрішення і відбуде покуту, то можна повернути його до давнього чину диякона. Згодом можна буде рукоположити його на священника, якщо вестиме досконале життя. Папа пише: **“Зможеш висвятити його на священника, якщо досконало буде поступати і навернеться”**.

Отож, учинить смертельний гріх той, хто прийме рукоположення, хоча знає, що він є рабом якоїсь грішної звички. Св. Бернард пише: **“Жахаюся, як призадумуюся, звідки та куди йдеш, особливо, як не провів певного часу на покуті. Таж порядок вимагає, щоб найперше вилічив власне сумління, заки станеш лікувати чужі”**³⁶.

Один давній письменник так висловлюється про тих зухвальців, що висвячуються на священників, хоч у них багато лихих звичок: **“Краще було б завести їх на смерть, аніж до священства”**³⁷. Отже, зовсім не повинні висвячуватися ті кандидати, які затягнули якусь грішну звичку, бо св. Ізидор пише: **“Не можна допускати до управління Церквою тих, що ще чинять блуд”**³⁸.

9. Недостатньо бути вільним від гріхів. Хто бажає стати священником, той мусить бути **позитивно** добрий, тобто ступати шляхом досконалості та вправлятися в чеснотах. Ми виразно заявили в моральному богослов'ї³⁹, і так, загалом, навчають богослови, що замало бути готовим до прийняття сповіді, щоб гідно прийняти тайну священства. Отож, такий кандидат, який без належної підготовки хоче прийняти рукоположення, як і сповідник, який дає йому розгрішення, допускаються смертельного гріха, бо кандидат у священники повинен не тільки позбутися смертельного гріха, аби бути гідним священником. Він мусить мати позитивну доброту, як писав Олександр III: **“Якщо досконало житиме і навернеться!”**.

З цього бачимо, що виконана покута дозволяє поновлювати вже отримані духовні чини, але не дає права приймати новий сан. Так само думає й св. Тома, кажучи: **“Рукоположення вимагає попередньої святості, через це не можна покладати тягар священства на які-небудь стіни. Ці стіни мусять бути висушені попередньою святістю, яка прогнала з них вологість вад”**⁴⁰.

Св. Діонісій погоджується з цим твердженням: **“У Божих справах ніхто не повинен ставати провідником для інших, якщо сам не стане подібний до Бога”**⁴¹. Св. Тома наводить свої думки: **Перша**: хто перевищує мирян гідністю, той мусить перевищувати їх святістю: **“Не достатньо якої-небудь доброти, щоб бути гідним священником. Потрібна надзвичайна доброта,**

щоб священники так святістю перевищували народ, як перевищують його священничою гідністю... Щоб гідно вступити до лав Христового народу, потрібна Божя ласка”⁴².

Друга: рукоположення накладає обов’язок виконувати важливі обряди біля престолу. Вони ж вимагають більшої святості, ніж чернечий стан: **“Рукоположення зобов’язує до участі у надзвичайно високих священнодійствах, якими священник служить Самому Христові в Пресвятих Тайнах; ось чому тут потрібна більша святість, ніж у чернечому стані”**.

10. Апостол Павло заборонив висвячувати неофітів⁴³, тобто тих, що, як навчає св. Тома, не тільки віком, але й у досконалості – неофіти, Тридентський Собор видав розпорядження: **“Нехай єпископи знають, що до священства слід допускати тільки гідних кандидатів і тих, що в старості ведуть бездоганне життя”**. Святе Письмо каже: **“Непорочне життя має вартість старого віку”**⁴⁴.

Нема сумніву, що кандидати мусять вести зразкове життя, як твердить св. Тома: **“Потрібно бути впевненими, що кандидат має потрібні чесноти”**⁴⁵. Св. Григорій видав такий наказ щодо чистоти священників: **“Ніхто не сміє приймати священства, хіба що ті, чистота яких вже випробувана”**⁴⁶. Папа бажав, аби випробування тривало декілька років: **“Мусимо простежити, чи багато років кандидати ведуть стримане життя, щоб не загинули після рукоположення”**⁴⁷.

Отже, бачимо, який страшний звіт мусять здати Богові парохі, котрі засвідчують, що кандидати приймали св. Тайни і праведно жили, хоч насправді добре знають, що згадані кандидати не приступали до св. Тайн, не подавали доброго прикладу, а радше були згіршенням для народу. Такі парохі відповідатимуть за всі гріхи цих злих священників, хоч вони оправдуються, що робили це з любові до ближнього. Це не братолюбність, а брак любові до Бога та Церкви, бо парохі своїми свідченнями обманюють єпископів. Парох не має права покладатися на свідчення інших, не може видавати посвідчення, якщо не знає, чи клерик вів дійсно побожне життя та приступав до св. Тайн. Єпископ не може висвятити на священника того, хто не утверджений у чистоті. Подібно і сповідник також не може дозволяти на рукоположення своєму неповздержливому каянникові, якщо перший морально не впевнений, що він позбувся лихої звички і утвердився в чесноті чистоти*.

* У східному канонічному Праві **“Особі”** зазначено: **“Священник, який бажає бути парохом, мусить відзначатися добрим життям, наукою, душпастирською ревністю, кмітливістю й іншими чеснотами та рисами, яких вимагає як загальне, так і партикулярне право, щоб міг добре керувати парафією”** (Кан. 493). *(Примітка перекладача)*.

III Прийняття священства без покликання – небезпечне

11. Багато богословів твердять, що ті, хто без покликання стають священниками, допускаються смертельного гріха⁴⁸. Св. Августин зауважив те саме, коли писав про кару, що впала на Хорея, Датана та Авірона, бо вони хотіли виконувати священничу службу, хоча не були покликані до цього. **“Осуджено їх для прикладу, щоб ніхто не загарбував священства, не даного йому Богом... Подібна кара впаде на тих, що пхаються до єпископства, священства чи дияконату”**⁴⁹.

Чому ж так буває? Бо стає зухвалим той, хто без Божого покликання пхається до святині. Він не матиме потрібної допомоги, а без неї йому буде дуже тяжко виконувати обов’язки свого стану, як пише Габерт, хоча, абсолютно кажучи, міг би виконати їх: **“Йому буде дуже важко спастися!”**. Буде він вивихнутим членом, що викликає біль, коли хтось послуговується ним: **“Немов звихнений член у тілі, так він залишається у Церкві. Щоправда, він буде могти служити Церкві, але ця служба буде важкою та спотвореною”**⁵⁰.

12. Такий чоловік піддає своє спасіння великій небезпеці. Єпископ Абеллі пише: **“Нема сумніву: хто усвідомлює, що немає Божого покликання, а все-таки пхається до священства,**

той наражається на прокляття, бо грішить проти Святого Духа, а цей гріх, як відомо з Євангелії, дуже рідко прощається!”⁵¹. Господь гнівається на тих, котрі без Його поклику хочуть керувати Його Церквою. **“Панували, але без Мене..., тому Мій гнів спалахнув проти них”**⁵².

Св. Григорій Великий отак пояснює ці слова: **“Вони панують самі від себе, а не з волі найвищого Царя. Бог не покликав їх. Жене їх жадоба. Вони не отримують влади, але радше виривають її з рук Царя”**⁵³. Колись бували такі священики, що перед рукоположенням вживали різних засобів: підлабунство, всілякі інтриги і благання, щоб тільки дістатися до священства, хоча не мали покликання, бо в них були тільки земські задуми. Горе цим нуждарям, каже Господь у пророка Ісаї: **“Ой, горе дітям бунтівливим..., що плекають задуми та й не від Мене”**⁵⁴. Христос прожене їх від Себе, коли вони в дні суду домагатимуться нагороди. **“Господи! Хіба ми не Твоїм ім’ям пророкували. Хіба не Твоїм ім’ям бісів виганяли. Хіба не Твоїм ім’ям силу чудес творили?”** І тоді Я їм заявлю: **“Я не знав ніколи вас! Відійдіте від Мене, ви, що чините беззаконня!”**⁵⁵.

Щоправда, непокликані Богом священики – це Божі працівники та слуги, бо отримали священичі свячення у день рукоположення, але вони незаконні слуги і злодії, бо самовільно та без покликання влізли в Божу кошару. Св. Бернард каже, що вони не отримали ключів, але насильно забрали їх: **“Насильно забираєте, а не отримуйте ключів, тому Господь скаржитися: “Вони панували, але без Мене”**⁵⁶. Справді, вони будуть трудитися, але не дістануть за свою працю нагороду. Бог швидше покарає, ніж нагородить їх, бо незаконною дорогою вступили до святині. **“Праця нерозумних засмутить їх, бо не знають, як іти до міста”**⁵⁷.

Церква приймає тільки тих, кого Господь вибирає, і, вибираючи, чинить гідними, каже Св. Лев: **“Церква приймає тих, кого Святий Дух приготував і Своєю ласкою зробив гідними слугами”**⁵⁸. Водночас Церква відкидає тих, кого Бог не покликав, бо замість поліпшувати, вони псують інших, забруднюють Церкву та нищать її, як каже св. Петро Даміані: **“Ніхто так не шкодить Церкві, як священослужителі, яких Господь не покликав”**⁵⁹. А далі додає: **“Кожне рукоположення без покликання забруднює Церкву!”**.

13. **“Кого Він (Господь) покличе, ті наближаються до Нього!”**⁶⁰. Бог приймає тільки тих, кого обрав Собі на священиків. Усіх інших прожене від Себе, бо не покликав їх. Святий Єфрем вважає проклятим того, хто без покликання наважився прийняти рукоположення. **“Дивуюся, – каже він, – коли дивлюся на тих нерозумних людей, котрі без покликання пхаються до священства, хоч Божя ласка не кличе їх. Вони, бідні, не знають, що таким учинком готують собі смерть і вогонь”**⁶¹.

Св. Петро Блосій писав: **“Хто помилився у покликанні, такий більше наражається на прокляття ніж той, хто порушує поодинокі заповіді”**. Хто переступив якусь Заповідь, той може підвестись з упадку та завернути на добру дорогу. Однак, хто схибив з покликанням, той цілковито втратив дорогу. Тому, що більше подорожує він, то більше віддаляється від своєї батьківщини, бо ступає помилковим шляхом. На такому справджуються слова св. Августина: **“Добре біжиш, тільки злою дорогою!”**.

Слід пам’ятати про те, що говорив св. Григорій, що наше вічне спасіння головним чином залежить від того стану, до якого Бог покликав нас: **“Від покликання залежить вічність. Чому ж це так?”** Бо Боже Провидіння визначає кожному життєве становище і відповідно до нього приготує ласки та поміч: **“Сила Святого Духа уділяється у такому порядку, який установив Сам Бог, а не так, як люди хочуть”**, – пише св. Кипріяніс⁶².

Ось у чому полягає призначення, пише Св. Павло: **“А кого Він призначив, тих і покликав, а кого покликав, тих і оправдав, а кого оправдав, тих і прославив”**⁶³. Оправдання йде за покликанням, а за оправданням – вічне спасіння. Отже, не буде ні оправданий, ані прославлений той, хто не слухає Божого поклику. Тому отець Марія Граната слушно казав, що покликання – це головний рушій цілого життя. Якщо зіпсується головне коліщатко, то псується цілий годинник. Каже Св. Григорій Назіянський: **“Якщо людина вибирає собі стан, до якого Бог не кличе її, тоді**

марнує ціле своє життя, бо вибирає собі лихе покликання, і тому бракуватиме їй потрібних ласк, які допомагають добре провадити життя”.

14. Св. апостол Павло наголошує: **“Кожний має від Бога свій дар, один – такий, а другий – інший”⁶⁴**. Бог уділяє людям ласки, щоб виконували обов’язки того стану, до котрого їх покликав. Так каже св. Тома й інші: **“Якщо Бог дає комусь якісь здібності, то, водночас, наділяє всім тим, що потрібне, аби легко користуватися ними”⁶⁵**. А в іншому місці зазначає: **“Бог готує людину та дає їй усе, потрібне для того, до чого покликав її”⁶⁶**. Св. Павло підтвердить те саме, кажучи: **“Здібність-бо наша – від Бога. Він зробив нас здібними слугами Нового Завіту”⁶⁷**. Якщо людина може виконувати уряд, до якого Бог покликав її, то також не здатною буде до його виконання і якщо не має на це Божого покликання.

Нога, яка помагає людині ходити, напевно не допоможе їй бачити. Завдання ока – допомогти нам бачити, тому воно не допоможе нам чути. Як може виконувати своє завдання той священник, котрого Бог не покликав до священства? Це сам Господь вибирає собі робітників, щоб вони управляли його винницею. **“Я вибрав вас і призначив, щоб ви йшли й плід принесли”⁶⁸**. Господь пояснює, що потрібно прохати людей, аби йшли жати, але, водночас, слід прохати господаря, щоб вислав робітників своїх: **“Просіть, отже, Господа жнив, щоб послав робітників на жниво своє”⁶⁹**. Саме тому Христос заявив: **“Як Отець послав Мене, так і Я посилаю вас”⁷⁰**. Св. Лев твердить, що Бог завжди допоможе людині, якщо покликав її до якоїсь праці: **“Як Бог кличе, то й допомагає”⁷¹**.

Божественний Спаситель каже те саме: **“Я – двері. Хто увійде крізь Мене – спасеться. Увійде він, вийде – і знайде пасовисько!”⁷²**.

Ввійде він без гріха, та із заслугою виконає свій уряд, бо він – священник, покликаний Богом. **І вийде**. Він знаходитиметься серед спокус і небезпек, але, з Божою допомогою, цілий і неушкоджений вийде з них. **І пасовисько він знайде**. В усіх своїх справах він отримуватиме особливі Божі ласки. Такий священник духовно буде рости, поки не дійде до досконалості, до якої Бог кличе його. Тому він зможе з довір’ям сказати: **“Господь – мій Пастир: нічого мені не бракуватиме. Він випроводить мене на пасовисько”⁷³**.

15. І навпаки, Бог залишить на вічну ганьбу та руїну тих священників, яких Він не покликав працювати в Своїй Церкві. Господь каже через пророка Єремію: **“Не посилав тих пророків: самі вони позбігалися!”** І згодом додає: **“Для того покину вас і виставлю вас на вічний сором і ганьбу, котрі ніколи не забудуться”⁷⁴**.

Святий Тома каже, що **Божя сила мусить підняти і перенести людину в надприродний порядок, щоб вона могла бути священником**, бо через священство людина стає святителем народів і намісником Ісуса Христа. Хто ж сам рветься до цієї гідності, то з ним трапляється те, що сказав Мудрець: **“Як піднято його догори, то виявилось, що він дурень”⁷⁵**. Може, цей чоловік був би добрим мирянином, якщо б залишився в стані світському. Однак буде лихий із нього священник, бо не має він покликання. Замість приносити користь, він завдаватиме шкоду Церкві, як це твердить про лихих священників римський Катехизм: **“Немає більш нещасного чоловік, аніж той, хто без покликання став священником”, і немає також такого, хто більше шкодив би Церкві, ніж він”⁷⁶**. Що ж доброго може зробити той, кого не покликано, щоб трудився в Церкві? Св. Лев каже: **“Годі сподіватися, що добре закінчиться те, що погано почалося”⁷⁷**. Святий Лаврентій Юстиніані те саме запитував: **“Який плід принесе зіпсутий корінь?”**. Це ж оголосив і Божественний Спаситель: **“Кожна рослина, яку не посадив Мій Отець Небесний, буде вирвана з корінням”⁷⁸**.

Саме тому Петро Блосій писав, що для непокликаного священника рукоположення не є ласкою, а карою, бо легко повалиться та впаде у вогонь те дерево, що має слабе коріння в землі та відкрите на бурю. **“Божий гнів, а не ласка спіткає такого, хто виставлений на вітер, хоч і не вкорінився сильно в чесноті”⁷⁹**. Св. Бернард твердить, що не зможе бути вірний святині той, хто незаконно вступив до неї. Замість спасати душі, він вестиме їх на загибель і смерть. **“Хіба належно**

поступатиме той, хто незаконно вступив? Він робитиме те, для чого прийшов, тобто убиватиме і розпорошуватиме”⁸⁰. Те саме сказав Ісус Христос: “Хто не дверима в кошару овечу входить, а деінде влізас, – злодюга той, розбійник”⁸¹. А злодій тому закрадається, щоб красти, вбивати і нищити.

16. Дехто може відповісти: “Мало було б священників, якщо б висвячували тільки тих, що мають вище наведені прикмети”. Четвертий латеранський Собор відповідає на їх закид: **“Краще мати мало добрих, ніж багато поганих священників”**⁸².

Св. Тома твердить, що Бог ніколи так не опустить соєї Церкви, аби забракло їй стільки добрих і здібних священників, скільки необхідно щоб обслужити народи⁸³. Ведемо душі на загибель, замість спасати їх, якщо лихими священниками бажаємо зарадити потребам народів. **“Не допомагаємо, але радше шкодимо їм такими священниками”**, – додає св. Лев⁸⁴.

17. Що ж має чинити той священник, що без Божого покликання прийняв рукоположення? Чи повинен вважати себе проклятим, чи впасти в розпуку? Зовсім ні! Св. Григорій ставить таке саме питання, кажучи: **“Я – священник без покликання! Що маю робити?”**⁸⁵. І відповідає на своє питання: **“Потрібно зітхати!”**. Ось що мусить чинити він, щоб спастися. Він мусить “зітхати”⁸⁶. Це значить, що такий священник мусить плакати, ридати і покутувати й так усмиряти Бога, благаючи прощення за те, що без поклику зайшов до святині. Водночас мусить докласти всі можливі зусилля, аби праведно жити після рукоположення, якщо життя його не було добрим перед прийняттям тайни священства. Таку пораду дає св. Бернард: **“Якщо не мав святості перед рукоположенням, то нехай здобуває її після рукоположення!”**⁸⁷.

Отож, він мусить змінити поведінку, розмови, студії: **“Добре поступай і доброго навчайся!”**⁸⁸. Якщо такий священник невчений, то мусить учитися. Якщо любив світські розмови і забави, то повинен приділяти час розважанню, духовним читанням, відвідуванню церков тощо... Він мусить силювати себе, бо без покликання вступив до Церкви. Щоправда, він є членом Церкви, але вивихненим, тому мусить оздоровити себе, а це нелегке діло. Якщо ж він без покликання прийняв рукоположення і через це заслабий, щоб виконувати священні чинності, то що тоді він має робити? “Нехай молиться!” – кажуть Габерт і Турнелі. Молитвою випросить поміч, на яку не заслуговує: **“Бог з милосердя подасть йому ту поміч, яка покликанням належить по справедливості”**. Ця порада співпадає з настановами Тридентського Собору: **“Бог не накладає неможливих обов’язків. Як дає наказ, то велить чинити те, що нам під силу, і просить благати того, чого самі не можемо виконати, бо Він допомагає людям, аби вони могли зробити те, що Він наказав їм”**⁸⁹.

¹ Ів. 10, 1-2.

² Св. Кир. Олекс. : In Jo. 10, 10.

³ Євр. 5, 4.

⁴ Ів. 5, 4.

⁵ Кол. 2, 3.

⁶ Св.Авг.: Ep. 21.

⁷ Hom. I de Fest. Pas.

⁸ Epist. 55 ad Comel.

⁹ Hom. 17.

¹⁰ Serm. 23.

¹¹ De vita Cler., c. 3.

¹² Сес. 23, к. 4.

¹³ Малах. 1, 10.

¹⁴ Числ.: 1, 51.

¹⁵ Золот.: Hom. 5, in 1 ad. Tim.

- 16 Лк. 14, 28.
17 Св. Єрон.: In Ep. ad Tit. 1, 5.
18 Op. imperf.: Hom. 35 in Matth.
19 Мт. 10, 36.
20 Мт. 10, 37.
21 Мор. Богосл.: 3 кн., ч. 77.
22 Ді. 4, 19.
23 II-II, q. 104, a. 5.
24 Contra retr. a rel, c. 9.
25 Св. Берн.: Epist. 111.
26 Ів. 10, 7 і 9.
27 Турнелі: De Sac. Ord., g. 4, in fine.
28 Галерій: p. 1, sect.3, c.3, No.4.
29 In 5 c. ad Hebr.
30 Малах. 2, 7.
* Таке було за часів св. Альфонса в XVII ст., коли було багато священиків, і жоден з них не займався душпастирством. – *Ред.*
31 In Carn.: Ep. 213.
32 Тит. 1, 6.
33 Кан. 9.
34 Св. Єрон.: In ep. ad Tit. 1.
35 Cap. 1. De Diacono. qui cler.
36 Ep. 8 ad Brunon.
37 Cyldas Sapiens: Cact. in Eccl. Ord.
38 Lib. 3 de Sancto, c. 34.
39 Том. 6, n. 63.
40 II-II, q. 189, a. 1.
41 L. 3 Eccl. Hier.
42 II-II. g. 184, a. 8.
43 1 Тим. 3, 6.
44 Прем. 4, 9.
45 Suppl. q. 36, a. 4. ad 3.
46 Lib. 1, Ep. 42.
47 Lib. 3, Ep. 26.
** Східне канонічне Право **“Особн”** каже: “Священик, який бажає бути парохом, мусить визначатися добрим життям, наукою, душпастирською ревністю, второпністю й іншими чеснотами та прикметами, яких вимагає як загальне, так і партикулярне право, щоб міг похвально рядити парафією” (Кан. 493). (*Прим. перекладача*).
48 Габерт: De ord., p. 3, c. 1, §2. – Al. Natale: De Sac. Ord. - Juvenal.: Disp. 8, q. 7, c. 1.
49 Св. Августин: Serm. 30.
50 De Ord .p. 3, c. 1, q. 2.
51 Abelly: Sac. Christ., p.1, c. 4.
52 Ос. 8, 4-5
53 Св. Григ: Past. p. 1, c. 1.
54 Іс. 30, 1.
55 Мт. 7, 22.

- 56 Св. Берн.: De Conc. ad Cler., c. 19.
- 57 Проп.10, 15.
- 58 Св. Лев: In die Assumpt. suae, s. 2.
- 59 Св. Пет. Дам.: Opusc. 2, contra Cler., c. 2.
- 60 Чис. 16, 5.
- 61 Св. Єфрем: De Sacerd.
- 62 De sing. Cler.
- 63 Рм. 8, 30.
- 64 1 Кор. 7, 7.
- 65 Suppl., q. 35, a. 1.
- 66 Св.Томас: 3 q., b. 4.
- 67 2 Кор. 3, 5-6.
- 68 Ів. 15, 16.
- 69 Лк.10, 2.
- 70 Ів. 20, 21.
- 71 Serm. in die Assumpt. suae.
- 72 Ів. 10, 9.
- 73 Пс. 22, 1.
- 74 Єр. 23, 21 і 39.
- 75 Прип. 30, 82.
- 76 De Sacr. Ord.
- 77 Epist. 87.
- 78 Мт. 15, 13.
- 79 De Inst. Epis., c. 3.
- 80 Св. Берн.: Decl., c. 7.
- 81 Ів. 10, 1.
- 82 Can. 27.
- 83 Suppl., q. 36, a. 4 ad 1.
- 84 Ер. 87ad afr. Episc.
- 85 Ер. 27 ad Ardut.
- 86 Там же.
- 87 Epist. 27.
- 88 Там же.
- 89 6-а сес., 11-й кан.

Частина друга МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ІНСТРУКЦІЙ

I. НАУКА

ВІДПРАВА БОЖЕСТВЕННОЇ ЛІТУРГІЇ

I Гідність Божественної Літургії

1. “Кожний первосвященик обирається з-поміж людей, щоб бути представником їхнім у почитанні Бога, бо він має приносити дари і жертви, для надолуження за гріхи”¹.

Ось нащо Бог установив новозавітніх священиків! Вони мають приносити жертву, бо мають владу жертвувати Тіло та Кров Самого Божого Сина. Євхаристійна Жертва – це найкраща і найдосконаліша жертва. Вона зовсім інша, ніж старозавітні жертви. Вартість старозавітніх жертв була в тому, що вони були тінню та прообразом нашої жертви. Старозавітні жертви складали з телят і козлів, а наша жертва – це предвічне Слово, що стало Чоловіком. Старозавітні жертви не мали самі собою ніякої сили, тому й Апостол назвав їх **“немічними і вбогими стихіями”²**. Наша жертва, Нового Завіту, спроможна виеднати прощення дочасних кар за гріхи людей, та бодай посередньо збільшує ласку Божу і отримує обильну духовну поміч тим, за кого приноситься її.

Хто не має високого розуміння, той не потрапить належно відправляти її. **Ісус не вчинив нічого шляхетнішого на землі, ніж ця жертва.** Божественна Літургія – це найсвятіше та наймиліше Богові діло, яке людина може зробити, бо Ісус Христос під час Св. Літургії жертвує Себе, тому ця жертва – безцінна. Водночас Ісус є головним жертвоприносцем, який жертвує Себе руками видимих священиків. **“Той, що колись пожертвував Себе Самого на Хресті, тепер жертвується через священиків”,** – каже Тридентський Собор³. А св. Іван Золотоустий додає: **“Коли бачиш, що священик приносить цю безкровну жертву, то пригадай собі, що це не священик, а невидима рука Бога виконує це!”⁴.**

2. Ангели прославляють Бога. Люди славлять Його своїми чеснотами, покутами, мучеництвом й іншими святими вчинками, але ні Ангели, ні люди не можуть так прославити Його, як одна Служба Божа. Всякі богочитання, що сотворіння віддають Богові, обмежені, тому їхня вартість не є безконечна. Тим часом Служба Божа віддає Богові безмежну честь, бо приносить її Друга Особа Божа. Отож, мусимо визнати разом із Тридентським Собором, що Божественна Літургія – це найсвятіше та найбільш Боже діло: **“Треба визнати, що християни не мають нічого більш святішого та Божого, як Свята Літургія”⁵.**

Служба Божа – найсвятіша та наймиліша Богові жертва. Вона причудно усмиряє гнів Господній на грішників, розгромлює пекельні сили, виедноє живучим на землі усякі добра, та помагає померлим. Святий Одон, абат із Клюні, писав, що Божественна Літургія – це спасіння для світу: **“Вона – найбільше добродійство, яке Бог подав людям. Бог сильно полюбив людей і подав їм цю Св. Тайну, без якої світ не міг би спастися”⁶.** Тимотей Єрусалимський, говорячи про Божественну Літургію, твердить, що вона зберігає світ: **“Світ опирається на неї”⁷.** Якщо б не було Служби Божої, то світ уже давно був би знищений за гріхи людей.

3. Св. Бонавентура каже, що кожною Службою Божою Бог робить людям таке саме добродійство, як воплощення Божого Слова. **“Мені здається, що як Бог щодня сходить на престол, то Він робить не менше чудо, ніж Втілення”⁸.** Ця думка співпадає з висловами св. Августина, який вважає: **“Пошани достойна гідноста священиків! Божий Син так воплощується у ваших руках, як у лоні Пречистої Диви!”⁹.**

Служба Божа – це тільки застосування та відновлення Хресної жертви. Св. Тома каже, що Служба Божа приносить людям такі самі добродійства і таке ж спасіння, як і Христова смерть на хресті ¹⁰ й додає: **“Господні Страсті і ця Св. Жертва мають однакові наслідки”¹¹.** Так само

пише св. Іван Золотоустий: **“Божественна Літургія має таку ж саму вартість, як і смерть Спасителя на хресті”**¹².

Свята Церква запевняє нас: **“Скільки разів приносимо цю жертву, стільки разів довершуємо власне спасіння”**¹³. За посередництва священників у Службі Божій жертвується той Самий Христос, що пожертвував Себе на хресті: **“Один і той же Принос, один і той же Жертвоприносець, що колись пожертвував Самого Себе, а тепер жертвує Себе за посередництвом священників”**¹⁴.

4. Божественна Літургія, – за словами пророка, – це щось найкраще та найліпше в Христовій Церкві: **“Який же він (народ) буде щасливий! Який гарний! Пшениця виростить молодих хлопців, а молоде вино – дівчаток”**¹⁵. У Службі Божій Христос віддає Себе нам. Пресвята Євхаристія – це завершення всіх інших тайн: **“Тайни завершуються в Євхаристії”**, – каже св. Тома¹⁶. Св. Бонавентура слушно називає Божественну Літургію коротким зібранням усієї Божої любові та всіх добродійств, які Бог коли-небудь подав людям: **“Це пам’ятник усієї Його любові та витяг усіх Його добродійств”**¹⁷.

Отож очевидно, чому диявол з допомогою єретиків завжди намагався усунути зі світу Службу Божу. Він зробив їх предтечами Антихриста, який буде намагатися найперше усунути Службу Божу і за гріхи світу дійсно усуне її, як заповідав пророк Даниїл: **“За гріхи світу Він став сильним проти невинної Св. Жертви”**¹⁸.

5. Тридентський Собор вимагає, аби священники побожно та з чистим сумлінням відправляли Службу Божу: **“Очевидно, що слід докладати всякі зусилля, щоб приносити цю Св. Жертву з чистим сумлінням”**¹⁹. Цей собор слушно зазначає, що згадане пророком Єремією прокляття загрожує саме тим священникам, які недбало та непобожно правлять Службу Божу: **“Проклятий, хто виконує діло Господнє недбайливо!”**²⁰.

Св. Бонавентура каже, що негідно відправляє чи причащає той, хто неухважно і без пошани наближається до престолу: **“Остерігайся, щоб не бути холодним, бо тоді негідно приймаєш Святе Причастя, якщо без пошани та байдуже наближаєшся до престолу!”**²¹.

Що священник має зробити перед Службою Божою, якщо бажає уникнути цього прокляття? Як має поводитися під час священнодіяства? Що повинен зробити після Служби Божої?

Він повинен приготуватися до відправлення Божественної Літургії. Службу Божу треба відправляти з пошаною та побожністю. По Службі Божій слід відправити хоча б коротке благодарення. Один богоугодник сказав, **що життя священника повинно бути суцільним і постійним приготуванням до Служби Божої, та невинним благодаренням**.

II Приготування до Служби Божої

6. Священник повинен належно приготуватися до Служби Божої, якщо бажає добре відправити її.

Але спершу знайдемо відповідь на таке питання: **“Чому в світі стільки священників, а так мало Святих?”** Св. Франциск Салезій називав Божественну Літургію Тайною, яка має в собі всі скорби Божої любові²². А св. Іван Золотоустий говорив, що Пресвяті Тайни – це скарбничка з Божими ласками: **“Євхаристія – скарбниця, в якій зберігаються Божі ласки”**²³. Нема сумніву, що Спаситель установив Пресвяту Євхаристію для всіх людей. Все-таки, вона є особливим дарунком для священників. **“Не давайте святих речей псам, і не розсипайте перел ваших перед свиньми”**, – каже Спаситель²⁴.

Греки звуть перлинами освячені частинці. Вони є ніби власністю священників, бо у Святому Письмі **“названі вашими перлинами”**. Кожен священник повинен відходити від престолу так сильно запалений Божою любов’ю, що саме пекло повинно лякатися його. Св. Іван Золотоустий каже:

“Відходьмо від цієї трапези, немов ті леви, що дишуть вогнем, щоб дияволи лякалися нас”²⁵. Тим часом більшість священників відходить від престолу Господнього щораз більше оспалими, бо вони нетерпеливі, горді, заздрісні, честолюбні, користолюбні та грошлюбні: **“Не винна пожива, але винні ті, котрі споживають її”**, – каже кардинал Бона²⁶. Не винна пожива, бо достатньо раз спожити її, аби стати святими, стверджує св. Марія Магдалина Паційська. Винен той, хто погано приготується до Служби Божої.

7. Приготування є подвійне: посереднє і безпосереднє.

Посереднє приготування – це чисте та чесне життя священника, яке робить його гідним правити Службу Божу. Бог вимагав святості від старозавітніх священників, котрі носили святі посудини. **“Очистіться ви, що несете Господній посуд!”** – каже Господь через пророка Ісаю²⁷. Ще чистіший і святіший мусить бути Христовий священник, який носить на своїх руках і в серці Воплочене Боже Слово! Петро Блосій зазначає: **“Якою чистотою мусять відзначатися ті, що своїми руками носять Христа та мають Його в своїх серцях!”²⁸.**

Священик мусить бути вільний не тільки від смертельних, але й від добровільних простимих гріхів, щоб бути чистим і святим. Інакше Христос не допустить його до участі. Св. Бернард каже: **“Нехай ніхто не легковажить пересторогою, що Спаситель дав Петрові, а саме, що він не матиме частки з Ним, якщо не обміє йому ніг”²⁹.** З цього випливає, що всі діла та слова священника повинні бути святі, аби могли служити йому приготуванням до Божественної Літургії.

Безпосереднє приготування полягає в добре відбутому розважанні. Отож, розважання є конечне. Як зможе священник побожно відправити Службу Божу, якщо не зробить розважання перед тим, як наблизитися до престолу? Отець Авіля твердив, що розважання повинно тривати півгодини. **“Я теж за півгодинне розважання, хоча дехто каже, що й чверть години вистачає, хоч, на мою думку, цього замало.”**

Щоправда, є багато книжок, які полегшують розважання, але хто їх читає? Через це бачимо стільки Служб Божих, котрі священники відправляють не уважно та без належної побожності. Служба Божа зображує і відтворює Христові Страсті, тому слушно сказав Папа Олександр I, що під час неї потрібно завжди згадувати смерть Господа: **“Під час Служби Божої потрібно завжди згадувати Страсті Господа Ісуса, коли перетворюємо хліб і вино в Його Тіло та Кров”³⁰.** Св. Павло отак висловився про це: **“Бо кожного разу, як тільки будете їсти Хліб цей і питимете Чашу цю, смерть Господню звіщаєте, аж доки Він не прийде”³¹.**

Св. Тома каже, що Спаситель установив Пресвяті Тайни, аби ми завжди пригадували собі про Його любов, якою полюбив нас, і про добродійства, які здобув нам на хресті. Якщо ж усі люди мають невинно пригадувати собі Христові Страсті, то священники ще частіше повинні роздумувати про них! Вони ж відновлюють Його жертву на престолі!

8. Хоч священник вранці зробив розважання, все-таки повинен він ще на деякий час зосередитись перед Службою Божою, щоб пригадати собі те, що має довершити в часі Божественної Літургії. Медіоланський Синод, що відбувся за час єпископства св. Карла, наклав на священників цей обов’язок: **“Нехай зосередяться і серед молитви роздумують про цю велику Тайну”³².**

За прикладом св. Бернарда, священник повинен відігнати від себе всі непотрібні та марні гадки, як вступає до захристії. Так робив Святий, говорячи: **“Ви, журби, переживання та клопоти, отут ждять на мене, поки не вернуся до вас після того, як цілим серцем поклонюся Богові в храмі. Не бійтеся, я вернуся до вас, і то швидко вернуся”³³.**

Св. Франциск Салезій отак писав до св. Іванни де Шанталь: **“Забуваю про всі земні справи, коли розпочинаю Службу Божу”**. Священик, що відправляє Святу Літургію, повинен відігнати від себе всі земні гадки і думати тільки про цю жертву, яку звершує, і про Небесний Хліб, котрий споживає на Божій Трапезі: **“Думай про те, що лежить перед тобою, як засядеш з Князем до трапези!”** – каже Соломон³⁴.

Нехай роздумує про те, що має з Неба спровадити Воплочене Слово Боже, щоб довірливо предстати із Ним на престолі, жертвуючи Предвічному Отцеві та споживаючи Пресвяте Тіло

Христове. Отець Іван з Авіля намагався розбудити в собі ревність, як ішов відправляти Божественну Літургію. Ось так він говорив до себе самого: **“Іду освячувати Сина Божого, тримати Його на моїх руках, розмовляти з Ним, бути із Ним і приймати Його до мого серця”**.

9. Священик повинен пригадати собі, що під час Служби Божої має заступатися за всіх грішників. Ось що св. Лаврентій Юстиніані каже про завдання священика: **“Він є посередником між Богом і людьми, тому має обов’язок заступатися за всіх лиходіїв”**³⁵. Священик стає між Богом і людьми, як починає правити Службу Божу при престолі. Тоді він жертвує Господеві молитви людей і випрошує їм ласки в Бога. Св. Іван Золотоустий каже: **“Священик – посередник між Богом і людьми, котрий висноє нам Божі добродійства”**³⁶. Св. Тома каже, що саме тому ця Св. Жертва зветься **“Службою Божою, бо священик посилає Богові молитви через Ангела, а народ через священика”**³⁷.

Старозавітні священики раз на рік могли вступити до Святая Святих. У Новому Завіті всі священики можуть щодня приносити в жертву Боже Ягня (Христа) та випрошувати ласки для себе і народу. **“Не раз на рік, як колись, – каже св. Лаврентій Юстиніані, – але щоденно новозавітні священики мають право входити до Святая Святих і приносити жертву як за себе самих, так і за народ”**³⁸. Св. Бонавентура каже, що священик повинен мати потрібну мету, як править Божественну Літургію: почитати Бога, згадувати Страсті Христові та випрошувати ласки Божі для цілої Церкви. **“Священик повинен віддавати Богові належне Йому почитання, згадувати Страсті та помагати всій Церкві”**³⁹.

III Пошана та побожність

10. Службу Божу потрібно відправляти побожно та з пошаною. Знаємо з історії, що латинський маніпул (нараквиця) колись служив для обтирання сліз, бо тоді священики плакали з побожності, коли правили Службу Божу⁴⁰. При престолі священик представляє і **заступає Ісуса Христа**, твердить Св. Кипріян⁴¹, бо в ім’я Ісуса Христа виголошує він слова освячення: **“Це – Мое Тіло. Це – Моя Кров”**.

Ой Боже, як священики, здебільшого, відправляють Службу Божу? Треба плакати, і то плакати кривавими сльозами, коли поглянемо на ці Служби Божі. Аж жаль збирає, що так багато священиків, та навіть і ченців, так сильно поневіряють Ісусом Христом!

Погляньте, як священики, зазвичай, правлять Божественну Літургію. Можна б застосувати до них слова Климента Олександрійського, якими він охарактеризував поганських священиків, а саме, що вони перетворювали небо в сцену, а божків робили персонажами комедії. Безбожні! **“З неба роблять сцену, а з божків – акторів”**⁴².

Що, комедія? Де там комедія! Вони були б дуже поважні, якщо б грали комедію. А де ж їхня уважність, коли правлять Службу Божу? Та ж вони ковтають слова, їхні метанії більше подібні до актів погорди, ніж до актів пошани... Таке саме й благословення, що вділяють народові. Сміх збирає, як звертаються до престолу, плутаючи слова з церемоніями, не дотримуються рубрик, хоча рубрики, як твердять церковні учителі, – це закони, що зобов’язують у сумлінні, бо Папа св. Пій V наказав під послухом правити Божественну Літургію **за приписами обряду та нормами службника**. Отож, грішить той, хто провиняється проти прописаних рубрик, і його гріх буде смертельним, якщо переступає їх у важній матерії.

Хто ж у цьому винен? Поспіх. Як деякі священики правлять Службу Божу? Дивлячись на них, здається, що от-от церква має завалитися або що її оточують бандити, тому й треба негайно закінчити відправу, щоб якнайшвидше з церкви втекти. Деякі священики дві години займаються пустою балаканиною або марними справами, а потім дуже спішать, коли правлять Божественну Літургію. Як без пошани починають її, так і виголошують слова Освячення, так беруть Ісуса до своїх рук і так приймають Його до свого серця, ніби св. Причастя – шматок звичайного хліба.

Треба їм пригадати те, що сказав Преп. Іван з Авіля до одного священика, який поспішно та без пошани правив Божественну Літургію: **“Будь ласка, краще поступайте із Ним, бо Він – Син доброго Батька!”**. Господь наказав старозавітнім священикам, щоб тремтіли, як наближаються до святині: **“Лякайтеся Моєї святині”**⁴³. Дивно, як новозавітній священик може так зневажливо поступати із Ісусом, коли перебуває з Ним, говорить до Нього, коли бере Його до рук, коли жертвує Його Отцеві Небесному та споживає у святому Причасті?

Господь грозив прокляттям тим старозавітним священикам, котрі, приносячи жертви, нехтували рубриками, хоча всі їхні жертви були тільки прообразом нашої Євхаристійної жертви: **“Прокляття спаде на тебе, якщо не послухаєш голосу Господнього, та не будеш зберігати приписів Його. Проклятий будеш у місті і проклятий будеш у полі...”**⁴⁴.

Св. Тереза Авільська казала: **“За одну рубрику я віддала б життя!”**. А Христовий священик нехтує ними! Отець Суарез навчав, що грішить той, хто занедбує яку-небудь рубрику. Якщо ж хтось занедбує багато рубрик, то допускається гріх смертельного, як впливає це із богословської науки.

11. У моїй книжці **“Моральне Богослов’я”**⁴⁵ я довів, що хто закінчує Службу Божу швидше, ніж за чверть години (тут мова йде про латинську Св. Літургію, котра є коротша від східної), – той допускає смертельний гріх⁴⁶. Чому? З двох причин: 1) такий священик сильно провиняється через брак пошани до такої великої Жертви. 2) Грішить людей своїм поспіхом. Вище ми навели слова Тридентського Собору, де вказано, як слід з пошаною відправляти Службу Божу. Собор велить: **“Потрібно старатися якнайпобожніше відправляти її”**⁴⁷. Собор додає, коли хтось занедбує зовнішню побожність, той являється безбожником. **“Брак пошани рівняється безбожності”**. Шанує цю Жертву той, хто належно виконує рубрики. Хто не дбайливо виконує їх, той не шанує її, і цей брак пошани буває смертельним гріхом, коли хтось робить це у важкій матерії.

Тут слід зауважити, що недостатньо тільки виконувати рубрики. Самі рубрики не виявляють пошани, яка належить Євхаристійній Жертві. Коли хтось, будучи рухливим і швидкомовним, може навіть все виконати менше ніж за чверть години. Але Службу Божу потрібно правити із великою духовною повагою, бо повага належить до пошани.

12. Такий священик ще і тим важко грішить, що подібною “Службою” згіршує людей. Треба час від часу пригадувати собі постанову Тридентського Собору, в якій зазначено, що Церква установила ці рубрики, аби викликати в народі пошану до цієї Жертви і до Св. Тайнств, котрі містяться в ній: **“Церква встановила рубрики, щоб виявити велич цієї Жертви та видимими знаками (обрядами) допомогти вірним зрозуміти велич Св. Тайни, що містяться в Ній”**⁴⁸.

Поспішно виконувати рубрики зовсім не викликають пошану в народі до цієї Божественної Тайни. Навпаки, вони нищать її, якщо навіть її хтось має. Петро Блосій твердить, що народ легковажить Пресвятими Тайнами, коли бачить, що священики без пошани відправляють Божественну Літургію: **“Нехтують Пресвятими Тайнами через байдужих і недисциплінованих священиків”**⁴⁹.

Подібне згіршення – це смертельний гріх. Тому Турський Синод 1583 року звелів священикам добре вивчити рубрики Божественної Літургії, **бо замість збуджувати в народі пошану до Пресвятих Тайн, вони, радше, знищать його побожність**.

13. Як священики можуть такими Службами здобувати ласки для народу, якщо саме під час священнодіяства зневажають Бога і більше сорому, ніж честі приносять Йому? Священик, що не вірить у Пресвяті Тайни, а все ж править Службу Божу, без сумніву, ображає Бога. Ще більше зневажає Господа той священик, що вірить у Нього, але не шанує. Навпаки, ще й у других нищить пошану до Бога.

Євреї спочатку шанували Ісуса Христа, але згодом почали погорджувати Ним, як побачили, що священики знехтували Ним. Вони разом зі своїми священиками навіть стали кричати до Пилата: **“Візьми, візьми і розіпни Його!”**. Таке буває й тепер. Миряни втрачають добрі думки та пошану, які мали до Ісуса, якщо бачать, що священики без пошани відправляють Службу Божу.

Побожно відправлена Свята Літургія спонукає людей до побожності, а недбало відправлена – нищить побожність і віру в тих, котрі присутні на такій Літургії.

Один поважний чернець розповів мені такий факт: один єретик у Римі забажав повернутися до правдивої віри. Якось випадково побачив, як священник відправляє Службу Божу без жодної побожності. Після цього цей єретик пішов до Папи і заявив, що вже більше не хоче відрікатися єресі, бо переконався, що ні священники, ні сам Папа не вірять у навчання Католицької Церкви: “Якщо б я був Папою, то звелів би живцем спалити того священника, що править Службу Божу без належної побожності. Однак я переконався, що й сам Папа не має віри, бо бачу, що є такі священники, але ніхто не карає їх!” Виголосивши цю заяву, забрався і вже більше не хотів навіть говорити про навернення.

Деякі священники бороняться, говорячи: “Миряни скаржаться на довгу Службу Божу!”. Можу відповісти їм: “Невже мала набожність мирян має бути причиною, щоб правити Службу Божу без пошани?”. Тут слід додати, що й миряни стали б шанувати Службу Божу та не скаржилися б, що вона задовга, якщо б священники відправляли її з належною пошаною та повагою. Тим часом Служби Божі “недовго” тривають, але й разом не викликають побожності в людей, тому й миряни, беручи приклад із священнослужителів, вислуховують її без побожності та з малою вірою. Вони, бідні, нудяться, тому й скаржаться! – Так, нудяться вислухати півгодинну Службу Божу, але зовсім не нудяться, як багато годин витрачають на забави чи балачки.

Хто ж у цьому винен? **Священники!** Ось що каже Господь: “**До вас, мої священники, ви бо погордили Моїм іменем, кажучи: Як ми погордили Твоїм іменням? – Так погордили, що сказали: Трапеза Господня заслуговує на погорду**”⁵⁰. Якщо самі священники не дооцінюють Служби Божої, то не дивно, що і миряни не розуміють її вартості.

14. Бідні священники! Преп. о. Авіля так висловився про одного священника, котрий помер після першої своєї Служби Божої: “**Який звіт мусів він здати Богові за цю єдину Службу Божу!**”. Можна собі уявити, що цей святець думав про тих священників, що непобожно відправляли Службу Божу тридцять або сорок років і весь той час згіршували людей цими Богослужбами. Хочу запитатися: “Як такі священники можуть утихомирювати Божий гнів і вшестювати ласки, коли під час Богослужби радше зневажають, аніж почитають Бога? Папа Юлій каже: “**Жертви нищать кожен злочин. Чим же ж зможемо надолжити Господеві за гріхи, коли грішимо, як приносимо жертву за гріхи?**”⁵¹.

Бідні священники, але й бідні єпископи, що дозволяють таким священникам правити Служби Божі, – бо це ж постанова Тридентського Собору – вони повинні заборонити подібним священникам священнодіяти: “**Святіший Синод вирішив, щоб єпископи забороняли все те, що спричиняє брак пошани, бо саме брак пошани під час Богослужіння рівняється безбожності**”⁵².

Слід зауважити, що єпископи **мусять заборонити священнодіяти** тим священникам, що у Богослужбах не виявляють пошани до Бога. Ця сама заборона стосується і ченців, бо Собор призначив єпископів апостольськими делегатами для усього клеру, тому вони зобов’язані чувати над усіма Св. Літургіями, які правлять в їхніх єпархіях.

15. Мої священники, старайтеся поправитися, якщо колись відправляли Святу Літургію без побожності та пошани. Не допускайте цього в майбутньому. Думайте перед Службою Божою, яку велику справу маєте виконати. Це найбільше та найсвятіше діло, що людина може здійснити. Ах, скільки благословенств запевнює священникові добре відправлена Служба Божа! І скільки ласк подає вона тим, хто побожно слухає її! Іван Герольд, що називає себе “учнем”, пише: “**Бог найшвидше вислуховує молитву під час Божественної Літургії**”⁵³.

Якщо Бог вислуховує мирянина, що молиться під час Служби Божої, то тим більше Він чує благання самого священника, який побожно править Божественну Літургію! Той священник щоденно отримуватиме нові просвічення та силу. Ісус Христос щораз більше буде його навчати, потішати, укріпляти і подавати йому ласки, яких очікує.

Отець Антоній де Коллеліс, що належав до Чину Побожних Працівників, сказав таке: “**Як правлю Службу Божу, то отримую від Бога все, чого забажаю, бо тоді тримаю в руках Ісуса Христа**”.

Тут іде мова про самого священника та мирян, котрі присутні на Службі Божій.

Читаємо в житті св. Петра Алькantarського, що він робив більше добра своїми побожно відправленими Службами Божими, ніж усі проповідники згаданої околиці своїми проповідями. Синод, що відбувся на острові Родосі, звелів, щоб священники побожним виголошуванням слів і сумлінним зберіганням рубрик виявляли свою віру та набожність до Ісуса Христа, який присутній на Службі Божій: **“Нехай спосіб відправи та виголошення рубрик, виявляють побожність, добрий намір і віру, яку священник повинен мати про приявність Ісуса Христа і Ангелів на Божественній Літургії”**⁵⁴.

Св. Бонавентура твердить, що зовнішня поведінка виявляє внутрішній світ священника: **“Зовнішній рух виявляє внутрішній порух”**. Мимохіть згадується те, що наказав Папа Інокентій III: **“Наказуємо зберігати чистими каплиці, посудини, антимінси та ризи. Нерозумно було б занедбувати в священнодійствах те, що навіть у світських справах виглядало б непристойно”**⁵⁵. Ой Боже! Вселенський Архидієєс має повну рацію, бо дехто із священників не встидається відправляти Службу Божу, послуговуючись такими антимінсами, рушничками та чашами, які дуже соромно було б використовувати навіть при домашній трапезі.

IV Благодарення після Літургії

16. Після Святої Літургії потрібно відбутися благодарення. Благодарення повинно закінчитися тоді, коли закінчиться день. Св. Іван Золотоустий каже, що люди домагаються винагороди за їхню прислугу. Ще більше треба дякувати Богові, що не хоче нагороди, але подяки. **“Люди хочуть, щоб їм платили за вчинені добродійства. Тим більше мусимо дякувати Богові, який не вимагає нагороду, але хоче, аби ми дякували Йому для нашого власного духовного добра”**⁵⁶! Дякуймо, скільки зможемо, каже цей святий, якщо не в змозі належно подякувати.

Що за нужденне видовище! Яке безладдя! Скільки священників, які лише відправили Службу Божу, без зосередження й побожності відмовляють у захристії якусь молитву і негайно беруться до пустої балачки про світські справи! Або попросту виходять із Церкви та несуть Ісуса на вулицю!

З ними так треба б поступити, як отець Іван з Авіля поступив з одним священником, що після Служби Божої відразу вийшов із церкви. Він звелів двом свіченосцям іти за ним зі свічками. Священник спитав їх, що це має означати. Вони відповіли йому: **“Ми супроводжуємо святі Тайни, що є у вашому серці”**. До таких стосується звертання св. Бернарда, що писав про архидиякона Фулькона: **“Ах, чому ти так швидко нудишся Христом? Ах, чому тобі так нудно перебувати з Христом, який перебуває у твоєму серці?”**⁵⁷.

17. Всі побожні книжки радять відбувати благодарення, але скільки священників дійсно відбувають його? Можна перелічити їх на пальцях. Щоправда, деякі роблять розваження, відмовляють немало молитов, але мало пристають із Христом, або й зовсім по Службі Божій не перебувають із Ним, хоча треба було б затриматися в Його присутності, принаймні, поки тривають святі види. Отець Авіля твердив, що слід сильно дорожити часом після Служби Божої. Він, звичайно, присвячував дві години благодаренню. Господь щедріше роздає ласки після святого Причастя. Св. Тереса казала, що Ісус Христос тоді перебуває в душі, немов на троні з ласк, і запитує: **“Чого хочеш?”**.

Крім цього, слід пам'ятати, що душа має тим більше користі зі святого Причастя, чим кращими духовними актами розположує себе для Божого світла. Так навчають Суарес, Гонет та інші богослови. Так слід поступати, поки в душі тривають святі види. Флорентійський Собор каже, що ця Тайна – духовна пожива. Земна ж пожива стільки часу укріплює тіло, скільки затримується в ньому. Так само і ця духовна Пожива, так довго укріплює душу, як довго затримується в ній, коли душа збільшує своє добре розположення. Всякий добрий учинок у цей час має більшу вартість, ніж будь-коли, бо душа злучена з Христом, як Сам Він заявив: **“Хто споживає Моє Тіло, той**

перебуває в Мені, а Я – в ньому”. Така душа утотожнюється з Христом, як каже св. Іван Золотоустий: **“Христос повертає нас у Своє Тіло”.** Добрі акти, зроблені після святого Причастя мають більшу вартість, бо виконує їх душа, внутрішньо та інтимно злучена з Євхаристійним Христом.

Св. Бернард каже, що Господь не хоче витрачати Своїх ласк на невдячні душі: **“Хіба не нищиться те, що Бог дає невдячним?”⁵⁸.** Отож, потрібно присвятити благодаренню бодай півгодини та після Служби Божої залишитися з Ісусом Христом. Коли ж не можете півгодини, то бодай чверть години. Мій Боже, воно дуже мало – чверть годинки. Треба пригадувати собі, що священник не є паном себе самого. Він належить до Бога від хвилини свого рукоположення. Тому св. Амвросій каже: **“Правдивий слуга престолу народився для Бога, а не для себе”.** Сам Бог заявив про це: **“Вони мають бути святими, бо приносять кадило і хліб Своєму Богові в жертву.”⁵⁹.**

18. Дехто з покори не править Служби Божої. Що слід думати про це? Покора – це добра річ, але не добре з покори утримуватися від Служби Божої. Акти покори не мають безконечної вартості, подібно яку має Служба Божа для почитання Бога. На Святій Літургії перебуває Особа Божа, котра прославляє Небесного Отця. Слід повторити слова бл. Беди: **“Якщо священник без слушної перешкоди не править Служби Божої, то позбавляє Пресвяту Трійцю слави, Ангелів радості, грішників прощення, праведних помочі, душі в чистилищі прохолоди, Церкву добродійства, а себе самого ліку”⁶⁰.**

Коли св. Кастан був у Неаполі, хтось сказав йому, що один кардинал, його приятель, почав пропускати відправи Служби Божої, яку до того щоденно відправляв, бо мав дуже багато справ. Незважаючи на літню спеку та інші небезпеки, Святий вибрався до Риму, аби намовити приятеля далі правити Божественну Літургію, як це перед тим робив.

Читаємо в житті преп. о. Авілія⁶¹, що він одного разу вибрався до монашої обителі, щоб там відправити Службу Божу. По дорозі так ослаб, що вирішив, що не зайде. Вирішив затриматися й пропустити Службу Божу. Тоді з’явився йому Христос у вигляді подорожнього, відкрив груди, показав йому Свої рани, особливо рану Пресвятого Серця, і промовив: **“Я був більше змучений і ослаблений, ніж ти, як Мене поранили”.** Після цих слів зник. Цього вистачило... Отець встав і пішов правити Божественну Літургію.

¹ Євр. 5, 1.

² Гал. 4, 9.

³ Трид. Соб., сес. 22, к. 2.

⁴ Hom. 60, ad pop. Antioch.

⁵ Sess. 22, Decr. de observ. in celebr. Missae.

⁶ Collat., lib. 2, c. 28.

⁷ Orat. De Proph. Sim.

⁸ Св. Бонав.: De Institut., p. c. II.

⁹ Моліна: Instr. Sac., tr. 1, c. 5, §2.

¹⁰ Герольт: De Sant., s. 48.

¹¹ Св. Тома: In Joan 6, Lect. 6.

¹² Герольт: S. 48.

¹³ Orat. Dom. 9 post Pentec.

¹⁴ Трид. Соб. Сес. 22, к. 2.

¹⁵ Зах. 9, 17.

¹⁶ Р. 3, q. 35, а. 3.

¹⁷ Св. Бонав.: De Inst., p. 1, c. 11.

¹⁸ Дан. 8. 12.

- 19 Sess. 22, Decret. de observ. in cel. Missae.
20 Єп. 48, 10.
21 Св. Бонав.: De praecip. ad Miss.
22 Filot., р. 2, с. 14.
23 In 1 ad Cor., hom. 24.
24 Мт. 7,6.
25 Золот.: Hom. 61 ad pop. Antioch.
26 De sacr. Miss., с. 6, § 6.
27 Ис. 52, 11.
28 Петро Блосій: Ер. 123.
29 Serm. in Coen. Dom.
30 Epist. 1.
31 I Кор. 11, 26.
32 Const., р. 2, н. 5.
33 Св. Бернард: De am. Dei, с. 1.
34 Прип. 23, 1.
35 Лавр. Юстин.: Serm. de Corp. Christi.
36 Золотоуст: Hom. 6, in 2 Tim. 2.
37 Св. Тома: 3, 6. q. 88, а. 4. ad 9.
38 Св. Лавр. Юст.: De inst. Praelat., с. 10, н. 6.
39 De praecip. ad Mis., с. 9.
40 Йдеться про латинський маніпул, що є своєрідною нараквицею.
41 Св. Кипр.: Ер. 61.
42 Клим Олекс.: De Sac. gentil.
43 Лев. 26, 2.
44 Втор. 28, 15.
45 Theol. Mor., lib. 6, н. 400, q. 2.
46 Йдеться про латинську Службу Божу, що коротша, ніж візантійська. Службі Божій візантійського обряду треба присвятити півгодини, щоб поважно відправити її.
47 Sess. 22, Decr. de observ.
48 Sess. 22, с. 5, Ref.
49 Петро Блосій: Ер. 123. ad Richer.
50 Малах. 1, 6-7.
51 Caput: Cum omne crimen, De Consecr., Dist. 2.
52 Трид. Собор: Sess. 22, Decr. de observ.
53 Serm. 48.
54 Conc. Ruth. de sacr. Miss., н. 4.
55 In Cant. 1, Relinqui, Tit. 44.
56 Hom. 26 in cap. 8.
57 Epist. 2.
58 Serm. 51 in Cant.
59 Лев. 21, 6.
60 De Mis. Sacrif., с. 5.
61 §16.

II. НАУКА

ДОБРИЙ ПРИКЛАД СВЯЩЕНИКА

1. Ісус Христос установив у Церкві два стани вірних: миряни і духовенство. Миряни – це учні та вівці, а священники – вчителі і пастирі. Тому св. Павло каже мирянам: **“Слухайтеся наставників ваших і коріться їм, бо вони пильнують ваші душі, за які мають звіт дати”**¹. А св. Петро каже до духовенства: **“Пасіть довірене вам стадо Боже”**². В іншому місці св. Павло додає: **“Зважайте на самих себе й на все стадо, над яким Дух Святий поставив вас єпископами, щоб пасли Божу Церкву”**³. Тому св. Августин слушно твердив: **“Немає нічого більш труднішого та небезпечнішого, ніж служба священника”**⁴. А це через те, що священник зобов’язаний добре вести не тільки внутрішнє, але й зовнішнє життя, щоб інші на його прикладі вчилися, як мають добре жити. Цей Святий далі пише: **“Добрий наставник буде для тебе батьком. Якщо ж він лихий, то заведе тебе в спокусу”**⁵.

Добрий приклад священника благодійно впливає на людей. Святе Письмо каже, що мешканці Єрусалиму свято жили **через побожність первосвященника Онії**⁶. Тридентський Собор отак трактує це питання: **“Святість наставників – спасіння підвладних”**⁷. І навпаки! Яку велику шкоду завдає і які спокуси викликає поганий приклад лихого священника! Господь скаржиться на таких священників через пророка Єремію: **“Мій народ став пропащою отарою. Їхні пастирі завели їх на манівці”**⁸.

Св. Григорій пише: **“Ніхто не чинить Богові більшої прикрості, ніж священники, що подають лихий приклад, бо Він настановив їх, щоб спасали інших”**⁹. Св. Бернард твердить, що миряни не думають навертатися, як бачать лихе життя священників. Вони навіть легковажать Святими Тайнами і нехтують нагородою та карою, що очікує їх у майбутньому житті. **“Багато людей не уникають похибок, коли дивляться на злочинне життя священника. Вони погорджують Святими Тайнами, не бояться пекла і зовсім не прагнуть Неба”**¹⁰. Св. Августин каже, що вони подібні до того чоловіка, який говорив: **“Чому докучаєш мені? Хіба клерики не поступають так само? А ти хочеш змусити мене, щоб я поступав інакше?”**¹¹.

Господь отак промовив до св. Бригіти: **“Грішник відважується грішити, як бачить поганий приклад священника. Він навіть чваниться гріхом, якого досіль стидався!”**¹².

2. Св. Григорій каже: **“Священники – це підвалина Церкви”**¹³. Будівля валиться, коли розлітається фундамент. Саме тому Церква молиться за своїх священників, **“щоб вони відзначалися праведністю, витривалістю, милосердям й іншими чеснотами, і вони допомагатимуть добрим прикладом”**¹⁴.

Священники не тільки мусять бути святи, але й виявляти свою святість. Св. Августин каже, як священник має зберігати чисте сумління, щоб спасти власну душу, так він повинен мати добру славу, аби рятувати своїх ближніх. Інакше він буде жорстоким для інших, будучи добрим для себе, – й так погубить себе та інших. **“Добре сумління потрібне тобі, а добре ім’я – твоєму ближньому. Жорстокий той священник, що задовольняється добрим сумлінням і не дбає про своє добре ім’я”**¹⁵.

Бог вибрав священників з-поміж людей не тільки, щоб приносити жертви, але й щоб прикладом власних чеснот збудовували інших. **“Вибрав його з-поміж усіх, щоб не тільки приносив жертву Богові, але й кадило та інші пахощі.”**¹⁶.

3. Священники – сіль землі. Спаситель сказав: **“Ви – сіль землі”**¹⁷. Отож, священники мають удосконалювати інших, каже Глосса, і повинні поліпшувати інших і чинити їх милими перед Богом, навчаючи їх чеснот, не стільки словом, як радше прикладом праведного життя. Священники – світло для мирян: **“Ви – світло світу!”**¹⁸. За словами Божественного Спасителя, вони повинні

відзначатися більшими чеснотами, ніж миряни, і так прославляти Бога за те, що вирізняв і вшанував їх серед інших людей: **“Так нехай світить перед людьми ваше світло, щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на Небі!”**¹⁹.

Св. Іван Золотоустий нагадував священикам про цей важливий обов’язок: **“Він вибрав нас, щоб ми були світилами”**²⁰. Подібно висловився Папа Миколай I, прирівнюючи священиків до зір, що мають просвічувати людей: **“Зорі, що всюди просвічують ближніх”**. Зрештою, вже пророк Даниїл говорив про них: **“Блистітиме, немов зоря, той, що інших навчає праведності”**²¹. Замало тут лише самих слів, тобто проповідей, аби просвічувати народ. Тут потрібне ще й світло доброго прикладу. Св. Карло Бромей каже, що життя священиків – це морський маяк. Моряки, тобто миряни, що перебувають посеред моря і світової пітьми, орієнтуються на нього, щоб не загинути. Св. Іван Золотоустий писав: **“Священик мусить праведно жити, аби усі дивилися на нього, немов на знаменитий взірць, бо ж на те вибрав нас Бог, щоб ми були світильниками і вчителями людей”**²². Життя священика – це духовне світло, котре має всіх просвічувати. **“І не запалюють світильник та й не ставлять його під посудиною, лише на свічник, і тоді він світить усім у хаті”**²³. Бордський Собор зазначає: **“Життя клерика справляє на людей таке сильне враження, що вони беруть собі його за приклад доброго чи поганого життя”**²⁴. Отже священик – це світило світу. Що сталося б із світом, якщо б сонце перетворилося в пітьму?

4. Священики не тільки вчителі, але й батьки християн. Св. Єронім називає їх – **“батьки християн”**. Св. Іван Золотоустий каже, що священики, будучи батьками християн, мають обов’язок опікуватися всіма людьми, навчаючи їх найперше добрим, праведним життям, а потім повчанням: **“Священик – це батько всього світу, тому зобов’язаний піклуватися про всіх”**²⁵. Якщо він подає лихий приклад, то його духовні діти так само поступатимуть: **“Що ж робитиме мирянин? Хіба не стане наслідувати свого духовного батька?”**²⁶.

Священики бувають учителями і взірцями чеснот. Наш Спаситель промовив до учнів: **“Як послав Мене Отець, так Я посилаю вас”**²⁷. Як Ісуса Христа послав Предвічний Отець, щоб став прикладом для світу, так Ісус Христос залишив людям священиків як приклад доброго життя. Саме слово “священик”, на думку Петра Блосія, означає, що він **податель чогось святого**. **“Подає він Богові святі речі, тобто молитву. Подає людям святі речі від Бога, тобто Святі Тайни. Подає святі речі для Бога, тобто добрий приклад”**²⁸.

І навіть більше. Гонорій Август твердить: **“Священик – це та людина, що словом і прикладом показує народові дорогу з вигнання до батьківщини – Небесного Царства”**²⁹. Апостол Павло писав до свого учня Тита: **“Так само і юнаків умовляй, щоб були помірковані, даючи самі себе на зразок добрих діл: повноти в ученні, поважності...; щоб супротивник осоромився, неспроможний нічого злого проти нас сказати”**³⁰. Св. Петро Даміані каже, що Господь тому відділив священиків від мирян, аби інакше жили, ніж простий народ: **“Чому відділив нас від народу? Чи не для того, щоб ми жили інакше, ніж миряни?”**³¹. Світські люди мають вчитися від своїх священиків, як слід добре жити. Ось чому св. Петро Хризолог назвав священика “взірцем чеснот”. І св. Іван Золотоустий подібно висловлюється, звертаючись до священика: **“Нехай блиск твоїх чеснот буде для всіх школою та взірцем!”**³². Св. Бернард пише, що священиче служіння вимагає святості.

5. Пророк Давид отак молився Богові за освячення народів: **“Священики Твої нехай одягнуться у праведність, святі Твої нехай возрадуються вельми”**³³. Бути праведним означає навчати людей прикладом усяких чеснот, от хоча б ревністю, покорою, любов’ю, скромністю тощо. Св. Павло твердить, що потрібно святим життям виявляти, що ми слуги святого Бога: **“Виявляючи всюди і завжди, що ми слуги Божі... в чистоті знання, та терпеливості”**³⁴.

Ісус Христос так само заявив: **“Якщо хтось є Моїм слугою, то нехай іде за Мною”**³⁵. Отож, священик мусить відтворювати в собі приклад Спасителя. Св. Амвросій каже, що він мусить

усім подавати добрий приклад, щоб кожен міг свідчити про його добре життя, та щоб шанував Господа, котрий має таких слуг: **“Нехай наші вчинки формують переконання мирян, щоб вони шанували Господа, який має таких слуг”**. Мінущій Фелікс писав, що не гарним одягом і кучерями, а скромністю та добрим життям повинні відрізнятися священники від звичайного люду: **“Нехай знають нас не зі зовнішнього вигляду, а з невинності та скромності!”**³⁶. Священик живе в світі, щоб змивати бруд з людських душ. Св. Григорій каже, що саме тому він має поводитися як святий: **“Рука, що змиває з інших бруд, сама мусить бути чиста”**³⁷.

6. Священик – вождь народів. Св. Петро Даміані каже про нього: **“Священик – це вождь Господнього війська”**³⁸. Св. Діонісій твердить, що в Божих справах не має права провадити інших той, хто сам ще не уподібнився Богові: **“Не може бути вождем той, хто повністю не уподібнився Богові”**³⁹. Абат Пилип додає: **“Життя священників – це модель життя для мирян. Вони, немов вожді, мають ступати попереду, а миряни, мов військо, повинні йти вслід за ними”**⁴⁰.

Св. Августин називає священників **управителями землі**⁴¹. **Хто зобов’язаний поправляти інших, той мусить бути бездоганний**, – каже Папа Гормізд. На Пізанському Соборі визнано: “Так як священники відзначаються гідністю, так теж повинні блистити чеснотами і провадити таке праведне життя, яке спонукало інших змагати до святості”, бо слушно писав св. Лев: “Святість наставників – це спасіння мирян”.

7. Св. Григорій Нісенський називає священника учителем святості: “Учитель побожності”. Як же учитель навчить інших покори, коли сам сповнений гордістю? Як зажерливий зможе навчати інших умиротворення, а мстивий – лагідності? Св. Ізидор зазначає: “Мусить бути справді святий той, хто навчає народи!” Господь звелів усім людям йти до досконалості: **“Тож будьте досконалі, як Отець ваш Небесний досконалий!”**⁴². Найбільшої досконалості Бог вимагає від священників, які мають навчати всіх людей. Салвіян каже: **“Якщо Господь наклав на мирян обов’язок прагнути досконалості, то якої високої досконалості мусять прагнути ті, що мають навчати інших, як здобути досконалість?”**⁴³.

Як зможе запалювати інших любов’ю до Бога той, хто ділами доказує, що сам не палає цим святим вогнем? Св. Григорій каже: **“Хто не горить, той не запалить”**. А св. Бернард додає: **“Мова любові не зрозуміла для того, хто не любить”**. Св. Тома вслід за св. Григорієм каже, що священник, який не подає доброго прикладу, викличе в людей погорду до своїх проповідей і духовних справ: **“Якщо нехтують його життям, то й знехтують його проповіданням і духовними послугами”**⁴⁴.

8. Тридентський Собор велить допускати до священства тільки тих, котрі є так побожні і чисті, що можна надіятись від них прикладу добрих діл і спасенних упівнень. Собор спочатку наголошує на доброму прикладі, а потім на упівненнях, бо “добрий приклад – це невпинна проповідь”. Отож, священники мусять, перш за все, проповідувати добрим прикладом, а потім – словами. Тому св. Августин твердить: **“Їхнє життя повинно бути спасенним проповіданням для інших”**⁴⁵. Св. Іван Золотоустий додає: “Святий приклад голосніший, ніж будь-яка проповідь. Люди більше дивляться на те, що робимо, ніж на те, що говоримо!”⁴⁶. Св. Єронім отак перестерігав свого Непоціяна: “Хай учинки не застиджують твоєї проповіді. Нехай ніхто потиху не відповідає тобі, як ти проповідуєш: “Чому ж ти не робиш того, що кажеш нам?”⁴⁷. Подібно писав св. Бернард: **“Твій голос набере сили, якщо люди знатимуть, що ти переконав себе у тому, у чому хочеш переконати інших, бо приклад сильніший, аніж голос”**⁴⁸.

Священик мусить бути переконаний, якщо бажає переконати інших. Як зможе виявити своє переконання, коли його поведінка суперечить його словам? Св. Іван Золотоустий каже: **“Не навчає інших, а осуджує себе той, хто не чинить того, чому навчає інших”**⁴⁹. Переконує і зворушує та проповідь, яку підтверджує життя проповідника. Св. Григорій наголошує: “Те слово проникає в душу слухача, яке підтверджується добрим життям проповідника”⁵⁰. Люди більше вірять очам, аніж вухам, тобто більше уваги звертають на приклад, який бачать, аніж на проповідь, яку

слухають. Версальський Собор стверджує: **“Священик мусить подавати добрий приклад як скромним одягом, так і усіма іншими ділами, бо люди більше вірять очам, аніж вухам”**⁵¹.

9. Священики – це духовні дзеркала світу, в які всі дивляться, ба й беруть з них приклад, як потрібно жити, зазначає Тридентський Собор: **“Всі дивляться на них, немов у дзеркало, і наслідують їх”**⁵². Св. Григорій отак висловився про це: **“Священик мусить сяяти добрими звичаями, щоб народ міг бачити в ньому, немов у дзеркалі, ті чесноти, які повинен наслідувати, і бачив те, що має виправляти!”**⁵³. Апостол Павло писав: **“Ми-бо стали видовищем і світові, й Ангелам, і людям”**⁵⁴.

Усе, що стосується священика, має бути святим. Св. Єронім каже: **“Священича ряса і стан вимагають святості душ”**⁵⁵. Св. Евхерій твердить, що священики двигають на собі тягар цілого світу, тобто мають обов’язок спасати всі душі. Як же можуть спасти їх? Святістю і добрим прикладом! **“Вони тримають цілий світ на плечах святості”**⁵⁶. Третій Валенський Собор каже: **“Зовнішній вигляд священика, його поведінка і слова мають бути прикладом карності і скромності для інших”**⁵⁷.

Ось речі, на які повинен звернути увагу священик: 1). **Одяг:** хіба можна знайти скромність у тих священиках, які замість священичої рясви виявляють пустоту та дивацтво в своїм одязі? 2). **Погляд:** священик повинен слідкувати за своїм поглядом не тільки в церкві біля престолу, але й усюди, де є особи протилежної статі. 3). **Слова:** священик мусить остерігатися від висловів і жартів, що порушують скромність.

Четвертий Карфагенський Собор звелів суспендувати від служіння того священика, що любить нескромно жартувати: **“Потрібно усунути від священнодійства того клерика, що любить жартувати брудними словами”**⁵⁸. Що ж тут лихого, дехто може спитатися. Це тільки жарти! Ні, відповідає св. Бернард, це жарти в устах мирян, але страшні богохульства в устах священика: **“Те, що є жартом для мирян, богохульство – для клериків”**. І згодом додає: **“Ти присвятив уста свої проповідуванню Євангелії. Тому не маєш права відкривати їх для нескромних розмов, а вже було б прямим богохульством призвичаювати їх до подібних розмов”**⁵⁹. Подібно висловився і св. Єронім: **“Небезпечним є все те, що не буде слухачів”**. Те, що вважається легкою провиною для мирян, інколи стає злочином для священика, бо поганий приклад, що інших тягне до гріха, є важкою провиною: **“Легка провина для народу, важка для священика, бо незначна провина душпастирів стає смертельним гріхом через згіршення, яке товаришить їй”**⁶⁰.

10. Св. Григорій Назіянський пише: **“Чим кращий одяг, тим ліпше видно на ньому плями, бо легше побачити їх там, де вони виглядають гидкіші”**.

Священик мусить також уникати обмов. Св. Єронім зазначає, що декому вдається позбутися всіх хиб за винятком шемрання; **“Покинули всі інші блуди, а все-таки легко попадають у шемрання, гейби в останню засідку диявола”**⁶¹.

Священик повинен також уникати надмірного приставання з мирянами. За словами св. Василя, товариство мирян має заражене повітр’я, яке з часом руйнує духовне здоров’я: **“Як у заразливих місцях повітря спричиняє хворобу, так і ми заражаємось в лихих товариствах, хоча й одразу не відчуваємо цього”**⁶².

Зрештою, священикові слід уникати деяких світських розваг, де його присутність не будувала б інших, як-от: світські комедії, забави і товариства, в яких беруть участь особи протилежної статі. Навпаки, миряни повинні бачити, що священики моляться в церкві, відбувають благодарення після Служби Божої та відвідують Святі Тайни й ікони Божої Матері. Дехто робить це потайки, щоб інші не бачили цього. Ні, навпаки, краще, коли священик робить це публічно, не для пустої слави, а щоб подати добрий приклад і спонукати інших прославляти Бога, наслідуючи Його приклад. Так велить Христос: **“Щоб вони, бачивши ваші добрі вчинки, прославляли вашого Отця, що на Небі!”**⁶³.

¹ Євр. 13, 17.

- ²₁ Птр. 5, 2.
³ Ді. 20, 28.
⁴ Лист 22, або 148.
⁵ Св. Авг.: De verbo Dom., Serm. 6, с. 7.
⁶ 1 Мак. 3, 2.
⁷ Сес. 6, к. 1.
⁸ Єр. 50, 6.
⁹ Ном 17 in Luc. 10.
¹⁰ Св. Берн. De 12 poen. imped., Serm. 19.
¹¹ Св. Авг.: Serm. 99.
¹² Rev., lib. 4, с. 3.
¹³ Св. Григ: Ном. in Evang.
¹⁴ Pontif. Rom. In ord. Presbyt.
¹⁵ Св. Авг.: In Quaest. 12.
¹⁶ Сур. 45, 20.
¹⁷ Мт. 5, 13.
¹⁸ Мт. 5, 14.
¹⁹ Мт. 5, 16.
²⁰ Ном. 10 in 1 ad Tim.
²¹ Дан. 12, 3.
²² Ном. 10 in 1 ad Tim.
²³ Мт. 5, 15.
²⁴ Ап. 1583, с. 21.
²⁵ Ном. 6 in Ер. ad Tim.
²⁶ Петро Блос., Serm. 57 ad Sac.
²⁷ ів. 20, 21.
²⁸ Петро Блос.: Serm. in Syn.
²⁹ Гонор. Август: In Josue, 3, 6.
³⁰ Тит. 2, 6-8.
³¹ Св. Пет. Дам.: Ер. 5, с. 2.
³² Ів. Золот.: Ном. 4 in Ер. 2 ad Tit.
³³ Пс. 131, 9.
³⁴ 2 Кор. 6, 4.
³⁵ Ів. 12, 26.
³⁶ In Octavio.
³⁷ Past., p. 1, с. 9.
³⁸ Св. Пет. Дам.: De dign. Sac.
³⁹ Св. Тома: Suppl. 9, 36, а. 1.
⁴⁰ De dign. Cler., с. 2.
⁴¹ Serm. 36 ad frat. erem.
⁴² Мт. 5, 48.
⁴³ Lib. 2 ad Eccl. Cath.
⁴⁴ Suppl., q. 36, а. 4.
⁴⁵ Serm. 249. de Temp.
⁴⁶ Ів Золот: Ном. in Matth.

- 47 Ep. 36 ad Nerot.
48 Vers. 59 in Cant.
49 Ів. Золот.: Hom in Matth.
50 Pastor., p. 1, c. 3.
51 Conc. Vercell., tr. 3, c. 4.
52 Sess. 22, c. 1 de Ref.
53 Reg., c. 7, ep. 32, dist. 1.
54 1 Кор. 4, 9.
55 Св. Єрон.: Ep. 59.
56 Hom. 3.
57 Кан. 15.
58 Cap. 6.
59 Lib. 2 de Consid., c. 13.
60 Пет Блоз: In Ps. 2, v. 2.
61 Св. Єрон.: ap. Abelly, p. 4, c. 9.
62 Hom.: Quod Deus non sit Auctor.
63 Мт. 5, 16.

III. НАУКА

СВЯЩЕНИЧА ЧИСТОТА

I Цінність і конечність чесноти чистоти для священика

1. Нема ціни на людину повздержливу, каже мудрець.¹ Всі земні багатства, будь-яка влада і становище не можуть зрівнятися з повздержливою душею. Св. Єфрем називає чистоту – **життям духу**, св. Петро Даміані – **царицею чеснот**, св. Кипріяні – **превеликим тріумфом**. Легко перемаже всі інші хиби, хто переміг у собі схильність до нечистоти. Водночас не важко піддатись іншим блудам, от хоча б ненависті, прогрішитися проти справедливості або забруднитися святоткратствами тому, хто піддався нечистоті. Св. Єфрем твердить, що чистота **перетворює людину в ангела**. А св. Амвросій додає: **“Ангел той, хто зберігає чистоту. Хто ж утратив її, той перетворився в диявола”**².

Можна порівнювати чисті душі з Ангелами, бо вони уникають тілесних розкошей. Сам Спаситель каже: **“Вони будуть немов Ангели”**³. Ангели є чисті від природи. Люди стають чистими тому, що вправляються в чесноті. Чисті люди бувають чисті, бо вправляються в чесноті. Касіян каже: **“Ця чеснота рівняє людей з Ангелами”**⁴. Св. Бернард твердить, що чиста душа не чеснотою, а щастям відрізняється від Ангелів. **“Повздержлива душа відрізняється щастям, а не чеснотою від Ангела. Ангелам чистота приносить більше щастя, а зате в людині вона являється сильнішою”**⁵. Св. Василій додає, що чистота уподібнює людину до Бога, який є чистим духом: **“Чистота сильно уподібнює людину до Бога”**⁶.

2. Чистота – дуже цінна чеснота. Вона, загалом, є конечною всім, хто хоче спастися. Але ще більше потрібна вона священикам! У Старому Завіті говорить, що Господь приказав священикам носити білі ризи і прикраси та робити різні зовнішні очищення. Все це мало свідчити про чистоту

тіла. Старозавітні священники тільки доторкалися святих посудин і були прообразом новозавітніх священників, які доторкаються до Пресвятого Тіла – вочлененого Божого Слова і приносять Його в жертву. Саме тому св. Амвросій писав: “Якщо Бог вимагав дотримуватися такої великої чистоти від прообразів, то що необхідно думати про тих, котрі доторкаються не до прообразу, але до самої дійсності?”⁷.

Сам Бог звелів не допускати до престолу коростявих священників, бо короста – познака нечистоти: **“Чи горбатий, чи кволий, чи з більмом на очах, чи коростявий,.. нехай не приступає, щоб приносити хліб у жертву своєму Богові!”**⁸. Св. Григорій каже, що коростявим є той чоловік, який став невідьником своїх тілесних пожадань⁹.

3. Плутарх пише, що навіть погани вимагали чистоти від своїх жреців, бо були переконані, що мусить бути чисте все, що стосується богочитання: “Усе чисте для **богів**”. Платон подає, що атенські священники мешкали в окремому місці, аби могли легше зберігати чистоту, **“щоб якась зараза часом не запламити їхньої чистоти”**¹⁰. Для того св. Августин кличе: **“Які нужденні християни! Ось погани стали вчителями для християн!”** Климент Олександрійський стверджує, що тільки тих священників можна назвати правдивими, які проживають у чистоті: **“Тільки ті правдиві священники, що живуть у чистоті”**¹¹. Св. Тома Вілянвський говорив: **“Нечистий священник не має вартості, хоч був би і покірний та побожний”**. Чистота потрібна всім, зокрема священникам: **“Усі потребують чистоти, а найбільше – слуги престолу”**¹². Відправляючи богослужби, священники мусять перебувати з непорочним Божим Ягням, якого називають лілеєю: **“Лілея, що росте на долині”**¹³. Далше говориться: **“Він пробуває між лілеями”**¹⁴. Саме тому Христос вибрав Собі діву за Матір. Дівственниками були Його опікун св. Йосип і Предтеча.

Св. Єронім каже: **“Ісус особливіше любив Івана за його чистоту”**. Як Христос поручив Іванові Свою Матір, так священникові поручає Свою Церкву і Себе Самого. Оріген твердить: **“Священник, наближаючись до престолу, найперше мусить підперезатися поясом чистоти”**. Св. Іван Золотоустий писав, що священник повинен бути такий чистий, щоб міг стати поруч Ангелів: **“Священник мусить бути такий чистий, щоб міг стати посеред Небесних Сил, коли б знайшовся в Небі”**¹⁵. Чи з цього потрібно зробити висновок, що тільки дівственний може стати священником? Ні, відповідає св. Бернард, **“бо довготривала чистота рівняється дівицтву”**¹⁶.

4. Свята Церква нічого так пильно не береже, як своїх священників. Скільки Соборів приймали церковні канони про священництво! Папа Інокентій III каже: **“Не можна допускати кого-небудь до рукоположення. Кандидат має бути дівственним або тривалий час мати за собою довговипробовану чистоту”**¹⁷. Крім цього додає: **“Потрібно позбавити священства того, хто після рукоположення не живе в чистоті”**. Св. Григорій зазначає: **“Нехай ніхто не наважується наближатися до престолу, хіба що його чистота випробувана перед рукоположенням”**¹⁸.

Св. Павло пояснює, чому священники не повинні одружуватися: **“Хто нежонатий, клопочеться про Господні справи, як подобатися Господеві, а хто жонатий, клопочеться про справи цього світу, як догодити жінці.”**¹⁹ Неодружений священник може легко повністю віддатися Богові та докласти всіх зусиль, щоб подобатися Йому. Жонатий чоловік мусить намагатися подобатися жінці, дітям і світові, тому його серце поділене. Воно не може цілком належати Богові. Через це св. Атанасій слушно назвав чистоту **“храмом Святого Духа, життям Ангелів і вінцем Святих”**²⁰. Св. Єронім каже, що чистота прикрашає Церкву і приносить священникові славу: **“Прикраса Божої Церкви і світла корона священників”**. Св. Ігнатій, мученик, писав, що священник мусить бути такий чистий, як Божий дім, храм Ісуса Христа, орган Святого Духа, бо душі освячуються через священників: **“Зберігай себе чистим, немов Божий дім, бо ти – Христове знаряддя для Святого Духа”**²¹.

II Як треба берегти чистоту?

5. Чистота – дуже цінна прикмета. На жаль, тіло завзято воює з душею, щоб обдерти її із нього. Тіло – могутня зброя в руках диявола для поневолення душі. Його сила – в бедрах **його**, за словами багатостраждального Йова²². Саме тому мало хто виходить переможцем з цієї боротьби. Св. Августин твердить: **“Боротьба за чистоту – найтяжче з усіх змагань, бо люди щоденно борються за неї, а рідко хто виходить переможцем”**²³.

Скільки бідолах, – кличе Св. Лаврентій Юстиніян, – в пустелях провели багато років у молитві, пості та покутах, а потім через пристрасну пожадливість залишили пустиню, втратили чистоту і Бога! **“Дивіться, як після численних молитов, важкого пустинного життя і посту вони покинули пустиню і стали жертвами нечистоти!”**²⁴.

Священики зобов'язані пильно зберігати чистоту аж до смерті. Не зможеш бути чистим, – промовив Св. Карло Боромей до одного священика, – якщо пильно не вважатимеш на себе, бо недбалі душі легко втрачають чистоту: **“Аж дивно, як легко втрачають чистоту ті, що не чують над нею”**²⁵. Вважає на себе і пильнує той, хто користується засобами, які помагають зберігати чистоту. Є два види засобів: одні допомагають уникати всього того, що викликає нечисті порушення, а другі полегшують вживати заходів, щоб перемагати ці спокуси. Ось ці засоби:

1. Як уникати нагоди до гріха?

6. Перший засіб – це втеча від нагод, що ведуть душу до нечистоти. Св. Єронім пише: **“Треба уникати тих, що спонукають нас до зла!”** Св. Пилип Нерійський твердить, що тільки боягузи, тобто ті, що уникають поганих нагод, можуть виграти війну проти нечистоти: **“Нічим іншим краще не можна перемогти смисловість, ніж утечею”**.

Божя ласка – великий скарб, але носимо цей скарб у крихких посудинах, що швидко б'ються, тому легко можна згубити його: **“Маємо цей скарб у глиняних посудинах”**²⁶. Сама людина не може здобути собі чесноту чистоти. Тільки Бог її може подати. Соломон говорив: **“Я знав, що сам не можу бути повздержливим, хіба що Бог допоможе мені”**²⁷. Нема в нас сили вдосконалюватись в якійсь чесноті, особливо в чистоті, бо вже з природи людина схильна до змисловості. Тільки з Божою допомогою людина здатна зберігати чистоту. Бог не уділяє цієї помочі тому, хто добровільно і без потреби наражається на грішні нагоди або залишається посеред них. **“Згине в небезпеці той, хто її любить”**, – каже Мудрець²⁸.

7. Св. Августин застерігає всіх: **“Тікай від нападів смисловості, якщо хочеш бути переможцем”**²⁹. Ах, скільки бідолах забруднились болотом нечесноти, бо були певні про себе самих, що не впадуть! – кликав до учнів своїх Св. Єронім, як опинився на ложі смерті. Ці слова записані в листі Евсевія до Папи Дамаза. **“Через самовпевненість, – каже св. Єронім, – багато Святих забруднилося цим гріхом. Отож, ніхто не повинен бути самовпевненим”**. Ніхто не повинен занадто довіряти собі самому, навіть святий, бо кожен може провалитися в це багно: **“Хоч ти святий, все-таки не будь самовпевнений”**. Неможливо, – за словами Мудреця, – ступати по жару і не попектися: **“Чи можна ходити по жару так, щоб не пеклися ноги?”**³⁰.

Св. Іван Золотоустий каже: **“Невже ти камінь? Хіба ти залізо? Ти – звичайна людина, яка підлягає загальним немочам людської природи! Хіба можеш взяти до рук вогонь і не попектись? Хто може вчинити таке диво? Ану, поклади вогонь у сіно і потім скажи, що воно не займеться! Наша природа така сама, як сіно”**. Отож, ніхто не може, наражаючись на небезпеки нечистих гріхів, не впасти в безодню. Гріха потрібно уникати, наче змія. **“Тікай від гріха, немов від гадюки!”** – каже Мудрець³¹.

Не тільки не торкаємося отруйної змії, бо боїмося укусу, але й взагалі не хочемо наближатися до неї. Так само слід уникати осіб і розмов, які є для нас грішними нагодами. Св. Амвросій каже, що чистий Йосип навіть не хотів слухати того, що Путифарева жінка говорить.

Він відразу втік, бо вважав великою небезпекою навіть слухати її: **“Не слухав її слів, бо бачив небезпеку в зволіканні”**³².

Дехто борониться, кажучи: “Не боюся, бо знаю самого себе”. Нехай тоді послухає, як це трактує св. Франциск Асизький: **“Знаю, що треба було б зробити, але не знаю, що я дійсно вчинив би, якщо б опинився в небезпечній ситуації!”**.

Які ж головні нагоди, яких слід уникати?

8. Не можна приглядатися до небезпечних речей: **“Смерть прoderлась у наші вікна”**, – каже пророк Єремія³³. Крізь вікно – тобто за допомогою очей, як пояснюють св. Єронім, Григорій та інші. Даремно охорона зачинає брами твердині, якщо дозволяє ворогам дістатися до неї крізь вікна. Безуспішні й інші засоби, якщо не пильнуємо за своїми очима. Тертуліян оповідає, що один поганський філософ виколов собі очі, щоб зберегти чистоту. Християнам не дозволено так поступати.

Проте не повинен вдивлятися в обличчя осіб протилежної статі той, хто бажає зберегти чистоту. Св. Франциск Салезій каже, що звичайний погляд не дуже шкідливий. Зате дуже небезпечно приглядатися до того, що може викликати спокусу. Св. Іван Золотоустий каже, що не слід приглядатися не лише до нескромних жінок, але й до скромних: **“Дух буває зраниений не тільки поглядом на нескромну жінку, але й на скромну”**³⁴. Саме тому св. Йов заключив угоду зі своїми очима, щоб не дивитися на жінок, навіть коли вони дуже скромні, бо знав, що погляд збуджує погані думки: **“Я вчинив умову з моїми очима, щоб на дівчию не дивитись”**³⁵. Також перестерігає Сирах: **“Не задивляйся на дівчину, щоб її краса не згіршила тебе”**³⁶.

Св. Августин каже: **“Погляд викликає грішні гадки, думка породжує бажання, а бажання змушує волю погодитися на зло”**. Погляд викликає погані гадки. З думки зроджується змислова приємність, хоча вона зразу недобровільна. Згодом воля погоджується на це, і так гине душа. Кардинал Гугон твердить, що саме тому св. Павло звелів, щоб жінки, йдучи до церкви, прикривали свої голови. Апостол каже, що це слід робити **“заради Ангелів”**³⁷, тобто, за словами Гугона, – **заради священників, щоб не відчували в собі змислових порушень, як поглянуть на їхні обличчя**.

Хоча св. Єронім жив у вифлеємській печері, невпинно молячись й умертвляючи себе, однак згадка про жінок, яких колись бачив у Римі, дуже мучила його. Ось чому Святий писав до свого Непоціяна, щоб не тільки не дивився на жінок, але навіть не говорив, як вони виглядають. **“Ти зобов’язаний зберігати чистоту не тільки очей, але й язика. Отож, ніколи не балакай про вигляд жінок”**³⁸.

Цар Давид нужденно прогрішився перелюбом, убивством і згіршенням, бо з цікавості поглянув на Вірсавію. Св. Єронім каже: **“Диявол хоче, щоб ми тільки почали, тобто відхилили двері, а він уже сам відчинить їх. Добровільний і довгий погляд на дівчину стане пекельною іскрою, що зруйнує душу”**. Говорячи про священників, св. Єронім зазначає, що вони мусять уникати не тільки нечистих учинків, але й нечистих поглядів: **“Нехай священника стидливість утримується не тільки від усякого нечистого вчинку, але й погляду”**³⁹.

9. Якщо священника чистота велить не дивитися на жінок, то куди більше треба уникати приставання з ними. Св. Дух каже: **“Не дозволяй собі з жінками сидіти!”**⁴⁰. І подає рацію: як сукно зроджує міль, так приставання із жінками – зіпсуття між людьми: **“Міль плодиться в одежі, а безправ’я мужчин походить від жінок”**⁴¹. Як проти волі власника міль плодиться в одежі, так і лихі гадки проти волі людини постають із спілкування з жінками. Корнилій Камінський заявляє: **“Міль плодиться, хоча не бажаєш її, так і жінка проти твоєї волі викликає лихі бажання”**. І додає: **“Як міль непомітно народжується в одежі та нищить її, так непомітно спілкування з жінками розбуджує в мужчинах пожадливість, навіть якщо вони й ченці”**.

Св. Августин запевняє, що раптово провалиться у прірву той, хто вступає в інтимні розмови: **“Нема сумніву, що швидко загине той, хто не уникає підозрілої довірливості”**. Св. Григорій наводить такий факт: за згодою подруги Орсин розлучився з нею і став священником. Сорок років вони не бачили один одного. Як Орсин умирав, його подруга нахилилася до нього, аби

переконатися, чи вже помер. Умираючий попросив її: **“Жінко, забирайся від мене. Вогонь ще палахкоче. Забери солому!”**⁴². Він хотів, щоб жінка відступила від нього, бо в ньому ще жеврів слабенський вогник життя, який міг поглинути обидвох.

10. Жалюгідний приклад Соломона, повинний лякати всіх людей. Хоча був дуже милий Богові, і Святий Дух користувався ним, ніби пером, все-таки на старості літ став ідолопоклонником, бо мав зносини з поганськими жінками. **“Як постарів, жінки зіпсували його серце, щоб поклонявся чужим богам”**⁴³.

Св. Кипріян каже, що не слід дивуватися, бо неможливо стояти посеред вогню і не згоріти: **“Неможливо бути в полум’ї і не горіти”**. Св. Бернард твердить, що воно легше воскресити померлого, ніж зберегти чистоту, коли хтось інтимно пристає з якоюсь жінкою: **“Хіба не більше чудо є, ніж воскресіння мертвого, проживати з жінкою і не прогрішитись?”**⁴⁴. Саме тому Святий Дух каже: **“Віддалися від неї, якщо хочеш бути чистим”**⁴⁵. Не прохось зблизка, а минай її хату здалека, до якої диявол тягне тебе. Потрібно коротко і поважно розмовляти з жінками, якщо виникає потреба. Св. Августин зазначає: **“Коротко і суворо розмовляй із жінками”**⁴⁶. Св. Кипріян так само висловлюється про це і вважає, що з жінками слід розмовляти прихвощем і ніби потрібно тікати: **“Слід швидко закінчувати розмову, коли вже виникає потреба розмовляти з жінками”**.

Дехто, боронячись, каже: “Вона негарна!” Хорони тебе, Боже! Св. Кипріян наголошує, що диявол – це здібний маляр. І погане обличчя видається гарним, як виникає пристрасть: **“Диявол – це маляр, який робить гарним те, що було бридким”**.

Інший заявляє: “Вона моя родичка!”. Св. Єронім відповідає: **“Віддаляй від себе навіть родичок”**. Часом посвоячення тільки усуває стид і помножує гріхи, бо до нечистоти і святотрадства додає гріх кровозмішення. Кипріян пише: **“Тяжче прогрішитись той, кому легше усунути підозріння лихого поведінки”**. Св. Карло Боромей своїм декретом заборонив священикам мешкати з жінками, навіть своячками, якщо вони не отримали на це дозвіл.

11. Дехто так захищається: “Вона моя каляльниця! Це свята душа. Мені нема чого боятися!” Нема чого боятися? Ні, каже св. Августин, потрібно сильніше лякатись і уникати довірливості, чим святішою є твоя каляльниця, бо чим побожніші та більш духовні жінки, тим більше зачаровують мужчин: **“Треба коротко і поважно розмовляти з ними. Не слід менше уникати їх через те, що вони святі. Чим святіші, тим сильніше приваблюють”**⁴⁷.

Преп. Серторій Капут, як подано у його житті, говорив, що диявол найперше збуджує любов до чесноти. Потім намагається запевнити особу, що нема жодної небезпеки. Згодом викликає любов до самої особи, наводить спокуси і так спричиняє руїну. Св. Тома отак висловився про цю справу: **“Хоча природна любов небезпечна для всіх, проте вона ще більше небезпечна, якщо торкається духовної особи. Хоч початок буває невинний, все-таки часте спілкування викликає небезпеку. Зі зростанням довірливості, послаблюється головний мотив і забруднюється чистота”**. І додає, що диявол зручно приховує небезпеку. Він не стріляє відразу отруєними стрілами, а легко ранить серце і збуджує любов. Отак невдовзі згадані душі не будуть дивитися на себе як на Ангелів, а поступатимуть як звичайні люди. Їхні погляди будуть не відразу нескромні, але надто часті. Вони почнуть обмінюватися позірно духовними, а в дійсності чутливими словами. Отак народжується бажання якнайчастіше бути разом. **“І так, – закінчує Святий, – духовна приязнь перетворюється в тілесну”**.

Св. Бонавентура подає п’ять ознак, за якими можна визначити чи духовна любов перетворилася в тілесну: 1) довгі і безкорисливі балачки (довгі балачки бувають завжди безкорисні); 2) захоплені погляди і похвали; 3) виправдовують похибки один одного; 4) стають заздрісні на приятелювання з іншими особами; 5) неспокій опановує обидвох, як разом не перебувають.

12. Отож, треба тремтіти, бо маємо тіло. Блаж. Йордан раз строго скартав одного свого ченця, що подав руку якійсь жінці, хоч учинив це без злого наміру. Чернець мовив: “Вона свята!”. На це блаженний відповів: “Дош – це добра річ і земля теж добра. Якщо змішаєш їх, то матимеш

болото!” Він святий і вона свята, але обидвоє згинуть, бо наражаються на небезпеку. Пророк Єремія каже: **“Сильний наткнувся на святого, та обидва попадали”**⁴⁸.

Історія Церкви подає такий сумний випадок. Одна свята жінка збирала тіла мучеників і хоронила їх. Раз знайшла одного мученика, що був іще живий. Забрала додому і стала лікувати, поки не виздоровів. Пізніше вони, хоч обидвоє були святі, все-таки втратили чистоту і Божу ласку, бо разом проживали.

Це не єдиний випадок. Скільки святих священників втратили свою душу і Бога через подібні духовні прив’язання. Св. Августин знав деяких церковних прелатів, яких уважав святими Єронімами і Амвросіями, а все ж лиха нагода повалила їх: **“Я бачив, як падали славні прелати Церкви, за яких переживав не більше, як за Єроніма і Амвросія”**⁴⁹. Ось тому св. Єронім писав до Непоціяна: **“Не покладайся на минулу чистоту. Не сиди з жінкою, як нема свідка”**. – “Не сиди”, тобто не спілкуйся з нею без потреби.

Св. Ізидор Пелюзький пише: **“Опускай очі і негайно закінчуй розмову, коли виникає потреба говорити з ними”**⁵⁰. Ораторіянець Петро Консолін казав, що потрібно любити жінок, – чи вони святі, чи ні, – але тільки здалека, і не споглядати на них, немов би вони безтілесні духи. Цей святий священник зазначає, що дуже добре священникам пригадувати священничу гідність, коли спокуси заскакують їх. Він розповідає, що один кардинал, аби не піддатися спокусі, дивився на свій капелюх і думав про кардинальську гідність, промовляючи: **“Капелюху, поручаюся тобі!”**. Отак перемагав спокуси.

13. Крім цього, треба уникати лихих товариств. Св. Єронім каже, що людина стає такою, як і її товариші: **“Яке товариство – така людина”**. Життя на землі – це подорож по слизькій дорозі в темряві. Легко загинемо, якщо лихий товариш струтить нас у безодню. Св. Бернардин Сієнський оповідає, що одна особа, яку він знав, 38 літ зберігала чистоту. Якось почула погане слово. З того часу почала так безсоромно жити, що навіть сам диявол не зміг би допуститися до подібного плюгавства, якщо б мав тіло⁵¹.

14. Слід уникати безділля, щоб зберігати чистоту. Святий Дух каже, що безділля навчає людей грішити: **“З безділля навчається багато лихого”**⁵². Пророк Єзекиїл каже, що безділля було причиною злочинів і загибелі мешканців Содому: **“Ось який був злочин Содому, сестри твоєї: гординя, ненажерливість, безжурне ледарство”**⁵³. Св. Бернард твердить, що Соломон погубив себе з тієї самої причини. Праця умертвляє тілесну пристрасть. Св. Ізидор кличе: **“Нехай пожадливість розпливається в праці”**⁵⁴. Ось чому св. Єронім нагадував Рустику, щоб був завжди зайнятий і не дозволяв дияволу спокушати себе: **“Будь завжди зайнятий, як надходить диявол!”**⁵⁵. Св. Бонавентура твердить, що тільки один диявол спокутує того, хто зайнятий, зате численні злі духи докучають тому, хто крутиться без діла: **“Один диявол докучає зайнятому, а багато – бездіяльному”**.

2. Умертвлення

15. Ми бачили, чого треба уникати, щоб зберегти чесноту. Це лихі нагоди до гріха та безділля. Тепер з’ясуємо, яким чином це робити, щоб забезпечити цю цінну чесноту.

а) Найперше потрібно вмертвляти наші змисли. Св. Єронім каже, що обманює себе той, хто хоче проживати серед розкошів, а не грішити: **“Обманює себе той, хто ганяється за гулянками, але не хоче грішити”**⁵⁶. Апостол Павло використовував умертвлення, щоб перемагати тілесні спокуси: **“Умертвляю і підневолюю моє тіло”**⁵⁷. Неумертвлене тіло не буде радо коритися душі. Св. Дух каже: **“Як лілея поміж тернями, так приятелька моя серед дочок”**⁵⁸. Лілеї зберігаються поміж терням, а чистота в умертвленні.

Хто бажає бути чистий, той мусить бути поміркований в їжі та питті. Святий Дух каже: **“Не давай вина царям”**⁵⁹. Нема сумніву, що численні змислові спокуси докучають тому, хто вживає

алкогольні трунки в непомірній кількості, тому тяжко доведеться йому перемагати спокуси і зберігати чистоту. Св. Іронім писав: **“Наповнений вином шлунок вибухає змисловістю”**. Пророк Осія також говорив, що вино відбирає людині розум і повертає її в звірину: **“Вино і п’янство відбирають розум людині”**⁶⁰. Про Івана Хрестителя було оце предсказання: **“Не питиме ні вина, ні напою п’яного”**⁶¹. Дехто слабкістю шлунка намагається виправдати вживання трунків. Нехай буде так! Проте св. Павло каже в листі до Тимотея, що на лікарство не потрібно багато вина: **“Вживай і вина трохи з-за шлунку і твоїх частих недуг”**⁶².

Також потрібно бути поміркованим у їжі. Св. Єронім каже, що ситий шлунок спричиняє неповздержливість. Св. Бонавентура додає: **“Пожадливість шлунка підсичує нечисті порушення”**⁶³. І навпаки. Піст утискає блуд і зроджує чесноту. Так навчає Церква, яка каже: **“Боже, Ти постом здушуєш вади, точиш розум, подаєш чесноту і готуєш нагороду”**.

Св. Тома пише, що диявол перестає спокушати до нечистоти того, хто перестав бути захланний у їжі і питті: **“Диявол не спокушає до нечистоти тих, котрі перемогли його в їжі”**.

16. б) Треба вправлятися в покорі. Хто непокірний, той не може бути чистий. Касіян каже: **“Не здобуде чистоти, якщо в його серці нема підвалин покорі”**. Бог часто карає так, що дозволяє наупадок в гріх нечистий. Така була причина Давидового упадку: **“Я провинився перше ніж був упокорений”**⁶⁴. Це покора здобуває людям чистоту. **“Покорою заслуговуємо чистоту”**⁶⁵, за словами св. Бернарда. Св. Августин додає: **“Любов – сторож дівицтва, а покора – помешкання сторожа”**⁶⁶. Св. Іван Ліствичник говорив: **“Хто самою стриманістю хоче здобути перемогу над своїм тілом, той подібний до того, хто серед розбурханого моря хоче врятувати себе однією рукою. Тим часом у боротьбі проти пристрасті потрібно застосовувати покору з умертвленням”**⁶⁷.

3. Молитва

17. Молитва найбільше кінечною є для того, хто бажає дотримуватись чистоти. Потрібно молитися, і то безнастанно молитися, бо ніхто не може отримати чистоту, ані проживати в ній, якщо Бог не допоможе йому. Бог не допоможе, якщо не будемо благодіяти йому. Святі Отці твердять, що молитва абсолютно кінчна для дорослих. Так говорить Святе Письмо: **“Треба молитися завжди й не падати духом”**⁶⁸. **“Просіть і дасться вам”**⁶⁹. Тому св. Тома пише: **“Охрещена людина мусить невинно молитися”**⁷⁰. Якщо Божа поміч потрібна, щоб вправлятися в якій-небудь чесноті, то ще більша поміч потрібна людям, щоб зберігати чистоту, бо кожен сильно схильний до змисловості. Ніхто не може бути чистий власними силами, тому в цій боротьбі слід цілим серцем молитися Господеві. Касіян каже: **“Без Божої ласки людина не може досягнути цю нагороду. Ось тому слід звертатися до Господа і всім серцем благодіяти Його”**.

Св. Кипріяні пише, що єдиний засіб, щоб запевнити собі чистоту – це молитва: **“Єдиний засіб, що гарантує чистоту, це молитва”**⁷¹. Цар Соломон отак висловився з приводу цього: **“Я зрозумів, що нема в мене сили бути повздержливим, хіба що Бог допоможе мені. Це найвища мудрість – знати, чий це дар. Я звернувся до Господа і від усього серця помолвився Йому”**⁷².

18. Св. Кипріяні застерігає нас, що потрібно негайно опиратися змисловим порухам і не дозволяти, аби змія, тобто спокуса набрала сили: **“Опирайтеся нашіптуванням диявола. Не можна дозволяти, щоб спокусник став змієм”**⁷³. Св. Єронім вважає так само: **“Не дозволяй думкам скріплятися. Вбий ворога, поки він малий!”**⁷⁴. Мале левеня легко вбити, але важко вбити великого лева. Не торгуймося з нечистими спокусами, а негайно проганяймо їх від себе. Духовні Вчителі кажуть, що краще не боротися з подібними спокусами **безпосередньо**, тобто вічна-віч. Їх легше позбутися **посередньо**, тобто звернути увагу на щось інше, зробити акт жалю або любові тощо. Проте молитва до Бога – це найкращий засіб, щоб боротися із такими спокусами. Щоб побороти спокусу, треба негайно відмовити постанову: швидше помру, ніж згрішу. Водночас добре поручатися Христовим ранами. Так поступали Святі, бо вони теж були тілесними істотами.

Таким чином вони виходили переможцями з усіх спокус. Св. Августин каже про себе: **“Удаюся до Христових ран, коли спокуса починає переслідувати мене”**⁷⁵. Так само св. Тома переміг безстидну спокусницю, взиваючи: **“Господи і Пресвята Діво Маріє, не дозвольте мені згрішити!”**.

19. Добре є вчинити знак Святого Хреста, як з’явиться спокуса. Корисно теж звертатися до Ангела-Хоронителя і Святого Покровителя, але найбільш корисно звертатися до Ісуса Христа і Божої Матері і взивати їхні пресвяті імена, поки не відженемо від себе спокуси. Ох, які могутні ці імена у боротьбі з нечистими спокусами!

Дуже корисно плекати в собі набожність до Пресвятої Діви, бо вона ліпше, ніж інші, допомагає душам зберігати чистоту. Пречиста Діва зветься **Матір’ю чистої любові та сторожем дівицтва**. Особливо корисна практика трьох **“Богородице Діво”** в честь чистоти Пречистої Діви Марії. Побожні душі завжди відмовляють їх вранці та ввечері. Отець Сенері оповідає, що якийсь грішник, забруднений змисловими гріхами, пішов до сповіді до ісусовця Миколи Дзуккі. Сповідник подав йому засіб-лік від цієї лихої звички: три **“Богородице Діво”** вранці та ввечері. За тривалий час цей грішник, по довгих роках, об’їхавши майже цілий світ, повернувся до цього сповідника зовсім зміненою людиною. Отець запитав, як зміг так сильно змінитися. Грішник відказав, що згаданими **трьома “Богородице Діво”** здобув собі цю ласку.

З дозволу каянника о. Сенері оповів цей факт під час проповіді. Почув це один воїн, що мав лиху практику. Почав щоденно відмовляти три Богородице Діво і з поміччю Божої Матері невдовзі перестав грішити.

Цей самий воїн, на жаль, одного разу, почувачує в собі фальшиву ревність, забажав повернути спільницю гріха і вибрався до її хати. Коли мав уже ввійти, невидима рука віддалила його геть від хати. Чоловік зрозумів і подякував своїй небесній Добродійці, що не дозволила йому розмовляти зі згаданою жінкою. Бачив у цьому особливу ласку Пречистої Діви. Зрозумів небога, що міг знову згрішити, якщо без потреби наразився б на небезпеку.

¹ Сир. 26, 20.

² Lib. 1 de Virg.

³ Мт. 22, 30.

⁴ Касіян.: Lib. 6 Instit.

⁵ Лист 22.

⁶ Lib. de Virg.

⁷ Lib. 1 de Offic.

⁸ Лев. 21, 20.

⁹ Pastor., part. I, c. 11.

¹⁰ Appr. Mons. Sperell, p. Reg. 17.

¹¹ Lib. 3 Stromat.

¹² Св. Авг.: Serm. 249 de Temp.

¹³ П.п. 2, 1.

¹⁴ П.п. 2, 16.

¹⁵ De Sac., lib. 3, c. 4.

¹⁶ De modo bene vivendi, c. 22.

¹⁷ In cap. A Multis; de Act. & qual. Ord.

¹⁸ Lib. 1, ep, 42.

¹⁹ 1 Кор. 7, 23.

²⁰ Lib. de Virg.

²¹ Ep. 10, ad Hebr.

²² Йов. 40, 11.

- 23 Tract. de honor. Mulier.
- 24 De Spir. An.
- 25 Петро Блос.: In Ps. 40, 1.
- 26 2 Кор. 4, 7.
- 27 Прем. 8, 21.
- 28 Сир. 3, 27.
- 29 Serm. 350 de Temp.
- 30 Прип. 6, 28.
- 31 Сир. 21, 2.
- 32 Св. Амвросій: De Sancto Jos.
- 33 Єрем. 9, 20.
- 34 De Sac., lib. 6, c. 5.
- 35 Йов. 31, 1.
- 36 Сир. 9, 5.
- 37 1 Кор. 11, 10.
- 38 Epist. ad Nepot.
- 39 Inc. 1, ep. ad Tit.
- 40 Сир. 42, 12.
- 41 Serm. 26 in Cant.
- 42 Serm. 2 in Dom. 29.
- 43 Dial, Lib. 4, c. 2.
- 44 3 Ц. 11, 4.
- 45 Serm. 26 in Cant.
- 46 Прип. 5, 8.
- 47 In Prat. 50.
- 48 Єрем. 46, 12.
- 49 Св. Авг.: Apud S. Thomam: Opusc. De mode confit., c. 2.
- 50 Lib. 1, Epist. 320.
- 51 Сар. 4, Serm. 10.
- 52 Сир. 33, 28.
- 53 Єзек. 16, 49.
- 54 Св. Ізидор: De contemptu mundi.
- 55 Св. Єрон.: Epist. 4 ad Rusticum.
- 56 Св. Єрон.: Lib. 1, contra Jov.
- 57 1 Кор. 9, 27.
- 58 П.п. 2, 2.
- 59 Прип. 31, 4.
- 60 Ос. 4, 11.
- 61 Лк. 1, 15.
- 62 1 Тим. 5, 23.
- 63 De prof. relig., lib. 2, c. 52.
- 64 Пс. 118, 67.
- 65 Epist. 42, c. 15.
- 66 De sancta Virg., c. 51.
- 67 De castit., grad. 15.

68 Лк. 18, 1.

69 Мт. 7, 7.

70 Св. Тома: Pars I, g. 39, a. 5.

71 De bono pudic.

72 Прем. 8, 21.

73 De Jejun.

74 Epist. 22.

75 Med., c. 22.

IV. НАУКА

ПРОПОВІДУВАННЯ І ТАЇНСТВО ПОКАЯННЯ

1. Світ був би святий, якщо б усі проповідники та сповідники належно виконували свою службу. Лихі проповідники і сповідники – руйнівники світу. Лихими ж є ті, що як слід не виконують своїх обов’язків.

Спершу розповімо, як потрібно виголошувати Боже слово, а потім – як слід уділяти тайну покаянства.

І ПРОПОВІДУВАННЯ

2. Як віра поширилася через проповідання, так Господь бажає, щоб проповідання далі зберігало її: **“Тож віра зі слухання, а слухання через слово Христове”**¹. Замало є для християнина знати, що треба чинити. Час від часу потрібно пригадувати йому про важливість спасіння та засоби, які допомагають його досягнути. Через це апостол Павло наказував св. Тимотеєві: **“Проповідуй (Боже) слово, наполягай вчасно і невчасно картай, докоряй, напоумлюй із усією терпеливістю та наукою!”**².

Вже і перед тим Бог дав такий самий наказ пророкам Ісаї та Єремії. До першого сказав: **“Не переставай кликати, немов труба, піднеси голос свій і виявляй народові своєму його злочини..!”**³. А до другого так промовив: **“Ось Я поклав Мої слова тобі в уста. Оце настановляю тебе над народами й над царствами, щоб ти викорінював і руйнував, будував і насаджував”**⁴. Бог дав усім священикам подібний наказ, бо проголошення Божого слова – це один із їхніх головних обов’язків: **“Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи.., навчаючи їх берегти все те, що Я вам заповів”**⁵. Бог зажадає звіт від священика, якщо якийсь грішник пропаде із-за вини його: **“Якщо Я скажу до грішника: “Смертю помреш!”, а ти не звістиш йому цього, і через це грішник загине в своєму беззаконні, то Я від тебе зажадаю рахунку за кров його”**⁶.

3. Самого проповідання не достатньо, щоб спасати душі. Потрібно **добре** проповідати.

По-перше, потрібно відповідної науки, щоб як слід проповідати. Хто проповідатиме без належної підготовки, той більше шкодитиме, ніж помагатиме душам.

По-друге, проповідник повинен вести прикладне життя. Якщо народ погорджує життям якогось проповідника, то й погорджуватиме його проповідями. Св. Григорій пише: **“Хіба не знехтують проповіддю того, хто веде життя негідне”**. Св. Іван Золотоустий питає: **“Чому голосите словами те, що ділами заперечуєте?”** Як зможемо переконати когось у тому, що

відраджуємо ділами? За словами св. Павла, проповідника осудять, якщо він ганить інших за те, що сам чинить: **“Ось чому немає тобі оправдання, хто б ти не був, о чоловіче, що судиш; бо в чому судиш іншого, ти сам себе засуджуєш: чиниш-бо те саме, що судиш”**⁷.

Отець Авіля добре відповів на питання “Хто є добрим проповідником?”: “Той, хто сильно любить Ісуса Христа!”. Св. Григорій підтверджує це словами: **“Хто не горить, той не запалить!”**. Св. Франциск Салезький казав, що найперше священик сам повинен горіти вогнем Божої любові, щоб в інших розпалювати її: “Серце промовляє до серця!”. Самі слова доходять тільки до вух, не входячи до серця. Тільки той промовлятиме до людських сердець і спонукатиме їх любити Бога, хто промовляє серцем, тобто сам відчуває та виконує те, що проповідує іншим. Отож, кожен проповідник повинен любити розважання, яке будитиме у ньому ті почуття, які потім він зможе дати іншим. Спаситель сказав Своїм Апостолам: **“Що вам кажу в темноті, кажіть те при світлі; і що ви чуєте на вухо, голосіть з покрівель”**⁸. Розважання – **блаженне горно**, в якому проповідник запалюється Божою любов’ю. Пророк Давид каже про себе: **“Від думок моїх вогонь зайнявся”**⁹. Власне, під час розважання виробляються, гартуються вогняні стріли, що потім ранять серця слухачів.

4. По-третє, проповідник мусить мати **добрий намір**, тобто повинен проповідувати тільки для Божої слави, а не для здобуття земних користей. Спасіння душі – це завдання проповідника. Через це Тридентський Собор велить проповідникам пристосуватися до рівня слухачів: **“Нехай священики самі або через умілих помічників пасуть довірені їм народи, вживаючи спасенних слів, відповідно до здібностей слухачів!”**¹⁰. Пусті слова та дзвінки вислови – це вада проповідництва, бо Бог не допомагає пустослівним проповідникам, і звичайні слухачі мало розуміють їх через те, що малоосвічені та погано розуміють квітчасту мову.

Жаль збирає, як поглянемо, що так багато бідних людей приходять слухати проповіді та бажають мати користь з них, однак виходять з церкви пригноблені і змуджені, бо не розуміють проповідника! Авільський учитель слушно називав зрадниками Ісуса Христа тих священиків, що проповідують незрозумілою для слухачів мовою. Христос послав їх поширювати Його славу, а вони ганяються за власною! Отець Гаспар Сансіє слушно називав їх найбільшими сьогodнішніми гонителями Церкви, бо такими проповідями гублять багато душ, які напевно спаслися б, коли б проповідники говорили простою й апостольською мовою. Св. апостол Павло говорив про себе: **“Слово ж моє і проповідь моя не були у переконливих словах мудрості, а у виявленні сили Святого Духа”**¹¹. Життя Святих хвалить місіонерів за те, що просто та популярно голосили людям Боже слово. Однак я не бачив, щоб хвалили когось за геніальний і квітчастий стиль.

5. Корисно буде навести погляд вченого Мураторі, який висловлюється у своїй цінній книжечці **“Народне бесідництво”**. Ось що він там каже: Маємо **подвійну** красномовність: **високопарну і популярну**.

Високопарна красномовність включає в собі “високі” повчання, глибокі теми, вишукані слова та пишномовні вислови.

Популярна красномовність простенько викладає вічні правди та відзначається добром легких тем і простотою стилю, так що кожен слухач розуміє проповідь. Складаючи проповідь слід зважати не тільки на вчених, але й на простих слухачів, які, звичайно, становлять більшість. Ось чому потрібно завжди, а не тільки під час місій і духовних вправ уживати простий та популярний стиль в проповідуванні. Богіві однаково милі душі вчених і невчених людей. Крім цього, Христовий апостол повинен допомагати одним і другим. Апостол Павло сказав про себе: “Я почуваю себе боржником перед греками і чужинцями, розумними і неуками”¹². Зрештою, навіть учені слухачі більше користі мають із проповіді, що виголошена просто і популярно, аніж з тієї, що відзначається високопарністю та квітчастістю.

Розум легко подивляється, а ще частіше критикує високопарні проповіді. Тим часом воля залишається голодною, бо не має користі з подібних проповідей. Мураторі каже, що отець Сенері Молодший проповідував популярним стилем і цим захоплював навіть учених слухачів. Такий самий результат проповідей св. Івана Франциска Реджіса. Не повинен ганятися за подібними

похвальними висловами: “Ой, які гарні в нього думки! Ой, що за проповідник! Ой, який великий чоловік!” – той проповідник, котрий своїм проповідуванням бажає здобувати душі, а не здобувати собі славу! Справжній проповідник повинен бажати, щоб його слухачі виходили з церкви з відчуттям потреби покути, щоб оплакували свої гріхи, рішались перемінити своє життя та й були готовими віддатися Богові. Ось ціль правдивої реторики! Вона має переконувати та провадити слухачів до того, до чого закликає їх.

Ораторська майстерність залежить від порівнянь, викладу думок, у змістовності проповіді і висновку, але проповідувати слід просто й неголосно, бо правдиві проповідники не чекають оплесків для себе, а користі для слухачів. Може й слухачі не будуть надто любити проповідей, в яких нема красномовності і влучних думок. Все-таки згодом ці проповіді будуть подобатися їм, якщо відчують у собі, що вони просвічують і спонукають їх займатися тільки тим, що потрібне конечно, тобто **спасінням** власної душі.

6. На думку Мураторія те, що тут сказано, дає добрі результати у містах, де слухачі бувають учені й невчені. Коли ж проповідуємо простолюддю та селянам, то обов'язково потрібно говорити до них популярною, тобто мовою народною, щоб вони могли зрозуміти проповідь.

Проповідник мусить утотожнювати себе зі слухачами, яких навчає чи переконує. Саме тому його слова мають бути популярні та прості. Слід використовувати короткі речення. Потрібно так промовляти до них, як вони розмовляють між собою. Отже, проповідник має старатися, щоб слухачі розуміли його та виявили бажання робити те, що він їм каже. Отож, стиль і предмет проповіді мусять бути доступні. Потрібно відкинути всяку схоластику та майстерне тлумачення Святого Письма, бо такі речі не приносять користі простим слухачам, навіть якщо вони і зрозуміють їх. Той є здібним проповідником, хто може належно викласти людям вічні правди та важливість спасіння, вказати на диявольську брехню, небезпеку вічного прокляття та подасть їм відповідні засоби, щоб зарадити лихові.

Ось таке значення має вислів “ламати хліб”. Цього, власне. Господь вимагає від проповідників. Він скаржиться, що нема кому ламати хліба: “Маленькі дітки просять хліба, та нікому їм дати”¹³. Слухачі користають, як час від часу проповідник вставляє в свої проповіді питання та відповіді. Також корисно наводити приклади з життя Святих або кари, зіслані на грішників. Проте найбільшу користь приносить слухачам те, що проповідник подає їм практичні поради і часто повторює їх.

Згаданий Мураторі обширно пояснює вимоги до проповідей. Я подав тільки зміст його повчання, щоб усі бачили, як навіть учені ганяють тих, котрі проповідують високопарною та квітчастою мовою убогим людям, які звичайно є парафіянами церков.

Коли говоритиму про місії, додам кілька слів, як потрібно проповідувати під час місій, і як слід упорядковувати проповіді. А тепер переходимо до таїнства Покаяння.

II

ТАЇНСТВО ПОКАЯННЯ

1. Відповідальність сповідників

7. Великий Папа, св. Пій V, говорив: “Дайте мені здібних священників, і я зреформую все християнство!”.

Хто бажає бути здібним і добрим сповідником, той мусить, перш за все, усвідомити, що служба сповідника дуже тяжка і небезпечна, а на Тридентському Соборі зазначено: **“Ця служба лякає навіть Ангелів”**¹⁴. Св. Лаврентій Юстиніян запитує, чи є більша небезпека, ніж брати на себе відповідальність за життя інших людей? **“Це дуже небезпечно ручатися за грішників!”**¹⁵. Св. Григорій твердив, що нема небезпечнішої помилки від тої, якої люди допускаються в керівництві душ. **“Ніяка інша помилка не наражає нас на більшу небезпеку”**¹⁶.

Господь вимагатиме звіт, коли душа загине через помилку сповідника. Він каже через пророка Єзекиїла: **“Я вирву в них з рота Мої вівці!”**¹⁷. Св. апостол Павло писав до перших християн: **“Слухайтеся ваших наставників і коріться, бо вони пильнують ваші душі, за які мають дати звіт”**¹⁸. Саме тому св. Григорій писав, що сповідник мусить звітувати за стільки душ, скільки в нього каянників: **“У дні суду потрібно звітувати за всі ті душі, якими керував за життя”**¹⁹. А св. Іван Золотоустий зазначав: **“Нам страшно звітувати за власні гріхи. Що ж робитиме той, хто мусить давати звіт за багатьох?”**²⁰.

2. Знання сповідника

8. Це не стосується тих добрих священиків, що в Божому страхі намагаються належно підготуватися до цієї важкої служби, аби сумлінно провадити душі до Бога. Тут мова іде про тих сповідників, котрі задля земних мотивів, дочасних користей і самолюбства беруться до цієї служби, хоча нерідко їм бракує навіть відповідного знання. Св. Лаврентій Юстиніян каже: **“Хто хоче вести душі до життя, той потребує багато ласки та достатньо знань”**²¹.

Отже, перш за все, сповідник повинен мати великі знання. Дехто думає, що *Моральне Богослов'я* – це дуже легка справа. “Навпаки, – каже Жерсон, – це – найтрудніша з усіх наук.” Ще до того св. Григорій Вел. висловився про цю справу: **“Керувати душами – найважча майстерність між усіма іншими”**²². А св. Григорій Назіанський додає: **“Керувати людиною – це знання над знаннями”**. Св. Франциск Салезький теж твердив, що служба сповідника – найтрудніша з усіх справ. Це важка служба, бо пов'язана з вічним спасінням, яке є її головною метою. Богословська наука дуже складна, бо в неї входить багато інших наук і предметів. Важка вона й тому, що вимагає різних рішень, бо має дати відповідь на проблеми, які виникають за неоднакових обставин. Буває так, що одна й та ж засада добре застосовується до однієї обставини, а зовсім не підходить до іншої.

9. Дехто нехтує моралістами, бо твердить, що достатньо вивчити загальні засади, які допоможуть розв'язати поодинокі казуси. Що ж маю відповісти їм? Це правда, що засади помагають розв'язувати казуси, але важко визначити, які принципи потрібно застосовувати до деяких виняткових випадків. І саме тут моралісти приходять нам на поміч. Вони вказують, на які принципи слід зважати, щоб розв'язати надзвичайні казуси.

Крім цього, сьогодні сповідник повинен знати багато позитивних законів, бул, декретів і канонів. Їх важко добре завчити, якщо не читати праці моралістів. Учений автор книжки **“Інструкції для молодих сповідників”** слушно зауважує, що багато богословів мало ознайомлені з *Моральним Богослов'ям*, хоча дуже глибоко знають спекулятивні науки²³. І навпаки, Монс. Спереллі пише, що дуже помиляються сповідники, які весь час присвячуються схоластиці, бо вивчення *Морального Богослов'я* вважають втратою часу. Ось тому, каже він, такі спекулятивні сповідники не вміють відрізнити прокази від прокази. Отже, можемо зробити висновок: **“Ця помилка погубить сповідників і їхніх каяльників!”**²⁴.

Це свідчить, що сповідник мусить володіти великими знаннями і второпністю, щоб слухати сповіді, бо знання без второпності не принесе великої користі. Навпаки, воно декому спричинить більше зла, ніж добра.

3. Братня любов і рішучість

10. Ще більше сповідник повинен відзначатися **святістю**, бо йому потрібно багато сил, щоб як слід виконувати свою службу. Св. Лаврентій Юстиніян каже: **“Тільки святий може піклуватися про душі, не завдаючи собі шкоди”**.

І) Любов. Сповідник, перш за все, повинен бути переповнений великою любов'ю, щоб приймати всіх: вбогих, простеньких і грішних. Дехто сповідає тільки побожні душі, відганяючи від себе вбогих селян, бо не терпить і зневажає їх. Які ж наслідки матиме така тактика? Тоді так потрактований бідолаха, який, можливо, заледве вчинив багато зусиль, щоб приступити до сповіді,

почне відчувати огиду до цього Таїнства, бо шорсткий сповідник відкинув його. Не дивно, що він буде боятися знову приступити до сповіді. Це доведе його до розпуки, а розпука підштовхне його до розпусного життя.

Спаситель був завжди сповнений любов'ю, бо прийшов спасати грішників. Не дивно, що Він докорятиме шорстким сповідникам так, як колись Своїм чням: **“Ісус, обернувшись, почав їм докоряти: не знаєте, якого ви духа”²⁵**.

11. Не так поступають сповідники, що в своїх серцях мають любов до людських душ, бо вони йдуть за повчанням ап. Павла, котрий закликав усіх сповідників: **“Вдягніться, отже, як вибрані Божі, святі й любі, у серце співчутливе, милосердя, доброту, смиренність, лагідність і довготерпеливість...”²⁶**. Чим більший грішник, тим більше потрібно допомагати йому та ставитися до нього з любов'ю. Гугон від св. Віктора пише до сповідників: **“Ви не судді, щоб карати за злочини, а лікарі для оздоровлення душ”²⁷**.

Щоправда, грішника треба перестерегти, виявити йому його нужденний стан і вказати на небезпеку вічної загибелі. Все ж таки, слід ставитись до нього лагідно і любляче, заохочувати його довіряти Божому милосердю і вказати засоби, з допомогою яких може поправитися.

Якщо конечним є відкласти розгрішення, то й це слід вчинити лагідно, вказуючи йому, коли має повернутися і яких засобів повинен вживати, щоб приготуватися до розгрішення.

Отак треба поступати з грішниками! Геть із докорами, що штовхають каянника до розпуки. Св. Франциск Салезій каже: **“Більше мух зловимо на краплинку меду, ніж на бочку оцту”**. Дехто може відповісти: “На це потрібно багато часу, а, звичайно, до сповідника стоїть черга і кожен чекає, аби висповідатися!” Святий заперечує цей закид, кажучи, що краще добре висповідати одну особу, ніж не уважно вислухати сповіді багатьох. Можна дати ще кращу відповідь: “Сповідник відповідатиме тільки за тих, кого висповідав, а не за тих, що чекали на сповідь, але не висповідалися!”.

II) Рішучість. Сповідник також повинен бути сильним і рішучим особливо, коли слухає сповіді жінок. Скільки сповідників погубило свою душу під час таких сповідей! До сповіді приходять дівчата і молоді жінки. Священик мусить слухати про їхні спокуси і часто падіння, бо й вони теж мають тіло. Природно відчуваємо симпатію до осіб протилежної статі, яка міцніє, якщо вони з довір'ям виявляють свою нужду.

Св. Тома вважає, що небезпека зростання прив'язаності до осіб жіночої статі зростає, коли вони духовні та побожні, бо сильніше притягують до себе. Св. Учитель каже, що отак непомітно зростатимуть почування і взаємне прив'язання, якщо приберуть духовне забарвлення, й отак диявол доб'ється свого, **“перетворюючи духовну побожність у тілесну”²⁸**.

Потрібно чимало рішучості, щоб виправляти каянників і відмовляти їм розгрішення у сповідальниці, якщо вони не заслуговують на нього, цілком незважаючи на їхнє шляхетне походження або вплив. Не слід звертати увагу на шкоду чи кривду, що її якийсь невторопний чи неграмотний каянник може спричинити сповідникові. Святий Дух каже: **“Не бажай бути суддею, хіба що маєш силу викорінювати беззаконня, інакше боєтимешся сильних!”²⁹**.

Один наш отець слушно відмовив у розгрішенні якомусь священикові, який, піднявшись, згорда промовив до нього: “Геть від мене, bestie!” – Лихо та й годі, бо й таке трапляється сповідникам. Вони часто мусять відмовити в розгрішенні або відкласти його через те, що каянник не налаштований або не хоче чинити те, що велить сповідник, завжди вертається до того самого гріха чи пробував у близькій нагоді до гріха й не хоче уникнути її.

Простежмо, як сповідник має поступати з рецидивістами і тими, що близькі до гріха, бо щоб урятувати їхні душі, він мусить докласти усіх зусиль.

12. Насамперед зазначимо, що сповідник однаково наражається на небезпеку вічного прокляття, коли надто суворо або надто поблажливо поступає зі своїми каянниками.

Надмірна поблажливість породжує зухвалість у каянника. Надмірна ж строгість зумовлює розпуку. Св. Бонавентура каже: **“Отож, потрібно одночасно остерігатися надто широкого і надто вузького сумління, бо перше веде до зухвалості, а друге – до розпуки. Перше часто**

спасає того, хто мав би бути проклятий, а друге веде до загибелі того, що мав би спастися”³⁰. Нема сумніву, що багато сповідників помиляються, бо надто потурають своїм каянникам, таким чином спричиняють руїну, і то велику руїну, бо люди розв’язлих звичаїв, а вони становлять більшість – вдаються до сповідників із широким сумлінням і там знаходять свою руїну. Також очевидно, що надто строгі сповідники так само шкодять душам. Святий Дух ганив строгих жидівських провідників, кажучи: **“Слабких овець ви не підсилювали, недужих не гоїли... Ви правили ними жорстоко й насильно... Вони розсипались”**³¹. Жорсон пише, що надмірна строгість кидає душі в розпуку, а розпука провадить до ще більших гріхів: **“Надто суворими твердженнями не витягнемо людей із багна гріха; навпаки, вони ще більше зав’язнуть у ньому, бо впадуть у розпуку”**³². Ось тому він каже, що богослови не повинні називати смертельним гріхом нічого, хіба що вони твердо переконані у цьому.

Так само висловлюється св. Реймонд: “Не квапся осуджувати і бачити смертельний гріх, якщо не маєш певності про нього із Святого Письма”³³. Подібно висловлюється і св. Антоній: **“Дуже небезпечно називати якийсь поступок смертельним або простительним гріхом, якщо про це ясно не впливає із Св. Письма, церковних канонів або очевидних рацій”**³⁴, – бо хто не має саме такої певності і називає щось смертельним гріхом, той буде для пекла, тобто виставляє душі на небезпеку вічного прокляття. Деінде той самий святий архієпископ отак висловлюється про прикраси жінок: **“Можемо зробити висновок, що сповідник може давати розгрішення жінкам тільки тоді, коли обіцяють виправитися і не використовувати прикраси, використання яких є смертельним гріхом. Якщо священник не переконаний, що гріх смертельний, то не повинен поспішати з рішенням. Нехай не відмовляє розгрішення і не осуджує щось як смертельний гріх, бо в такому випадку погано поінформована особа дійсно вчинить смертельний гріх, якщо ще не допустили цього. Відомо ж, що виходить пеклові на користь все, що діється наперекір сумлінню. Сповідник повинен користуватися своєю владою, щоб розв’язувати, а не в’язати”**³⁵. **“Легше звітувати Богові за надмірну ласкавість, аніж за пересадну строгість, – зазначає св. Іван Золотоустий”**³⁶. – Отож, у сумнівних випадках слід давати каянникові розгрішення, залишаючи Богові розв’язку сумніву”³⁷.

Подібно пише Сильвестер: **“Опираючись на праці св. Антонія, тверджу, що можна спокійно вибирати ту гадку, яка підтверджена поважними моралістами та не засуджена Св. Письмом і Церквою. Така гадка може бути вірним дороговказом, як слід поступати”**³⁸. Те саме пише Іван Нідер і додає, що з цим погоджується Вільгельм і св. Бернард: **“Якщо вчені сперечаються, тобто одні вбачають гріх у якомусь випадку, а інші – ні, то слід вірити тим, кому довіряємо, і діяти згідно з їхніми вказівками, що вважати за гріх. Якщо ж учені богослови дискутують між собою про якусь справу, а Церква не видала ніякого рішення, то сповідник може вибрати ту гадку, що сам бажає, аби тільки вона відповідала думці тих, кого вважає за вчених і досвідчених”**³⁹.

Св. Тома погоджується з цим твердженням, кажучи: **“Помиляється той, хто приймає чинюсь думку проти виразного твердження Св. Письма або наперекір загальноvizнаному вченню богословів, що опираються на авторитет Церкви”**⁴⁰. Отож, не помилиться той сповідник, що опирається на авторитет богословів і не суперечить вченню Св. Письма і рішенням Церкви. Так само писав 1480 року славний Гавриїл Бель: **“Вважаю за більше правдоподібну ту думку, яка твердить, що не можна вважати щось як смертельний гріх, коли брак очевидної рації, або не підтверджено це у Св. Письмі”**⁴¹.

Як потрібно поступати з рецидивістами і тими, котрі проживають у нагоді до гріха?

13. Слід звернути увагу на те, як сповідник повинен поступати з тими, хто перебуває у близькій нагоді до гріха. Говорячи про подібні особи, найперше слід вчинити належну різницю між нагодами, бо можуть бути різні нагоди до гріха.

1) Нагода може бути далека і близька. Далека нагода – ситуація, в якій люди рідко допускаються гріха.

Близька нагода – це та нагода, в якій люди завжди або майже завжди допускають гріх. Бувають теж **випадкові** близькі нагоди до гріха, відомі як релятивні: вони заторкують якусь певну особу, котра саме через цю нагоду часто допускається до гріха. Так твердить правдиве і загальне визначення на протипагу тим, які вважають близькою нагодою тільки ту, в якій хтось завжди або майже завжди допускається смертельного гріха.

Нагода ще може бути **добровільна і недобровільна**. Добровільною нагодою є та, яку легко можна усунути. Недобровільна, або **конечна** нагода – та, яку неможливо усунути, не завдавши великої шкоди або згіршення іншим.

14. Чимало богословів твердить, що раз або двічі можна розгрішити того, хто перебуває в близькій добровільній нагоді, якщо він справді постановив собі усунути її, як тільки зможе це вчинити.

Св. Карл Боромей в ІНСТРУКЦІЇ для сповідників пише, що потрібно робити різницю між нагодою, яка **постійно триває**, наприклад, коли хтось удома має наложницю, і нагодою, яка з'являється час від часу, наприклад, богохульства і сварки під час гри чи забави. Св. Карло каже, що можна двічі або тричі розгрішити каянника, який перебуває в нагоді, що не є постійною, якщо рішуче обіцяє виправитися. Якщо ж він не виправиться, то потрібно відкласти розгрішення, поки він не усуне нагоди.

Цей Святий каже, що не можна давати розгрішення тому, хто в постійній нагоді до гріха, якщо він навіть обіцяє виправлятися, поки не усуне нагоди.

Звичайно, треба дотримуватися цього положення, як я довів це у своєму *Моральному Богослов'ї*⁴², посилаючись на авторитет численних моралістів. Чому так? Тому, що каянник не гідний розгрішення, якщо він не усунув лиху нагоду. Після сповіді він легко знехтує обіцянкою виправитися й ліквідувати нагоду. Нелегко усувати близькі нагоди, що ведуть людей до упадку: вони вимагають великих зусиль. Легко занедбає свій обов'язок той, хто отримав розгрішення. Він буде обманювати себе, – бо вже не боїться, що сповідник не розгрішить його, – що зможе опертись спокусі, коли навіть і не усуне нагоди. Отак знову впаде в гріх через те, що добровільно залишився в лихій нагоді.

Досвід численних бідолах постійно підтверджує наші слова. Скільки з них отримали розгрішення від лагідних сповідників, хоч не усунули лихого нагоди! Не дивно, що згодом грішили ще гірше. Отож, не заслуговує на розгрішення, – а саме через небезпеку, що зламає обітницю усунути лиху нагоду – той каянник, який бажає розгрішення, не усунувши лихого нагоди. Ось тому сповідник напевно грішить, коли дає розгрішення такому каянникові.

Слід додати, що, загально кажучи, коли мова іде про гріхи проти чистоти, то сповідник буде тим більше корисний каянникові, чим більше виявиться строгим. І навпаки! Чим лагідніший сповідник у цих справах, тим насправді він жорстокіший стосовно каянника. Св. Тома Віліановський називав “безбожно” побожними надто лагідних сповідників, бо така любов – не є правдивою любов'ю.

15. Заявляю: “Загально кажучи”, бо деколи, хоч дуже рідко, сповідник може дати комусь розгрішення каянникові, навіть коли він іще не усунув нагоди до гріха. Це може статися тоді, коли каянник сильною скрухою виявив постанову виправитися, або якщо не може негайно усунути лиху нагоду, чи не може знову, легко і без перешкоди, вернутися до сповідника, або вкінці зайдуть такі обставини, що сповідник змушений дати розгрішення. Проте подібні випадки трапляються дуже рідко, тому не можна легко давати розгрішення тим, що проживають у близькій нагоді до гріха, поки не усунуть її, і то тим більше, якщо вони уже обіцяли віддалити від себе грішну нагоду але ніколи не усували її.

Не слід виправдовуватися словами: “Каянник заслуговує на розгрішення, як щиро визнає свої гріхи!”. Моралісти твердять, що хоч каянник має право на розгрішення, все-таки це не значить, що він негайно мусить отримати його. Інколи сповідник, як духовний лікар, може, та навіть, деколи і зобов'язаний відкласти розгрішення, якщо це принесе користь каянникові.

16. Отак слід поступати з тими, що проживають у добровільній грішній нагоді. Проте нема точного обов'язку – загально кажучи – усувати конечну нагоду. Людина не бажає цієї нагоди, але

радше терпить та неохоче дозволяє на неї, тому може слушно сподіватися, що Бог допоможе їй опертися спокусі.

Отож, загально кажучи, можна вділяти розгрішення тим, які перебувають у конечній нагоді, аби тільки вони були готові користуватися засобами, щоб не впасти в гріх. Є три засоби, котрі потрібно використовувати, щоб уникнути гріха в конечних нагодах:

1) *Утеча від нагоди*. Потрібно уникати самотнього приставання з особою, яка могла б привести до гріха. Не слід довірливо балакати з нею та споглядати на неї.

2) *Молитва*. Слід завжди молитися Богові та Пречистій Діві Марії, благаючи в них помочі, щоб опертися спокусам.

3) Треба *часто приймати св. Тайни*, тобто ходити до сповіді та св. Причастя, бо ці Св. Тайни дають душам силу опиратися спокусам.

Я зазначив: “Загально кажучи”, бо загал богословів навчає, – і їхньої гадки треба дотримуватися, – що не можна давати розгрішення такому каянникові, що, незважаючи на всі засоби, не виправився і завжди допускає той самий гріх. Такий каянник не заслуговує на розгрішення, поки не усуне лихої нагоди, **навіть ціною власного життя**, бо вічне життя слід цінити більше, ніж тимчасове.

Додаю від себе, що кориснішим для душі каянника, коли сповідник відложить розгрішення, якщо каянник знаходиться в нагоді, яка веде до змислових упадків; хоча моральне богослов'я дозволяє розгрішати тих, які перебувають у конечній нагоді, коли вони заслуговують на це. Часом навіть таким каянникам добре відкласти розгрішення на двадцять або тридцять днів, щоб побачити, чи вони належно користуються наданими їм засобами та чи не вчинять знову той самий гріх.

Слід додати, що сповідник має обов'язок відкласти розгрішення, якщо це корисно для душі каянника, бо, як духовний лікар, він зобов'язаний вживати засоби, які можуть сприяти виправленню його каянника.

Замало є для того, хто привик до змислових гріхів, обминати тільки близькі нагоди. Він мусить остерігатися й тих, що, **самі в собі** може, й далекі, але **для нього** – вони близькі, бо часті упадки і закріплена схильність до згаданого гріха дуже послабила його духовну відпорність.

Коли йде мова про тих, що повторно падають у той самий гріх, то треба розділити рецидивістів від налогових грішників.

Накладним грішником є той, хто зтягнув якусь лиху звичку, але ще не сповідався з цього гріха. Таких грішників можна сміло розгрішати, якщо вони каються та хочуть уживати усіх засобів, щоб позбутися лихої звички. Так само можна дати їм розгрішення, якщо вони по довгім часі приступають до сповіді, хоч уже давно зтягнули лиху звичку.

Слід зазначити, що сповідник може на якийсь час відкласти розгрішення, аби побачити, як каянник буде користуватися зазначеними засобами, щоб побороти зтяжну звичку, особливо коли вона вже застаріла.

17. Рецидивіст – той, хто висповідався з поганої звички і знову вчинив той же гріх, без найменшої поправки. Грішників не вільно розгрішати, таких грішників якщо вони виявляють тільки звичайні ознаки скрухи, тобто як сповідаються і твердять, що виправляться. Папа Інокентій ХІ слушно засудив таке твердження: **“Не можна відмовляти або відкладати розгрішення каяльникові, що зтягнув лиху звичку проти Божого, природного або церковного закону, хочаб не було жодної надії на поправу, аби тільки він устами заявив, що жалує і постановляє поправитися”**.

Чому так? Щоправда, вже сама сповідь з жалем і постановою виправитися дає деяку моральну певність у тому, що налоговый грішник заслуговує на розгрішення. Та все таки стара гріховна звичка і без жодної поправки поновлені по сповіді упадки, викликають сильне підозріння, що каянник не має правдивого жалю та правдивої сильної постанови. Отож, таким грішникам треба відкладати розгрішення, поки частковим виправленням та використанням наданих їм засобів не доведуть свого доброго розположення. Це правило слід застосовувати не тільки до смертельних, але й до простимих гріхів, які чимало людей визнають без жалю і постанови виправитися, коли приступають до сповіді. Якщо ж вони бажають отримати розгрішення, то нехай додадуть до

згаданих простимих ще якийсь смертельний гріх із минулого, за який дійсно каються, й постановляють уникати в майбутньому.

18. Сповідник повинен спочатку випробувати, або отримати надзвичайні докази жалю, заки дасть розгрішення рецидивістові. Деякі ознаки повинні збити фальшиві твердження, попередньо окреслені, та запевнити сповідника, що каянник поправиться. Богослови вказують на ці ознаки:

1) Сильна скруха, про наявність якої свідчать сльози або слова, які йдуть із серця, а не тільки з уст. Інколи слова краще виявляють стан душі, ніж сльози.

2) Зменшення кількості гріхів, хоча каянник перебував у тих самих нагодах і спокусах.

3) Пильність, щоб не впасти, наприклад: щоб каянник обминав лихі нагоди, користувався приписаними та вказаними засобами, або сильно змагався із спокусою, заки піддався їй.

4) Коли каянник спонуканий щирим бажанням поправитися шукає нових засобів, бо дійсно хоче звільнитися від грішної звички.

5) Якщо каянник не за звичкою приступає до сповіді, от хоча б на Різдво чи в якесь інше свято. Йде до сповіді не тому, що батьки або вчителі звеліли, але тому, що Божя ласка просвітила його та викликала в нього бажання поправитися від гріха. Добре розположений той каянник, який зазнав великої перешкоди, щоб наблизитися до цієї Тайни, наприклад, мусів відбути довгу подорож, перемогти внутрішній спротив або змусив себе до цього.

6) Приступання до сповіді зумовлені проповіддю, наглою смертю, важким горем чи якимось надзвичайним випадком.

7) Визнання гріхів, що досі замовчував через стид.

8) Якщо повчання сповідника подало йому нове світло, викликало обридження до гріха або викрило небезпеку вічного прокляття. Деякі моралісти вважають надзвичайною ознакою правдивого розкаяння тверду постанову каянника використати засоби, на які сповідник указав йому. Проте подібних постанов рідко буває досить, якщо нема іншої ознаки, бо рецидивісти легко багато обіцяють, щоб отримати розгрішення, хоч не має в них рішучої волі дотриматись обіцянок.

9) Отож, сповідник повинен розгрішити каянника, якщо бачить у ньому надзвичайні ознаки. Проте може й відкласти його, якщо переконаний, що це принесе каянникові користь.

Виникає питання, чи **завжди** корисно відкладати розгрішення. Деякі моралісти це заперечують, інші стверджують, аби тільки таке відложення не спричинило каяннику встиду, наприклад, щоб інші не підозрювали його про гріх, якщо не піде до святого Причастя. Сам я переконаний, що відкладання розгрішення рідко буває корисним, – і про це писав у своїй **Інструкції** для сповідників⁴³, якщо йдеться про гріхи немочі, до яких не спонукають зовнішні обставини, наприклад, богохульство, ненависть, полюції, погані уподобання тощо, бо можна сподіватися більшої помочі від ласки, ніж з відкладання розгрішення. Якщо ж каянник проживає в конечній нагоді до гріха, то, думаю, тимчасове відкладення розгрішення принесе йому користь, ба, й інколи воно конечне, аби каянник виправився, хоча б у хвилини сповіді він і заслуговував на розгрішення.

¹ Рим. 10, 17.

² 2 Тим. 4, 2.

³ Іс. 58, 1.

⁴ Єрем. 1, 9.

⁵ Мт. 28, 19-20.

⁶ Єзек. 3, 18.

⁷ Рим. 2, 1.

⁸ Мт. 10, 27.

⁹ Пс. 38, 4.

¹⁰ Sess. 10 de Reform.

¹¹ 1 Кор. 2, 4.

- 12 Рим. 1, 14.
- 13 Пл. Єр.: 4, 4.
- 14 Sess. 6, с. 1.
- 15 De Justif., с. 6, n. 3.
- 16 Pastor., р. 1, с. 1.
- 17 Єзек. 34, 10.
- 18 Євр. 13, 17.
- 19 Lib. 24, Mor., с. 16.
- 20 Lib. 3 de Sac., с. ult.
- 21 De compunct., р. 2, n. 7.
- 22 Past., р. 1, с. 1.
- 23 Parte 1, n. 19.
- 24 De Epis., р. 3, с. 4.
- 25 Лк. 9, 55.
- 26 Кол. 3, 12.
- 27 Misc. 1, 1. 1, tr. 49, t. 3.
- 28 Св. Тома: Opusc. 64, de Pericul. famil.
- 29 Сир. 7, 6.
- 30 Comm. Theol., de verit., lib. 2, с. 32, n. 1.
- 31 Єзек. 34, 4-5.
- 32 Lib. 4, р. 3, de vita spir., Lect. 4.
- 33 Lib. 3, de Poenit., § 21.
- 34 Part. 2, t. 1, с. 11, §28.
- 35 Can. Ponderat., Dist. 1.
- 36 Can. Alligant, Quaest. 7.
- 37 Св. Антоній: Part. 2, Tit. 4, с. 5.
- 38 Verb. Scrupulus.
- 39 Consultat. An. tim. 3, р. с. 20.
- 40 Quodlibet. 3, a. 10.
- 41 In 4 Dispos. 16, q. 4, Conclus. 5.
- 42 Lib. 6, n. 434.
- 43 Остання глава, §11.

V. НАУКА

I. РОЗВАЖАННЯ

I. Священики конче потребують розважання

1. Учений о. Суарес твердить, що розважання – морально конечне всім християнам. Проте найбільше його потребують священики. Їм необхідна велика Божа поміч, бо вони зобов'язані

змагати до досконалості, трудитися над власною святістю, до якої зобов'язує їхній стан, та працювати для спасіння душ. Отож, потребують подвійної духовної поживи, бо подібні до матерів, які мусять добре харчуватися, бо мають годувати дітей і берегти власне здоров'я.

Св. Амвросій каже, що Спаситель віддалявся від народу і перебував на самоті, щоб навчити і нас розважання: **“І коли відпустив народ, пішов на гору помолитися на самоті”**¹, – свідчить св. Матей, хоча Христос не потребував усуватися на самоту, щоб молитися. Його душа невпинно перебувала у блаженному видінні і всюди та повсякчас бачила Бога.

Св. Лука оповідає, що Спаситель перебував на молитві цілі ночі: **“Провів усю ніч на молитві до Бога”**². Св. Амвросій отак висловлюється про це: **“Якщо Ісус Христос цілі ночі молився за твоє спасіння, то ти сам повинен ще більше молитися, щоб спасти себе самого!”**. **“Хіба не повинен ти зробити це для самого себе, якщо Христос цілі ночі молиться за тебе?”**³. Ось чому цей Святий у іншому місці пише: **“Священики повинні завжди розважати”**⁴.

Отець Авіля твердив, що священик має єдиний обов'язок –приносити Богові жертви і кадило: **“Вони приносять вогняні жертви”**⁵. Відомо, що кадило означає молитву: **“Нехай моя молитва стане перед Тобою, немов кадило”**⁶. Св. Іван бачив Ангелів, що **“тримали золоті чаші, повні пахощів, і це були молитви Святих”**⁷. Ох, які запашні в очах Божих молитви добрих священиків! Св. Карло Боромей знав, що розважання конечне для священиків, тому звелів на Медіолянському Синоді видати такий декрет: **“Потрібно запитувати кожного кандидата на священика, чи він уміє робити чи робить розважання і про що міркує?”**⁸. Через те о. Авіля відраджував висвячувати тих, що не звикли до довгих розважань.

2. Не буду наводити рації, які доказують, що розважання – це морально конечне кожному священикові. Доволі зазначити, що без розважання священик матиме мало світла, бо слабо буде продумувати важливу справу спасіння, слабо добачатиме перепони і те, що слід чинити, аби запевнити власне спасіння. Саме тому Спаситель заявив учням: **“Нехай ваш стан буде підперезаний і світильники засвічені”**⁹. Ці світильники – свічки – це ніщо інше, як розважання про святі речі, бо св. Бонавентура каже, що Господь просвічує нас під час розважання: **“Наблизіться до Нього і просвітяться!”**¹⁰. Мало світла в того, хто не розважає. Розважання вділяє душам силу опиратися ворогам і вправлятися в чеснотах. Св. Бернард зазначає: **“Сила зростає під час відпочинку”**. Хто не відпочиває вночі, той не може втриматися на ногах. Він падатиме від знесилення. **“Скріплюйтеся, – каже Святий Дух, – і пізнайте, що Я – Бог, що Я вознісся на землі між народами”**¹¹.

Мало знатиме Господа той, хто бодай час від часу не віддаляється від світських турбот і не розважає про Бога. Ісус Христос промовив до Своїх учнів, що втомилися від праці для добра ближніх: **“Ідіть самі одні осторонь на самоту та й відпочиньте трохи”**¹². Запишіться на самоті і хвилинку відпочиньте! Господь не говорив про тілесний спочинок. Він мав на увазі відпочинок душі, що не може робити добрі діла, ба, й часто не втримується і допускається гріха, якщо час від часу не віддаляється від гамору світу та на самоті не розмовляє з Богом. Зрештою, вся наша надія опирається на Божу поміч. Св. Павло казав: **“Я можу все в Тому, Хто укріплює мене”**¹³. Бог не буде помагати, якщо людина не молиться. Господь прагне давати нам усякі ласки, але водночас бажає, щоб ми молилися та ніби приневолювали Його своїми молитвами. Св. Григорій каже: **“Бог хоче, щоб ми благали, змушували і немов перемагали Його нашою докучливістю”**¹⁴. Хто не робить розваження, той не знає власних хиб, не бачить небезпек, що загрожують йому, не дбає про засоби, які допомагають перемагати спокуси, та, накінець, не розуміє вартості усної молитви. Отак згодом занедбує молитися, а без молитви напевно загине навіки. Через це св. Тереза Авільська, яка любила розважати, отак висловлювалася про цю спасенну практику: **“Хто занедбує розважання, той сам провалюється до пекла. Не треба, щоб дияволи тягнули його туди!”**.

3. Дехто проказує багато усних молитов, але тяжко належно молитися тому, хто не робить розваження. Наслідок в цьому є такий, Бог рідко вислуховує їхні молитви, бо вони розтріпані: **“Багато хто звертається до Бога, – каже св. Августин, – не устами душі, а устами тіла. Тільки**

голос серця, що виходить із душі, доходить до Бога, бо тільки тоді Він вислуховує тебе”¹⁵. Потрібно молитися не тільки устами, а й духом, якщо бажаємо отримати ласку від Бога, бо св. Павло каже: **“Моліться завжди в душі всякою молитвою і благанням”**¹⁶.

Досвід підтверджує вищенаведені слова, бо чимало людей грішать і проживає в гріхах, хоч проказує багато усних молитов, часослов і вервицю. Важко вчинити гріх тому, хто часто робить розважання. Так само нелегко вдається йому проживати в гріху, якого допустився. Отож, розважання змусить його позбутися з гріха, або він перестане робити розважання, бо ніхто не може узгодити гріх із розважанням.

Хоч як би не була опущена душа, все ж Бог допоможе їй спастися, якщо витримає розважання, як каже Св. Тереза. Це розважання зробило багатьох праведників святими. Св. Лаврентій Юстиніян пише: **“Розважання проганяє спокуси, відганяє смутки”**. Св. Ігнатій Лойола твердив, що розважання протягом чверть години заспокоює його дух, навіть якщо велике нещастя трапиться з ним, бо **“воно збуджує ревність і збільшує полум’я любові”**¹⁷. Св. Бернард отак пише про це: **“Роздумування керує почуттями і ділами й так допомагає душам позбуватися вад”**¹⁸. Св. Іван Золотоустий вважає мертвою ту душу, котра не робить розважання: **“Мертвий той, хто не молиться та не бажає невинно розмовляти з Богом, бо брак спілкування з Господом – це смерть душі”**¹⁹. Руфин твердить, що будь-яке духовне добро походить із розважання: **“Душам надзвичайно велику користь приносить розважання”**²⁰. А Жерсон навіть твердить, що без розважання ніхто не може жити по-християнськи, бо, у протилежному випадку, це – було б чудо: **“Без розважання ніхто не може жити згідно з законами християнської релігії, хіба що Бог учинить чудо для нього”**²¹. Священики особливіше зобов’язані змагати до досконалості, тому св. Людвик Конзага слушно твердив, що без ревного розважання душа не зможе здобути великі чесноти.

II. Вимівки (усправедливлення себе)

4. Не наводжу всі інші аргументи, що доказують моральну конечність розважання. Зверну увагу тільки на три **вимівки**, якими деякі священики намагаються виправдати своє недбале ставлення до розважання.

1

Деякі священики міркують так: “Не роблю розваження, бо під час цього не відчуваю нічого, хіба тільки безпотішний відчай, розтріпання і спокуси! Мій розум блукає, невідомо кудю; я не можу зосередити увагу на одній правді, тому перестав робити розваження!”.

Св. Франциск Салезький відповідає їм, що недобровільні розсіяння не нищать вартості розваження, бо воно є добрим, навіть тоді хоча б хтось нічого іншого не робив, тільки відганяв розсіяння та спокуси. Богові подобаються добрий намір і терпеливе намагання відкидати розсіяння під час розваження, тому Він подасть багато ласк такій душі. Навіть святі душі здебільшого відчувають духовну посуху, коли відбувають розважання. Проте Бог збагачує їх всякими добрими, бо вони – витривалі в розважанні. Саме це святий твердив, що коротке розважання серед духовної посухи, мають далеко більшу вартість від довгого розваження серед потіх. Навіть статуї, що стоять у царських галереях, віддають честь царям. Якщо ж Господь хоче, щоб ми були живими статуями перед Ним, то, немов статуї, віддаваймо йому поклін. Достатньо тоді так промовляти до Бога: **“Господи, ось я тут, щоб подобатися Тобі!”**.

Св. Ізидор твердить, що диявол ніколи так не силується спокушати людей, як під час розважання: **“Під час розважання диявол спокушає людей більше, ніж під час інших занять”**²². Чому? Бо бачить, що розважання дуже корисне душам, і хоче, аби вони залишили цю вправу. Очевидно, якщо хтось через нудьгу покидає розважання, то справляє дияволові велику

приємність. Хто почуває змудження під час розважання, той повинен упокоритись і продовжувати молитись.

Слід упокоритися, бо немає кращого часу, щоб пізнати свою нужденність та самонедостатність, ніж тоді, як душа перебуває без потіхи. Саме в такі моменти ясно бачимо, що самі собою ми ні на що нездатні. Єдина рада в цьому становищі – злучитися з безпотішним Ісусом на хресті, упокоритися перед Богом і благати помилювання, прохаючи: **“Господи, допоможи мені! Господи, змилуйся і помилуй мене!”**. Таке розважання корисніше душі, ніж усі інші, бо покірних Бог наділяє багатьма ласками: **“Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать”**²³. Тоді треба особливіше благати у Бога милосердя для себе та нужденних грішників. Бог найперше домагається від священиків в першу чергу молитися за грішників. Пророк Йойл так описує завдання священиків: **“Хай... плачуть священики, слуги Господні, і нехай кажуть: “Пожалій, Господи, народ твій!”**²⁴. Дехто скаже: “Доволі буде як відмовлю Часослов!”. Св. Августин заперечує це самовиправдання, заявляючи, що гавкання псів більше подобається Богові, ніж молитви лихих священиків. Тут слід зазначити, що легко бути лихим для того, хто не розважає: **“Миліше Богові гавкання собак, аніж молитва таких духов них осіб, бо без розважання тяжко набути священичий Дух”**.

2

5. Інші відповідають: “Не витрачаю часу, як не роблю розваження. Я використовую свій час на науку!”

Апостол Павло писав до св. Тимотея: **“Уважай на себе самого і на науку”**²⁵. Апостол каже: “Найперше уважай на себе самого – тобто на розваження, під час якого священик займається самим собою, а щойно потім на науку, тобто на студії, щоб працювати над спасінням ближніх. Як могли б ми інших вести до святості, якщо самі не є святі? Св. Августин твердить: **“Блаженний, хто пізнав Тебе, навіть як не знав би нічого іншого!”**. Якщо не вміємо любити Ісуса Христа, то не матимемо ніякої користі для вічного спасіння, навіть якщо і присвоїмо собі усі можливі знання. Проте будемо мати багато знань і почуватимемося завжди щасливими, якщо навчимося любити Ісуса Христа. Отож, блаженний той, хто має знання Святих, тобто вміє любити Бога. Святий Дух каже про них: **“Подав їм знання Святих!”**²⁶.

Більше добра вчинить для інших єдине слово священика, що дійсно любить Бога, ніж тисячі проповідей учених священиків, що слабо люблять Його. Не з книжок, а з розважань набуваємо знання Святих, де Учитель Христос сам навчає. Хрест – це книга, з якої Він навчає людей. Одного дня св. Тома запитав св. Бонавентуру, звідки має такі великі знання? Святий Учитель Христової Церкви показав йому хрест і промовив: “Ось де я навчився всього того, що знаю!” Часом буває, що за одну хвилину розважання ми вчимося більше, ніж за десять літ, проведених між книжками. Св. Бонавентура отак пише про цю справу: **“Душа здобуває більше знань бажанням злучитися з Богом, аніж студіями”**²⁷.

Людське знання вимагає швидкого розуму, а Боже задовольняється доброю волею. Більше пізнає Бога той, хто сильніше любить його. Св. Григорій каже: **“Любов – це знання”**. Св. Августин додає: **“Любити – це те саме, що бачити”**. Через це пророк Давид писав: **“Спробуйте й подивіться, який добрий Господь!”**²⁸. Хто з любов’ю думає про Бога, той краще бачить Його та пізнає, яка велика Його доброта. Краще відчує смак меду той, хто покуштує його, ніж той, хто слухає тисячі філософів, які пояснюють, що таке мед. Саме тому св. Амвросій пише: **“Якщо Бог – це премудрість, то правдивий філософ мусить любити Його”**²⁹. Знаємо, що Бог – джерело всякої мудрості. Отож, тільки той є дійсним філософом, хто справді любить Бога, бо філософ – це людина, що з любов’ю займається мудрістю.

6. Слід зазначити, що потрібно чимало часу і праці, аби опанувати яку-небудь світську науку. Зате вистачає бажати і благати, щоб здобути знання Святих. Тому Мудрець наголошує: **“Мудрість пресвітла й невянуча, – легко її лицезряти, які люблять її, і знаходять її ті, які її шукають”**.

Хто її прагне, тим вона наперед дає себе пізнати”³⁰. Божа Премудрість легко дається знайти, якщо хтось шукає за нею. Вона сама першою уділяється тому, хто бажає її. Святий Дух каже: **“Не страждатиме, хто зранку чуває. Знайде вона того, хто знаходиться близько неї”**. Не матиме ніяких труднощів той, хто пильно шукає мудрості, бо знайде її біля своїх дверей. З цього Соломон робить такий висновок: **“З нею прийшло до мене всяке добро”**. Знайде різне добро той, хто знайшов Божу мудрість, тобто любов. Св. Филип Нерійський більше навчився в печері св. Себастьяна, де перебував цілі ночі на розважаннях, ніж із прочитаних книжок. Св. Єронім також більше навчився у вифлеємській печері, ніж з прочитаних книжок. Отець Суарес заявив, що готовий зректися всіх своїх величезних знань, ніж пропустити одну годину розважання. Св. Павлин писав: **“Нехай філософи тримають свої знання для себе, багаті нехай тішаються багатствами своїми, а царі – царствами! Для нас Христос – це наша слава, багатство і царство!”³¹**. Нехай світські вчені втішаються своєю мудрістю, багаті нехай розкошують своїми багатствами, а царі правлять царствами. Однак для нас нехай Ісус Христос буде нашою мудрістю, нашим багатством і нашим царством! Отож, слід повторювати за св. Франциском: **“Бог – мій і все моє!”**

Перш за все благаймо в Бога цієї справжньої мудрості. Господь напевно подасть нам її, якщо проситимемо, бо св. Яків запевняє нас у цьому, кажучи: **“Коли ж комусь із вас мудрості бракує, нехай просить у Бога, який дає всім щедро й за це не докоряє, – і вона дасться йому”³²**. Ніхто не перечить, що студії корисні для нас. Вони навіть конечні для священників, але ще кориснішим є навчання про Христа. Саме тому Св. Павлин отак писав до якогось юнака, що нагально студіював філософію, а мало дбав про своє духовне життя, виправдовуючись, що йому бракує часу: **“Хочеш стати філософом, але не бажаєш бути християнином!”³³**.

Хоч деякі священники присвячують багато часу студіюванню математики, геометрії, астрономії й світської історії – аби вони хоч вивчили те, що потрібне для їхньої служби! – однак відмовляються від розважання, бо не мають часу! Їх стосуються ці слова: **“Намагаєшся стати вченим, а не прагнеш бути священником!”** Поганський філософ слушно твердив, що мало в нас часу, бо часто даремно витрачаємо його: **“Чимало в нас часу, але, на жаль, і чимало його марнуємо!”³⁴**. І додає: **“Не знаємо, що конечне, бо завчасно те, що зайве”**.

3

7. Бувають і такі, що ось так боронять свою нехоть до розважання: **“Я бажав би робити розважання, але сповіді та проповіді не залишають мені ні хвилинки вільного часу!”**.

Що маю відповісти їм? Мій священнику, хвалю твою працю для спасіння душ, але, на жаль, не можу похвалити того, що занедбуєш себе самого, допомагаючи іншим. Найперше з допомогою розважання треба дбати про себе самого, а потім помагати ближнім. Нема сумніву, що Христові Апостоли були найбільшими місіонерами світу. Побачивши, що через надмірну працю для ближніх самі не можуть знайти час на молитву, вони настановили дияконів, аби їм допомагали у всіх зовнішніх працях. Таким чином знайшли для себе час на молитву і проповідуння. Апостоли так промовили до зібраної християнської громади: **“Нагледіть собі, отче, з-поміж вас, брати, сімох мужів доброї слави, повних Духа та мудрості, а ми їх поставимо для цієї служби; самі ж ми будемо пильно перебувати у молитві і служінні слову”³⁵**. Слід наголосити, що вони, перш за все, молилися, а потім проголошували Слово Боже, бо, – як вважає св. Бернард, – проповіді приносять мало користі, коли проповідник не робить розваження.

Саме про це св. Тереза писала до єпископа Осми, що завзято займався своєю духовною отарою, а мало часу присвячував розважанням. Ось її слова: **“Господь показав мені, що тобі бракує того, що конечне, бо коли забракне підвалин, то дім сам завалиться. Тобі бракує розважання й витривалості в ньому, а це породжує посуху, в якій перебуває твоя душа”³⁶**. Св. Бернард перестерігав Папу Євгена IV, щоб через зовнішні заняття не занедбував розважання, бо це спричинить таку закам’янілість серця, що не відчуватиме ніяких докорів сумління за свої похибки і не зможе ненавидіти їх, якщо провиниться. **“Євгене, – писав Бернард, – боюся, щоб**

численні заняття не завели тебе до закам'янілості серця, якщо занедбаш розважання. Ти не зможеш ненавидіти те, чого не відчуваш”³⁷.

8. Св. Лаврентій твердить, що праця Марти без контемпляції Марії не може бути досконалою: **“Не може бути досконалим зусилля Марти без Марієного розважання”**³⁸. Святий каже, що обманює себе той, хто без розважання хоче спасти свою душу. Це важлива, але й, одночасно, небезпечна справа. Загине по дорозі той, хто не роздумує: **“Обманює себе самого той, хто без допомоги розважання хоче виконати це небезпечне діло. Він ослабне в дорозі, бо забракне йому внутрішньої поживи”**³⁹.

Господь звелів учням проповідувати те, що під час молитви почули від Нього: **“Що ви чуєте на вухо, голосіть з покрівель!”**⁴⁰. Спаситель згадав про “вухо”, тобто про вухо серця, до якого Бог обіцяє промовляти, коли душа перебуває на самоті. Бог виразно оголосив це через пророка Осію, кажучи: **“Заведу її у пустелю, і буду їй до серця промовляти”**⁴¹. Св. Павлін каже, що розважання наповнює душу Божим духом, якого проповідник згодом передає іншим: **“У розважанні відбувається духовне зачаття”**⁴². Св. Бернард скаржився, що в Христовій Церкві є багато водопроводів – тут мова йде про священників, – але мало збірників. Священик мусить спочатку стати збірником, тобто за допомогою розважання наповнитися світлом і любов'ю, а потім перетворитися у водопровід, щоб ці скарби розділяти між вірними. Тому Святий отак промовляє до священників: **“Священнику, будь водозбором, а не тільки водопроводом! Сьогодні Церква має дуже багато водопроводів, але дуже мало водозборів”**⁴³.

Перед тим, як допомагати іншим, священник мусить займатися розважанням, каже св. Лаврентій Юстиніян: **“Відбувай розважання перед тим, як почнеш працювати для інших!”**. А св. Бернард отак висловився про слова з Пісні Пісень: **“Притягни мене до Себе і ми підемо вслід за Тобою!”**⁴⁴. Саме з такими словами священник повинен звертатися до Бога, якщо бажає спасати душі: **“Не буду бігти сам один... Разом будемо бігти. Ти притягнеш мене, а я – їх своїм прикладом”**⁴⁵. Священик повинен невинно повторювати: “Мій Боже, притягни мене до Себе, і я піду за Тобою. Тоді й інші підуть за мною. Святе натхнення, що отримаю під час розважання, притягне мене до Тебе. Мій же приклад потягне інших за мною!”.

9. Спочатку Бог мусить притягнути священника до Себе, щоб священник міг привести до Нього численні душі. Всі святі місіонери так поступали, от хоча б св. Домінік, Пилип Нерійський, Іван Франциск Реджіс та інші. Удень трудилися для народу, а вночі перебували на розважанні, аж поки сон не зморював їх. Ревний, хоч і не дуже вивчений священник, більше душ приведе до Бога, ніж численні оспалі священники. Тому св. Єронім писав: **“Одна ревна людина може виправити цілий народ”**. Одне слово місіонера, натхнене Божою любов'ю, корисніше для душ, ніж сто солідно складених богословських проповідей, якщо сам богослов слабо любить Бога. Св. Тома Віліяновський твердив, що потрібно вогняних слів, тобто стріл Божої любові, аби могли порушувати чи ранили людські серця і розбуджувати в них любов до Бога. Невже, – додає цей Святий, – серце, зліплене зі снігу і льоду, зможе видати із себе вогненні стріли? Тому саме розважання запалює вогнем серця святих місіонерів.

Апостол Павло отак висловлюється про Христову любов до нас: **“Христова любов спонукає нас...”**⁴⁶. Воно ж бо неможливо, не запалитися любов'ю та не намагатися ще й інших запалити нею, якщо роздумуємо про страждання і неславу, яких Спаситель зазнав для нашого спасіння. Пророк Ісаї заповів: **“Ви будете з радістю черпати воду з джерел спасіння. Того дня скажете: “Хваліте Господа, признайте Його ім'я!”**⁴⁷. Приклад Христового життя – це джерело Спасителя. Роздумування про Нього здобуває душам світло і розбуджує в них святі почуття. Хто розпалить у собі цей святий вогонь, той буде ogrівати й інших, заохочуючи їх визнавати, прославляти та любити доброго Бога.

III. Молитва часослова

10. Молитва із часослова шанує Бога, дає силу опиратися ворогам і випрошує грішникам Боже милосердя. Однак потрібно належно проказувати часослов, щоб запевнити для себе ці ласки. Лятеранський Собор описує, як слід це робити, а саме: **старанно й побожно**.

“Старанно” означає, що слід добре виголошувати слова. А “пoboжно” – це те саме, що уважно. Кассіян каже: **“Нехай буде в серці те, що уста вимовляють”**⁴⁸. Св. Кипріяні вважає, що Бог не вислуховує тих, хто погано промовляє часослов: **“Як Бог може вислухати тебе, коли ти сам себе не чуєш?”**⁴⁹. Уважна молитва – це той запашний дим, який дуже подобається Богові та приносить священикам скарби небесних ласк. Зате добровільно розтріпана молитва – це смердючий дим, що викликає Божий гнів і стягає його кару.

11. Саме тому диявол навмисно докучає нам і не дає зосередитися під час проказування часослова, який потрібно старанно промовляти. Під час проказування часослова слід:

1) **оживити нашу віру** (хто проказує часослов, той єднається з Ангелами і разом з ними прославляє Бога). Тертуліан отак висловився про це: **“Роби на землі те, що колись будемо робити в Небї”**. Молитвою вже на землі наслідуюмо небесних мешканців, що завжди прославляють і прославлятимуть Бога. Псалмопівець каже: **“Вони повіки Тебе хвалять”**⁵⁰; Отож, треба відкинути від себе всі світські гадки, перед тим, як увійти до церкви або візьмемо до рук часослов. Таку пораду дає священикам св. Іван Золотоустий: **“Нехай ніхто не вступає до храму, обтяжений світськими клопатами. Скиньмо їх перед брамою!”**⁵¹.

2) треба, щоб почування супроводжувало гадки, коли проказуємо часослов, тобто наші почування годилися з гадками, які зустрічаємо в часослові. Св. Августин каже: **“Треба молитися, зітхати і надіятися, коли у псалмі моляться, зітхають і надіються!”**;

3) корисно також час від часу, от хоча б на початку кожного псалма, відновлювати свою увагу;

4) треба пильно уникати всякої нагоди до розсіяння. Невже уважно та побожно проказує часослов, якщо хтось читає його в публічному місці або в товаристві, де люди жартують та кричать? Ах, як багато користує, хто щоденно побожно проказує часослов! Св. Іван Золотоустий каже, що **такі наповнюються Святим Духом**. І навпаки, багато заслуг тратять ті, що недбало проказують його. Крім цього, доведеться здавати Богові строгий звіт за таке проказування часослова.

¹ Мт. 14, 23.

² Лк. 6, 12.

³ Св. Амвросій: Lib. 5 in Luc.

⁴ In I Tim. 3.

⁵ Лев. 21, 6.

⁶ Пс. 140, 2.

⁷ Одкр. 5, 8.

⁸ Par. 3 de Exam. Ordinand.

⁹ Лк. 12, 35.

¹⁰ Пс. 33, 6.

¹¹ Пс. 45, 11.

¹² Мр. 6, 31.

¹³ Флп. 4, 13.

¹⁴ Св. Григ.: In Ps. Penit. 6.

¹⁵ In Ps. 30.

¹⁶ Еф. 6, 18.

¹⁷ Св. Лаврент. Юст.: De casto Connub.

- 18 De Consid., Lib. I. c. 7.
19 Lib. I de Orando Deo.
20 Ruffinus: In Ps. 36.
21 Gerson: De Medit., Consid. 7.
22 Lib. 3, Sentent., c. 3.
23 Як. 4, 6.
24 Йоїл. 2, 17.
25 1 Тим. 41, 6.
26 Мудр. 3, 11.
27 De Theol. Mystic., par. 3, c. 2.
28 Пс. 33, 11.
29 Lib. 9, de Civil, c. 1.
30 Мудр. 6, 12-13.
31 Epist. 27.
32 Як. 1, 5.
33 Epist. 36.
34 De brevit. vitas, c. 1.
35 Ді. 6, 3-4.
36 8-ий лист.
37 Lib. de Consid. Ad Eugen.
38 De Instit. Praelat., c. II.
39 Св. Лаврен.: Згадана цитата.
40 Мт. 10, 27.
41 Ос. 2, 14.
42 Epist. 4, ad Sever.
43 Sermo 18 in Cantic.
44 П. п. 3, 4.
45 Св. Бернард: Sermo 2 in Cantic.
46 Кор. 5, 14.
47 Іс. 12, 3-4.
48 Collat. 23, c. 7.
49 Sermo de Orat. Dom.
50 Пс. 83, 5.
51 Hom. 2, in c. 5 Is.

VI. НАУКА

ПОКОРА

“Навчіться від Мене, бо Я тихий і покірний серцем”¹. Покора і лагідність – це улюблені чесноти Ісуса Христа, тому Він бажає, щоб Його учні в цьому особливо більше наслідували Його. Спершу говоритиму про покору, потім про лагідність.

І. ПОКОРА КОНЕЧНА

1. Св. Бернард каже: **“Чим хтось вище поставлений, тим покірніший мусить він бути”**². Чим вища гідність належить священикові, тим більше він мусить бути покірний, бо у протилежному випадку його очікує страшне падіння, коли вчинить гріх. Саме тому св. Амвросій зазначав, що покора повинна бути радістю священика: **“Покора – це перлина священиків”**³. А св. Августин додає: **“Нехай найбільша покора проявляється в найбільшій почиті”**⁴. А ще до того Ісус Христос отак висловився про це: **“Більший між вами нехай буде як молодший”**⁵.

Покора – це правда. Уподібнимось до Божих уст, що завжди кажуть правду, якщо можемо відділити цінне від безвартісного, тобто Боже від власного. **“Станеш Моїми устами”**, – промовив Бог до пророка Єремії, **якщо відділеш дорогоцінне від маловартісного**⁶. Тому треба завжди так молитися, як молився св. Августин: **“Господи, нехай пізнаю Тебе і себе!”**⁷. Св. Франциск Салезький так говорив до Бога: **“Хто Ти, Господи, а хто я такий?”**, коли подивлявся Божу велич і доброту, та порівнював свою власну негідність і нужду. Святі схилялися до землі перед цим безконечним Добром, бо чим краще пізнавали Бога, тим глибше усвідомлювали свою вбогість. Проте горді люди не відчувають власної нужденності, бо їм бракує світла.

2. Відділяймо те, що наше, від того, що належить Богові! У нас нема нічого, хіба нужда і гріхи. Хіба ми не жменька смердючого порошку, зараженого гріхами? Сирах питається: **“Чим пишатися порохові і попелові, якщо нутро його вже за життя розкладається”**⁸. Шляхетність, багатство, здібність, зручність та інші природні дари – це ніби шати на жебракові. Хіба ми б не назвали жебрака нерозумним, якщо б він чванився позиченою вишитою шатою? Св. Павло запитується: **“Що маєш, чого б ти не одержав? Коли ж одержав, то чому вихваляєшся, неначе б не одержав?”**⁹. Що ж маємо, чого Бог не дав нам? Що Він не може відняти від нас, як забажає? Багато ласк, що Бог подав нам, а ми брудимо їх численними похибками, незосередженими думками і нетерпеливістю! Пророк Ісаїя каже: **“Немов забруднена одежа – вся наша праведність”**¹⁰. Через це, можливо, й сильно заслуговуємо на докір, звернений до єпископа Одкровення: **“Ти-бо кажеш: “Я багатий, і збагатів, і не потребую нічого”. А не знаєш, що ти нужденний, мізерний, убогий, сліпий і голий”**¹¹, – бо, відправивши Божественну Літургію і проказавши часослов і молитви, вважаємо себе за більш просічених і багатших на заслуги. Саме тому св. Бернард пише: **“Нехай покора заповнить брак ревності!”**¹².

Потрібно впокоритись і визнавати свою нужденність перед Богом, як побачимо, що ми вбогі та маємо багато вад. Один богоугодник порадив св. Францискові Боргієві, як він був іще мирянином, щоденно думати про власну нужденність. Святий не забув цієї поради, тому дві години розважання виділяв на самопізнання та самопогорду. Отак дійшов до святості і залишив нам багато прикладів покори.

3. Св. Августин каже: **“Превисокий Бог опуститься до тебе, як упокоришся, але віддалятиметься, коли будеш підноситися!”**¹³. Господь еднається з покірними і дарує їм ласки, але віддаляється і тікає від гордих людей, бо: **“Як прийде гордість, то прийде й ганьба”**¹⁴. Бог ненавидить гордих людей: **“Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать”**¹⁵. Бог вислуховує молитви покірних: **“Смиренного молитва крізь хмари пробивається і не спиниться, поки Всевишній над ним не зглянеться”**¹⁶. І навпаки, Бог відкидає молитви гордих. Господь немов здалека спостерігає за гордими: **“Господь бачить покірного, а гордого пізнає здалека”**¹⁷. Важко нам когось впізнати, якщо здалека на нього споглядаємо. Подібно й Бог удає, що не знає та

не вислуховує молитов гордих людей. Так Він їм відповідає, якщо вони взивають Його: “Направду кажу вам: не знаю вас”¹⁸. Іншими словами кажучи, Бог і люди ненавидять гордих: **“Гордість осоружна Господеві й людям”**¹⁹.

Інколи люди змушені виявляти гордим зовнішню пошану, але в серці гидяться ними і перед іншими їх зневажають. **“Де прийде гордість, – каже Соломон, – там буде й погорда”**²⁰. Св. Єронім отак хвалить покору св. Павла: **“Він заслуговував на пошану, хоч уникав її, бо вона, немов тінь, іде за чеснотою. Зате погорджує тими, що ганяються за нею, і прагне того, хто нехтує нею”**. Тінь іде за тим, хто від неї втікає, і біжить від того, хто за нею жене. Так само слава іде за тим, хто нехтує нею, і тікає від того, хто шукає її. Спаситель каже: **“Хто себе вивищить, той буде принижений, а хто себе принизить, той буде вивищений”**²¹.

Якщо священник зробить якесь добре діло і мовчатиме про те, люди, довідавшись, почнуть хвалити його. Якщо ж розголошуватиме це, щоб отримати похвалу, то замість неї його очікуватимуть догани. “Який сором!” – каже св. Григорій – учителі покори власним прикладом стаються учителями гордості! **“Учителі покори – це вожді гордості!”**²².

Не кажіть: “Я виявляю факт, щоб люди прославляли Господа”, бо Сенека каже, що **не промовчить про автора той, хто не промовчав про діло**. Той, хто від тебе довідається про твоє діло, думатиме, що для похвали розголошуєш про нього. Таким чином, втратиш пошану в людей і заслугу в Бога, і Він так відізнеться до тебе, як в Євангелії, коли побачить, що за твоїм бажанням похвалили тебе. **“Істинно кажу вам: вони вже отримали свою нагороду!”**²³. Господь заявляє, що особливо погорджує троякими грішниками: **“Три роди людей душі Моїй осоружні, і життя їхнє вельми для Мене бридке: бідний – пихатий, багатий – брехун і старий – перелюбець, що з глузду з’їхав”**²⁴. І перший між ними – гордий бідак.

II. ЯК ТРЕБА ВПРАВЛЯТИСЯ В ПОКОРІ?

Застановімось, як слід вправлятися в покорі, що потрібно робити, аби бути не тільки в теорії, але й на практиці покірними.

1. Треба бридитись гордістю

4. Потрібно сильно оберегатись гордині, бо – як вище сказано – Бог противиться гордих і позбавляє їх Своєї ласки. Священик потребує особливішої Божої помочі, щоб зберігати чистоту. Як гордий священник зможе зберігати чистоту, коли за гордість Господь позбавить його Своєї допомоги? Мудрець каже, що гордість – це ознака близької руїни: **“Погибелі передуює гординя”**²⁵. Тому св. Августин твердив, що інколи корисно для гордого упасти в якийсь явний гріх, щоб таким чином навчився бути покірним і возненавидів себе: **“Смію твердити, що корисно для гордих допустити якийсь значний гріх, бо тоді навчаться погорджувати собою”**²⁶. Таке трапилося з царем Давидом, що прогрішився, вчинивши перелюб, бо – як сам, плачучи, визнав – не був покірний: **“Я прогрішився, заки був упокорений”**²⁷.

Св. Григорій каже, що гордість – це посів розпусти. Дехто в гордості піднявся догори, а потім тіло штовхнуло його в пекло. **“У багатьох випадках гордість – посів розпусти. Дух підняв їх догори, а тіло зіпхнуло до пекла”**²⁸. Розпуста часто супроводжує гордість: **“Учинки їх не дозволяють їм повернутися до свого Бога, бо дух блудництва в них усередині, і вони Господа не знають. Але Ізраїля гординя буде свідчити проти нього”**²⁹, – казав пророк Осія до євреїв.

Запитайте змислову людину, чому вона постійно перебуває в нечистоті! Гордість відповідь за неї, бо саме вона є причиною невпинного упадку. Горда людина страшенно дорожить самопошаною, а Бог карає її за те, дозволяючи нечистотам поглинути її. Апостол Павло каже, що така сама кара вже давно впала на мудрих цього світу: **“Тому й передав їх Бог за похотями їхнього серця на нечистоту, щоб вони самі сквернили власні тіла між собою”**³⁰.

5. Диявол не боїться гордих людей. Св. Кесарій³¹ оповідає, що до одного цистерського монастиря привели біснуватого. Ігумен покликав молодого ченця, якого всі вважали великим святим, і промовив: “Хіба ти, нечистий духу, наважишся залишитися в цьому чоловікові, якщо цей чернець звелить тобі вийти з нього?”. На це диявол відповів: “Ні, не вийду. Я не боюся його, бо він гордий!”. Блаж. Йосип Калясантій казав, що диявол поводить з гордим, немов із кулею для гри, тобто кидає ним, куди захоче. Ось чому Святі більше боялися гордості й пустої слави, ніж будь-якого нещастя. Сурій розповідає, що народ дуже поважав і шанував одного богоугодника, бо він чинив чуда. Пуста слава докучала йому, тому почав благодіяти Богу, щоб лихий дух опанував його. Господь вислухав його, і диявол опанував його, – так він промучився п’ять місяців. Згодом Бог звільнив його від злого духа і гордості. Через це Бог дозволяє, щоб нечисті спокуси мучили навіть Святих; хоча вони моляться, Бог не звільняє їх від спокус, але велить змагатися з ними. Св. Павло пише: **“А щоб не загордів надмірно висотою об’явлення, дано мені колючку в тіло, послання сатани, щоб бив мене в обличчя, аби я не зносився вгору. Я тричі благав Господа ради нього, щоб він від мене відступився, та він сказав мені: “Досить тобі Моєї благодаті, бо Моя сила виявляється в безсиллі”**”³².

Св. Єронім каже, що св. Павлові дано тілесну колючку, аби був покірний: **“Це нагадувало Павлові, щоб був покірний”**³³. З цього св. Григорій робить такий висновок: **“Покора повинна оберігати чистоту”**. Тут слід зауважити: Бог наслав на єгиптян не ведмедів чи левів, а жаб, щоб упокорити їхню гордість. Що це означає? Це означає, що Бог дозволяє, аби нам докучали деякі почуті слова, малі відриси та всякі інші нісенітничі, бо це дасть нам нагоду пізнати власну духовну потребу й упокоритися.

2. Не хваліться, що зробили добро

6. Не можна хвалитися жодним добром, яке виконуємо, особливо, якщо ми священники, бо ми отримали високу гідність. Довірено нам жертвувати Богові Його власного Сина. Нам також довірено обов’язок мирити грішників з Богом за допомогою проповідання та уділення св. Тайн. **“Дав нам уряд примирення”**, – каже апостол Павло³⁴. Ми – амбасадори і заступники Самого Ісуса Христа і ми уста, якими Святий Дух промовляє до людей: **“Ми – послі замість Христа, немовби Сам Бог напоумлює вас через нас”**³⁵.

Св. Єронім каже, що буря сильніше нищить високі гори. Отож, чим вища наша гідність, тим сильніше пуста слава загрожує нам. Усі шанують нас і вважають вченими та святими. Легко може закрутитися голова тому, хто вийшов на високу гору. Скільки священників нужденно провалилося в безодню, бо не були вони покірними. Монтан спочатку навіть чуда творив, а потім через честолюбність став єретиком. Таціян багато і знаменито писав проти ідолопоклонства, але згодом гордість перетворила його в єретика. Францисканець брат Юстин досягнув високого ступеня контемпланції, але все-таки через гордість помер як відступник, загинувши навіки. У житті св. Палемона читаємо, що один монах ходив по вогні, хвалячись: “Хто з вас може ходити по жаринах і не згоріти?” Св. Палемон упісав його, але чернець залишився гордий. Згодом допустився гріха і лихо помер.

Горда духовна особа – це найбільший злодій, бо краде не матеріальні речі, а Божу славу. Тому св. Франциск молився: “Господи, бережи добро, що подаєш мені, бо інакше я загарбаю його!”. Священники так само повинні молитися, повторюючи за св. Павлом: **“Благодаттю Божою я є тим, чим є”**³⁶. Чому? Тому, що ми самі не тільки не можемо виконувати добрих діл, але й навіть розбуджувати в собі добрі думки: **“Не що ми були самі здібні помислити щось із самих себе, здібність-бо наша від Бога”**, – зазначає апостол Павло³⁷.

7. Саме тому Господь каже до нас: **“Отак і ви, як зробите все, що звелю вам, кажіть: “Ми, слуги нікчемні, виконали те, що повинні були зробити”**”³⁸. Бо ж яка користь Богові з усіх наших добрих діл? Хіба Він потребує наших добрих учинків? Пророк Давид заявляє: **“Я кажу Господеві: “Ти – мій Господь, добро моє; немає нічого над Тебе”**”³⁹. А св. Йов запитує: **“Коли ти**

праведний, то що даєш Йому?”⁴⁰. Що ж Бог може отримати від людей, що збільшило б Його багатства?

Крім цього, ми – безкорисні слуги, бо нічим є все те, що чинимо для Бога. Він безконечно любить нас, і Його Син дуже багато настраждався з любові до нас. Саме тому апостол Павло писав про себе самого: **“Бо коли я проповідую Євангелію, нема мені від того слави, бо це мій обов’язок”⁴¹**. Обов’язок або вдячність повинні змушувати нас виконувати все те, що робимо для Бога, особливо як подумаємо, що наші діла – це більше його діяння, аніж наше. Хіба ми б не сміялися, якщо б хмари хвалилися дощем? Св. Бернард заявляє: **“Хто не висміював би хмари, якщо б вони чванилися, що подали дощ землі?”**. Далі він додає, що, говорячи про вчинки святих Божих угодників, слід славити Бога, ніж Святих, бо це Він через Святих виконує діла: **“Хвали Бога в його Святих, бо Він діє через них”⁴²**. Це ж стверджує св. Августин: **“Кожне добро, велике чи мале, – це Божий дар. Все, що погане, походить від нас”⁴³**. А в іншому місці так звертається до Бога: **“Хіба людина не рахує Твої дари, як згадує свої заслуги?”⁴⁴**.

8. Як учинемо якесь добро, слід звертатися до Господа, як цар Давид: **“Усе належить до Тебе. Ми тільки віддали Тобі те, що отримали від Тебе”⁴⁵**. Св. Тереза прославляла Бога, як сама чи хтось інший робив добро, кажучи, що це вчинив Бог. Св. Августин каже, що гордість забере добро від того, хто непокірний: **“Гордість забере від тебе все, якщо ти непокірний”⁴⁶**. А далі додає: **“Гордість робить засідку на діла добрі, щоб вони загинули”⁴⁷**. Блаж. Йосип Калясантій твердив, що потрібно більше упокорюватися, щоб не втратити всього, якщо Бог когось наділяє особливими ласками. Незначне самоуподобання може позбавити людину цілої заслуги. Св. Григорій каже, що хто без покорі виконує діла чесноти, той немов кидає порох на вітер: **“Наче порох на вітер кидає, хто без покорі вправляється в чесноті”⁴⁸**.

Ось чому Тритемій писав: **“Станеш гіршим, аніж ті, котрими погорджуєш”**. Святі не тільки ніколи не чванилися своїми чеснотами, але, навпаки, намагалися виявляти свої духовні слабкості. Ісусовець отець Вілліянова не стидався признаватися людям, що його брат убогий робітник. Ісусовець отець Саккіні, зустрівши на площі свого батька, що був убогим пастухом мулів, негайно широко обняв його, промовляючи: **“Ось мій батько!”**. Отож, слід вдумуватися в життєписи Святих, і тоді нам не захочеться бути гордими. Там прочитаємо про багато речей, що вони вчинили, і з цього зродиться спасенний сором на вид нечисленного добра, котре ми зробили.

3. Не довіряйте собі

9. Ми повинні проживати у постійній недовірі самому собі, бо якщо Бог не допоможе нам, не зможемо витривати в ласці Його. Псалмопівець каже: **“Якщо Господь не оберігає міста, – даремно сторожа чуває!”⁴⁹**. Ми не в змозі вчинити жодного доброго діла, якщо Бог не допоможе нам. Псалмопівець додає: **“Якщо Господь не будує дому, даремно працюють його будівничі”⁵⁰**. Деякі Святі, хоча не були дуже вчені, навернули цілі народи. Св. Ігнатій Лойола простенько та слабо проповідав у Римі, бо не знав добре італійської мови, все ж його проповіді були дуже корисні для слухачів, бо виходили з покірного серця, котре сильно любило Бога. **“Вислухавши проповідь, слухачі масово йшли до сповіді з таким плачем, що ледве могли говорити”⁵¹**. І навпаки, деякі проповідники, хоч дуже вчені та красномовні, не можуть навернути ні однієї душі. До них стосуються слова пророка Осії: **“Неплідне лоно й сухі груди”⁵²**. Гордячись своїми знаннями, такі проповідники подібні на жінок, котрі хоч і називаються матерями, однак не мають своїх дітей. Якщо ж їм довірять чужих дітей, то вони помруть із голоду, бо груди гордих повні вітру, диму, і їм бракує молока. Св. Павло каже: **“Знання набондює, а любов буде”⁵³**.

Ось хвороба вчених людей. Кард. Велярмин писав до свого внука, що вченому тяжко бути покірним, не погорджувати іншими, не ганити їхніх учинків і не боронити вперто своїх думок. Нелегко їм теж охоче приймати чужі упівнення й переконання. Щоправда, не можна проповідувати як-небудь. Потрібно зробити розважання і перестудіювати те, що проповідуємо. Хоча б ми успішно та зручно виголосили проповідь, все-таки слід заявити: **“Ми – слуги непотрібні, бо слід надіятися**

на плоди не власної праці, а – від Бога. Де ж бо наші слова можуть навернути грішників!”. Пророк Ісаїя запитує: **“Хіба сокира буде чванитися, що хтось рубає нею”⁵⁴**. Невже сокира може промовити до робітника, який рубав: “Це я зрубала дерево, а не ти!”.

Ми подібні на залізне знаряддя, яке не може навіть рухатися, коли Бог не порушує його. Хіба Спаситель не оголосив: **“Без Мене ж ви нічого вчинити не можете!”⁵⁵**. Св. Августин отак пояснює ці слова: **“Христос не каже, що мало будете робити, але без Мене НІЧОГО вчинити не можете”⁵⁶**. Апостол Павло додає: **“Не щоб ми були самі здібні помислити щось із самих себе, здібність-бо наша від Бога”⁵⁷**. Як ми могли б робити добрі діла, коли власними силами неспроможні навіть щось добре подумати? Св. Павло додає: **“Ні той, хто садить, ані той, що підливає, не має значення, але Бог, що дає зріст”⁵⁸**. Бог, а не проповідник чи сповідник допомагає душам зростати в чеснотах. Ось саме тому св. Іван Золотоустий пише: **“Називаймо себе безкорисними, щоб стати корисними”⁵⁹**. Слід звертати до Бога всяку похвалу, що люди могли б віддати нам, як каже св. Павло: **“Єдиному Богові честь і слава на віки вічні!”⁶⁰**.

10. Не слід також зневірюватися і дивитися на власну нездібність, як послух накладає на нас якийсь уряд або доручає якусь справу. Покладаймося на Бога, що промовляє устами настоятеля, бо тоді Господь буде з нами: **“Буду в устах у тебе!”⁶¹**.

Св. Павло каже про себе: **“Я краще буду радо хвалитися своїми немочами, щоб у мені Христова сила перебувала”⁶²**. Нам так само потрібно говорити. Слід хвалитися своєю недосконалістю, щоб так здобути Христову силу, тобто покору.

Ах, чого не спроможні доконати покірні душі! Св. Лев каже: **“Нема нічого важкого для покірних”⁶³**. Так і є, бо покірні душі опираються на Божє рамено, тому досягають того, чого забажають. Пророк Ісаїя каже: **“Ті ж, що на Господа уповають, відновлюють сили”⁶⁴**. Св. Йосип Калясантій уважав, що повинен перевищувати інших покорою той, хто бажає, аби Бог використовував його для великих діл. Покірна душа повторює слова св. Павла: **“Я можу все в Тому, хто укріплює мене”⁶⁵**. Нехай не зневіряється, як побачить, що якесь діло трудне, але хай повторює за псалмopівцем: **“При Божій допомозі станемо мужні”⁶⁶**.

Ісус Христос не вибирав могутніх і вчених людей, щоб наvertsали світ. Він узяв убогих і невчених рибалок, бо вони були покірні та не поклалися на власні сили: **“Бог вибрав немудре світу, – каже св. Павло, – щоб засоромити мудрих..., аби жодне тіло не величалось”⁶⁷**.

Не слід зневірюватися, навіть якщо маємо багато хиб. Не потрібно знеохочуватися, хоча й допускаємо ті самі похибки, незважаючи на численні постанови і приречення, бо саме з допомогою зневіри диявол намагається завести нас до ще більших гріхів. Саме тоді потрібно сильно довіряти Богові, використовуючи свої похибки. Апостол це мав на увазі, коли сказав: **“Тим, які люблять Бога, усе співдіє на добро”⁶⁸**. Так, усе, навіть **гріхи** Господь час від часу дозволяє, щоб хтось допустив якусь похибку. Це навчить його не довіряти собі, а покладатися тільки на Божу поміч. Саме тому пророк Давид кликав: **“Добре мені, що Ти мене упокорив”⁶⁹**. “Господи, – казав він, – Ти для мого добра дозволив, щоб я впав і так навчився бути покірним!”.

4. Слід приймати упокорення

11. Треба приймати упокорення, щоб здобути покору. Упокорення ж походить від Бога або від людей. Коли ми упокорені, говоримо із Йовом: **“Я згрішив і дійсно провинився, але не отримав того, на що розраховував”⁷⁰**. Св. Григорій каже, що дехто твердить, що він грішник, злочинець і гідний всякої погорди, але сам у це не вірить, бо надмірно тривожиться, коли інші погорджують ним і ганять його. Св. Амвросій писав до Констанса: **“Багато хто мають вигляд покори, але в дійсності немає в них цієї чесноти”**. Касіян оповідає, що один чернець заявляв, що він великий грішник і негідний перебувати на землі. Абат Серапіон зробив йому упівнення за те, що бездільно блукав по келіях співбратів, замість – як велить монаше правило, – перебувати в своїй власній келії. Чернець був дуже зтурбований і назовні виявив свою збентеженість. Тоді абат

отак сказав йому: “Сину, ти досі заявляв, що заслуговуєш на всяку догану, а тепер обурюєшся на братолюбне упівнення?”. Таке трапляється багатьом людям. Вони бажали б бути покірними, але не хочуть бути упокореними. Сирах каже: **“Дехто злочинно упокоряється, але серце його повне обману”**⁷¹.

Св. Бернард твердить, що немає покори той, хто в упокоренні шукає похвалу: **“Немає чесноти покори. Навпаки нищить цю чесноту, хто в упокоренні ганяється за самопохвалою”**⁷². Гордий той чоловік, котрий перед іншими бажає виглядати покірним, але не має покори в серці своїм. Хто справді покірний, той не тільки не має про себе високої думки, але й бажає, щоб і інші так само думали про нього: **“Є покірні люди, – каже св. Бернард, – що перетворюють упокорення в покору”**. Чим більш покірна людина, тим більше вона упокорюється, заявляючи, що заслуговує на це. Слід пам’ятати, що ми не тільки не вчинимо ніякого добра, але й не спасемося, якщо не будемо покірні, бо Спаситель каже: **“Якщо ви не навернетесь і не станете, як діти, то не ввійдете в Небесне Царство”**⁷³. Не віком, а покорою потрібно уподібнюватися дітям, якщо бажаємо бути в Небі. Якщо гордість – ознака прокляття, то покора – ознака спасіння. Св. Григорій каже: **“Гордість – це відзнака проклятих, а покора – це знак вибраних”**⁷⁴. Св. Яків пише: **“Бог гордим противиться, а смиренним же дає благодать”**⁷⁵. Бог забирає ласки від гордого і подає їх покірним душам. Покірний може сподіватися від Бога, чого тільки забажає. Сирах каже: **“Упокорись перед Богом і очікуй Його руки спасаючої”**⁷⁶. А Спаситель додає: **“Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме-одне: коли ж завмре, то рясний плід принесе”**⁷⁷.

Священик, що помер для власного самолюбства, буде дуже корисний. Зате залишається **сам**, тобто не буде корисний ні собі, ні іншим, якщо не помре для свого самолюбства, він буде обурюється на погорду або покладатиметься на власні таланти.

¹ Мт. 11, 29.

² De 7 Dom. Sp. S., с. 7.

³ De Inst. Praelat. с. 21.

⁴ De Virt. et. Vit., с. 10.

⁵ Лк. 22, 26.

⁶ Єр. 15, 19.

⁷ Lib. de vita beata.

⁸ Сир. 10, 9.

⁹ 1 Кор. 4, 7.

¹⁰ Іс. 64, 5.

¹¹ Одкр. 8, 17.

¹² Sermon. De Div. 26.

¹³ Sermon. de Asc.

¹⁴ Прип. 16, 5.

¹⁵ Як. 4, 6.

¹⁶ Сир. 35, 17.

¹⁷ Пс. 137, 6.

¹⁸ Мт. 2, 12.

¹⁹ Сир. 10, 7.

²⁰ Прип. 11, 2.

²¹ Мт. 3, 12.

²² Lib. 4, Ер. 66.

²³ Мт. 6, 2.

- 24 Сир. 25, 2.
- 25 Прип. 16, 18.
- 26 De Viv. Dei. Lib. 14, c. 11.
- 27 Пс. 118, 67.
- 28 Мор., Lib. 29, с. 13.
- 29 Ос. 5, 4-5.
- 30 Рим. 1, 24.
- 31 Lib. 4, с. 5.
- 32 2 Кор. 12, 7.
- 33 Ер. 27, ad Paulum.
- 34 2 Кор. 5, 18.
- 35 2 Кор. 5, 20.
- 36 1 Кор. 15,10.
- 37 2 Кор. 3, 5.
- 38 Лк. 17, 10.
- 39 Пс. 15, 2.
- 40 Йов. 35, 7.
- 41 1 Кор. 9, 16.
- 42 Св. Бернард: Sermo 13 in Cantic.
- 43 In Solilo 9.
- 44 Lib. Contion., с. 13.
- 45 1 Пар. 29, 14.
- 46 Epist. 5, ad Dioscur.
- 47 Epist 56.
- 48 In 2 Psal. Poen.
- 49 Пс. 126, 1.
- 50 Пс. 126, 1.
- 51 ЖИТТЯ: 3 кн., 2-га гл.
- 52 Ос. 9, 14.
- 53 1 Кор. 8, 1.
- 54 Ис. 10, 15.
- 55 Ів. 15, 5.
- 56 In Иоан., Tract. 81.
- 57 2 Кор. 3, 5.
- 58 2 Кор. 3, 7.
- 59 Ном. 38.
- 60 1 Тим. 1, 17.
- 61 Вих. 4, 15.
- 62 2 Кор. 12, 9.
- 63 Serm. 5. de Epiaph.
- 64 Ис. 40, 31.
- 65 Флп. 4, 13.
- 66 Пс. 59. 14.
- 67 1 Кор. 1, 27.
- 68 Рим. 8, 28.

- 69 Пс. 118, 71.
70 Йов. 33, 27.
71 Сир. 19, 23.
72 Sermon. 16 in Cant.
73 Мт. 18, 3.
74 St. Greg.: In Psalm. 71, 2.
75 Як. 4, 6.
76 Сир. 13, 9.
77 Ів. 12, 24.

VII. НАУКА

ЛАГІДНІСТЬ

1. Христос каже до всіх Своїх послідовників: **“Навчіться від Мене, бо Я – лагідний і сумирний серцем!”**¹. Лагідність – це прикмета ягнятка. Ісус Христос називав Себе Ягням, як свідчить Іван Хреститель: **“Ось Агнець Божий!”**². А пророк Ісаї кличе: **“Господи, пішли Ягнятко, що рядитиме землею”**³. Спаситель поступав, немов ягнятко під час Страстей: **“Немов ягня перед стригуном, так і Він не відчиняє уст своїх”**⁴. Пророк Єремія каже, що Він повадився **“немов ласкаве ягнятко, що на заріз ведуть”**⁵.

Лагідність – це улюблена чеснота Спасителя. Виявив її, як чинив добро невдячним, ласкаво відповідав на питання противників, без скарги терпів тим, що зневажали і мучили Його. Св. Петро каже про Нього: **“Хоч був злословлений, та Сам, навпаки, не злословив, посеред страждання Він не погрожував іншими, але передав Себе тим, котрі судили Його несправедливо”**⁶. Його бичували, коронували терням, плювали в обличчя, прибили до хреста та й знущалися з Нього, а Він забув про все те й навіть молився за тих, що так лихо поступали з Ним. Ось тому й упоминає, щоб ми вчилися від Нього покори і лагідності: **“Навчіться від Мене, бо Я лагідний і смиренний серцем!”**⁷.

Св. Іван Золотоустий каже, що лагідність найбільше уподібнює нас до Бога: **“Лагідність більше уподібнює нас до Бога, аніж кожна інша чеснота”**⁸. Так, бо тільки один Бог відплачує добром за зло. Тому Спаситель заявив: **“Любіть ворогів ваших і моліться за тих, що гонять вас; таким чином станете синами Отця вашого Небесного”**⁹. Св. Іван Золотоустий каже, що Ісус Христос тільки лагідних називає послідовниками Бога: **“Христос називає Божими послідовниками тільки тих, що визначаються цією чеснотою”**. Спаситель виразно оголосив, що лагідним обіцяно Небо: **“Блаженні лагідні, бо вони успадкують землю”**¹⁰.

Св. Франциск Салезій твердить, що лагідність – це цвіт любові, а Сирах давно оголосив: **“Віра і лагідність подобаються Йому”**¹¹. Богові подобаються ті, у кого лагідне й вірне серце. Бог не може відкинути від Себе лагідних. Псалмопівець каже: **“Господь приймає лагідних”**¹². Молитви покірних і лагідних душ дуже дорогі Богові, як сказано в Св. Письмі: **“Тобі завжди подобалося блаження покірних і лагідних”**¹³.

Чеснота лагідності нас приневолює: 1) придушувати в собі порушення гніву на тих, що нас сердять, 2) спокійно приймати зневаги.

I Придушування гніву

2. Св. Амвросій каже, що треба, перш за все, **уникати** або **здавлювати** в собі гнів. Коли хтось знає про себе, що він подразливий, той повинен уникати нагод для гніву. Якщо ж не можливо ухилитися від таких нагод чи небезпек, то повинен до цього заздалегідь приготуватися добрими постановами, тобто сильним рішенням: на всі випадки мовчати, або лагідно відповідати. Водночас потрібно благати в Бога сили опиратися злості й не обурюватися.

Дехто отак виправдовує себе: “Він нестерпний! Він надто докучливий!”. Св. Іван Золотоустий каже, що лагідність не полягає в тому, щоб ласкаво поступати з тими, які ласкаві до нас, але з тими, що навіть не знають, що таке лагідність: **“Ця чеснота впливає на тих, що дуже далекі від лагідності”**¹⁴. Нема нічого, що б так легко заспокоювало обурену людину, ніж ласкава відповідь. Мудрець каже: **“Лагідна відповідь гасить гнів”**¹⁵. Як вода гасить вогонь, – каже Св. Іван Золотоустий, так ласкава відповідь лагіднить гнів, навіть якщо людина надзвичайно є розгнівана: **“Як вода гасить розпалене багаття, так ласкаве слово лагіднить гнівливу душу”**¹⁶. Сирах уже давно висловився так: **“Солодке слово примножує приятелів і лагіднить ворогів”**¹⁷, а св. Іван Золотоустий додає, що **“годі сподіватися, що вогонь погасить вогонь, а гнів – гнів”**¹⁸.

Священики мусять бути ласкавими навіть для найбільш пропащих, закам’янілих і зухвалих грішників, щоб привести їх до Бога. Гугон від св. Віктора пише: **“Ви не судді, що мають карати, а лікарі, що повинні лікувати хвороби”**¹⁹. Мовчання та молитва до Бога, щоб подав нам силу не відповідати на гнів, – це засоби проти прояву гніву. Сенека каже: **“Найкращий засіб проти гніву – це мовчання”**, бо людина у гніві вважає слушним те, що неслухне та хибне. Пристрасть – ніби заслона перед нашими очима. Вона не дозволяє бачити нашу дурість у відповідях. Св. Бернард додає: **“Стурбоване гнівом око не може добре бачити”**²⁰.

3. Інколи потрібно, ба, й конечно приборкати чинсь зухвалість, от хоча б підвладного, що не шанує нашого авторитету. Нема сумніву, що тоді слід виявити своє незадоволення. Св. Тома каже: **“Розумно обурюватися – похвальна справа!”**²¹, бо й пророк Давид теж казав: **“Гнівайтесь та не грішіть!”**²². Усе було б гаразд із таким обуренням, якщо б воно не містило нашої власної провини.

Небезпечно гніватися, бо гнів подібний до неприборканого коня, що не дається керувати вудилами, отож не знаємо, куди він завезе нас. Саме тому св. Франциск Салезій писав у своїй *Філомеї*, що краще гамувати гнів, хоча й є слушна причина обурюватися, бо краще для нас, як інші кажуть: “Ти ніколи не гніваєшся”, ніж: “Ти слушно обурюєшся!”²³.

Св. Августин твердить, що важко прогнати гнів, як він увійде в душу, тому заохочує нас закривати перед ним двері, аби взагалі не входив у неї.

4. Людина мало користує із упівнення, коли бачить, що настоятель розгніваний, бо дивиться на упівнення як на вияв гніву, а не любові. Корисніше одне ласкаве і спокійне упівнення, ніж тисяча, хоча б і слухних, доган, які супроводжуються обуренням. Зрештою, лагідність не забороняє вживати поміркованої строгості, щоб лише направити ближнього за допомогою страху. Не слід лякатись, що провинимося проти лагідності і вчинемо Йому прикрість. У такому випадку ласкавість не була б чеснотою, але провиною і огидною недбалістю. Пророк Єзекиїл каже, що горе тому, хто підсуває грішникам подушку, щоб спали в смертоносному сні: **“Горе тим, що шиють чарівницькі мішки під лікті і роблять подушки під голову кожного зросту, щоб ловити душі... Ви підтримуєте руки безбожника, щоб він не навернувся з ледачої дороги і жив”**²⁴.

Св. Августин каже, що така хибна співчутливість, – це не любов, а недбалість. Це не лагідність, а недбалість; та, навіть й жорстокість до тих нещасних душ, що гинуть, і нема нікого, хто вказав би їм увагу на нужденний їхній стан. Св. Кипріяні каже, що хворий нарікає на хірурга під час операції, але дякує йому, як виздоровіє: **“Хворий скажиться, бо відчуває біль, але дякуватиме, як виздоровіє”**²⁵.

Лагідність вимагає, щоб ми рішуче і лагідно виправляли свого ближнього, коли потрібно упоминати його. Через це апостол Павло велить нам поглянути на власні хиби перед тим, як повчати ближнього, щоб так співчувати йому, як співчуваємо собі: **“Брати! Коли б хтось попав у якусь провину, то ви такого настановляйте духом лагідності, пильнуючи себе самого, щоб і собі не впасти у спокусу”**²⁶.

Петро Блосій каже, що воно погано виглядає, коли настоятелеві розгнівано і терпко робити зауваження своїм підвладним: **“Погано, як прелат строго та загнівано упоминає”**²⁷. Сенека твердить, що гнів – це така гідка річ, яка опоганює навіть найгарніші людські обличчя: **“Стурбоване обличчя опоганило гарні уста”**. Отож, слід завжди користуватися порадою св. Григорія: **“Нехай буде любов, але м’яка, строгість, але не бурхлива, милосердя, але не занадто поблажливе!”**²⁸.

5. Св. Василій Великий каже, що лікарі не повинні злоститись на хворих, але повинні намагатися знищити їхні хвороби, щобвилікувати своїх клієнтів. Касіян оповідає, що один молодий чернець зазнавав сильних спокус проти чистоти, тому звернувся до старшого співбрата за допомогою та порадою. Замість дати раду, старший чернець висварив і обкидав його доганями, чим ще більше засмутив молодого ченця. Що ж сталося? Господь дозволив, аби брудні спокуси так докучали старому чернцеві, що він, мов ошалілий, бігав по своїй келії. Тоді абат Аполос, дізнавшись про його невторопність стосовно молодого ченця, пішов до нього та промовив: **“Брате, знай, що Бог допустив на тебе цю спокусу, аби ти навчився співчувати іншим!”**²⁹.

Не докоряймо гордо іншим, як зауважимо їхні слабкості чи упадки. Навпаки, слід покірно допомагати ближньому, інакше Бог дозволить, що ми самі допустимось тих похибок, котрі в інших осуджуємо. Згаданий Касіян оповідає, що якийсь абат Махет сам визнав, що допустився трьох гріхів, за які перед тим осуджував у співбратів своїх.³⁰ Св. Августин перестерігає, що не обурення, а співчуття має супроводжувати нас, коли упоминаємо ближнього: **“Нехай милосердя, а не ненависть попереджує догану!”**³¹ Згадка про власні хиби допомагає співчувати ближньому та виправдовувати його провини. Св. Григорій наголошує: **“Згадана власна неміч вибачає чужі прогріхи”**³².

6. Отже, обурення ніколи не принесе користі нам чи іншим людям. Воно відбирає спокій духа, якщо не спричинює ще й іншого лиха. Філософ Агриппа, втративши своє майно, промовив так: **“Я втратив майно, але не хочу утратити спокою духа!”**.

Сильно шкодимо собі, коли тривожимось зневагами. Сенека казав: **“Гнів шкодить мені більше, ніж зневага”**. Хто посеред зневаг злоститься, той робить собі прикрість. Св. Августин каже: **“Господи, Ти звелів, щоб невладнаний дух був мукою і терпінням для себе самого”**³³. Св. Франциск Салезій, якого називають учителем лагідності, каже, що слід нам бути лагідними не тільки з іншими, але передовсім із самим собою. Дехто обурюється, непокоїться і так допускає багатьох інших похибок, коли у чомусь провиниться. Св. Людовік Конзага каже, що дияволові ловля добре вдається, як вода мутна. Не слід турбуватися, коли ми допустились похибки, бо переживання – це результат гордості і високої думки про свою чесноту. Що ж тоді слід робити? Треба упокоритися і зберігаючи спокій вчинити акт ненависті вчиненого нами проступку, також звернутися до Бога та благи помочі, щоб знову не впасти. Дійсно, покірні та лагідні душі завжди проживають у спокої, і цей спокій скріплюють при будь-якій нагоді. Спаситель твердить: **“Навчіться від Мене, бо Я – лагідний і сумирний серцем, і знайдете полегшу душам вашим”**³⁴. А вже перед тим цар Давид заявив: **“Покірні ж заволодіють краєм і тішитимуться глибоким миром”**³⁵. Ось чому св. Лев Великий каже: **“Ніщо не в силі занепокоїти лагідних”**.

Не існує зневаги, втрати чи іншого лиха, що збентежило б спокій лагідного серця. Св. Франциск Салезій каже, що коли випадковий гнів опанує нас, то слід негайно погасити його, не питаючись, чи потрібно, чи не потрібно обурюватися. Тримаймося поради, що дає її св. Павло, коли закінчився спір, який нас турбував: **“Гнівайтесь, та не грішіть! Хай сонце не заходить у**

гніві вашому, і не давайте місця дияволу”³⁶. Найперше самі заспокоїмось, а потім помирімся із нашим ближнім, щоб диявол з іскри не роздув пожежі й так не спричинив нашої загибелі.

II Спокійно приймаємо зневаги

7. Чеснота лагідності полягає у спокійному прийнятті погорди. Св. Франциск Асизький казав, що багато людей вважає, що святість полягає у довгих молитвах або в тілесних умиртвленнях, хоч насправді вони не в змозі стерпіти навіть найменшого зневажливого слова: **“Вони не задумуються над тим, що спокійне прийняття зневаг більш корисніше для них, аніж довгі молитви”**. Людина більше скористає, як спокійно перенесе хоча б одну зневагу, ніж відбуде десять постів на хлібі та воді.

Св. Бернард каже, що хто хоче стати святим, той має дотримуватися трьох вимог: **не сміє бажати панувати над іншими, терпеливо приймати упокорення та спокійно приймати зневаги**. От часом іншим дають те, що відмовлено тобі. Часом слухають інших, а тебе висміюють; інших хвалять і доручають їм почесну службу, термінові справи, а на тебе ніхто не звертає уваги. І більше того! Тебе навіть картають і кепкують із тебе, як берешся до праці. Св. Доротей каже, що будеш дійсно покірний, якщо спокійно приймеш ці упокорення та немов найбільшого добродія поручатимеш Богові того, хто так поступає з тобою, бо він лікує твою гордість. Гордість – це зловна хвороба, що легко спроможна спричинити тобі духовну смерть.

8. Сирах дає нам таку пораду: **“Будь терпеливий у покорі”**³⁷. Ось як треба поступати серед упокорень: не вільно злоститися, скаржитися, але слід спокійно сприймати погорду та жертвувати їй за свої гріхи. Ах, на яку погорду заслуговує той, хто зневажив Бога! Він заслужив, щоб дияволи топтали його.

Під час подорожі св. Францискові Боргієві довелося заночувати з отцем Бутамантом. Цей отець був хворий на астму, тому кашляв і плював цілу ніч. Думає, що плював на стіну, а тим часом плював на св. Франциска, і то часто в саме обличчя. Як же розвиднілося, він дуже шкодував за свій поступок, але Святий спокійно відповів: “Отче, не сумуйте. Тут не було кращого місця, щоб плювати, ніж моє обличчя”. Так, горді повертають у гордість свої упокорення, бо вважають себе гідними пошани, а покірні отриману погорду перетворюють у чесноту покорі, бо вважають себе гідними всякої неслави. Св. Бернард каже: **“Є покірні люди, що перетворюють упокорення в покору”**³⁸.

Отець Родрігес прирівнює гордих людей до їжаків, що звідусіль покриті колючками. Годі доторкнутися до них. Подібно поведуться горді люди: вони злостяться, скаржаться, докоряють і шемрають, коли хтось зробить їм зауваження. Покірні ж душі ще більше впокорюються, коли хтось зробить їм зауваження. Вони визнають свою похибку і дякують за те, що їм вказали на неї, не втрачаючи рівноваги духа. Неспокій під час упімнення – це вияв гордості, тому той, хто відчуває заміщення в часі упімнення, мусить благати Бога, щоб звільнив його від гордості, яка скривається в його серці.

9. Бог каже в книзі Пісень: **“Мій народ видав свої пахощі”**³⁹. Народ – це маленьке пахуче зілля. Воно видає приємні пахощі, як потremo та зімнемо його. Ах, як любо пахне перед Богом покірна душа, коли спокійно терпить зневаги, та навіть тішиться, коли інші нехтують і помітують нею!

Спиталися ченця Захарію, як можна здобути правдиву покору? Чернець узяв свій монаший каптур, кинув на землю і став топтати його, промовляючи: “Той є дійсно покірний, хто любить, щоб і з ним поступали так, немов із цим каптуром!” Отець Альварес казав, що час упокорення – найкраща нагода позбутися духовної нужди і здобути багато заслуг. Бог скупий для гордих, а щедрий для покірних. Св. Яків каже: **“Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать”**⁴⁰. Св. Августин заявив: **“Похвала не оздоровлює лихого, а зневаги не ранять**

доброго сумління”⁴¹. Так само висловився св. Франциск Асизький, кажучи: **“Ми є такі, які перед Богом”**. Байдуже, чи люди хвалять, чи ганять нас. Нам вистачає Божої похвали. А Бог, напевно, дуже хвалить тих, котрі з любові до Нього весело приймають зневаги.

10. Лагідні душі дорогі Богові та людям. Св. Іван Золотоустий каже, що не існує нічого, що сильніше виправляло б ближніх і приводило б душі до Бога, ніж лагідність особи, котра не обурюється, але спокійно і погідно приймає погорду, кепкування і зневаги: **“Ніщо не здобуває Богові стільки душ, як весела лагідність”**. Св. Амвросій твердить, що ізраїльтяни більше любили Мойсея за його лагідність посеред зневаг, ніж за вчинені чуда: **“Сильніше любили його за лагідність, аніж поважали за чуда”**⁴².

“Лагідна людина корисна для себе і для інших”, – каже св. Іван Золотоустий. Отець Маффеї розповідає, що якийсь зухвалець плюнув в обличчя одному Ісусовцеві, коли він проповідував в Японії. Місіонер обтер лице хусточкою й далі проповідував, ніби нічого не сталося. Побачивши це, один слухач навернувся, бо як сам заявив: **“Мусить бути правдива та Божа наука, що навчає людей такої великої покорі!”**

Св. Франциск Салезький навернув багатьох єретиків, бо лагідно й без обурення приймав зневаги від протестантів. Лагідність – це пробний камінь святості. Св. Іван Золотоустий каже, що лагідність посеред прикростей, це несхибний знак, що в душі є дійсна чеснота. Отець Красет оповідає в історії Японії, що під час останнього гоніння християн один перебраний августинський місіонер дістав по лиці, але не обурився на зневагу. Ідолопоклонники негайно схопили його, бо були переконані, що тільки християнин може мати подібну чесноту.

11. Легко терпіти зневагу, як поглянемо на погордженого Ісуса. Блаж. Марія від Вовлчення, перебуваючи перед Розп’ятим Спасителем, промовила до своїх черниць: **“Співсестри, як можемо не приймати погорду, коли поглянемо на погордженого Бога?”**. Вояки провадили до Риму св. мученика Ігнатія і знущалися над ним, а Святий тішився, говорячи: **“Тепер починаю бути слугою Христа”**.

Що ж уміє християнин, якщо не знає стерпіти погорду з любові до Ісуса Христа? Щоправда, нашої гордості тяжко зазнавати приниження та зневаг і не обурюватися та не відповідати на них. Але, як каже св. Єронім, поступ у досконалості полягає саме в самонасиллі: **“Стільки поступиш вперед, скільки насилля завдасиш собі!”**. Одна побожна черниця ставала перед Пресвятими Тайнами і говорила, якщо зазнала якоїсь зневаги: **“Господи, я вбога, тому не маю що пожертвувати Тобі! Через це жертвую Тобі цю зневагу!”**.

Ах, як любляче Господь пригортає погорджену душу! Як негайно потішає її та наповняє ласками! Не тільки спокійно, але радо і весело приймає погорду душа, котра любить Ісуса Христа. **“Св. Апостоли верталися з синадріону, радіючи, що удостоїлися зазнати зневаги задля імені Ісуса”**⁴³. Блаж. Йосип Калясантій каже, що на численних душах справджується друга частина наведеної цитати: **“удостоїлися зазнати зневаги задля імені Ісуса”**, але не справджується перша **“верталися, радіючи”**. Хто бажає досягти святості, той мусить бодай тужити за цією досконалістю. Блаж. Йосип Калясантій додає, що **немає в людині покорі, якщо вона не бажає бути погордженою**.

Преп. отець Людвик Понтійський спочатку не розумів, як людина може тішитися погордою. Згодом, ставши досконалішим, зрозумів цю правду та відчув її на собі. Саме таку науку св. Ігнатій Лойола дав св. Марії Магдалині Паційській, як після своєї смерті з’явився їй і сказав, що справжня покора полягає в невинній радості з усього, що провадить душу до самопогорди.

12. Миряни так не тішаються почестями, як святі погордами. Францисканець бр. Юніпер наставляв туніку, наче приймав перлини, коли люди зневажали його. Св. Іван Франциск Реджіс не тільки тішився серед кепкувань, але й підсилював їх. Одного разу коронований терням Спаситель з’явився св. Іванові від Хреста, несучи хрест на плечах своїх і так промовив: **“Іване, проси в Мене, чого тільки бажаєш!”**. Святий відповів Господеві: **“Господи, бажаю страждати і бути погордженим заради Тебе!”**. Це значить: **“Господи, бачу, що Ти страждаєш і зазнаєш погорди з любові до мене. Чого ж я мав би благати, як не страждання і приниження?”**.

Хто бажає повністю віддатися Богові та уподібнитися до Ісуса Христа, той мусить любити життя укрите і вважати себе за ніщо. **“Любуйся тим, що тебе не знають і вважають за ніщо!”** – говорив св. Бонавентура, а св. Пилип Нерійський невпинно повторював це своїм духовним синам. Сам Христос бажає, щоб ми вважали себе щасливими і тішилися, коли люди погорджують нами, відганяють від себе і ганяють через те, що належимо до Нього. Чим більшої погорди зазнаємо на світі, тим величнішу нагороду одержимо в Небі: **“Блаженні будете, коли вас ненавидітимуть люди, коли вас вилучать, коли ганьбитимуть вас та коли викинуть, як безчесне, ваше ім’я Сина Чоловічого ради. Радійте того дня і веселіться, бо ваша нагорода велика в Небі!”**⁴⁴.

Хіба є більша радість для душі, ніж бачити, що через її любов до Ісуса Христа люди погорджують нею? Тоді, за словами св. Петра, душа зазнає великої честі, бо Бог так поступає з нею, як поступив із власним Сином: **“Щасливі ви, як вас ганьблять за Христове ім’я, бо Дух слави і Божий на вас перебуває!”**⁴⁵.

¹ Мт. 11, 29,

² Ів. 1, 29.

³ Іс. 16, 1.

⁴ Іс. 53, 7.

⁵ Єр. 11, 19.

⁶ 1 Птр. 2, 23.

⁷ Мт. 11, 29,

⁸ Ном. 19, in Ep. ad Rom.

⁹ Мт. 5, 44-45.

¹⁰ Мт. 5, 4.

¹¹ Сир. 1, 34.

¹² Пс. 44, 6.

¹³ Прип. 16, 9.

¹⁴ In Ps. 119.

¹⁵ Прип. 15, I.

¹⁶ Ном. 98. in Gen.

¹⁷ Сир. 6, 5.

¹⁸ Ном. 98 in Gen.

¹⁹ Hug. Misc., I. L. I. T, t. 3.

²⁰ Lib. 2 de Consid., c. 11.

²¹ II-II q. 128, a. 1. ad 3.

²² Пс. 4, 5.

²³ 3-я част., 8-а гл.

²⁴ Єзек. 13, 18 і 22.

²⁵ Св. Кипр.: De Lapsis.

²⁶ Гал. 6, 1.

²⁷ Epist. 100.

²⁸ Moral, lib. 20, c. 8.

²⁹ Collat. 2, c. 13.

³⁰ Lib. 5 de Inst., ren. 2, 30.

³¹ Lib 2, Serm. Dom., c. 20.

³² Lib. Mor., c. 34.

³³ Confess., lib. I. e. 10.

- 34 Мт. 11, 29.
35 Пс. 36, 11.
36 Еф. 4, 26.
37 Сир. 2, 4.
38 Serm. 24 in Cant.
39 П. п. 1, 11.
40 Як. 4, 6.
41 Lib. 3. contra Petilian.
42 Lib. 2 Offtic., c.7.
43 Ді. 5, 41.
44 Лк. 6, 22.
45 1 Птр. 4, 14.

VIII. НАУКА

УМЕРТВЛЕННЯ (особливо внутрішнє)

I Умертвлення необхідне

1. Бог сотворив людину доброю. Її змисли без труднощів корилися духові, а дух – Богові. Сирах каже: **“Бог сотворив людину правою”**¹. Прийшов гріх і зруйнував цю духовну рівновагу. Відтоді життя людини стало невпинною боротьбою: **“Тіло пожадає проти духа, а дух пожадає проти тіла”**². Апостол Павло отак скаржився на це: **“Бачу інший закон у моїх членах, який воює проти закону розуму і підневолює мене законам гріха, що в моїх членах”**³.

Кожна людина може мати двояке життя. Воно може бути подібне до життя Ангелів, що виконують Божу волю, або до життя звірят, що силкуються задовольняти змислові забаганки. Людина стає ангелом, як виповнює Божу волю, але перетворюється в звіра, коли нерозумно задовольняє забаганки своїх пристрастей. Мусимо чинити з собою те, що Господь звелів пророкові Єремії: **“Настановляю тебе., щоб ти викорінював і руйнував, вигублював та валив, будував і насаджував”**⁴. Перед тим, як насадити в душі чесноти, мусимо виполоти бур’ян поганих схильностей. Саме тому потрібно завжди тримати в руках мотику умертвлення, щоб підрізати лихі пожадання, які завжди відростають із зараженого пожадливістю кореня, бо інакше ціла душа покриється вадами. Отже, слід очищати душу з бур’яну блудів, якщо бажаємо світла, аби пізнати Бога, Найвище Добро. Спаситель каже: **“Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога”**⁵. А св. Августин отак висловився про це: **“Очисти своє серце, якщо бажаєш побачити Бога”**⁶.

Пророк Ісаєа запитує: **“Кого Він навчить знання?... Тих, що їх перестали годувати молоком з грудей і мати відлучила їх від грудей своїх?”**⁷. Бог не вділяє знання Святих, яке полягає в Його пізнанні та любові, хіба тим, що перемогли світові примани. Св. Павло каже: **“Тілесна людина не приймає речей, що походять від Духа Божого; бо це для неї глупота. Вона не може зрозуміти їх, бо вони вимагають духовного розсудку”**⁸. Хто, немов звірятко, ганяє за змисловими задоволеннями, той не здатний зрозуміти вартості духовних дібр.

2. Як сіль зберігає м'ясо від зіпсуття, так умиртвлення оберігає душу від гріха. Якщо в душі запанує дух умиртвлення, то вона легко здобуде всякі чесноти. Псалмопівець каже: **“Мирра, алоє і касія наповнили твою одіж пахощами”**⁹. Абат Герих пояснюючи, писав про ці слова: **“Мирра найперше починає пахнути, а за нею інші аромати”**¹⁰. Свята обручниця підтверджує те саме, кажучи: **“Я змішала мирру з ароматами”**¹¹. Наша святість і спасіння полягають у наслідуванні прикладів Ісуса Христа: **“Бо кого Він передбачив, того і призначив, щоб були подібні до образу Сина Його”**¹². Ми ж ніколи не зможемо уподібнитися Ісусові Христу, якщо не зречемося себе і через умиртвлення не візьмемо хрест, який Він накладає на нас: **“Коли хтось хоче йти за Мною, нехай зречеться себе самого і візьме хрест свій і йде за Мною”**¹³.

Життя ж Божественного Спасителя було повне страждань, болю і погорди. Саме тому Ісаа казав: **“Зневажений, останній між людьми, чоловік болів, що зазнав недуги”**¹⁴. Як мати бере гіркі ліки, аби вилікувати дитину, яку годує, так наш Спаситель – твердила Св. Катерина Сієнська – витерпів стільки мук, щоб оздоровити нас, нужденних, з хворіб. Отож, мусимо бути такі, якими бажає нас бачити св. Павло: **“Ми завжди носимо в нашому тілі Христовий присуд на смерть, щоб також і життя Ісусове в нас об'явилося”**¹⁵. Св. Анзельм каже, що цього досягнемо, якщо **“за Його прикладом будемо невинно вмирати”**.

Священики повинні першими так поступати, бо вони постійно відновлюють тайну Христових Страстей. Гугон від св. Віктора каже: **“Відновлюємо тайни Господніх Страстей, тому й мусимо наслідувати те, що робимо”**.

3. Молитва і умиртвлення – головні засоби у здобутті святості. Святе Письмо порівнює їх з кадилом і миррою: **“Хто це такий, що йде від пустелі оточений клубами диму з мирри і кадила”**¹⁶. Святий Дух додає: **“І з усякого западного пороку”**. Цим бажає зазначити, що всі чесноти прийдуть із розважання і умиртвлення. Молитва і розважання конечні, щоб душа стала святою, але умиртвлення мусить випереджати молитву. В Пісні пісень Обручниця каже: **“Вийду на гору мирри, на ладану горбочок”**¹⁷.

Господь запрошує душу йти за Ним спочатку на гору мирри, а потім на горбок кадила. Св. Франциск Борхія говорив, що молитва запроваджує до серця Божу любов, а умиртвлення готує місце для любові, усуваючи землю, що є перешкодою. Хто йде по воду з заболоченим глеком, той вернеться з болотом. Треба спочатку з глека викинути землю, а потім набирати в нього воду. Отець Валтасар Альварес каже, що розважання без умиртвлення обманливе або короткотривале. А св. Ігнатій Лойола зазначав, що вмирати душа сильніше злучиться з Богом за чверть години розважання, ніж невмирати за кільканадцять годин. Ось чому цей Святий, почувши, що хтось є людиною молитви, так казав: **“Це є знак, що він сильно умиратиметься”**.

II Конечність внутрішнього умиртвлення

4. Маємо душу і тіло. Зовнішнє умиртвлення має гатувати невольні забаганки тіла, а внутрішнє – невольні почуття душі. Усе це вміщається в цих словах Спасителя: **“Коли хтось хоче йти за Мною, нехай зречеться себе самого, візьме хрест свій і йде за Мною”**¹⁸.

Нехай візьме свій хрест! Ось зовнішнє умиртвлення. Воно конечне, як згодом побачимо. Проте внутрішнє умиртвлення конечніше, бо воно важливіше: **“Нехай зречеться самого себе!”**. Внутрішнє умиртвлення підкоряє розумові невольні пристрасті: честолубність, гнівливість, самопошану, користолубність, власний осуд чи волю. Св. Августин каже: **“Хрест буває подвійний: тілесний і духовний. Духовний хрест важливіший, бо він керує порухами духу”**¹⁹.

Зовнішнє умиртвлення поборює забаганки тіла, щоб підкорити його духові. Внутрішнє протистоїть почуттям серця, аби підневолити їх розумові та Богові, тому апостол Павло називає його **“духовним обрізанням серця”**²⁰.

Пристрасті самі собою не є лихі, а байдужі. Часом вони навіть корисні, коли розум керує ними. Якщо ж вони перемагають розум, то руйнують душу. Несчасна та душа, яку Бог видав на поталу власним забаганкам! Це найбільша кара, якою Бог може покарати її: **“І Я віддав їх на волю запеклого їхнього серця: хай собі ходять по своїй волі”**²¹. Отож, треба завжди благати Господа, як благов Його Соломон: **“Не видавай мене на поталу ганебному і безрозумному серцю”**²². “Боже, – молився він, – не дозволь, щоб пристрасті запанували наді мною!”.

5. Слід зосереджувати увагу на самоперемогі. **“Переможи себе самого!”** – було гаслом св. Ігнатія. Здається, що цей святий не мав нічого кращого, чим міг би здобувати душі. Перемагайте і ламайте власну волю, – було постійним предметом його розмов, бо, – казав, – зі ста душ, що роблять розважання, дев’яносто керуються власною волею. Він більше дорожив одним актом умиротворення власної волі, ніж довгим і в духовні потіхи багатим розважанням.

Один брат оминав товариство своїх співбратів, щоб уникати похибок. Святий зауважив йому, що він більше скористав би з декількох актів умиротворення, ніж з цілого року, проведеного на самоті у печері. Тома Кемпійський писав: **“Це немаловажна річ – перемагати себе в малих речах”**. Св. Петро Даміані пише, що нічого не скористає той, хто все покидає, але не хоче перемогти самого себе: **“Нема користі з того, якщо хтось усе покинув, та не хоче покинути себе самого”**. Св. Бернард отак звертається до того, хто бажає повністю віддатися Богові: **“Якщо прагнеш усе покинути, не забудь і самого себе зарахувати до тих речей, які маєш покинути!”**²³. Бо інакше не зможеш поступати за Ісусом Христом, якщо не відречешся себе самого, як каже згаданий Святий: **“Не зможеш слідувати за Христом, якщо не заперечиш самого себе”**²⁴. Спаситель зрадів, **“немов велетень, що шлях свій пробігає”**²⁵. Той, хто придавлений пристрастями і земними принадами, не зможе ступати за Ісусом, котрий біжить: **зрадів, немов силач, щоб бігти. Якщо ж хтось обтяжений, то він не може наздогнати того, хто біжить.**

6. Найперше треба перемогти **панівну** пристрасть. Бувають люди, що виконують різні умиротворення, але не стараються перемогти цю пристрасть, до якої найбільше схильні. Такі особи не можуть належно поступати вперед по Божій дорозі. Наражає себе на страшну небезпеку прокляття той, хто дозволяє, щоб якась невладнана пристрасть володіла ним. І навпаки: легко зможе перемогти всі інші пристрасті той, хто зміг знищити панівну. Легше перемогти слабших ворогів, коли вже перемогли сильнішого. Та перемога величніша і більше заслужена, для досягнення якої людина виявляє більшу хоробрість. Наприклад: ось, хтось не дбає про гроші, але ганяється за почестями. Інший не бажає почестей, але жадає грошей. Погорда грішми принесе мало користі, якщо раніше від цього людина не умиротворюється під час погорди. Подібно не буде великої користі від погорди почестями, коли хто ганяється за грішми. Чим більше насилля завдамо собі, тим більше заслуг здобудемо і більше скористаємо зі свого умиротворення. Св. Єронім каже: **“Настільки поступиш вперед, наскільки насилля завдаси собі!”**.

Св. Ігнатія був із природи дуже холеричний і схильний до обурення, але вправа в терпеливості вчинила його таким лагідним, що люди вважали цю чесноту вродженою. Св. Франциск Салезій був також дуже схильний до гніву, але самонасилля згодом зробило його взірцем терпеливості й ласкавості, як це бачимо з його поведінки посеред зневаг, що їх подає життєпис цього Святого.

Зовнішнє умиротворення не приносить душі великої користі, якщо воно відлучене від внутрішнього. Пощо морити себе постами і голодом, а потім бути повним гордості? – запитує Св. Єронім. Яка користь із того, що хтось не п’є вина, а потім впивається ненавистю?. **“Для чого худнути від посту, коли душа товстіє від гордині? Що pomoже, як не п’єш вина, а впивасся гордістю?”**²⁶.

Апостол Павло каже, що слід нам позбуватися старого чоловіка, який поринув у самолюбства та зодягнутися в нового, тобто в Ісуса Христа, який ніколи не намагався задовольняти Себе Самого: **“Христос не Собі догоджав!”**²⁷. Св. Бернард співчував деяким ченцям, котрі зовні вбого одягалися, проте в нутрі незмінно зберігали свої пристрасті. Він отак висловлюється про них:

“Покірна рясa – це не ознака внутрішньої святості, але покривало для застарілої недосконалості. Вони не позбулися, але тільки прикривають старого чоловіка”... Ці ченці не стараються позбутися хиб, а тільки прикривають їх зовнішніми практиками умертвлення. Ось тому їхні пости, чужання, волосяниці і бичування приносять мало користі, або й зовсім не приносять жодної, бо вони прив’язані до самих себе і до всього того, що їм належить.

III Вправлення у внутрішньому умертвленні

Св. Іван Ліствичник каже, що той, хто бажає повністю присвятити себе Богові, мусить позбутися чотирьох речей: майна, почестей, рідні і, передовсім, власної волі.

1. Убогість

7. Перш за все потрібно позбуватися прив’язаності до матеріальних благ, тобто багатства. Св. Бернард твердить, що **“майно обтяжує того, хто його має; забруднює того, хто його любить; і засмучує того, хто його витрачає”²⁸**. Священик повинен пригадувати собі, що він заявив, коли вступив до Церкви, – що не бажає іншого добра, крім Бога самого: **“Господь – це частка моєї спадщини й моєї чаші: Ти держиш мою долю!”²⁹**. Той клерик сильно зневажає Бога, що вибрав Господа за частку свою, а потім ганяється за грішми: **“Чимало клериків зневажає Творця, бо, вибравши Його за свою частку, опісля ганяються за грішми”** і такою поведінкою показують, що Бог не може задовольнити їх. Св. Бернард каже, що немає більш скупі людини, ніж священик, який залюбився в гроші: **“Хто ж з більшою жадібністю ганяється за дочасними добрими, ніж клерики?”³⁰**.

Скільки священиків дуже рідко відправляли б Службу Божу, якщо б не отримували стипендії?! Вони не шукають за грішми, щоб краще служити Богові, але служать Богові, щоб заробляти гроші, – каже Св. Августин. Який це сором бачити священика, що ганяється за грішми! – каже Св. Єронім: **“Соромно священикові ганятися за багатствами!”**.

8. Залишів неславу, що її жадібний священик стягає на себе, та погляньмо, в якій великій небезпеці вічного прокляття проживає той священик, що нагромаджує багатства. Св. Гіларій твердить: **“Священики наражаються на велику небезпеку, якщо жадібно нагромаджують багатства”³¹**. Апостол Павло навчав, що крім численних клопотів, які спиняють духовний поступ священиків, вони потрапляють у страшні спокуси і пожадливість, які можуть легко запровадити їх до загибелі: **“Ті, що хочуть багатіти, впадають у спокуси та в тенета, і в безліч бажань безглузвих та шкідливих, що штовхають людей у прірву та погибель”³²**.

Ах, Боже! Скількох священиків жадоба гроша запровадила до страшних крадіжок, несправедливостей, симоній і святокрадств! Св. Амвросій каже: **“Втрачає ласку Божу той, хто нагромаджує золото”**. Св. Павло утотожнює скупість з ідолопоклонством: **“Захланний – тобто ідолопоклонник”³³**. Це є правда, бо скупий вважає гроші своїм богом, і робить з них свою останню ціль. Св. Іван Золотоустий писав: **“Заберіть від людей жадобу грошей, й усунете всяке зло!”³⁴**. Потрібно викорінювати зі себе жадобу грошей, якщо бажаємо бути з Богом. Св. Пилип Нерійський говорив, що не стане святим той, хто бажає майна, бо чесноти, а не майно мають бути багатством священиків. Тільки чеснота робить нас великими в Небі та сильними у боротьбі з ворогами нашого спасіння на землі.

Св. Проспер вважає так: **“Огидливість, побожність, покора і лагідність – це наші багатства. Вони мають прикрашати і захищати нас”³⁵**. Слід задовольнятися скромною поживою – щоб жити, і простенькою одежею – щоби вдягатися. Намагаймося стати святими, бо тільки святість має справжню вартість: **“Якщо маємо поживу та одєжу, то будьмо з цього задоволені”³⁶**. Пощо нам ці земні добра? Вони й тепер не задовольняють людського серця! Крім того, колись доведеться покидати їх! Радше, слід здобувати добра, що зроблять нас щасливими

навіки в Небі! Спаситель каже: **“Не збирайте собі скарбів на землі, де міль і хробацтво нівечить, і де підкопуються злодії і викрадають. Збирайте собі скарби в Небі, де ні міль, ані хробацтво не нівечить, і де злодії не пробивають стін і не викрадають!”**³⁷. Саме тому Медіолянський Синод видав таке розпорядження священикам: **“Не нагромаджуйте собі скарбів на землі, а радше робіть добрі діла та здобуйте душі для Неба!”**³⁸. Добрі вчинки і спасенні душі – ось скарби священика!

9. Через це Свята Церква забороняє священикам займатися торгівлею. Це оголосив ще апостол Павло: **“Ніхто, бувши воїном, не втручається у справи життя цього, якщо хоче догодити тому, хто його найняв на службу”**³⁹. Священик присвятив себе служінню Церкві, тому йому не можна займатися іншими справами, тільки її славою. Господь не приймає порожніх жертв, з яких витягнуто стрижень. Пророк Давид казав: **“Принесу Тобі всепальні жертви”**⁴⁰. Зайнятий торгівлею священик приносить Богові порожні жертви, коли відправляє Божественну Літургію, проказує часослов або виконує якісь інші побожні вправи. Порожні це жертви, бо нема в них стрижня, тобто єднання і побожності. Ось чому він приносить у жертву тільки саму оболонку, тобто якесь зовнішнє діло. **“Хто поринає в мирські справи, – каже св. Петро Даміані, – той усуває стрижень свого цілопалення і приносить тільки шкуру Богові в жертву”**⁴¹.

Який це жалюгідний вигляд! Священик міг би зробити стільки великих справ на славу Божу, спасти так багато душ, а тим часом, він витрачає час на торгівлю! Торгує звірятами, збіжжям, товариствами і вимінами. Петро Блосій писав: **“Не займайся дрібницями, бо ти призначений до чогось дуже великого!”**. Хіба не розтягує павутиння, – каже Св. Бернард – хто займається мирськими справами? **“Хіба їх плід – не павутиння?”**⁴². Павук винищує себе, щоб ткати павутиння, в яке згодом ловить мухи. Деякі священики так само поступають. Вони витрачають час і духовні заслуги діл, а чому? Щоб здобути крихітку землі! Марно трудяться і непокояться, хоча можуть мати Бога, що є Паном Всесвіту. Св. Бонавентура слушно зауважує: **“Чому журимося нісенітницями, коли можемо мати Творця Всесвіту?”**⁴³.

10. Дехто може відповісти: “Я поступаю справедливо. Мене не мучить сумління, що займаюся подібними справами!”. На це відповім їм: “Всяка, навіть безгрішна, торгівля заборонена Священикам!”. Отож, хто інакше поступає, той прогрішується, принаймні, проти церковної заборони, якщо також не грішить і проти чесноти справедливості. Св. Бернард отак висловлюється про це: **“Ріка вириває землю, крізь яку протікає. Так само світські справи підривають сумління”**⁴⁴. Отак потік вимулює береги, а світські справи шкодять сумлінню: бодай трохи, але послаблюють його. Якщо б у цьому не було іншого лиха, – каже Св. Григорій – то мирські задуми передусім закривають серце і не дають йому почути голос Божий: **“Своїм галасом численні земні думки заглушують вуха серця”**⁴⁵.

Св. Ізидор чітко все це з'ясовує такими словами: **“Чим більше хтось займається земними справами, тим більше віддаляється від Божої любові”**. Щоправда, любов змушує декого займатися родинними справами. Св. Григорій зазначає, що така турбота про родину дозволена тільки в крайніх випадках: **“Інколи зі співчуття можна дозволити на мирські заняття, але не можна пристрасно займатися ними”**⁴⁶. Деякі священики без потреби журяться родинними справами, ба, навіть своякам забороняють полагоджувати їх. Чому ж вони стали священиками, якщо бажають займатися родинними справами?

11. Велика небезпека загрожує священикам, що служать на дворах шляхтичів. Петро Блосій каже, що Святі спасаються через численні страждання. Так само ті, що служать на панських дворах, гинуть від численних страждань: **“Праведники через численні страждання входять до Неба, а тамті через подібні страждання ідуть до пекла”**⁴⁷. (На сьогодні ця пересторога є не актуальною – замітка видавництва.)

Так само велика небезпека загрожує священикам, що займаються адвокатурою та захищають справи посварених людей. Св. Амвросій каже: **“Нема Христа в судах”**⁴⁸. Слід запитати, який дух того священика, що займається адвокатурою? Хіба він спроможний побожно відправляти

Божественну Літургію та проказувати часослов, коли спори наповнюють його розум і не дозволяють думати про Бога? Священик має захищати справи бідних грішників і визволяти їх із рук диявола та вічної смерті з допомогою проповідей і сповідей або хоча перестерігати їх перед небезпекою й молитися за них. Священик повинен не тільки не займатися чужими спорами, але й уникати речей і розмов, котрі навіть в його власному інтересі могли б спричинити спір і розбрат. Спори за дочасні добра викликають неспокої, жалі і ведуть до гріха. Саме тому Свята Євангелія каже: **“Хто хоче позиватися з тобою і взяти з тебе одержу, лиши йому і плащ!”**⁴⁹. Щоправда, це тільки порада. Усе ж, треба уникати бодай маловажних спорів. Бо яка користь із виграного спору? Виграєш якимсь дочасне добро, доведеш оспорюваний пункт, проте зазнаєш великої духовної втрати. Св. Августин дає таку пораду: **“Ліпше дещо втратити, щоб займатися Богом, а не спорами. Витрачай навіть і гроші, аби тільки здобути спокій”**⁵⁰. Св. Франциск Салезій казав, що хіба тільки одні Святі вміють займатися спорами і не втрачати розуму.

Через це св. Іван Золотоустий засуджував усіх, хто займався спорами: **“Осуджую тебе, бо через спори ходиш до суду”**⁵¹.

12. А що слід думати про ігри, тобто забави? Церковні канони вважають смертельним гріхом часті, довгі й коштовні азартні ігри, принаймні тоді, як з цього виникає згрішення. Не хочу вирішувати, чи священики можуть займатися забавами-іграми. Проте стверджую, що подібні гулянки не відповідають гідності Божих слуг, бо вони, напевно, не мали б зайвого часу на них, якщо б сумлінно виконували свої обов’язки і дбали про ближнього. Св. Іван Золотоустий твердить: **“Це диявол представляє гру як мистецтво”**. Св. Амвросій пише: **“Гадаю, що слід уникати всіляких забав, не тільки тих, що довго тривають”**⁵². Святий чітко каже, що відпочинок дозволений, але він не сміє вносити заміщення в наше життя. Відпочинок повинен відповідати нашому стану. Тому додає: **“Хоч інколи забави бувають чесні, однак церковне право не толерує їх”**.

2. Почесті

13. Священик мусить відірвати своє серце від світських почестей. Петро Блосій каже, що жадоба почестей – це руйнування душ: **“Честолюбність веде до загибелі душі, бо вона нищить праведне життя і любов до Бога. Згаданий автор вважає, що честолюбність – мавпування любові. Любов усе терпить для вічних, а честолюбність – для “тимчасових дібр”**⁵³. Любов ласкава для бідних, а честолюбність – **для багатих**. Любов усе терпить, щоб подобатися Богові, а честолюбність – **марнота**. Любов вірить і сподівається на все, що пов’язане з Божою славою, а честолюбність **вірить та терпить усе, що стосується світської слави**.

Ах, скільки побоювань, доган, відмов і зневаг мусить зазнати той, хто ганяється за почестями, поки досягне бажану гідність або службу! **“Скільки колючок має в собі жадібний пошук дібр!”** – каже св. Августин⁵⁴. Зрештою, що ж вони здобувають? Трохи диму, що не задовольняє душі і згодом розчиняється в смерті. Псалмопівець каже: **“Я бачив беззаконного, як він пишався і розростався, неначе кедр ливанський. А коли я пройшов, його вже більше не було”**⁵⁵. Св. Письмо твердить, що почесть, якої прагнемо, повертається в догану: **“Вивищення безумних – це ганьба”**⁵⁶.

Чим більше безумний підноситься в почестях, – каже Св. Бернард – тим сильніше люди ганяють його: **“Чим вище піднісся, тим огидніший”**, бо чим вища гідність, тим сильніше на її тлі виявляється негідність безумної людини: **“Висвітлює свої плями”**⁵⁷.

14. Тут необхідно згадати про великі небезпеки для вічного спасіння, котрі поєднані з почесними урядами. Отець Вікентій Карафа відвідав свого хворого приятеля, котрий отримав посаду пов’язану з фінансовими прибутками, однак для душі його ця посада була дуже небезпечною. Хворий благав Святого молитися Богові за його виздоровлення, але Вікентій відповів: **“Боронь, Боже! Я не зраджу любові, що маю до тебе. Бог дає тобі цю ласку, тобто хворобу, бо хоче спасти тебе: Він посилає тобі смерть, бо ти тепер приготований до неї, а потім**

може все бути по-іншому, якщо ти обіймеш цю посаду”. Отак цей приятель Святого помер серед духовної потіхи.

Зокрема небезпечною є служба, що пов’язана з душпастирством. Св. Августин каже, що багато людей заздрило йому, що став єпископом, хоча сам він сумував, бо бачив, на яку небезпеку наражає його ця гідність: **“Заздрять нам. Уважають нас щасливими, де небезпека загрожує нам”**⁵⁸. Св. Іван Золотоустий настільки відчував такий страх, що ледь не помер, коли вибрали його єпископом, бо дуже сумнівався у можливості спасіння душпастиря: **“Дивуюся, чи хтось із душпастирів може спастися?”**.

Якщо ж отці, вибрані проти власної волі, тремтіли зі страху, що доведеться здавати Богові звіт за довірені їм душі, то як сміє не тремтіти той, хто з честолобства рветься до душпастирства? Св. Амвросій каже: **“Гідність, дана людині, мусить відповідати її силі, бо якщо тягар завеликий, то він притисне і знищить того, хто прикрашений нею”**⁵⁹.

Так, бо великий тягар може легко роздусити слабу людину.

Св. Анзельм каже, що вириває, а не приймає почесь той, хто за будь-яку ціну та всіма можливими засобами намагається здобути її: **“Не бере, а насильно пориває церковну гідність той, хто за будь-яку ціну хоче здобути її”**⁶⁰. Св. Бернард також наголошує: **“Слід уважати злодіями, а не управителями тих, що насильно пхаються до Господньої винниці”**⁶¹. Ось як Бог висловлюється про цю справу словами пророка Осії: **“Вони панували, але не за Моєю згодою”**⁶². Св. Лев каже, що такі слуги не служать і не прикрашають, а легковажать Церквою і забруднюють її: **“Намагання честолобних забруднюють Церкву”**⁶³.

Отож, дотримуймося Христової науки: **“Займай останнє місце!”**⁶⁴. Хто сидить на землі, той не боїться впасти. Ми ж – порох! Св. Тома каже: **“Не годиться, щоб порох піднімався догори, бо тоді вітер рознесе його”**⁶⁵. Щасливий той священник, що може промовити з псалмопівцем: **“Волюю стояти на порозі дому Бога мого, ніж у наметах беззаконня жити”**⁶⁶.

3. Рідня

15. Треба так само відв’язатися від родини. Ісус Христос каже: **“Коли хтось приходить до Мене й зненавидить свого батька й матір, жінку, дітей, братів, сестер, та ще й своє життя, той не може бути Моїм учнем”**⁶⁷. Мусимо забути про них у тих справах, що стоять на шляху нашого духовного поступу. Ось що значить “ненавидіти” рідню! Людвик Абелій каже: **“Ми зобов’язані ненавидіти й уникати своїх рідних, немов ворогів, якщо вони забороняють нам жити за церковними законами або штовхають нас до світських справ”**⁶⁸. Св. Григорій уже давно так висловився про це: **“Ненавидьмо і тікаймо від тих, що перешкоджають нам ступати Господньою дорогою!”**⁶⁹. Петро Блосій пише: **“Тільки того слід обирати священником, хто скаже до свого батька і матері: “Не знаю вас!””**⁷⁰.

Св. Амвросій писав, що хто хоче служити Богові, той мусить зректися рідні: **“Нехай відречеться від рідних той, хто став Божим слугою!”**⁷¹. Щоправда, треба шанувати рідню, але найперше – слухати Бога. Св. Августин каже: **“Слід шанувати батька, але треба, перш за все, слухати Бога”**⁷². Це не любов до рідні, а справжня безбожність, якщо так любимо рідних, що не слухаємо Бога. Св. Єронім зазначає: **“Хто занадто любить рідню, той не може любити Бога”**⁷³. Сам Спаситель оголосив, що прийшов на землю розлучити нас з ріднею: **“Я прийшов порізнити чоловіка з його батьком, дочку з її матір’ю”**⁷⁴. Чому? Бо в духовних справах рідня часто буває нашим найбільшим ворогом: **“І ворогами чоловіка будуть його домашні”**⁷⁵. Через це св. Василій Великий радить нам проганяти журбу про родину так, як відкидаємо від себе диявольські спокуси.

Що за нужда! Священник може спасти багато душ, а тим часом займається домашніми справами, господарством, стадом овець тощо. Св. Єронім запитує: як це можливо? Священник занедбує Небесного Отця, щоб служити земному батькові. **“Хіба можна покидати службу Христа, щоб займатися земним батьком?”**⁷⁶. Святий каже, що священник – якщо виникне така

потреба – повинен покинути навіть рідного батька, щоб служити Богові. **“Бідний вояку, – закликає він, – що робиш у батьківському домі? Де рови? Де оборонні вали? Переступи через батька, якщо він лежить на порозі! Без плачу лети до Христових прапорів. Синівська любов отут є жорстокістю”**⁷⁷.

16. Св. Августин оповідає, що св. абат Антоній кидав у вогонь листи від рідні, говорячи: **“Палю вас, щоб ви не спалили мене!”**⁷⁸. Св. Григорій каже, що хто бажає злучитися з Богом, той мусить покинути рідню: **“Не сміє мати рідні той, хто хоче злучитися з Отцем усіх”**⁷⁹. Петро Блосій вважає: якщо поступити інакше, природна любов до батьків невдовзі позбавить нас Божої любові: **“Тілесна любов відбере Божу”**⁸⁰.

Важко знайти Христа посеред рідні. Св. Бонавентура зауважував: **“Добрий Ісусе, як мені знайти Тебе між рідними, коли Тебе нема там?”**⁸¹. Божа Мати, знайшовши Ісуса в храмі, промовила: **“Дитино, чому Ти це так зробив нам?”**. На це Спаситель відповів: **“Чого ж ви Мене шукали? Хіба не знали, що Я маю бути при справах Отця Мого?”**⁸². Так само священик повинен відповідати своїм рідним, якщо вони хочуть змусити його займатися родиною: **“Я – священик. Маю займатися Божими справами. Ви живете в світі, тому світські справи належать вам!”**. Спаситель саме таку відповідь дав юнакові, якого покликав до Себе. Хлопець бажав похоронити свого батька. Христос промовив до нього: **“Йди за Мною, zostав мертвим ховати своїх мертвеців!”**⁸³.

4. Власна воля

17. Найбільше слід заперечувати власну волю. Св. Пилип Нерійський твердив, що святість полягає в умертвленні власної волі. Петро Блосій писав, що умертвлення власної волі приємніше Богові, ніж воскресіння померлих: **“Більше шанує Бога той, хто вмертвляє власну волю, ніж той, хто воскрешає померлих”**. Тому багато священиків, душпастирів, ба, й єпископів, що добре виконують службу і займаються навіть спасінням душ, згодом вступили до монастиря, щоб пробувати у послуші, бо вони були переконані, що не можна принести Богові нічого милішого в жертву, ніж присвятити йому власну волю.

Щоправда, не всі люди покликані до чернечого життя. Отож, слухаючись церковних настоятелів, усе ж слід прислухатися і до свого духовного проповідника, бо інакше годі зробити поступ в досконалості. Духовний проповідник повинен керувати як духовними, так і дочасними справами того, кого провадить до досконалості, якщо тимчасові справи впливають на духовний поступ. Самовільні діла малокорисні або й зовсім безкорисні. **“В часі посту ідете за своїми примхами”**, – так Господь докоряв юдеям через пророка Ісаю⁸⁴. Ось чому св. Бернард писав: **“Власна воля – велике лихо, бо вона перетворює добрі справи в злі діла”**.

Власна воля – найбільший ворог людини. Св. Бернард говорив: **“Усунь власну волю – і пекло зникне!”**⁸⁵. У пеклі є багато душ, що колись поклалися на власну волю. Хіба ж не власна воля є причиною наших гріхів? Св. Августин, плачучи, визнає, що ласка спонукала його покинути гріх, але він опирався їй, бо власна воля не дозволяла йому покоритися ласці. **“Я був зв’язаний, – каже він, – своєю залізною волею, а не кайданами”**. Власна воля так сильно противиться Богові, що навіть знищила б Його, якщо б можна було знищити Бога. Св. Бернард твердить: **“Власна воля, наскільки їй є можливо, нищить Бога”**⁸⁶. Святий додає, що стає учнем нерозумного вчителя той, хто хоче бути учителем для себе самого: **“Стає учнем дурня той, хто сам собі учитель”**.

18. Слід зрозуміти, що все наше добро полягає в злуці з Божою волею: **“Ласка ж Його – поки життя”**⁸⁷, – каже псалмопівець. Звичайно, Бог виявляє людям Свою волю через настоятелів, тобто прелатів і духовних провідників. Спаситель оголосив Своїм Апостолам: **“Хто слухає вас, Мене слухає”**⁸⁸. І потім додав: **“Хто погорджує вами, погорджує Мною!”**. Ось чому Святе Письмо прирівнює непослух до ідолопоклонства: **“Не коритися – це ніби злочин ідолопоклонства!”**⁸⁹.

Св. Бернард каже: коли духовний провідник промовляє до того, кого він провадить, то треба так слухати його, ніби Сам Бог промовляє через нього. Щасливий, хто при смерті зможе закликати з абатом Іваном: **“Я ніколи не йшов за власною волею, ані не вчив інших того, чого сам перше не робив”**. Касіян оповідає цей факт і додає, що умиртвлення власної волі винищує всі вади: **“Всі вади загибають із умиртвленням власної волі”**⁹⁰. Мудрець уже давніше висловився отак: **“Людина, що вміє слухати, завжди матиме слово”**⁹¹. А далі додає: **“Послух кращий аніж жертви”**⁹².

Хто жертвує Богові милостині, пости і покути, той тільки частково віддає себе Богові. Зате повністю присвячує себе Богові той, хто жертвує Йому через послух свою волю. Отже, послухна людина може отак звернутися до Бога: **“Господи, віддавши Тобі свою волю, вже не маю що присвятити Тобі”**. Через це св. Лаврентій Юстиніян писав, що матиме від Бога все, чого тільки забажає той, хто пожертвував Йому власну волю: **“Отримає все, що бажає той, хто віддався Богові, присвятивши Йому власну волю”**. Сам Бог обіцяв підняти над землею та зробити небесними тих людей, які зречуться власної волі: **“Піднесу тебе понад землю, якщо перестанеш сповняти свою волю”**⁹³.

5. Засоби для перемоги власної волі

19. Ось засоби, щоб перемагати власну волю:

1. Молитва. Хто молиться, той усе отримає від Бога. Св. Бонавентура каже: **“Молитва все може, хоча вона одна”**. Сам же Ісус Христос отак висловився про неї: **“Просіте тоді, чого лиш забажаєте, і воно здійсниться для вас”**⁹⁴.

2. Самонасилля. Рішуча воля перемагає всі труднощі.

3. Слід чувати над пристрастю, що докучає нам, і карати себе кожен раз, якщо провинимося.

4. Треба придушувати занадто багато бажань. Св. Франциск Ксаверій говорив: **“Не бажаю багато речей, але занадто слабо бажаю їх”**.

5. Слід умиртвлятися в малих і навіть дозволених речах, бо так звикаємо перемагати великі. Отож, стримуймося з якимось жартом, не розглядаймося цікаво докруги себе, не зриваймо квітку, що подобається нам, не відчиняймо зразу листів, запишімо якусь смачну страву тощо. Отже, жертвуймо все це Богові.

Яка ж нам користь із численних приємностей, що задовольняють нас, або із виграних справ? Скільки б ми вже мали заслуг, якщо б умиртвляли себе самих? Намагаймося здобути хоча б трохи заслуг для вічності. Подумаймо, що наближається смерть. Чим більше будемо вмиртвлятися на землі, тим менше страждатимемо у чистилищі і здобудемо для себе більшу славу в Небі. Ця ж слава – вічна. Ми – подорожні на землі. Незабаром перейдемо до вічності. Саме тому закінчую словами св. Пилипа Нерійського: **“Божевільний той, хто не хоче бути святим!”**.

¹ Сир. 7, 30.

² Гал. 5, 17.

³ Рим. 7, 23.

⁴ Єр. 1, 10.

⁵ Мт. 5, 8.

⁶ Serm. 2. in Ascen.

⁷ Іс. 28, 9.

⁸ 1 Кор. 2, 14.

⁹ Пс. 45, 9.

¹⁰ Serm. I. De Annunt.

¹¹ П. п. 5, 1.

¹² Рим. 8, 29.

- 13 Мт. 16, 24.
- 14 Ис. 53, 3.
- 15 2 Кор. 4, 10.
- 16 П. п. 3, 6.
- 17 П. п. 4, 6.
- 18 Мт. 16, 24.
- 19 Serm. 20. de Sanctis.
- 20 Рим. 2, 29.
- 21 Пс. 80, 13.
- 22 Сир. 27, 6.
- 23 Declam., с. 1.
- 24 Ibid., с. 14.
- 25 Пс. 18, 6.
- 26 Ad Celantiam.
- 27 Рим. 15, 3.
- 28 Epist. 103.
- 29 Пс. 15, 5.
- 30 Ad. Past. in Syn.
- 31 In Ps. 158.
- 32 1 Тим. 6, 9.
- 33 Еф. 5, 5.
- 34 Hom. 17, in 1 ad Tim. 6.
- 35 Lib. 2. de Vita Contempl, с. 13.
- 36 1 Тим, 6, 8.
- 37 Мт. 6, 19-20.
- 38 Conc. Med., part. 3.
- 39 2 Тим. 2, 4.
- 40 Пс. 65, 15.
- 41 Св. Пет. Дам.: Apol. с. 12.
- 42 Lib. 1. de Confess., с. 2.
- 43 Stim., р. 2, с. 2.
- 44 Lib. 4. de Confess., с. 6.
- 45 Moral., 1. 23, с. 12.
- 46 Past., р. 2, с. 7.
- 47 Epist. 14.
- 48 De Virgin., с. 8.
- 49 Мт. 5, 40.
- 50 Serm. 24. de Verb. Apost.
- 51 Epist. 50.
- 52 Lib, I, Offic., m. 23.
- 53 Epist. 14.
- 54 In Ps. 102.
- 55 Пс. 36, 35.
- 56 Прип. 3, 35.
- 57 Cassiod.: Lib. 12, Epist. 12.

- 58 Serm. 63. de Verb. Dom.
- 59 Lib. de Viduis.
- 60 In Cler.
- 61 Serm. 28, in Cant.
- 62 Ос. 8, 4.
- 63 Epist. 1.
- 64 Лк. 14, 10.
- 65 Lib. I. c. I. de Reg. Princ.
- 66 Пс. 84, 11.
- 67 Лк. 14, 26.
- 68 Людвик Абелій: Sac. Christ., p. 4, c. 6.
- 69 Hom. 37 in Evang.
- 70 Ер. 125.
- 71 De fuga Sec., c. 2.
- 72 De Verbo Dom., Serm. 7, c. 2.
- 73 Epist. 15.
- 74 Мт. 10, 35.
- 75 Мт. 10, 36.
- 76 Epist. ad Heliod.
- 77 Ibid.
- 78 Serm. 40 ad Frat. erem.
- 79 Мор., lib. 7, c. 14.
- 80 Epist. 134.
- 81 Спец., p. 1, c. 23.
- 82 Лк. 2, 48-49.
- 83 Лк. 8, 22.
- 84 Ис. 58, 3.
- 85 Serm. 3, de Resur.
- 86 De dilig. Deo, c. 16.
- 87 Пс. 29, 6.
- 88 Лк. 10, 16.
- 89¹ Цар. 15, 23.
- 90 Lib. 5 de Instit., lib. 4, c. 43.
- 91 Прип. 21, 28.
- 92 Проп. 4, 17.
- 93 Ис. 58, 13.
- 94 Ів. 15, 7.

IX. НАУКА

ЗОВНІШНЄ УМЕРТВЛЕННЯ

I Конечність умиртвлєння

1. Св. Григорій каже, що ніхто негідний бути Божим слугою і відправляти Божественну Літургію, якщо перед тим повністю не віддасть себе Богові: **“Ніхто негідний Бога і жертви, якщо сам не стане живою жертвою”**¹. Св. Амвросій додає: **“Ось первісна жертва: жертвує найперше себе, щоб згодом пожертвувати свій дар”**². А Спаситель отак висловився про цю справу: **“Пшеничне зерно, коли не впаде на землю і не завмре, залишиться саме-одне”**³.

Отож, хто бажає здобути вічне життя, мусить померти для себе самого, тобто не ганятися за приємностями. Треба приймати все, що умиртвляє тіло, як писав св. Григорій: **“Не любуйтеся тим, що потурає тілові, і нехай дух не жахається того, що вбиває тілесне життя”**⁴. Хто помер для себе самого, той мусить так жити в світі, ніби нічого не бачив, не чув, нічим не журився і ніде не знаходив задоволення, хіба в Бозі, бо Христос каже: **“Хто хоче спасти своє життя, той його погубить”**⁵.

Св. Гіларій каже, що щаслива та втрата, при якій ми позбулися земних дібр, ба, й навіть самого життя, щоб іти за Ісусом Христом, але зате здобуємо життя вічне! **“Щаслива втрата! Треба всім нехтувати, щоб іти за Христом і гарантувати собі щасливу вічність!”**. Св. Бернард твердить, що люди повинні б повністю віддаватися Богові, хоча б не було інших аргументів, ніж той, що Бог повністю віддався їм: **“Присвятімся повністю Йому, бо Він видав Себе на смерть, щоб спасти нас”**⁶.

Отож, слід відкидати від себе всякі земні бажання, щоб повністю присвятити себе Богові: **“Зростання любові – це зменшення пожадливості, – каже св. Бернард, – а досконалість полягає в знищенні пожадливості”**⁷. Хто менше бажає земних дібр, той більше любить Бога. Досконало ж любить Бога той, хто зовсім не бажає дібр дочасних.

2. У попередньому повчанні говориться про внутрішнє умиртвлєння. Тепер йтиме мова про зовнішнє, яке включає в собі умиртвлєння змислів. Зовнішнє умиртвлєння конечне, бо через первородний гріх наше тіло воює проти розуму. Св. Павло каже: **“Я бачу інший закон у моїх членах, який воює проти закону мого ума”**⁸, тобто тілесну пожадливість, що протистоїть розумові, як це тлумачить св. Тома. Отож, або душа скориться тілові, або тіло скориться душі. Бог подав людям змисли, щоб ми вживали їх не так, як нам захочеться, але так, як Він велить. Мусимо, отже, вмиртвляти свої забаганки, що суперечать Божому Запові: **“Ті, що належать до Ісуса Христа, розп’яли тіло своє з його пристрастями та пожадливостями”**⁹. Ось чому Святі так немилосердно бичували своє тіло. Св. Петро Алькантарський постановив ніколи не задовольняти власного тіла і до смерті дотримувався цієї постанови. Св. Бернард так сильно поневіряв своє тіло, що перед смертю благав у нього пробачення. Св. Тереса говорила: **“Помиляємося, якщо думаємо, що Бог вважатиме Своїми приятелями тих, що люблять вигоди”**. І згодом додає: **“Не можуть благодати марних потіх ті, що дійсно люблять Бога”**. Св. Амвросій каже, що швидко перестане служити Богові той, хто не хоче перестати задовольняти своє тіло: **“Віддалиться від Бога той, хто хоче задовольняти свої тілесні забаганки”**¹⁰. Св. Августин наголошує, що перетворюється в потвору той, хто підневолює тілові свій розум: **“Ходить догори ногами”**.

Люди сотворені для шляхетнішої мети, ніж служити власному тілові. Поганин Сенека твердив: **“Я народився для чогось більшого, а не щоб бути рабом свого тіла”**. Тим більше ми повинні так уважати, бо наша віра навчав, що Бог сотворив нас, аби ми вічно втішалися Богом у

Небі. Св. Григорій каже, що ми плекаємо собі ворогів, як догоджаємо забаганкам тіла: **“Плекаємо собі ворогів, як потураємо тілові”¹¹**.

3. Св. Амвросій оплакує нещастя царя Соломона. Цей нещасний цар збудував Божий храм, але був би краще вчинив, якщо б зберіг для Бога храм свого тіла: **“Соломон збудував Божий храм... Ліпше б зберіг храм свого тіла!”¹²**.

Потрібно поступати зі своїм тілом так, як поступаємо з оскаженим конем. Їздець завжди тримає його на вудилах. Св. Бернард каже, що мусимо противитися тілові, як лікар противиться хворому, котрий бажає шкідливих речей, а відкидає те, що корисне для його здоров'я. Хіба не жорстокий той лікар, який дозволяє хворому робити те, що його вбиває, аби тільки задовольнити його забаганки? Отож, будьмо переконані, що не любимо себе, жорстоко поступаємо з собою, як потураємо тілові, бо за мить задоволення тіла засуджуємо свою душу на вічні муки. Ось що св. Бернард каже про це: **“Така любов нищить справжню любов. Це милосердя, сповнене жорстокістю, бо тілесна любов, служачи тілові, вбиває душу”¹³**. Отже, слід зреформувати себе і так поступати, як Господь промовив до св. Франциска: **“Якщо бажаєш Мене, то нехай солодкі речі будуть тобі гіркими, а гіркі – солодкими!”**.

Яку ж користь приносить зовнішнє умиртвлення?

4. 1. Зовнішнє вмиртлення спокутує кари за гріхи. Ці ж кари легші в цьому, аніж в іншому світі. Св. Антоній оповідає, що Ангел з'явився якомусь хворому чоловікові та дав йому нагоду вибирати собі покуту за гріхи: три дні в чистилищі або два роки хворування на землі. Хворий, не задумуючись, вибрав три дні кари в чистилищі і помер. Не минуло й години, як він став скаржитися, що не три дні, а довгі роки мучився в чистилищі. Ангел отак відізався до нього: **“Що ти говориш? Твоє тіло ще тепле на ложі смерті, а ти говориш про три роки?”**. Через це св. Іван Золотоустий дає людям таку пораду: **“Суди, картай і карай себе на землі, якщо не хочеш бути караний по смерті!”**.

2. Умиртвлення відв'язує душу від земних розкошів і допомагає їй лучитися з Богом. Св. Франциск Салезький говорив: **“Умиртвлення допомагає душам підніматися до Бога”¹⁴**.

3. Св. Петро Алькантарський об'явив св. Тересі, що покута здобуває нам небесні добра: **“Блаженна покута, що принесла мені таку велику славу!”**. Ось чому Святі невинно бичували своє тіло. Св. Франциск Борхія казав, що помер би без потіхи в той день, коли б чимось не вмиртвив своє тіло. Це не по-християнськи м'яко і розкішно проживати на землі.

II У чому полягає зовнішнє умиртвлення?

5. Умиртвляймося хоча б у малих речах, якщо не маємо сили і ревності великими покутами мучити власне тіло. Слід терпеливо приймати всякі прикрощі: невігоди, чуття, прикрий запах при відвідуванні конаючих, сповіді в'язнів, убогих тощо. Час від часу потрібно також відмовляти собі в якійсь дозволений приємності. Климент Олександрійський каже: **“Хто завжди робить те, що дозволене, той легко зробить і те, що недозволене”¹⁵**.

Важко довго відмовлятися від недозволених речей, коли хтось, не розбираючись, завжди дозволяє собі всякі дозволений приємності. Великий Божий угодник, ісусовець отець Вікентій Карафа говорив, що Бог дав нам земні задоволення не тільки для того, аби ми розкошували, але щоб могли виявляти Йому вдячність, утримуючись від них і віддаючи Йому Його власні дари як вияв своєї любові. Ось чому св. Григорій пише, що легко зможе уникати недозволених приємностей той, хто звик ухилятися від дозволених.

Тепер звернемо увагу на умиртвлення поодиноких почуттів, які викликають у нас, зокрема, очі, смак і дотик.

1. Умиртвлення очей

6. Потрібно вмертвляти очі. Св. Бернард каже: **“Стріла нечистої любові крізь очі входить до душі”**¹⁶. Через очі входять перші стріли, що ранять, ба, й інколи вбивають душу. Пророк Єремія додає: **“Око моє пограбувало мою душу”**¹⁷. Очі розбуджують лихі думки в розумі. Св. Франциск Салезій говорив: **“Не бажаємо речей, яких не бачимо”**. Ось чому диявол спершу спокушає людей, показуючи їм деякі речі, щоб вони бажали їх і, зрештою, погоджувалися на них. Отак Сатана поступив зі Спасителем: **“Покажує Йому всі царства світу і їхню славу, кажучи: “Оце все дам Тобі, як упадеш ниць і поклонишся”**¹⁸. Злобний дух нічого не скористав від Спасителя, але дуже багато скористав від Єви, котра побачила, що добре і гарне було дерево... і зірвала: **“Тож побачила жінка, що дерево було добре для поживи й гарне для очей... і взяла з нього плід...”**¹⁹.

Тертуліян каже, що нетривале споглядання може стати **початком великого беззаконня**. А св. Єронім прирівняв очі до гачків, які наче насильно тягнуть людей до гріха: **“Очі ніби змушують нас до гріха”**²⁰. Хто не хоче впустити ворога до твердині, той мусить позамикати брами. Лихі гадки сорок років докучали абатові Пасторові, бо раз поглянув на якусь жінку. Спокуси також дуже докучали св. Бенедиктові, коли він уже проживав у пустині, бо як був іще світською людиною, поглянув на якусь жінку. Святий зняв зі себе чернечу рясу і кинувся на терен й аж таким чином переміг спокусу. Такі ж безстидні гадки мучили і св. Єроніма, як жив у Вифлеємській печері, бо ще в Римі бачив деяких жінок. Ці Святі, з Божою поміччю, молитвою і покутами, перемогли спокусу, але стільки бідних людей провалилися в безодню гріха тому, що не керували своїми очима! Це очі спричинили падіння царя Соломона. Св. Августин розповідає страшний факт про Аліпія, який пішов у театр з постановою не дивитися на те, що буде діятися на сцені: **“Буду поводитися так, ніби я знаходжуся не там!”**. Усе-таки спокуса перемогла його, і він поглянув. У результаті безстидно впав і ще й інших почав псувати. Св. Августин каже про нього: **“Поглянув, скрикнув, запалав і з гріхом на душі вийшов з театру!”**.

7. Поганський філософ Сенека слушно твердив, що сліпоту сильно помагає людям зберігати чистоту: **“Фізична сліпоту – це частина невинності”**. Не можна фізично осліплювати себе, тобто виривати собі очі, але зате треба бути морально сліпим, тобто закривати очі на все, що могло б привести нас до гріха. Пророк Ісаї каже: **“Замешкає в собі, хто примкне очі, щоб не бачити зла”**²¹. Саме тому багатостраждальний Йов заключив угоду зі своїми очима, щоб не дивитися на жінок: **“Я вчинив умову з моїми очима, щоб на дівицю й не дивились”**²². Св. Алоїз Конзага не дивився навіть на власну матір. Св. Петро Алькантарський не дивився на своїх співбратів-ченців, тому знав їх за голосом, а не за зовнішнім виглядом.

Турський Собор постановив, що священники повинні остерігатися всього, що могло б шкідливо вразити їхні очі й вуха: **“Божі священники повинні оминати всього того, що сприйняте вухами або очима веде до гріха”**²³. Єпархіальні священники повинні бути особливо обережні, бо часто бувають на публічних площах і в будинках світських людей. Важко буде їм зберігати чистоту, якщо вільно до всього приглядатимуться. Ось чому Святий Дух остерігає нас, кажучи: **“Відвертай очі від гарної жінки і не дивися на особу протилежної статі, бо багато мужчин загинуло через жіночу красу”**²⁴. Св. Августин каже, що наші очі часом поглянуть на якусь жінку, то, принаймні, стараймося не затримувати погляд на ній: **“Не зупиняймо погляд на жінці, якщо уже очі поглянули на неї”**²⁵.

Отож, слід уникати танців, нечестивих комедій та зібрань, на яких бувають чоловіки і жінки. Якщо вже мусимо там бути, то, принаймні, повинні ретельно пильнувати за своїми очима. Отець Альварес був присутній на публічній деградації одного священника. Були там й деякі жінки. Отець Альварес узяв до рук ікону Пречистої Діви і довго дивився на неї, побоюючись поглянути на якусь жінку.

За прикладом царя Давида благаймо Господа, як тільки вранці пробудимося зі сну: **“Поверни мої очі, щоб не дивилися на марноту!”**²⁶.

8. Отже, самі священики багато здобувають і показують іншим добрий приклад, коли опускають очі вниз. Ось факт із життя св. Франциска Асизького. Цей Святий вийшов з монастиря із своїм товаришем, щоб проповідати. Обійшовши місто зі спущеними донизу очима, повернувся додому. Товариш запитав його: “А коли ж буде проповідь?”. Святий відповів: “Наша проповідь – це скромність очей, яку ми показали народові”. “Євангелісти, – каже один автор, – кілька разів нагадують, що Спаситель інколи зводив очі догори, аби наголосити, що звично дивиться униз. Ось їхні слова: **“Тоді Він, звівши на своїх учнів очі, почав казати”**²⁷ або: **“Підвівши ж очі”**...²⁸. Саме тому св. Павло писав, хвалячи Христову скромність: **“Благаю вас лагідністю і ласкавістю Христа”**²⁹.

Св. Бернард пише, що очі слід опускати додолу, а душі звертати до Неба: **“Потрібно опускати очі додолу, а душу спрямовувати до Неба”**³⁰. Св. Єронім твердив, що обличчя – це дзеркало душі, бо в стидливих очах відбивається скромність серця: **“Обличчя – дзеркало душі, бо воно мовчки виявляє тайни серця”**³¹.

І навпаки, каже св. Августин: **“Безстидне око свідчить про безстидне серце”**³². Св. Амвросій додає, що рухи тіла виявляють зосередженість або збентеженість духу: **“Рухи тіла – це голос душі”**³³. Цей Святий розповідає, що за ходом пізнав двох лихих людей. Один із них був безбожником, а другий – еретиком. Св. Єронім каже, що кожне діло, розмова або порух Святих – це наука для мирян: **“Поведінка, розмова, обличчя і хід – це наука”**.

9. Тридентський Собор отак висловився про це: **“Клерики так повинні провадити своє життя й мати такі звички, щоб тільки повага і релігійність пробивались з їхньої поведінки, рухів і ходу”**³⁴. Св. Іван Золотоустий додає: **“Священнича душа мусить блискіти святістю, щоб священник міг просвідчувати тих, які дивляться на нього”**³⁵.

Священик мусить усюди бути скромним, повинен виявляти скромність у своїх поглядах, ході та розмовах. Зокрема він повинен мало і належно говорити. Хто багато балакає з людьми, той мало розмовляє з Богом. Тепло тікає з печі, як відчинемо її. Тома Кемпійський каже, що душа зростає в мовчанці. Св. Петро Даміані отак окреслює корисність мовчанки: **“Мовчанка – це сторож праведності”**. Пророк Ісаїя ще давніше казав: **“Ваша сила – це мовчанка і надія”**³⁶. В мовчанці – сила, бо в балакливості – не бракує провин. Мудрець заявляє: **“В багатомовності гріха не бракуватиме”**³⁷.

Якщо розмовляємо з іншими, то треба говорити як слід. Св. Ансельм каже: **“Твої уста – це уста Спасителя. Тобі не можна говорити про марні речі, тим більше обмовляти і брехати”**³⁸. Хто любить Бога, той завжди старається говорити про Нього. Здається, що вміємо належно говорити тільки про тих, кого любимо. Ось чому Гільберт отак звертається до священика: **“Не забувай, що твої уста присвячені небесним пророцтвам. Ти повинен вважати за святотатство усе, що не звернене до Бога”**³⁹.

Св. Амвросій твердить, що надто галаслива балачка протиставляється скромності: **“Нехай твоє мовлення відзначається скромністю, щоб піднесений голос не образив когось із присутніх”**⁴⁰. Скромність забороняє не тільки говорити, але й слухати непристойні слова: **“Обгородь терням уста твої і не прислуховуйся до лихих розмов”**⁴¹.

Священик повинен скромно одягатися. Св. Августин каже, що дехто зрікається внутрішньої скромності, щоб гарно вбиратися: **“Внутрішньо обдираєш себе, щоб зовні гарно виглядати”**⁴². Шовкова коротка ряска, срібні гудзики на рукавах, срібні гапки на черевиках і велюрові нарукавники вказують на слабку чесноту у душі твоїй. Св. Бернард пише: **“Убогі кличуть: до нас належить те, що ти розтрачуєш. Розтрачуєш на марниці те, що є кінцевим для нас”**⁴³. Другий Нікейський Собор прийняв таке рішення: **“Священик повинен скромно вдягатися. Заслуговує на догану все те, що виявляє нашу пустоту”**⁴⁴. Скромною повинна бути стрижка священика. Папа Мартин заборонив служити в церкві тим клерикам, що не стригли так волосся, щоб було видно вуха: **“Можна їм служити в церкві, якщо вони так підстрижені, що видно їхні**

вуха”. Що ж слід думати про тих, яких Климент Олександрійський називає скупими на волосся, бо не дозволяють нікому підстригти себе? “Який сором для священика, що, немов жінка, носить довге волосся?” – каже св. Кипріяні. **“Жіноче волосся перетворило його в жінку!”**⁴⁵. Св. Павло, пишучи до християн у Коринті, зазначив, що довге волосся – це слава для жінки, а сором для чоловіка: **“Коли чоловік запускає волосся, то це для нього сором”**⁴⁶. Св. Павло говорить тут про мирян. Що ж слід думати про священика, що запускає таке волосся, яке подібне до перуки? А деякі священики навіть крутять кучері, ба, й може вживають пудру!

Мінуцій Фелікс твердив, що не матеріальна ряса, а скромний приклад повинен виявляти, що ми – священики: **“Легко пізнають нас по скромності, а не по рясі”**⁴⁷. Св. Амвросій казав, що священик має так поступати, щоб люди виробили собі високе розуміння про Бога, якому він служить: **“Наші діла повинні бути такі, щоб той, хто погляне на нас, шанував Господа, який має таких священиків”**⁴⁸. І навпаки, нескромний священик нищить у людях пошану до Бога.

2. Умертвлення смаку (апетиту)

10. Отець Рогаччі пише в своєму творі *“Одне конечне”*, що головна частина зовнішнього умертвлення полягає в умертвленні апетиту. Тому св. Андрій Авелінський твердив, що слід починати від умертвлення смаку, якщо хтось хоче стати досконалим. Св. Лев свідчить, що Святі саме так поступали: **“Християнську досконалість Святі зачинали від постів”**⁴⁹. Св. Пилип Нерійський отак промовив до одного свого каянника, який не дуже любив умертвлятися: “Сину, ніколи не станеш святим, якщо не вмертвлятимеш апетиту”. Знаємо, що всі Святі сильно вмертвляли апетит. Св. Франциск Ксавер не їв нічого, за винятком жменьки припраженого рису. Св. Іван Ф. Реджіс їв тільки лемішку, зварену на воді. Св. Франциск Борхія не харчувався нічим, за винятком хліба і ярини, хоч був мирянином і заступником каталонського короля. Св. Петро Алькантарський раз на день споживав миску супу.

Св. Франциск Салезій казав, що слід їсти, аби жити, а не жити, щоб їсти. Бувають люди, що ніби для того живуть, щоб їсти. Св. Павло каже, що шунок – це їхній бог: **“Вони поводяться, як вороги хреста Христового. Їхній кінець – погибель, їхній бог – черво...”**⁵⁰. Тертуліян писав, що ненаситність убиває або, принаймні, сильно шкодить усім чеснотам. **“Гріх обжерливості вбиває або завдає рану карності”**⁵¹. Ця ненаситність зруйнувала світ, бо через однісіньке яблуко Адам стягнув смерть на себе і на весь людський рід.

11. Священики, зв’язані обітницею чистоти, повинні особливо остерігатися обжерливості. Св. Бонавентура не вагаючись твердив, що надмірна кількість поживи викликає схильність до нечистоти: **“Пожадливість у їжі породжує нечистоту”**⁵². А св. Августин пише: **“Розум тупіє, і в душі зростає терня змисловості, якщо вона обтяжена надмірною кількістю поживи”**. Саме тому 41-ий апостольський канон каже: **“Треба усувати з посад тих священиків, що потурають ненаситності”**. Мудрець каже: слуга не слухатиме наказів пана, якщо навчиться м’яко проживати: **“Хто змалку ніжно виховує свого слугу, той згодом побачить, що він є впертий і невдячний”**⁵³. Отож, не слід догоджати тілові своєму, бо воно згодом буде поборювати душу. Тому св. Августин перестерігає нас: **“Не додаваймо сил тілові, щоб не почало війну проти духа!”**⁵⁴.

Паладій оповідає про одного ченця, що виконував тяжкі покути. Хтось запитав його, чому так сильно катує своє тіло. Чернець відповів: **“Докучаю тому, хто докучає мені”**. Св. Павло так само поступав і навчав: **“Умертвляю своє тіло і поневолюю”**⁵⁵. Невмертвлене тіло не хоче коритися розумові. І навпаки, каже св. Тома, диявол перестає спокушати людину до нечистих діл, коли вона перемогла спокусу до обжерливості: **“Переможний диявол в ненаситності, не спокушає більше до змисловості”**. Корнілій Камінський додає, що легко переможемо інші хиби, якщо переможемо схильність до непоміркованості: **“Християнин легко позбудеться інших хиб, якщо переможе схильність до обжерливості”**⁵⁶. Блосій зауважив, що декому легше перемогти

інші хиби, ніж запанувати над своїм апетитом: **“Декому тяжче опанувати схильність до обжирства, ніж інші хиби”**⁵⁷.

12. Дехто може заявити, що Бог сотворив їжу, аби люди насолоджувалися нею. Що ж відповісти йому? Це правда, що Бог сотворив різні страви, але для того, щоб ми могли жити, а не для надуживання, що бачимо в непоміркованості. Є деякі смачні страви, котрі не конечні для підтримання життя. Бог сотворив їх, щоб ми також деколи вмертвляли, зрікаючись їх. Ось Бог наказав Адамові не доторкатися до яблука, яке сотворив, хоч і гарне воно було і їстівне, але наказав Господь Адамові уникати його. Отож, треба бодай помірковано користуватися згаданими сотвореними речами.

Св. Бонавентура каже, що слід уникати чотирьох речей, щоб мати успіх в нашому умиртвленні:

- 1) Не їсти перед означеним часом або занадто часто.
- 2) Не їсти занадто жадібно, ніби голодні пси.
- 3) Не їсти забагато, тобто не об’їдатися.
- 4) Не ганятися за вибагливими стравами⁵⁸.

Це сором для священика ганятися за стравами, що так або інакше вишукано приправлені. Такі священики непокоять слуг, рідню та цілий дім, якщо страви не зготовані так, як вони люблять. Священики, що поважно плекають у собі духовне життя, задовольняються тим, що подадуть їм. Ось що каже про це св. Єронім: **“Люди згодом погорджують тим священиком, що ніколи не відмовляється від обіду, на який його запрошують”**⁵⁹. Тому священики доброго поведіння оминають усякі бенкети, де легко можна провинитися проти скромності й поміркованості. Св. Єронім додає: **“Миряни бажають, аби священики потішали їх посеред горя, терпіння чи випробування, а не щоб були тільки їхніми товаришами під час трапези і весіль”**.

3. Дотик

13. Якщо мова йде про дотик, то треба уникати всякої довірливості у спілкуванні з особами іншої статі, навіть якщо вони своячки. Дехто може відповісти: “Але ж це мої сестри або внуки!”. Це правда, але zarazом вони теж жінки.

Обережні сповідники забороняють своїм каянницям цілувати їх у руку. Слід бути обережним і скромним навіть зі самими собою, бо надмірна свобода в цьому може бути небезпечна. Св. Павло навчав християн у Солуні: **“Кожен із вас повинен тримати свою посудину (тіло) у святості і честі, не в пристрасті жагучій, як це роблять погани, які не знають Бога”**⁶⁰.

Святі священики накладають на себе покути, от хоча б бичують своє тіло або носять ланцюжки. Дехто нехтує подібними вмиртвленнями, бо твердить, що святість полягає в умиртвленні волі. Я ж бачу, що всі Святі прагнули покут і сильно вмертвляли своє тіло. Св. Петро Алкантарський носив дротяну волосяницю, що сильно ранила його спину. Св. Іван від Хреста носив на собі залізний каптан, переплетений гострими гачками. Як помер, то цей каптан треба було виривати разом із тілом, бо гачки сильно вп’ялися в його плечі. Ось що цей Святий говорив про умиртвлення: **“Якщо хтось твердитиме, що умиртвлення є непотрібне, то не треба вірити йому, хоч би навіть і чудами підтверджував навчання своє”**.

14. Щоправда, внутрішнє умиртвлення безумовно конечне, але й не менш конечне і зовнішнє. Св. Людвик Конзага дуже мудро відповідав тим, що відраджували йому вмертвляти тіло, заявляючи, що святість полягає в умиртвленні волі: **“І це треба робити, і того слід не залишати!”**⁶¹.

Господь промовив до Кармелітки Марії від Ісуса: **“Розкоші, а не покутні діла знищили світ”**. Св. Августин писав: **“Умиртвляй своє тіло і переможеш диявола!”**. Святі бичували себе посеред нечистих спокус. Св. Бенедикт і св. Франциск кидалися в терня, як нечисті спокуси докучали їм. Отець Родрігес каже: “Якщо б довкруги когось обкрутилася трійлива зміюка, що намагалася б отруїти його, то він старався б бодай обезсилити її, коли не може вбити, аби не дуже пошкодила йому”.

Побожний Йов твердив, що мудрість відсутня у тих, хто проживає серед земних розкошей: **“Ніяка людина її путі не знає, і не знайти її в землі живих”**⁶². Обручник із Пісні пісень заявив, що він живе на горі мирри: **“Зійду собі на гору мирри!”**⁶³. Деінде додає, що пробував посеред лілей: **“Пасе між лілями”**⁶⁴. Філіберт отак узгіднює ці два вислови: лілеї чистоти сходять на горі мирри, де панує умиртвлення: **“Ці лілеї ростуть і зберігаються на горі мирри... Чисті лілеї сходять і процвітають там, де панує умиртвлення змисловості”**⁶⁵. Слушно карають своє тіло ті, що колись прогрішилися проти чистоти. Св. Павло дає таку пораду римським християнам: **“Як ви колись віддавали ваші члени на служіння нечистоті і беззаконню, так тепер віддайте ваші члени на служіння праведності, на освячення”**⁶⁶.

4. Недобровільні умиртвлення

15. Якщо боїмося добровільними покутами вмиртвляти своє тіло, то повинні хоча б терпеливо приймати ті умиртвлення, які Бог посилає нам, от хоча б хвороби, спеку, холод тощо. Св. Франциск Борхія раз пізно ввечері прибув до монастиря, тому цілу ніч простояв надворі, хоч було дуже зимно і падав сніг. Уранці співбраттям було прикро, але Святий відповів, що він тішився, бо думав, що це Бог посилав йому холодний вітер і сніг.

Св. Бонавентура отак промовляв до Бога: **“Господи, карай слуг Своїх святими ранами, щоб смертоносні рани беззаконня не поранили їх!”**⁶⁷. Отак слід промовляти, як хвороби і болі докучають нам: **“Господи, карай нас ранами, що подають спасіння, аби звільнилися від ран тіла, які спричиняють смерть душі!”**. Або кажім зі св. Бернардом: **“Господи, нехай буде впокорений і смутний той, хто колись погорджував Богом!”**. Отак будемо говорити, якщо зрозуміємо, що таке гріх: **“Розіпніть його, бо він заслужив собі смерть!”**. Мій Боже, слушно зазнає страждань той, хто погорджував Тобою. Я заслужив собі вічну смерть, бо зневажив Тебе. Нехай мучуся на цьому світі, щоб повік не мучитися в іншому! Отже, бодай спокійно приймаймо терпіння, які Бог посилає нам.

Один автор слушно каже, що хто не приймає терпінь, які Бог посилає йому, тому буде тяжко терпеливо приймати добровільні прикrostі. Навпаки, каже св. Анзельм, Бог не буде карати, коли людина сама себе покарає за свої гріхи: **“Божа кара припиняється, якщо людина наvertsється”**⁶⁸.

III Користь від умиртвлення

16. Дехто думає, що людина, яка вмиртвляється, завжди смутна. Насправді ж є навпаки, нема щастя для того, хто не вміє вмиртвляти своїх пристрастей, зневажає Бога і догоджає своїм низьким інстинктам. Страждальний Йов каже: **“Хто може тішитись спокоєм, якщо спротивляється Творцеві Своєму?”**⁶⁹. Грішна душа подібна до розбурханого моря. Пророк Ісаї каже: **“Безбожники ж – немов розбурхане море, що втихомириться не може”**⁷⁰. Св. Августин зазначає, що воює зі самим собою той, хто не проживає в мирі з Богом: **“Людина, що не живе в мирі з Богом, є для себе самої ворогом, який воює сам з собою”**⁷¹. Потурання змисловим забаганкам – це війна проти себе самого. Ця війна робить нас нещасливими. Св. Яків каже: **“Звідки між вами війни, звідки суперечки? Хіба не звідси – з пристрастей ваших, які воюють у ваших членах?”**⁷².

І навпаки, каже Господь: **“Дам скриту манну переможцеві”**⁷³. Бог наповняє духовними солодощами умиртвлені душі і подає їм мир, радість і спокій, але неумертвлена людина не знає про них. Ці духовні солодощі перевищують усякі можливі земні розкоші. Св. Павло каже про це: **“Мир Божий, що вищий від усякого уявлення”**⁷⁴, бо ніхто не може зрозуміти його глибин. Святий Дух називає блаженними тих, які зреклися земних розкошів: **“Блаженні ті мертві, що вмирають у Господі!”**⁷⁵.

Любителі земних розкошів вважають нещасливими тих, котрі уникають змислових розкошей. Св. Бернард каже про них: **“Вони бачать хрест, але не добачають внутрішнього задоволення”**. Так, бачать, що Святі вмертвляють себе. Зате не бачать внутрішніх утіх, якими вже за життя Бог наповнює їх, бо Божі обітниці мусять сповнитися. Христос закликає: **“Візьміть ярмо Моє на себе, і знайдете полегшу душам вашим”**⁷⁶.

Ах, умертвлення не втомлює залюбленої в Бога душі! Св. Августин каже: **“Не страждає той, хто любить!”**⁷⁷. Нема труднощів для того, хто любить. Один автор пише: “Любов стидасться згадувати про труднощі”. Як ніщо не годне опиратися смерті, так ніщо не може опиратися любові. Святий Дух підтверджує це, кажучи: “Любов-бо сильна, немов смерть”⁷⁸.

17. Треба зрікатися земних розкошів, якщо бажаємо здобути собі вічні радощі. Христос каже: **“Хто хоче спасти своє життя, той його погубить!”**⁷⁹. Саме тому св. Августин отак висловився про цю справу: **“Не ганяйся надміру за розкошами в цьому світі, бо так можеш наразитися на вічні страждання в іншому житті”**. Св. Іван бачив у Небі Святих. Вони тримали пальми в своїх руках: **“В їхніх руках були пальмові галузки”**⁸⁰. Мусимо бути мучениками, щоб спастися. Хто ж такий мученик? Це – людина, якій сокирою стяли голову або який сам умертвленням убив свої лихі пристрасті. Земні страждання не можуть рівнятися з вартістю небесної слави. Св. Павло каже: **“Гадаю, що страждання нинішнього часу, негідні майбутньої слави, яка має нам з’явитися”**⁸¹, бо короткотривалі муки народжують вічне блаженство: **“Теперішнє легке горе готує нам безмежну ваготу вічної слави”**⁸². Саме тому єврейський філософ Філон каже: **“Теперішні непристойні розкоші обдирають душу з вічних радостей”**. Справді, обкрадаємо душу з вічних скарбів, як нерозумно задовольняємо забаганки тіла. І навпаки, каже св. Іван Золотоустий, Бог уділяє нам більшу ласку, як посиляє страждання, ніж коли б дав нам силу воскрешати померлих: **“Бог подав би нам менше добро, уділивши силу воскрешати померлих, аніж давши нагоду страждати”**. Святий подає таке міркування: **“Я стаю боржником Бога, як Він дає мені силу чинити чуда. Зате Христос є моїм боржником, якщо гідно приймаю прикrostі”**.

Святі – це живе каміння, з якого збудований Небесний Єрусалим. Св. Петро кличе до християн: **“Самі віддайтеся, мов живе каміння, щоб з нього збудувати духовний дім”**⁸³. Долото умертвлення перше мусить вишліфувати це каміння: **“Удари спасенного долота, обтісування і молоток приготували каміння, з якого поставлена будівля”**⁸⁴.

Ось чому кожен акт умертвлення – це небесне діло. Згадка про це повинна осолоджувати гіркоту умертвлення. Господь каже: **“Праведник з віри буде жити”**⁸⁵. Мусимо жити вірою, тобто споглядати у вічність, якщо бажаємо добре жити і спасти свою душу. В Проповідника сказано: **“Чоловік увійде до дому своєї вічності”**⁸⁶. Св. Августин зазначає, що Господь не тільки велить нам змагатися, але й, водночас, помагає і готує корону: **“Бог заохочує боротися, піднімає немічного й коронує переможця”**⁸⁷. Апостол Павло зазначає, що ті, котрі змагаються, уникають усього, що могло б перешкодити їм здобути нужденну дочасну корону. Куди ж сильніше люди повинні змагатися, аби запевнити собі безконечну та вічну корону? Ось його слова: **“Кожний змагун стримується від усього, щоб тільки здобути тлінний вінець, а ми – щоб запевнити собі нетлінний!”**⁸⁸.

¹ Св. Григ. Наз.: Orat. 1.

² Lib. 2. de Abel., c. 6.

³ Ів. 12, 24.

⁴ Hom. 12. in Ev.

⁵ Мт. 16, 25.

⁶ De modo bene viven., serm. 8.

⁷ Lib. 83, q. 36.

- 8 Рим. 7, 23.
- 9 Гал. 5, 24.
- 10 Lib. 7 in Luc.
- 11 У св. Бонавентури: Pars 2, с. 12.
- 12 Ар. 2 Dav., с. 3.
- 13 In Appol. ad Guill. Abat.
- 14 In с. 6. ad Ephes.
- 15 Paedag., lib. 1. с. 1.
- 16 Serm. 13.
- 17 Пл. Єр. 3, 51.
- 18 Мт. 4, 8-9.
- 19 Бут. 3, 6.
- 20 Св. Єрон.: In с. 3. Thren.
- 21 Ис. 13, 15.
- 22 Йов 31, 1.
- 23 Цей собор відбувся 881 р. Кан. 7.
- 24 Проп. 9, 8.
- 25 In Reg. 3, с. 21.
- 26 Пс. 118, 37.
- 27 Лк. 6, 20.
- 28 Ів. 6, 5.
- 29 2 Кор. 10, 1.
- 30 Serm. de Ascen. 20.
- 31 Ер. 10.
- 32 32 q. 5.
- 33 Offic. 1, с. 18.
- 34 22-а сес., 1-а гл.
- 35 De Sac., lib. 3, с. 12.
- 36 Ис. 30, 15.
- 37 Прип. 10, 19.
- 38 Ned. I, § 5.
- 39 Serm. 18 in Cantic.
- 40 Lib. 1 Offic., с. 18.
- 41 Сир. 28, 25.
- 42 Serm. 50 de Temp.
- 43 Epist. ad Henric.
- 44 Канон 16.
- 45 De Jejun.
- 46 1 Кор. 11, 14.
- 47 In Octavio.
- 48 Offic. 1. с. ult.
- 49 Serm. 1, in Pentec.
- 50 Флп. 3, 19.
- 51 De Jejun.
- 52 De Prof. Rel. Lib 2, с. 52.

- 53 Прип. 29, 22.
- 54 De Sal. Mon., с. 35.
- 55 1 Кор. 9, 27.
- 56 Корнилійна 1 Кор. 9, 27.
- 57 Glos. in Enchir. Doctor. II.
- 58 De Perf, Lib. 1, с. 36.
- 59 Ad Nepot.
- 60 1 Сол. 4, 4-5.
- 61 Мт. 23, 23.
- 62 Йов 28, 13.
- 63 П. п. 4, 16.
- 64 2, 6.
- 65 Serm. 28 in Cont.
- 66 Рим. 6, 19.
- 67 Stim. div. Am., с. 3.
- 68 In 1 Cor. 11, 7.
- 69 Йов 9, 4.
- 70 Ис. 57, 20.
- 71 Serm. II de Verb. Dom.
- 72 Як. 4, 1.
- 73 Одкр 2, 17.
- 74 Флп 4, 7.
- 75 Одкр. 14, 13.
- 76 Мт. 11, 29.
- 77 In Manual.
- 78 П.п. 8, 6.
- 79 Мт. 16, 25.
- 80 Одкр. 7, 9.
- 81 Рим. 8, 18.
- 82 2 Кор. 4, 17.
- 83 1 Птр. 2, 5.
- 84 Лат. Церква.
- 85 Рим. 1, 17.
- 86 Проп. 12, 5.
- 87 In Ps. 32, Conc. 1.
- 88 1 Кор. 9, 25.

Х. НАУКА

БОЖА ЛЮБОВ

І Священик має цілковито і вповні віддатися Богові

1. Петро Блосій каже, що священик, який не любить Бога, **може звати себе священиком, але ніколи не буде ним насправді**. Священик належить до Бога, а не собі, відколи прийняв рукоположення. Ось чому св. Амвросій твердить: **“Правдивий священик існує для Бога, а не для себе самого”**. Сам же Бог отак висловився про це: **“Вони будуть святі, бо палять кадило на честь Господа і жертвують Богові посвячені хліби”**¹. Оріген каже, що священик – це істота, присвячена Богові². Приймаючи рукоположення, священик заявляє, що повністю належатиме Богові: **“Бог – це частка моєї спадщини”**. Отже, за словами св. Амвросія, священик повинен належати тільки Богові: **“Повинен належати Богові той, хто вибрав Його своєю спадщиною”**. Ось чому св. Павло каже, що хто служить Богові, той не повинен брати участь у світських справах, а всіма силами намагатися подобатися Богу: **“Ніхто, бувши воїном, не втручається у справи життя цього, якщо хоче догодити Тому, Хто його найняв на службу”**³. Ісус Христос заборонив юнакові, що бажав стати Його учнем, вертатися додому похоронити свого батька: **“Зостав мертвим ховати своїх померлих!”**⁴.

Св. Амвросій пише, чого треба навчати священиків: вони мусять зрозуміти, що Божу славу треба цінувати вище, ніж усі людські справи, якщо вони перешкоджають їм уповні присвятити себе Богові. **“Христос забороняє ховати батька, – каже цей Святий, – щоб ти навчився цінувати Бога більше, ніж людей”**. Уже старозавітним священикам Бог заявив, як вибрав їх з-поміж інших людей, щоб присвятили себе Йому: **“Відрізнив вас від народів, щоб були ви Моїми!”**⁵. Саме тому Бог не дав старозавітним священикам матеріальних благ і частини землі, як це вчинив для мирян, бо Сам бажав бути їхньою часткою: **“Не матимеш у їхній землі ніякого спадкоємства, і частки тобі не буде між ними. Я – твоя частка й твоє спадкоємство”**⁶.

Ось що Олеастр писав про це Боже зарядження: **“Велика Божя доброта! Священику, аби ти хоча зрозумів, що воно таке: Бог – твоя частка! Чого ж не матимеш, якщо маєш Бога?”**. Отож, кожен священик повинен повторювати слова св. Августина, що так висловився про це: **“Нехай інші вибирають собі земні та дочасні частки. Моя ж частка – Господь”**.

2. Св. Анзельм запитує, кого ж любити, якщо не любимо Бога? **“Кого ж любитиму, якщо не люблю Тебе?”**⁷. Цар Діоклеціян поклав золото, срібло і дорогоцінні перли перед св. Климентом, щоб змусити його відректися християнської віри. Святий тільки болюче зітхнув, як побачив, що люди наважуються прирівнювати Бога до жменьки землі. Хіба Спаситель не заявив: **“Треба тільки однієї речі!”**. Не має нічого той, хто не має Бога, навіть якщо володіє цілим світом. Зате усе має та особа, яка посідає Бога, хоча крім Нього нічого не мала б. Тому св. Франциск слушно залюбки повторював: **“Мій Бог і все моє!”**. Блажен, хто може повторити разом із пророком Давидом: **“Кого, крім Тебе, мав я на Небі? І коли я з Тобою, нічого на землі не хочу... Бог – скеля мого серця і повіки моя доля”**⁸. Отже, слід часто повторювати: **“Боже, бажаю Тебе одного на землі та у Небі. Ти завжди будеш Паном мого серця й єдиним моїм багатством!”**.

3. Бог заслуговує на любов, бо Він є предметом безконечної любові. Мусимо хоча б із вдячності любити Його за вияв безмежної любові, що проявилася у Вочлченні Божого Сина. Хіба Бог міг щось більше вчинити для людей, аніж стати чоловіком і померти за нас? Хіба Сам Спаситель не заявив: **“Ніхто не спроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає”**⁹. Перед відкупленням люди могли сумніватися, чи Бог дійсно любить їх. Як же ж хтось може сумніватися тепер, коли побачив, що Христос помер за нього на Хресті? Мойсей

та Ілля на горі Тавор назвали Христову смерть надмірною любов'ю: “Говорили про його смерть, якої Він мав зазнати в Єрусалимі”¹⁰.

Ні люди, ні Ангели ніколи не зрозуміють цієї превеликої Божої любові, що виявилася в смерті Божого Сина за спасіння людства. Хто з людей був гідний, щоб Божий Син умирав за нього? Запитує св. Анзельм: **“Хто заслуговував, щоб Бог за нього йшов на смерть?”**¹¹. Все-таки нема сумніву, що Божий Син помер за кожного з нас. Св. Павло виразно підтверджує це: **“А Він умер за всіх!”**¹². Цей Апостол заявляє, що смерть Спасителя за спасіння людства видавалася поганам божевільям: **“Ми проповідуємо Христа розп'ятого: – ганьбу для юдеїв і глупоту для поган”**¹³.

Св. Лаврентій Юстиніян вважає, що це – не божевілья, ані не брехня, а правда святої віри, правда, яка виявляє нам Бога, безмірно залюбленого в людство: **“Бачимо, що Бог у Своїй безмірній любові надзвичайно полюбив людей”**. Боже, хіба є десь якийсь інший засіб, аніж розп'яття, яким Ісус Христос міг краще виявити Свою любов до Отця? Хіба могли б ми не любити слуги, котрий за нас помер би? Очевидно, що кожна людина такого слугу любила б! Де ж тоді наша вдячність і любов для Ісуса Христа?

4. Принаймні, стараймося часто згадувати про те, що Спаситель учинив і витерпів за нас. Христові приємно, коли люди часто думають про Його Страсті. Як приємно, коли приятель часто згадає і думає про кривди, рани і в'язницю, що хтось витерпів задля нього?! Ах, душа мусить полюбити свого люблячого Бога, якщо часто думає про Христові Страсті і Його любов, що проявилася в них. Св. Павло каже: **“Любов до Христа спонукає любити Його!”**¹⁴.

Якщо всі люди повинні любити Ісуса Христа, то ще сильніше зобов'язані любити Його ми, священики, бо Він помер, аби зробити нас Своїми священиками. Якщо б Христос не помер, то нам бракувало б святої і непорочної Жертви, яку приносимо Богові¹⁵. Св. Амвросій слушно каже про священиків: **“Христос більше страждав за нас, хоча прийняв Страсті за всіх людей... Хто більше отримав добра, той зобов'язаний бути вдячнішим. Отож, любов'ю відплачуємо Йому за Кров!”**¹⁶. Намагаймося зрозуміти любов, яку Христос виявив у Своїх Страстях, і тоді відхочеться нам любити сотворіння.

“Ах, як би ти розумів тайну Христа! – промовив святий апостол Андрій до тирана, котрий намагався привести його до відступництва від віри, – то не намагався б відвести мене від Христа. Навпаки, ти сам полюбив би Бога всіма силами, якщо б знав, як Він любить тебе і бажає спасти твою душу! Тому ти намагався б віддячитися Йому за безмежну любов Його”.

Блаженний той, хто завжди вдивляється у Христові рани! Пророк Ісаїа називає їх джерелом спасіння: **“Ви будете черпати воду з джерел спасіння”**¹⁷. Скільки побожності, світла і шляхетних почувань Святі зачерпнули з цих спасенних джерел! Отець Альварес твердив, що незнання багатства, яке Христос приніс людям, це – руїна для християнства. Вчені чваняться науковими дослідженнями і своїми знаннями, а Христовий апостол Павло хвалиться Спасителем і то розп'ятим: **“Я вирішив не знати нічого іншого між вами, як тільки Ісуса Христа і то розп'ятого”**¹⁸. Навіщо потрібне людям велике знання, якщо не вміють любити Ісуса Христа? Св. Павло каже: **“Якби я мав дар пророцтва і віддав усі тайни й усе знання.., але не мав любові, я був би – ніщо”**¹⁹. В іншому місці св. Павло пише, що радо знехтував би всяким добром, аби тільки здобути собі Христа: **“Вважаю собі усе за сміття, аби тільки Христа придбати”**²⁰. Через те й він був гордим, що його ув'язнено за Христа: **“Я, Павло, – в'язень Ісуса Христа”**²¹.

5. Щасливий священик, що, закутий у ці святі кайдани, вповні віддається Ісусові Христові! Бог більше любить одну душу, що цілком віддалася Йому, ніж сотню інших недосконалих.

Ось якийсь князь має сто слуг. Дев'яносто дев'ять недбало служать і завжди роблять йому прикрощі. Сотий же слуга любляче служить, намагаючись усіма силами подобатися усім. Цей князь, напевно, буде більше любити одного вірного слугу, ніж дев'яносто дев'ять недбалих. Святий Дух каже: **“Є багато дівиць на світі, але тільки одна моя голубка, бо вона досконала”**²².

Господь так сильно любить душу, котра вповні присвятилася Йому, немов би вона була б єдиною на світі. Саме тому св. Бернард каже: **“Навчайся від Христа, як треба любити Христа!”**²³. Від Свого народження Христос вповні віддався нам: **“Дитятко нам народилося, сина нам дано”**²⁴. Любов спонукала Христа цілковито віддатися нам. Св. Павло кличе: **“Полюбив вас і видав Себе за вас!”**²⁵. Отож, чи не повинні ми, так само цілковито в любові віддати себе Ісусові Христові? Св. Іван Золотоустий каже, що Христос беззастережно віддався нам, бо дав нам Свою кров, життя й заслуги: **“Усе віддав тобі, не залишаючи Собі нічого! Чому і ми не повинні беззастережно присвятитися Йому?”** Св. Бернард зазначає: **“Віддаймося Йому вповні, бо Він видав Себе цілком, щоб спасти нас!”**²⁶.

Кожен віруючий християнин повинен віддатися Христові, а особливіше – священики. Ось чому св. Франциск Асизький отак промовляв до своїх братів-священиків, бо знав, що священик сильно зобов’язаний віддатися Христові: **“Нічого не затримуйте для себе, щоб уповні запанував у вас Той, Хто цілком віддався вам!”**. Спаситель помер за всіх людей, щоб вони проживали для одного тільки Бога. Ось чому Христос віддав за нас Своє життя: **“Він умер за всіх, щоб ті, що живуть, жили вже не для самих себе, а для Того, Хто за них умер!”**²⁷ – наголошує св. Павло. Отак промовляймо до Бога разом зі св. Августином: **“Нехай помру для себе, щоб Ти, Боже, проживав у мені!”**²⁸.

Треба віддати Йому всю любов, щоб уповні належати Богові. Св. Августин каже: **“Боже, мало любить Тебе той, хто крім Тебе ще щось інше любить, але не робить цього ради Тебе!”**²⁹. Не зможе вповні віддатися Богові той, хто любить щось, що не є Богом, або не любить це заради Бога. Св. Бернард закликає: **“Душе, будь самітня, щоб могла належати одному Богові!”**. Відкуплена душе, не діли любов між сотворіннями. Зберігай себе для Бога, бо тільки Він уповні заслуговує на всю твою любов. Так само думає св. Егідій: **“Одна в нас душа, тому не слід ділити її, а цілу віддати Богові, бо Він сильніше, ніж хто-небудь любить нас, тому цілком заслуговує на всю нашу любов”**.

II ЯК МОЖНА ВПОВНІ НАЛЕЖАТИ БОГОВІ? (Засоби)

1. Бажання досконалості

6. Що ж має чинити священик, який бажає вповні присвятити себе Богові? Найперше, мусить розбудити в собі сильне бажання досягти досконалості. Святий Дух каже: **“Перший крок до мудрости – це бажання карности”**³⁰. Святі бажання – це духовні крила, що допомагають душам підніматися до Бога, Мудрець каже: **“Дорога праведника стає щораз ясніша, немов світло ранньої зорі, що згодом повертається у повний день”**³¹. Дорога, якою ступає праведна душа, подібна до світла сходячого сонця, котра скріплюється, чим далі йде. Зате світло грішників подібне на світло сонця, що заходить, помалу зникає, поки не зникне, і нужденні не бачитимуть, куди йти. Мудрець каже: **“Путь безбожників, неначе темрява теменна; вони не відають об що спіткнуться”**³².

Бідний той чоловік, що задовольняється своїм станом і не намагається поступати вперед, бо св. Августин наголошує: **“Завертаємо назад, якщо не поступаємо вперед!”**³³. Св. Григорій твердить, що вода понесе зі собою того, хто пливе проти течії, але не хоче боротися із нею. Через це св. Бернард отак промовляє до оспалого: **“Не хочеш поступати вперед? Отже, бажаєш вернутись назад!”**. Не хочеш іти вперед? Ні! Отож, відступаєш назад. Може, відповіси: **“Ні, я хочу залишитися на місці!”**. **“Бажаєш чогось неможливого!”**³⁴. Неможливо довго затримуватися на тому самому місці, бо св. Йов каже: **“Людина не залишається в тім самім стані”**³⁵. Треба завжди бігти, щоб здобути нагороду, тобто запевнити собі вічне життя. Апостол Павло пише: **“Біжать усі,**

але лиш один бере нагороду? Біжіть так, щоб її досягнути”³⁶. Втрачає свій труд і вінець нагороди той, хто перестає бігти.

7. Христос промовив до Своїх слухачів: **“Блаженні голодні та спрагли справедливості”**³⁷. Бог наповнює ласками ті душі, що прагнуть досконалості, як свідчить Божа Мати: **“Наситив благами голодних”**³⁸ Слід звернути увагу на слово “голодні”.

Слабесеньке бажання не заведе нікого до святості. Тут потрібна своєрідна жага і величезне бажання. Не йде повільно, але біжить хутко той, хто відчуває в собі цей блаженний стан і голод. Біжить, немов вогонь по сухій траві. Мудрець каже: **“Праведники блистятимуть і немов іскри побіжать по тростині”**³⁹.

Хто ж може стати святим? Той, хто хоче! Хіба Спаситель не відізвався до юнака, який запитав, що слід робити, аби спастися: **“Якщо хочеш бути досконалим, іди за Мною!”**⁴⁰. Бажання має бути справжнім, бо, – за словами Мудреця, – оспала душа не має щирих бажань. Щоправда, вона має бажання, але вони приносять їй руїну, бо така людина задовільняється тільки самими бажаннями, та нічого не робить, щоб іти вперед і через це її стан щораз більше погіршується. Мудрець каже: **“Душа лінивого жадає, та нічогоїсінько не має!”**⁴¹.

Зате легко знайде мудрість, тобто досягне досконалості той, хто шукає її, бо Святий Дух каже: **“Хто її прагне, тим вона наперед дає про себе знати”**⁴². Недостатньо мати які-небудь бажання. Прагнення до досконалості мусить бути сильним та рішучим, щоб були успішними. Пророк Ісаї каже: **“Коли шукаєте, то шукайте”**⁴³. Стане святим той, хто рішуче прагне святості. Св. Бернард наголошує: **“Бога шукаємо бажаннями, а не матеріальними пошуками”**. Св. Тереза писала: **“Наші бажання повинні бути потужні, бо шляхетні роздуми допомагають ступати вперед. Не можна принижувати свої бажання через зневіру. Навпаки, слід довіряти Богові, що допоможе нам досягнути таку саму святість, яку досягнули Святі”**. Хіба Господь не каже: **“Відчини уста, й Я наповню їх!”**⁴⁴.

Мати не зможе нагодувати дитину, якщо вона не відчинить уст. Відкрити уста, тобто розбудити в собі бажання, – каже Св. Атанасій. Святі бажання допомогли Божим угодникам скоро стати святими. Мудрець каже про праведника: **“За короткого часу ставши досконалим, він виповнив довголіття”**⁴⁵. Ці слова справдилися на св. Алоїзі Конзасі, що за декілька років дійшов до такої великої святості, що св. Магдалині Пащійській здавалося, що жоден Святий у Небі не зазнає стільки радостей, як він. Вона бачила його у видінні. Свята почула, що бажання любити Бога так, як Він заслуговує, привело Алоїзі до такої високої слави.

8. Бажання наділяє силою і зменшує труд. Св. Лаврентій Юстиніян каже: **“Дає силу й зменшує втому”**. Ось тому твердив він, що майже переміг той, хто сильно бажає перемоги: **“Саме бажання перемогти значною мірою зумовлює перемогу”**. Св. Августин писав: **“Вузька дорога для того, хто страждає, а широка для того, хто любить”**. Вузька дорога для того, хто слабо захоплюється досконалістю, тому важко йому йти нею. Зате дорога широка й легка для того, хто сильно любить святість. Отож, трудність не залежить від дороги, але від серця, тобто від рішучої волі подобатися Богові. Пророк Давид каже про себе: **“Я біг дорогою Твоюю, бо Ти розширив моє серце”**⁴⁶.

Святі бажання не менше подобаються Богові, ніж палка любов. Блосій каже: **“Бог не менше радіє бажаннями святими, ніж виявом любові”**. Якщо нема цього бажання, то треба благати Бога про нього, і Він уділить його. Зрозуміймо, що не важко стати святим, якщо хтось дійсно бажає цього. “Як важко підвладним здобути собі приязнь князя! І як одночасно легко можна стати приятелем Божим, – говорив один ленник, як подає св. Августин – як тільки цього захочу”. **Ось стаю Божим приятелем як тільки захочу!”**⁴⁷.

Людина не може мати більш перконливих ознаки Божої приязні і ласки, ніж бажання більшої ласки, щоб подобатися Богові. Св. Бернард каже: **“Нема кращого доказу, що ми є Божими приятелями, ніж бажання ще більшої ласки, щоб подобатися Богові”**⁴⁸. Не слід журитися

тим, що колись хтось був грішником, бо Господь не дивиться, що людина вчинила в минулому, але чим хоче бути у майбутньому!

2. Намір в усьому подобатися Богові

9. Священик мусить трудитися, щоб подобатися одному Богові, якщо бажає стати святим. Всі його слова, думки, бажання і діла мають бути актами Божої любові. Обручниця з Пісні пісень ставала ловцем, вояком, виноградником і садівником, але вона була завжди улюбленицею, бо виповняла все з любові до свого Любого. Священик мусить так само поводитися під час усіх своїх занять, тобто виявити це в своїх словах, думках, стражданнях і працях. Усе те мусить бути актом любові, чи він відправляє Божественну Літургію, слухає сповідь, проповідує, робить розважання, відвідує тих, що вмирають, умиртвляється або молиться. Так мусить бути, бо Христовий священик повинен усе чинити, щоб подобатися Богові.

Ісус Христос заявив: **“Якщо твоє око здорове, то все тіло твоє буде світле”**⁴⁹. На думку святих Отців, око означає **намір**. Ось чому св. Августин твердить: **“Намір надає вартості ділам”**. Господь отак промовив до пророка Самуїла: **“Господь дивиться не так, як чоловік. Чоловік дивиться на лице, а Господь на серце”**⁵⁰. Люди задовольняються зовнішніми діями. Бог же дивиться на серце, тому діло не подобається Йому, якщо не виконуємо його, щоб подобатися Йому. Ось чому пророк Давид кликав: **“Я принесу Тобі всепальні жертви з овець тучних”**⁵¹. Діла, виконані без доброго наміру, подібні до неситих жертв, тому Бог відкидає їх, бо Він не дивиться на ціну жертв, а на любов, з якою приносимо їх. Сальвіян отак пише про цю справу: **“Любов, а не ціна робить наші жертви дорогоцінними в Божих очах”**. Ось чому люди слушно говорили про Спасителя: **“Він усе гаразд учинив”**⁵², бо в усіх Своїх ділах Христос намагався подобатися Своему Небесному Отцеві, як Сам заявив: **“Шукаю Я не Своєї волі, лише волі того, Хто послав Мене”**⁵³.

10. Ах, Боже! Нема багато діл, що вповні милі Господеві, бо майже завжди бажаємо власної слави, як виконуємо їх. Св. Єронім пише: **“Тяжко знайти вірну душу, що не керувалася б бажанням прославити себе”**⁵⁴.

Скільки священиків у дні суду отак промовлятимуть до Христа: **“Господи, Господи! Хіба ми не Твоїм ім'ям пророкували? Хіба не Твоїм ім'ям бісів виганяли? Хіба не Твоїм ім'ям силу чудес творили?”**⁵⁵. Господи, ми проповідали, відправляли Божественну Літургію, слухали сповіді, наvertsали душі і помагали конаючим! Але Господь отак відповість їм: **“Я вас не знав ніколи! Відійдіть від мене, ви, що чините беззаконня!”**⁵⁶. Геть від Мене, – каже Христос, бо ви не були Моїми слугами. Ви не трудилися для Моєї слави, а для власної слави чи користі.

Христос велить не розголошувати свої добрі діла: **“Коли даєш милостиню, то нехай твоя ліва рука не знає, що робить твоя права!”**⁵⁷. Чому так слід поступати? Щоб бажання пустої слави не знищило того, що робимо для Бога. Св. Августин каже: **“Нехай славолюбність не нищить того, що робить любов до Бога!”**⁵⁸. Бог гидиться крадіжжю в жертвах, як заявляє через пророка Ісаю: **“Я, Господь, ненавиджу крадіж у цілопаленні”**⁵⁹. Грабує ж Божу славу, хто в Божих ділах шукає власної слави або користі. Св. Бернард твердить, що заслуговує на нагороду, хоч не прагне її той, хто дійсно любить Бога. Його нагорода полягає в тому, щоб подобатися Богові, якого любить: **“Правдива любов не вимагає нагороди, хоча заслуговує на неї. Бог, Якого любить, – це нагорода його”**⁶⁰. Цей Святий наголошує: **“Правдива любов задовольняється сама собою”**. Правдива любов задовольняється тим, що вона любов, тому не бажає нічого іншого.

Ось ознаки, за якими священик може переконатися, що керується добрим наміром у своїх ділах: 1) любить більш невігідні та менш блискучі праці; 2) не турбується невдачею: хто працює для Бога, той завжди досягає своєї мсти. Проте виявляє, що не працює для Бога той, хто непокоїться невдачею; 3) тішиться чужим добром, ніби воно його власне. Не заздрить, як бачить,

що інші наслідують його, бо хоче, аби усі трудилися для Божої слави. Ось чому повторює слова Мойсея: **“Ох, аби всі могли пророкувати!”**⁶¹.

11. Повні дні того священика, що тільки для Бога трудиться. Псалмопівець каже про подібних священиків: **“Вони живуть повним життям”**⁶². Зате не досягає навіть половини свого життя, хто керується самолюбством: **“Кровожерні та лукаві не доживуть до половини віку свого”**⁶³. Св. Евсевій слушно твердить, що ми тоді дійсно живемо, як заперечуємо себе самих: **“Ти прожив тільки ті дні, коли заперечував власну волю”**. Поганський філософ Сенека казав, що нам більше подобається малий дарунок із любові, ніж великий з користолюбності: **“Більше зобов’язує нас той, хто чимось малим бажав допомогти нам, аніж той, хто подає великий дарунок, проте керується користолюбністю”**⁶⁴.

Господь, напевно, більше любить малі діла, якщо виконуємо їх задля того, що Бог їх вважає, аніж великі вчинки, котрі випливають з нашого самолюбства. Христос заявив, що вбога вдова дала більше за всіх, хоча всього два сотики кинула у церковну скарбничку: **“Істинно кажу вам, що ота вбога вдовиця вкинула більше від усіх, які кидали у скарбонку”**⁶⁵. Св. Кипріян отак пояснює ці слова: **“Дивися, як вона подала свою жертву, а не скільки!”**. Господь дивився на любов, з якою склала свою пожертву, а не на вартість самої лепти.

Абат Памбо заплакав, як побачив багато вбрану жінку. Хтось запитав його, чому плакав? На це Святий відповів: **“Ах, вона дуже більше хоче подобатися людям, аніж Богові!”**. З життя св. Людвика⁶⁶ довідуємось, що якась жінка ходила по царському дворі з засвіченою свічкою та посудиною, наповненою водою. Один домініканський чернець, що перебував там, запитав її, за чим вона шукає. На це запитання жінка відповіла: **“Очим вогнем я бажала б спалити небо, а водою загасити пекло, щоб люди безкорисно любили Бога!”**

Блаженний той священик, який трудиться лишень для Бога. Він наслідує небесних мешканців, які **більше тішаються Божим щастям, аніж власним**, – каже Св. Тома. Вони сильніше люблять Бога, ніж себе самих, тому більше радіють з Божого, аніж власного щастя.

3. Терпеливість серед терпінь і впокорень

12. Священик мусить спокійно все терпіти для Бога, якщо бажає стати святим, от хоча б убогість, неславу, хвороби і смерть. Апостол Павло закликає: **“Прославляйте Бога у вашому тілі!”**⁶⁷. Гільберт отак поясняє ці слова: **“Христос бажає, щоб ми славно носили Бога в своєму тілі, тобто без нудьги і шемрання. Хоче, щоб несли, а не волокли, бо Христос тяжкий, якщо хтось тягне Його”**⁶⁸.

Ісус Христос бажає, щоб ми спокійно та радісно несли Його. Насильно волоче його той, хто змуджено та нарікаючи несе Його. Душа виявляє любов до Бога не тоді, як ганяється за розкошами, а як спокійно приймає погорду та болі. Спаситель отак промовив до вояків, що мали повести Його на смерть: **“Щоб світ знав, що Я Отця люблю... Уставайте ж, ідімо звідси!”**⁶⁹. Ось чому Святий, наслідуючи Христа, радо йшли на муки і смерть. Капуцин св. Йосип з Ліоніси мав мати болючу операцію. Співбраття хотіли зв’язати його шнурами. Святий узяв хрест і промовив: **“Для чого мені шнури? Розп’ятий за мене Христос достатньо в’яже мене так Своєю любов’ю, щоб з любові до Нього, я міг витерпіти всяку муку”**. Отак без скарги піддався операції. Св. Тереза любила повторювати: **“Хто ж не бажатиме і не прийме всякого горя, як погляне на покритого ранами і придавленого переслідуваннями Господа?”**. Св. Бернард говорив: **“Ганьба хреста мила тому, хто вдячний Розп’ятому”**⁷⁰. Цінить погорду та страждання той, хто любить розп’ятого Спасителя.

13. Апостол Павло каже, що священики повинні з терпеливістю доказувати, що вони правдиві слуги Ісуса Христа: **“В усьому виявляємо себе, як слуг Божих, у великій терпеливості, скорботах, у нуждах, у тіснотах... у щирій любові...”**⁷¹. Св. Тома Кемпійський слушно зауважує: **“На суді не будуть питати нас, що ми читали, а що ми вчинили”**. Є багато вчених, що знають чимало речей, але не вміють нічого стерпіти. Їхнє нещастя зумовлене тим, що вони не знають, що

нетерпеливість – їхня велика хиба. Пророк Єремія каже про них: **“Мають очі, та не бачать”**⁷². Яка ж їм користь зі знання, коли їм бракує любові? **“Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни й усе знання мав... а я не мав любові, – каже св. Павло, – я був би – ніщо”**⁷³. **“Любов, – як каже той самий Апостол, – терпить усе”**⁷⁴. Хто хоче бути святим, той мусить зазнавати переслідування. Св. Павло зазначає: **“Та й усі, що побожно хочуть жити у Христі Ісусі, будуть переслідувані”**⁷⁵. А Сам Спаситель заявив: **“Переслідували Мене – переслідуватимуть і вас!”**⁷⁶.

Св. Гіларій каже, що життя Святого не може бути спокійне. Він мусить зазнавати труднощів і бути випробуваний терпеливістю: **“Чернечий стан, це не стан спокою, бо не містить його в собі. У ньому багато суперечностей, що випробовують віру”**⁷⁷. Господь випробовує тих, кого прийняв за синів. Св. Павло заявляє: **“Кого Господь любить, того карає, і б’є кожного сина, якого приймає”**⁷⁸. Сам Господь заявляє в Апокаліпсисі: **“Кого люблю, тому докоряю і караю його”**⁷⁹. Чому ж Бог так поводить з людьми? Бо терпеливість випробовує вірність і любов душ. Св. Яків заявляє: **“Терпеливість помагає досконало виконувати діла”**⁸⁰. Архангел Рафаїл заявив це св. Товію: **“Спокуса мусіла випробувати тебе, щоб ти був милий Богові”**⁸¹.

14. Часом може трапитися, що нас картають за провини, якої ми не допустились. Св. Августин каже: **“Це байдуже! Ми повинні тоді приймати ці докори за інші наші провини”**. **“Хоч не допустились ми гріха, за який докоряють нам, все-таки є за що карати нас”**⁸². Слід пам’ятати слова св. Юдити, якими підбадьорювала мешканців оточеної Ветулії. Вона казала, що Бог, не хоче знищити нас теперішніми карами, але бажає, аби ми виправились й уникнули вічної кари: **“Вірно, що це для нашої поправи, а не для загибелі. Чекаймо терпляче від Нього порятунку”**⁸³.

Колись ми зневажали Бога своїми гріхами. Отож не тільки треба спокійно приймати страждання, але й благати Його зі св. Августином: **“Тут пали і ріж, аби тільки пощадив у вічності!”**. Багатостраждальний Йов говорив: **“Приймали ми добро від Бога, а лиха то й не приймати?”**⁸⁴. Отак він говорив, бо знав, що більше користуємо з горя під час життя, якщо терпеливо приймемо його, ніж з дочасних добродійств. Зрештою, хочемо чи ні, все-таки мусимо зазнавати дочасних страждань. Хто терпеливо приймає їх, той заслуговує собі на Небо. Хто ж нетерпеливиться, той все одно терпить, але при цьому збирає собі заслуги для пекла. Св. Августин каже: **“Той самий удар веде добрих до Неба, а лихих у вогонь”**⁸⁵.

Він отак висловлюється про доброго і лихого розбійника: **“Хрест злучив, але поведінка під час несення хреста розлучила їх”**.

Вони обидва були розп’яті. Добрий розбійник спасся, бо терпеливо прийняв смерть, а лихий загинув, бо проклинав Бога серед страждань. Св. Іван Євангелист бачив, що Святі не прийшли до Неба з країни розкошів, але з країни страждань, тому почув про них: **“Це ті, що прийшли від великого горя і випрали свою одіж та вибілили її в крові Ягняти”**⁸⁶.

4. Підчинення Божій волі

15. Хто бажає бути святим, той мусить бажати лише того, що Бог хоче, бо все наше добро знаходиться в злуці з Божою волею. Пророк Давид каже: **“За Його ласкою вертається життя”**⁸⁷. А св. Тереза додає: **“Хто віддається розважанню, той мусить старатися пристосовувати свою волю до Божої, бо саме у цьому – найвища досконалість”**. Сам Бог домагається цього від нас, бажаючи нашого серця, тобто волі. **“Сину, – каже Він, – дай Мені своє серце!”**⁸⁸. Св. Анзельм каже, що Бог ніби жебрає в нас серця і не зневірюється, хоча часто відмовляємо Йому. **“Хіба Ти не мій Бог, – каже Святий, – що так часто стукаєш і жебраєш при моїх дверях: “Мій сину, дай Мені своє серце!” Ти знову вертаєшся, хоч я відігнав Тебе від себе!”**⁸⁹.

Ми не можемо пожертвувати Богові нічого кращого, ніж свою волю, повторюючи з апостолом Павлом: **“Господи, що хочеш, щоб я чинив?”**⁹⁰. Саме тому св. Августин отак пише: **“Ми не можемо пожертвувати Богові щось краще, ніж закликати: “Візьми собі нас!”**. Сам

Господь заявив, в цареві Давидові знайшов людини по Своему серцю. Чому? Тому, що цей цар сповняв Його волю: **“Я знайшов Давида, сина Єсеевого, чоловіка по Своему Серцю, що завжди виконуватиме Мою волю!”**⁹¹. Отож, завжди повторюймо з царем Давидом: **“Боже, навчи мене творити Твою волю!”**⁹². Господи, допоможи мені виповнити те, чого домагаєшся від мене! І тому слід часто жертвувати себе Богові, повторюючи за Давидом: **“Моє серце готове служити Тобі, Боже, моє серце готове служити Тобі!”**⁹³.

Слід пам'ятати, що заслуговуємо нагороду, коли підчиняємося Божій волі не так серед приємностей, як, радше, посеред прикростей, бо саме в цих останніх виявляється любов до Бога. Ось чому преп. Іван з Авіля заявив: **“Один раз *“Нехай Бог буде благословенний!”*, – проказане під час протистояння, має більшу вартість, аніж шість тисяч подяк серед приємностей”**. Слід так само пам'ятати, що діється з Божої волі все, що могло б трапитися нам. Св. Августин запевняє нас у цьому, кажучи: **“Знай, що з Божої волі діється все, що трапляється нам, проти нашої волі”**⁹⁴. Саме таке значення мають Сирахові слова: **“Від Бога походять добро і зло, життя і смерть”**⁹⁵.

Щоправда, Бог не бажає гріха, як хтось чинить нам прикрість, але, все-таки, хоче, щоб ми прийняли зневагу. Отож, повторюймо з багатостраждальним Йовом, коли люди зневажають нас або грабують майно: **“Господь дав, Господь і взяв! Сталося так, як Господеві сподобалось. Нехай ім'я Господнє буде благословенне!”**⁹⁶.

16. Вже на землі зазнає небесного спокою той, хто любить Божу волю. Пророк Давид каже: **“Втішайся в Господі, і Він сповнить тобі бажання твого серця!”**⁹⁷. Сотворіння, обмежені за своєю природою, не можуть задовольнити нашого серця, бо воно створене для безконечного Добра. Через це серце буде почуватися незадоволеним, навіть володіючи всякими добрими, якщо вони не є Богом. Воно буде завжди шукати нових задовольнень. Зате, знайшовши Бога, воно матиме все, тому буде почуватися задоволеним. Саме тому Господь отак промовив до самарянської жінки: **“Хто нап'ється води, якої дам йому Я, не матиме спраги повіки”**⁹⁸. В іншому місці додав: **“Блаженні голодні і спрагли справедливості, бо вони наситяться!”**⁹⁹.

Отже, ніщо, що могло б трапитися, не засмучує того, хто любить Бога. Мудрець каже: **“Не засмутить праведника будь-що, що трапиться йому”**¹⁰⁰, бо праведна душа бачить Божу волю в усьому, що діється. Сальвіян каже, що Святі бажають упокорення, коли інші впокоряють їх. Тішаються вбогістю, коли убогість докучає їм. Іншими словами кажучи, вони завжди хочуть цього, чого Бог бажає, тому зазнають невинного спокою духу. **“Якщо впокоряють їх, то вони хочуть цього. Якщо вони вбогі, то тішаються вбогістю. Ось чому слід звати їх блаженними”**.

Щоправда, можемо молитися Богові, аби звільнив нас від смутку. Сам Ісус Христос так молився в Оливнім городі: **“Отче Мій, якщо можливо, нехай обмине ця чаша Мене!”**. Проте слід негайно додати, за прикладом Спасителя: **“Однак не як Я бажаю, а лише – як Ти”**¹⁰¹.

17. Нема сумніву, що для нас найліпше те, що Бог хоче. Отець Авіля отак писав до одного хворого священика: **“Друже, не журися тим, що ти робив би, якщо б був здоровий. Раді приймай хворобу так довго, скільки Бог захоче, щоб ти хворів. Чи залежить тобі на тому, чи ти здоровий, чи хворий, якщо шукаєш Божої волі?”**. Треба завжди підчинятися Божій волі, навіть серед спокус, які намовляють нас зневажати Бога. Апостол Павло отак благав Господа звільнити його від нечистих спокус: **“Дано мені колючку в тіло... Я тричі благав Господа, щоб він (сатана) від мене відступив, та Господь сказав мені: “Досить тобі моєї благодаті”**¹⁰².

Слід переконати себе, що Бог не тільки бажає нам добра, але й дбає, аби ми досягнули його, як стверджує пророк Давид: **“Господь дбає про мене”**¹⁰³. Ось чому св. Петро заохочує нас віддатися Богові, бо Він дбає про нас: **“Віддайте Йому всі свої журби, бо Він дбає про вас!”**¹⁰⁴. Яка щаслива смерть того, хто вповні підчинився Божій волі! Вже за життя мусить коритися Божій волі той, хто бажає подібної смерті. Отож, учімося коритися Божій волі у щоденних труднощах, повторюючи за Святими молитву, якої Христос навчив нас: **“Нехай діється Твоя воля! Нехай**

діється Твоя воля!”. Можна теж повторювати слова Самого Спасителя: **“Так, Отче: бо так Тобі було до вподоби!”¹⁰⁵**.

Присвячуємо себе невпинно Богові, повторюючи слова Пресвятої Богородиці: **“Я – Господня слугиня!”**. “Господи, – звертаймося до Бога, – ось Твій слуга. Чини зі мною та з усім, що маю, те, що подобається Тобі. Я погоджуюся на все!”. Св. Тереза п’ятдесят разів на день жертвувала себе Богові. Повторюймо з апостолом Павлом: **“Господи, що хочеш, щоб я чинив?”**. “Господи, скажи, чого бажаєш від мене, бо я готовий усе виконати!”.

Святі чинили великі діла для Божої слави. Одні з них жили в пустелі, інші замикалися в монастирях, а були й такі, що віддавали за Нього життя серед тортур. Лучімося з Божою волею і ставаймо святими, бо священники мають більший обов’язок стриміти до досконалості, ніж миряни. Гріхи не повинні знеохочувати нас. Св. Бернард каже: **“Бог не звертає уваги на те, що колись хтось робив, але зважає на те, ким тепер хочемо бути”**. Рішуча воля, з Божою поміччю, може все перемогти. Отже, завжди молімося, бо **“хто просить, той одержує”¹⁰⁶**. Напевно отримаємо, якщо будемо просити. Сам Спаситель запевняє нас у цьому, кажучи: **“Просіте тоді, чого лиш забажаєте, і воно здійсниться для вас”¹⁰⁷**.

Особливо слід любити молитву св. Ігнатія. Ось вона: **“Подай мені Свою любов і ласку, і я буду доволі багатий!”**. Господи, дай мені ласку і любов Твою, і я не бажатиму більше нічого! Треба невпинно та ревно благодіти Божої любові. Отак молився св. Августин, благаючи: **“Мій Боже, мій Царю, мій Отче, моя Честе, моє Спасіння, моє Світло і моє Життя, вислухай, вислухай і ще раз вислухай мене! Люблю Тебе одного і тільки Тебе шукаю. Вилікуй та розплющ очі мої. Прийми втікача. Я вже досить вислугувався Твоїм ворогам. Допоможи мені чисто та досконало любити Твою премудрість”¹⁰⁸**.

Звертаймося до заступництва Пречистої Діви Марії, коли прохаємо ласк, бо св. Бернард каже, що Вона випрошує для своїх слуг все, чого тільки вони просять: **“Шукаймо ласки, через Марію шукаймо її: Вона знаходить те, чого шукає, бо не може зазнати відмови”**.

¹ Лев. 21. 6.

² Ном. 15 in Lev.

³ 2 Тим. 2. 4.

⁴ Мт. 8, 22.

⁵ Лев. 20, 26.

⁶ Чис. 18, 20.

⁷ Мед. 13.

⁸ Пс. 73, 25-26.

⁹ Ів. 15, 13.

¹⁰ Лк. 9, 31.

¹¹ De Mens. cru., с. 2.

¹² 2 Кор. 5, 15.

¹³ 1 Кор. 1, 23.

¹⁴ 2 Кор. 5, 14.

¹⁵ 1-а гл., 4.

¹⁶ Lib. 6 in Luc.

¹⁷ Іс. 12, 3.

¹⁸ 1 Кор. 2, 2.

¹⁹ 1 Кор. 13, 2.

²⁰ Флп. 3, 8.

²¹ Еф. 3, 1.

²² П. п. 6, 8-9.

- 23 Serm. 20 in Cant.
- 24 Ис. 9, 5.
- 25 Еф. 5, 2.
- 26 De modo bene vivev., Serm. 8.
- 27 2 Кор. 5, 15.
- 28 Serm. 122 de Temp.
- 29 Confess., с. 29.
- 30 Мудр. 6, 12-17.
- 31 Прип. 4, 18.
- 32 Прип. 4, 19.
- 33 Лист 143.
- 34 Лист 25.
- 35 Йов 4, 2.
- 36¹ Кор. 9, 24.
- 37 Мт. 5, 6.
- 38 Лк. 1, 53.
- 39 Мудр. 5, 7.
- 40 Мт. 19, 21.
- 41 Прип. 13, 4.
- 42 Мудр. 6, 13.
- 43 Ис. 21, 12.
- 44 Пс. 5, 13.
- 45 Мудр. 4, 13.
- 46 Пс. 119, 32.
- 47 Confess., Lib. 8, с. 7.
- 48 Serm. de St. Andr., s. 2.
- 49 Мт. 6, 22.
- 50 1 Цар. 16, 7.
- 51 Пс. 66,15.
- 52 Мрк. 7, 37.
- 53 Ив. 5, 30.
- 54 In Dial. Host et Lucif.
- 55 Мт. 7, 22.
- 56 Мт. 7, 23.
- 57 Мт. 6, 3.
- 58 Serm. 60 de Temp.
- 59 Ис. 61,8.
- 60 De dil. Deo, с. 7.
- 61 Чис. 11, 19.
- 62 Пс. 72, 10.
- 63 Пс. 55, 24.
- 64 De benef. Lib. 1. с. 7.
- 65 Мрк. 12, 41.
- 66 54-та глава.
- 67 1 Кор. 6, 20.

- 68 Serm. 17 in Cant.
69 Ів. 14, 31.
70 Serm. 25 in Cant.
71 2 Кор. 6, 4.
72 Єр. 5, 21.
73¹ Кор. 13, 2.
74¹ Кор. 13, 7.
75 2 Тим. 3, 12.
76 Ів. 15, 20.
77 In Ps. 128.
78 Євр. 12, 6.
79 Одкр. 3, 19.
80 Як. 1, 4.
81 Тов. 12, 13.
82 Св. Авг.: In Ps. 68.
83 Юд.: 8, 17.
84¹ Йов 2, 10.
85 Serm. 222.
86 Одкр. 7, 14.
87 Пс. 29, 6.
88 Прип. 23, 1.
89 De mens. cruc., c. 5.
90 Ді. 9, 7.
91¹ Цар. 1, 14.
92 Пс. 142, 10.
93 Пс. 57, 10.
94 Св. Авг.: In Bal. 148.
95 Сир. 11, 14.
96 Йов 1, 21.
97 Пс. 36, 4.
98 Ів. 4, 14.
99 Мт. 5, 6.
100 Прип. 10, 11.
101 Мт. 26, 39.
102 2 Кор. 12, 7.
103 Пс. 39, 18.
104 1 Пт. 3, 17.
105 Мт. 11, 26.
106 Мт. 7, 8.
107 Ів. 15, 7.
108 Lib. 1 Solil. c. 1.

XI. НАУКА

НАБОЖНІСТЬ ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

(Цю науку можна використати як інструкцію або проповідь. Благаємо не опустити її під час реколекцій для священиків, бо, напевно, вона найкорисніша з усіх проповідей. Священик не може бути добрим священиком, якщо не плекає набожності до Матері Божої).

* * *

Перш за все покажемо, що заступництво Пресвятої Богородиці є морально конечним для священиків. Опісля розглянемо, яке довір'я повинен священик мати до молитов Божої Матері.

I Заступництво Пресвятої Богородиці – морально конечним

1. Тридентський Собор оголосив, що заступництво Святих корисне для людей, але воно не є конечне. Все-таки св. Тома ставить це питання: “Чи треба благувати Святих, щоб заступалися за нас?” і позитивно відповідає на нього, бо Боже Провидіння вимагає, щоб люди спасалися за посередництвом Святих, бо вони допомагають нам заслужити собі ласки, потрібні для спасіння. **“Божий лад у світі, – каже св. Діонісій Ареопажит, – вимагає, щоб ті, що даліше від Бога, верталися до Нього за посередництвом тих, що близькі Йому. Святі перебувають близько до Бога, тому лад Божого Провидіння вимагає, щоб ми наближалися до Нього через них”.**

Цей же Святий згодом додає: **“Як отримуємо Божі добродійства через заступництво Святих, так само через Святих маємо наближатися до Бога”¹**. Подібно висловлюються інші письменники, особливо Сильвій: **“Природний закон велить зберігати встановлений Богом лад. Бог же вирішив, щоб нижчі сотворіння спасалися, благаючи помочі у вищих”²**.

2. Якщо ж потребуємо молитов Святих, то тим більше треба звертатися до Пресвятої Богородиці; Її молитви мають перед Богом більшу вартість, ніж благання всіх Святих. Св. Тома твердить, що Святі можуть спасти багато душ, бо Бог наділив їх великими ласками. Пречиста ж Діва може спасти всіх людей, бо вислужила собі потрібні для цього ласки: **“Кожний Святий має стільки сили, що може спасти багатьох. Він був би безмірно могутній, якщо б мав стільки ласки, аби спасти всіх. Цього ніякий Святий доконати не може, але можуть це вчинити Ісус Христос і Пречиста Діва”³**.

Св. Бернард твердить, що через Матір наближаємося до Сина, як через Сина приходимо до Отця: **“Знахіднице ласк, – звертається він до Пресвятої Богородиці, – Мати спасіння, ми через Тебе наближаємося до Сина, щоб ради Тебе прийняв нас Той, Хто, за Твоїм посередництвом, прийшов до нас”⁴**. Саме тому цей Святий каже, що через Марію отримуємо кожен ласку: **“Бог віддав Марії всі добра, щоб ми знали, що Їй треба завдячувати за надію, ласку та спасіння. Вона – рай духовних потіх. Від Неї розходяться Божі пахощі, тобто ласки”⁵**. Він стверджує: **“Така воля Того, хто вирішив привести нас до Себе через Марію”**.

Подібний висновок можна зробити, аналізуючи усі тексти Святого Письма, котрі Церква застосовує щодо Пресвятої Богородиці. Ось вони: **“Хто Мене знаходить, той життя знаходить й осягає від Господа ласку”⁶**. **“Не буде розчарований, хто слухає Мене. Не чинитиме зла, хто руководиться Мною. Матиме вічне життя, хто належно розуміє Моє навчання”⁷**. Молитва **“Радуйся, Царице”** підтверджує це повчання. Свята Церква велить нам називати Марію своїм життям і надією: **“Радуйся, наше життя і насолодо”⁸**.

3. Ось чому св. Бернард заохочує нас вдаватися до Божої Матері з повним довір'ям про те, що отримаємо бажані ласки, бо Син не може в нічому відмовити Своїй Матері: **“Будьмо певні, як звертаємося до Пречистої Діви Марії, що Син вислухає Матір”⁸**. Саме тому він заявив, що

Марія – джерело нашої надії. **“Діточки, – казав цей Святий, – Пресвята Богородиця – духовна драбина грішників до Бога, джерело мого довір’я і підвалина моєї надії”**. Й закінчує, заявляючи, що через Марію слід благодіяти бажаних ласк; Вона отримує, чого б не попросила, бо Її молитви не зазнають відмови. **“Шукаймо ласки, і через Марію шукаймо її, – каже він, – бо Вона знаходить, чого шукає. Її ж не може очікувати відмова”**⁹.

Св. Єфрем Сирійський ще до цього отак висловився з цього приводу: **“Пречиста Діво, тільки в Тобі – наша надія!”**. Подібно говорить Ільдефонс: **“Божа Велич вирішила розділяти, з допомогою Марії, всі ласки, що бажає подати людям. Маріє, Тобі довірено всі скорби й прикраси ласки”**. Так само думає св. Петро Даміян, кажучи: **“У Твоїх руках знаходяться всі скорби Божого милосердя”**. Св. Бернардин Сієнський каже: **“Ти роздаєш всі ласки, тому наше спасіння – в Твоїх руках”**. Подібно думають св. Іван Дамаскин, Герман, Ансельм, Антонин і багато інших учених письменників, от хоча б Сенері, Пуоре, Пачучеллі, Крассет, Вега, Мендосса разом із Олександром Наталієм, що отак пише: **“Бог хоче, аби ми надіялися на всяке добро від Нього через могутнє заступництво Діви Матері, якщо належно взиватимемо Її”**¹⁰. Так само пише отець Контенсон, пояснюючи Христові слова: **“Ось твоя Мати!”**. Цими словами Спаситель ніби заявив: **“Ніхто не буде учасником Моєї Крові, хіба через посередництво Моєї Матері. Мої Рани – це джерела ласки, але ці ласки дійдуть до вас тільки через Марію. Учні Іване, Я так любитиму тебе, як ти любитимеш Мою Матір!”**¹¹.

4. Якщо ж усі християни повинні мати набожність до Божої Матері, то тим більше набожнішими мусять бути священики. Вони мають більше обов’язків, тому потребують більшої ласки, аби досягнути спасіння. Отож, ми, священики, повинні завжди перебувати біля стіп Пречистої Діви Марії, аби благодіяти в Неї допомогти. Св. Франциск Борхія сильно переживав за витривалість у Божій ласці та спасіння тих, що не мали особливої набожності до Пречистої Діви, бо, за словами св. Антонія, **“намагається літати без крил той, хто бажає ласк без заступництва Марії”**. Св. Ансельм пішов далше і навіть твердив: **“Маріє, не може спастися той, хто відвернеться від Тебе!”**¹².

Подібно писав св. Бонавентура: **“Хто знехтує Нею (Марією), той помре у своїх гріхах”**¹³. Св. Альберт Великий звертається до Марії: **“Загине той народ, що не служить Тобі!”**¹⁴. Ришард від св. Лаврентія каже: **“Загине серед моря світу цього той, кого не прийме цей пароплав”**. І навпаки, напевно спасеться, хто вірно служить Пресвятій Діви Марії. **“Божа Мати, – каже св. Іван Дамаскин, – спасуся, як довірятиму Тобі! Нема мені чого лякатися, якщо перебуваю під Твоєю опікою, бо набожність до Тебе – зброя спасіння, яку Бог подає тільки тим, яких особливо бажає спасти”**¹⁵.

II Віра у заступництво Пресвятої Богородиці

5. Погляньмо, як треба надіятися на могутність і милосердя Пресвятої Богородиці. Косма Єрусалимський називав заступництво Божої Матері не тільки могутнім, але всемогутнім. **“Маріє, – каже він, – Твоя поміч – всемогутня!”**. Ришард від св. Лаврентія пише: **“Всемогутній Син вчинив Свою Матір всемогутньою”**¹⁶. Божий Син є всемогутнім за Своєю природою, бо Він – Бог. Марія ж – всемогутня з Божої ласки, бо Вона може отримати від Бога все, що попросить.

Чому так? Тому, що Марія – це найвірніше і найлюбніше Богові сотворіння. Суарес каже, що через це Бог любить Марію більше, ніж усі інші сотворіння. Св. Бригіта почула, як Христос раз отак відзивався до Своєї Матері: **“Мати, благодідай від Мене того, чого хочеш, бо Твоє прохання не може залишитися невислуханим”**. Потім Спаситель додав: **“У нічому в Небі не відмовлю Тобі, бо на землі Ти в нічому не відмовляла Мені!”**¹⁷.

Марія – це Божа Мати, тому св. Антоній твердив, що Її молитви радше подібні на наказ, аніж на прохання, бо це молитви матері. **“Молитви Богородиці – наче накази, тому мусять бути**

вислухані”¹⁸. Ось чому св. Іван Дамаскин отак промовляє до Пресвятої Богородиці: **“Царице, Ти – всемогутня, щоб спасати грішників. Тобі не треба рекомендацій перед Богом, бо Ти – Його Мати”**. Св. Юрій Нікомедійський твердив, що Христос уділяє Марії все, чого б Вона не попрохала, бо хоче віддячитися Їй за те, що дала Йому людську природу: **“Син так виконує Твої прохання, ніби сплачує борг”**¹⁹.

Ось чому св. Петро Даміян твердив, що Пречиста Діва **“не благає, але ніби наказує, як наближається до Жертовника людського примирення. Вона приступає як Пані, а не як служниця, бо Син, шануючи Її, не може в нічому відмовити Їй”**²⁰. Пречиста Діва Марія вже на землі мала привілей: Син вислуховував її прохання. Св. Іван Золотоустий обговорює Маріїне прохання на весіллі в Кані Галилейській: **“Не мають вина! – каже, що хоч Син назовні відмовив Їй ласки, – Жінко, що це обходить Мене або тебе? Та ж не прийшла ще година Моя!”**²¹ – все-таки вкінці однак вислухав благання Матері.

Молитви Пречистої Діви Марії вєдднують великі ласки навіть зовсім пропащим грішникам, бо повага Матері допомагає їм. Св. Герман каже про це: **“Маріє, Ти втішаєшся материнською повагою перед Ним, тому отримуєш пробачення навіть тим, що сильно прогрішилися. Твої молитви мусять бути вислухані, бо Бог у всьому задовольняє Тебе як Свою правдиву та Пречисту Матір”**²². Іншими словами кажучи, нема такого великого безбожника, якого б Марія не могла спасти своїм заступництвом, якщо хоче це вчинити. Ось чому св. Юрій, архієпископ Нікомидії, каже: **“Могутня Божя Мати, Ти така сильна, що й численні гріхи не можуть перемогти Твоїї ласкавості. Ніщо не протистоятиме Твоїй могутності, бо Твою славу Творець вважає Своєю!”**²³. Моя Царице, – кличе св. Петро Даміян, тобі все є можливе, бо маєш силу допомагати і спасти навіть безнадійних грішників!. **“Вона може повернути надію на спасіння навіть тим, що затратили її”**.

6. Як Пречиста Діва Марія може допомагати нам своїм заступництвом, так у своєму милосерді бажає спасти нас. Св. Бернард каже: **“Не бракує Їй ні сили, ні охоти!”**. Пресвята Богородиця зветься **Матір’ю милосердя**, бо милосердя велить їй любити і допомагати нам, як мати допомагає хворій дитині. Любов усіх матерів не може рівнятися з любов’ю, якою Марія любить кожного свого почитателя, який доручає себе Їй. Ось чому Святе Письмо прирівнює Її до чудового оливкового дерева: **“Немов маслина ота на рівнині пишна”**²⁴. **“Стоїть Вона серед поля, – каже кард. Гугон, – щоб усі могли бачити Її та звертатися до Неї”**. З оливкового дерева отримуємо олію (олія – символ милосердя), якщо роздушуємо його маслини (плоди). Подібно і Пресвята Богородиця також уділяє милосердя кожному, хто звертається до Неї.

Блаж. Амадей твердить, що наша ласкава Цариця в Небі невинно молиться за нас: **“Премогутня і преблагословенна Діва завжди стоїть перед Божим тронem і заступається за нас”**. А преп. Беда вже давно так писав про роль Божої Матері: **“Марія стоїть перед Своїм Сином та безперестанку молиться за грішників”**²⁵. Св. Бернард запитує, чи щось інше, крім милосердя, може видобутись із джерела милосердя? **“Хіба щось інше, ніж милосердя, впливає з джерела милосердя?”**. Св. Бригіта почула, як Христос отак відізвався до Марії: **“Мати, прохай у Мене, чого тільки бажаєш!”**. Тоді Божя Мати відказала: **“Прошу помилування для бідних грішників!”**²⁶. Сину, – ніби сказала Марія, – Ти зробив Мене Матір’ю милосердя, тому благаю милосердя для бідних грішників. Св. Бернард каже, що велика любов Божої Матері змушує Її виявляти милосердя до всіх людей: **“Превелика любов зробила Її боржником мудрих і немудрих. Ось чому Вона відкриває скарби милосердя, щоб усі люди могли мати користь з Її милосердної повноти”**²⁷.

7. Св. Бонавентура каже, що не бачив Божої справедливості, а тільки саме милосердя, як поглянув на Божу Матір, бо Господь зробив Її милосердною, аби допомагала бідним душам: **“Царице Моя, бачу одне тільки милосердя, як погляну на Тебе, бо для нужденних душ Ти стала Божою Матір’ю. Ось чому Бог дав Тобі завдання виявляти милосердя до них”**²⁸. Св. Лев твердив, що Пречиста Діва Марія така милосердна, що слід називати Її самим милосердям:

“Марія така милосердна, що заслуговує, щоб її називали милосердям”²⁹. Хто ж після Ісуса, – кличе Св. Герман, – так сильно дбає про нас, як Ти – Мати Милосердя? **Хто, крім Твого Сина, так, як Ти піклується людським родом? Ось чому Твоя опіка більша, ніж ми можемо зрозуміти її”³⁰.**

Св. Августин отак висловився про Пресвяту Богородицю: **“Слід визнати, що Ти єдина опікуєшся нами в Небі”³¹.** Цей Святий пише, що це правда, що всі Святі бажають нашого спасіння. Проте слід визнати, що тільки Ти – Божа Мати, дійсно любиш нас і дбаєш про нас, як це видно з того, що невпинно допомагаєш нам з Неба і наповняєш ласками, які безперестанку виеднуєш нам. А св. Герман додає: **“Марія відчуває, що ніколи забагато не боронить нас”.** Це правда, що Вона завжди молиться і ніколи не перестає молитися за нас.

8. Бернардин Бустійський каже, що Божа Мати сильніше бажає подавати нам ласки, ніж ми прагнемо отримувати їх: **“Сильніше хоче чинити добро і подавати ласки, ніж ти бажаєш приймати їх”³².** Як наш супротивник, диявол, завжди ходить навколо вас, як лев ревучий, шукаючи, кого б пожерти³³, так Пречиста Діва Марія шукає, кого б спасти.

“Вона ходить і шукає, – каже згаданий автор, – кого б спасти”³⁴. Хто ж отримує ласки від Божої Матері? Кожний, хто бажає їх. Одна свята душа написала: “Вистачає звернутися по ласку до Пречистої Диви Марії, щоб отримати її!”. Св. Ільдефонс твердив, що ми повинні благодіяти Божу Матір, щоб Вона молилася за нас, бо може Своїми молитвами випросити нам більше ласк, ніж ми могли б собі бажати: **“Вона буде побожніше молитися за мене, ніж я сам можу молитися, і виеднає мені більше ласк, ніж я наважився б прохати”.**

Чому ж багато хто не дістає ласк від Божої Матері? Тому, що не бажає їх. Не бажає ласки той, хто не хоче зректися якогось матеріального зиску або придусити якесь непристойне почуття, тому навіть не прохає подібної ласки, хоч, напевно, отримав би, якщо б попрохав її в Марії. Бідний і нещасний той, заявила Божа Мати св. Бригіті, хто з власної вини загруз в своїх гріхах, хоч так легко міг би удатися до Неї: **“Буде нужденним той, хто не звертається до Мого милосердя, хоч так легко може це вчинити!”³⁵.** Настане колись час, що він схоче це вчинити, але вже буде запізно!!!

9. Ах, не виставляймо себе на цю страшну небезпеку! Навпаки, завжди звертаймося до Божої Матері. Вона вислуховує кожного, хто тільки прийде до Неї. Людовик Блосій каже: **“Марія така ласкава, що нікого не відсилає від себе засмученим”³⁶.** Ришард від св. Лаврентія зазначає, що Божа Мати завжди готова допомагати тому, хто кличе Її: **“Побачиш, що Вона завжди готова допомагати”.** Ришард від св. Віктора каже, що милосердя Марії інколи випереджає наші молитви, тому ця ласкава Мати допомагає нам до того, як звернемося до Неї: **“Її милосердя швидше допомагає, ніж просимо його, і так воно випереджає благання бідолашних грішників”³⁷.**

Чому ж воно так? Тому, що ця милосердна Діва-мати не може дивитися на нашу нужду і не допомагати нам: **“Вона така милосердна, що негайно змилосердиться, як побачить якогось нуждаря, бо не може дивитися на людську нужду і не допомагати людям позбутися її”³⁸.** Хто колись небудь звернувся до Пречистої Диви Марії, – кличе Папа Інокентій III, – і Вона не вислухала його? **“Хто взивав Її, і Вона не вислухала?”³⁹.** Хто благав помочі, – запитує св. Евтихіян, і Марія опустила його? **“Преблагословенна Діво, хто кликав Тебе на поміч, а Ти знехтувала ним? Подібного випадку ніколи не було!”⁴⁰.**

Св. Бернард писав, що може перестати почитати Божу Матір той, хто взивав її милосердя, але вона не допомогла йому: **“Преблагословенна Діво, нехай мовчить про Твоє милосердя той, хто пригадує собі, що в потребі кликав Тебе, а Ти не допомогла йому!”⁴¹.** Однак подібного випадку ніколи не було і не буде, бо Пресвята Богородиця не може не співчувати і не допомагати нужденним грішникам. Св. Бонавентура каже: **“Вона не вміє відмовляти у милосерді і не знає, що таке відмовити помочі бідним”.** Через це Святий твердив, що ображають цю Матір милосердя – а Вона так сильно прагне допомагати нам і спасати нас! – не тільки ті, що позитивно гріхами

зневажають Її, але й ті, що не прохають у Неї ласк: **“Владичице, проти Тебе прогрішується не тільки той, хто кривдить Тебе, але й той, що не благає в Тебе ласки!”**.

10. Отож, завжди удаваймося до Пречистої Діви Марії. Нехай вигляд гріхів не відбирає у нас довір'я до Її милосердя. Господь об'явив св. Бригіті, що Марія спасла б самого Люципера, якщо б цей гордий дух упокорився та благав у Неї помочі: **“Навіть дияволів виеднала б прощення, якщо б покійно попрохав Її!”**. Сама Пречиста Діва сказала св. Бригіті, що Вона не дивиться на гріхи, але на намір, з яким грішник приходить до Неї. Вона лікує рани душі та спасає його, якщо він вирішить виправити своє лихе життя: **“Я готова негайно прийняти навіть найбільшого грішника, якщо він прийде до Мене зі справжнім бажанням виправитися. Не зважаю на те, як сильно він прогрішився, але на те, що хоче робити в майбутньому. Не відмовляюся намастити і злічити рани його душі, бо звуся і дійсно є Матір'ю милосердя”**. Ось чому св. Бонавентура називав Пресвяту Богородицю спасителькою тих, що кличуть Її: **“Ти – спасіння тих, що взивають Тебе!”**. Отже, вистачить звернутися до Пречистої Діви Марії, щоб запевнити собі спасіння.

III Як треба плекати набожність до Пресвятої Богородиці?

11. Звертаймося до цієї могутньої Божої Матері та благаймо, щоб захищала нас. Стараймося найкраще почитати Її, аби так запевнити собі Її опіку. Вмирав один великий почитатель Пресвятої Богородиці. Звався він брат Берхманс. Співбраття запитали його, чим можна здобути собі прихильність Пречистої Діви Марії. На це отримали від нього таку відповідь: **“Чим-небудь малим, аби тільки воно було постійне!”**. Вистачає тільки маленької побожної практики, щоб здобути собі опіку Божої Матері. Божа Мати задовольняється малими речами, аби тільки вони були постійні, бо вона така великодушна, що за незначні прислуги відплачується великими ласками. Св. Андрій Критський підтверджує це, кажучи: **“Будучи щедрою, платить великими ласками за малі речі”⁴²**.

Однак не слід будь-чим задовольнятися. Почитаймо Її так, як добрі почитателі звичайно шанують її: щоденно проказуймо вервицю (чотки), відбуваймо дев'ятниці, зберігаймо піст у середу, носім параман, щодня відвідуймо Її ікону, при тім прохаймо в Неї якоїсь особливої ласки, кожного дня читаймо якусь книжку про Її велич, вітаймо Її, як виходимо з дому чи повертаємося, пробуджуємося зі сну. Перед нічним спочинком, прокажімо 3 рази **Богородице Діво** в честь Її чистоти і віддаймося під Її покров.

Численні миряни користуються цими побожними вправами. Священники можуть ліпше шанувати Пресвяту Богородицю, пояснюючи вірним Її велич та плачучи набожність до Неї. **“Матиме вічне життя, хто належно розуміє Моє навчання!”⁴³**. Божа Мати обіцяє вічне життя тим, що почитають Її та здобувають Її любов інших. Блаж. єпископ Едминк мав звичай починати свої проповіді похвалою Пресвятої Богородиці. Це так подобалося Божій Матері, що одного дня промовила до св. Бригіті: **“Скажи цьому прелатові, що буду йому Матір'ю і в хвилині смерті Сама представлю його душу Моєму Синові”**.

Ох, яку приємність зробив би Пречистій Діви Марії той священник, що кожної середі проповідав би вірним у церкві чи каплиці про Неї, звертаючи особливу увагу слухачів на Її милосердя і бажання допомагати кожному, хто молиться до Неї! Св. Бернард каже, що милосердя Марії збуджує в народі набожність до Божої Матері. Було б так само добре, якщо б проповідник бодай наприкінці проповіді разом з народом звертався до Пресвятої Богородиці та благав у Неї якоїсь ласки.

Отож, Ришард від св. Лаврентія пише, що здобуває собі скарби вічного життя той, хто почитає Пречисту Діву Марію: **“Почитати Діву – значить здобувати собі багатства вічного життя!”⁴⁴**. З цією метою кілька років тому я видав книжку **“Велич Пресвятої Богородиці”** і збагатив її цитатами зі Святого Письма, витягами з писань Святих Отців, прикладами і побожними

вправами, щоб не тільки надавалася до читання, але й щоб священики могли використовувати її. Вони знайдуть у ній багатий матеріал, щоб голосити велич Пресвятої Богородиці та розбуджувати в народі набожність до Неї.

- 1 Sent., Dist. 45, q. 3., a. 2.
- 2 Tom. 1 de Relig., c. 2, de Orat, ar. q. 1.
- 3 Epist. 8.
- 4 Serm. in Dom. infra Oct. Assumpt.
- 5 De Aquaed.
- 6 Прип. 8, 35.
- 7 Сир. 24, 31.
- 8 De Aquaed.
- 9 Там же.
- 10 Epist. 176, in Calce. t. 4, Moral.
- 11 Theol. ment. et cord., t. 2, l. 10, D. 4, c. 1.
- 12 De excell. Virg, c. 11.
- 13 In Ps. 116.
- 14 Bibl. Mar., c. 60.
- 15 Serm. de Nat. B. V.
- 16 Lib. 4 de Laud. Virg.
- 17 Revel., 1. 1, c. 4.
- 18 Part. 4, tit. 25, c. 17.
- 19 Orat. de exitu Mat.
- 20 Serm. I de Nat B. V.
- 21 Ів. 2, 4.
- 22 Euch. Deip.
- 23 Orat. de exitu B. V.
- 24 Сир. 24, 14.
- 25 In cap. I Lucae.
- 26 Rev., lib. I, c. 46.
- 27 Sup. Sign. magnum.
- 28 Stim. amor.
- 29 Serm. de Nat. Dom.
- 30 Sermo de zona Virg.
- 31 Apud S. Bon. In Spec., lect. 6.
- 32 Marial. I Serm. 5, de Nom. Mar.
- 33 1 Птр. 5. 8.
- 34 Pars 3, Serm. 3.
- 35 Rev., lib. I. c. 6.
- 36 Lib. 4, c. 12.
- 37 In Cant., c. 3.
- 38 Serm. 2, de Assumpt. B. V.
- 39 B. Eutich. in Vita S. Theoph.
- 40 Serm. I de Assump.
- 41 In Spec. Virg.
- 42 Orat. 2, de Dorm. Virg.

⁴³ Сир. 24, 31.

⁴⁴ De laud. Virg., lib. 2.

ДОДАТОК

ПОСПІШНА (БЕЗ ПОШАНИ) БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ І ЧАСОСЛОВ

(Зауваги для священиків, щоб не стягали на себе Божих кар за легковаження
Служби Божої та часослова)

ЧАСТИНА ПЕРША ПОСПІШНА (РОЗШАРПАНА) БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ

Священик не може побожно відправляти Божественну Літургію, якщо не дорожить цією пречудесною Жертвою Нового Завіту. Людина, напевно, не в силі dokonати щось краще і святіше, ніж відправити Божественну Літургію. Тридентський Собор твердить: **“Християни не мають нічого святішого, ніж ця пошани гідна тайна”**¹. Навіть Сам Бог не може учинити щось більше, ніж Жертва Божественної Літургії.

Старозавітні жертви, які так сильно звеличували Бога, не були нічим іншим, хіба тінню й прообразом Божественної Літургії. Ні Ангели своїми чолобитними, ні люди вчинками, покутами і мучеництвами не можуть принести Богові такої великої слави, яку приносить Йому одна Служба Божа, бо слава, яку сотворіння приносять Йому, є скінчена й обмежена. Зате звеличення, якого Бог зазнає через Службу Божу, є безконечне, бо ця Жертва має в собі незмірну вартість. Божественна Літургія приносить Богові безмежну славу, пресильно громить пекельних духів, дуже успішно допомагає душам у чистилищі, впокоює загніваного на грішників Бога та ввєднує людям превеликі добра.

Христос обіцяв, що отримаємо все, чого тільки попрохаємо в Його ім'я: **“Чого б ви тільки попросили в Отця, Він дасть вам у Моє ім'я”**². Якщо Отець подасть усе, коли благаємо Його в ім'я Ісуса, то ще більше слід надіятися, що вислухає нас, як пожертвуємо Йому самого Ісуса? Люблячий Спаситель у Небі невпинно заступається за нас. Св. Павло каже: **“Він заступається за нас!”**³. Проте Він особливо заступається за людей під час Божественної Літургії, як з допомогою священика жертвує Себе Небесному Отцеві. Скільки довір'я ми відчували б у собі, якщо б знали, що всі Святі разом із Божою Матір'ю моляться за нас? Проте слід нам усвідомити собі, що одна молитва Спасителя має безконечно більшу вартість, ніж молитви всіх Святих. Горе було б нам, грішникам, якщо б не було тієї Жертви, що так успішно усмирює Бога! Тридентський Собор отак висловлюється про неї: **“Усмирений цією жертвою Господь подає ласку та дар покути і прощає навіть найбільші злочини та гріхи”**. Як Христова смерть на Голгофі спасла світ, так і одна Служба Божа могла б спасти його, бо священик приносить цю жертву за всіх людей і за всі їхні потреби та прощення гріхів: **“За всіх і за все!”**⁴.

Вартість Божественної Літургії

Служба Божа – це найбільший і найкращий скарб, що має Церква, як заповів пророк Захарія: **“О, яка велика Його доброта! Яка краса Його! Він подаватиме духовний хліб юнакам і вино – дівицям!”**⁵. Під час Божественної Літургії вочленене Боже Слово жертвує Себе предвічному Отцеві та віддається нам у Пресвятій Євхаристії, що є, за словами св. Томи, ціллю всіх інших тайн: **“У Пресвятій Євхаристії завершуються всі інші тайни”**. Ось чому св. Бонавентура твердить, що у Пресвятій Євхаристії Бог виявляє нам всю повноту Своєї любові, бо, на його думку, Служба Божа – це збір усіх дібр, що Бог подав нам: **“Це спомин про всю Його любов до нас”**⁶. Ось чому диявол завжди намагався усунути Службу Божу зі світу. Він колись дійсно усуне її, і це буде кара за гріхи, як це заповів пророк Даниїл: **“За гріхи подано йому силу проти невинної Жертви”**⁷.

Св. Бонавентура твердить, що в кожній Службі Божій Бог подає світові не менше добродійство, ніж саме Втілення Божого Слова: **“Здається те, що Бог dokonує в кожній Літургії, зовсім не є чимось меншим, ніж саме Воплочення”**⁸. Деякі богослови твердять, що освяченням священник впровадив би на світ Ісуса Христа, якщо б Він ще не був Чоловіком. Св. Августин отак висловлюється про це: **“Гідносте священників, на яку велику пошану ти заслуговуєш! В їхніх руках, немов у лоні Діви, Божий Син стає Чоловіком!”**⁹.

Служба Божа відновлює Хресну Жертву й дарує нам її плоди, тому св. Тома навчає, що вона подає людям такі самі добра і так само є гарантією спасіння, як смерть Спасителя на Хресті: **“У кожній Службі Божій є ті самі добра, що Христос здобув на Хресті. Отож, Господні Страсті й Божественна Літургія мають ті самі спасенні наслідки для людства”**¹⁰. Св. Іван Золотоустий пише так само: **“Служба Божа має таку саму вартість, як Христова смерть на Хресті”**¹¹. Західна Церква каже: **“Скільки разів відновлюємо цю Жертву, стільки разів відновлюємо діло нашого спасіння”**¹², бо Сам Спаситель, який пожертвував Себе на Хресті, через Своїх священників жертвує Себе на престолі. Тридентський Собор заявляє: **“В цій Жертві є той самий Принос (Христове Тіло і Кров) і той самий Жертвуватель; один тільки спосіб жертвоприношення є відмінний”**¹³. Ось чому Божественна Літургія застосовує до наших душ заслуги Хресної Жертви. Христові Страсті здобули нам можливість спастися. Божественна Літургія дає нам можливість користати із заслуг Христових.

Божественна Літургія – це найсвятіше та найбільш Божественне діло, яке людина може звершити. Отже треба намагатися відправляти її з усією можливою нам внутрішньою чистотою та зовнішньою побожністю. Тридентський Собор каже: **“Очевидно, слід докладати труду, щоб відправляти її з усією можливою внутрішньою чистотою серця, яку тільки можемо досягнути, та зі зовнішньою побожністю”**¹⁴. Цей же Собор додає, що прокляття, кинене в книзі пророка Єремії: **“Проклятий, хто Господню справу виконує недбайливо”**¹⁵, заторкує недбалих священників, що без пошани правлять Службу Божу, бо Служба Божа – це найбільше і найкраще діло, яке людина може виконати, щоб вшанувати свого Творця. Цей Собор додає, що непошана під час відправи Божественної Літургії інколи прирівнюється до безбожності: **“Тяжко подібній непошані не бути безбожною!”**.

Належна відправа Божественної Літургії

Слід пригадати над тим, що священник повинен чинити перед Службою Божою, під час її відправи і після Служби Божої, аби остерегтися непошани і Божого прокляття. Священник повинен приготуватися до Служби Божої до того, поки почне відправляти її. Під час відправи треба мати належну пошану, а після закінчення слід відбутися благодарення.

І ПРИГОТУВАННЯ ДО СЛУЖБИ БОЖОЇ

Священик повинен приготуватися до відправи Божественної Літургії. Один богоугодник заявив, що життя священика повинно бути невинним приготуванням до Служби Божої та благодаренням. Щоправда, Христос для всіх людей установив Пресвяту Євхаристію, проте ця свята тайна – це особливий дар для священиків. Ось слова Самого Спасителя: **“Не давайте священне собакам, ані не кидайте перел ваших перед свиньми, щоб вони не потоптали їх ногами й, обернувшись, вас не роздерли”**¹⁶.

Греки називають “святощами” освячені частини. Ці ж освячені частини належать священикам, бо це їхні перлини. Отож, кожен священик, відходячи від престолу після Божественної Літургії, повинен бути так запалений любов’ю, щоб саме пекло жахалося його. Св. Іван Золотоустий каже: **“Відходімо від цієї трапези, немов леви, що дихають вогнем. Нехай дияволи лякаються нас!”**¹⁷.

На жаль, не завжди так буває, бо більшість священиків відходить від престолу із щораз більшою холодністю, легкодушністю, оспалістю і недбальством, так, немовби і не вірять вони у це Таїнство, яке перед хвилиною звершили. Вони стають з часом нетерпеливі, горді, захланні, прив’язані до власної користолюбності, почестей і земних розкошів. Хто цьому винен? Кард. Бона відповідає: **“Не винна тут пожива, але той, що споживає її”**. Св. Марія Магдалина Пащійська каже, що не винне св. Причастя, що може зробити святим того, хто хоча б раз прийняв його, а винен той, хто відповідно не приготується до Служби Божої.

У чому полягає приготування?

Приготування повинно бути двояке: дальше і безпосереднє.

I. Дальше приготування – це чесне та чисте життя, яке є запорукою гідної відправи Божественної Літургії. Бог домагався чистоти від старозавітних священиків, бо вони носили святі посудини: **“Очистіться, ви, що несете Господній посуд!”**¹⁸. Як далеко чистішим повинен бути Христовий священик, що на своїх руках і в серці носить вочлене Боже Слово! Св. Петро Блосій відзначає: **“Набагато чистішими повинні бути ті, що на руках і в тілі своєму носять Христа!”**¹⁴. Священики повинні не тільки остерігатися смертельних гріхів, щоб бути чистими і святими, а й бути вільними від добровільних простих гріхів, бо інакше Ісус Христос не допустить їх до участі з Собою. Св. Бернард каже: **“Нехай ніхто не легковажить собі легкими похибками, бо інакше не матиме частки з Христом, як це почув апостол Петро, коли Христос обмивав ноги Своїм учням”**²⁰. Отож, всі діла, слова і гадки священика, що бажає належно відправляти Божественну Літургію, мусять бути святі, бо інакше не будуть належним приготуванням до цієї Жертви.

II. Безпосереднє приготування найперше вимагає, щоб священик відбув розважання. Хто ж може належно відправляти Службу Божу без попереднього розважання? Отець Авіля твердив, що кожен священик повинен відбути бодай півтори години розважання перед тим, як правити Службу Божу. Я вже задовольнився б півгодинним розважанням. Проте мушу заявити, що чвертьгодинного розважання – не достатньо. Ах, Боже, скільки прегарних книжок, що могли б служити для приготування, але хто користується ними? Ось причина, чому на світі стільки Служб Божих, які священики відправляють неухважно й без побожності.

Св. Тома каже, що Спаситель установив Святі Тайни, щоб люди могли пам’ятати про превелику любов, яку Він виявив під час Страстей, і про добра, що Своєю жертвою на Хресті виведнав їм. Ось чому саме апостол Павло велить завжди згадувати про смерть Господа, як наближаємося до св. Причастя: **“Кожного разу, як їсте Хліб цей і п’єте цю Чашу, то звіщаєте смерть Господню, аж доки Він не прийде”**²¹.

Якщо ж звичайні миряни, приймаючи св. Причастя, мають споминати Господні Страсті, то ще більше повинен це чинити священик, що не тільки відправляє Божественну Літургію, але заразом таємно представляє і відновлює Хресну Жертву.

Навіть відбувши розважання, священик все-таки перед самою Службою Божою повинен іще раз зосередитися і пригадати над великим ділом, що невдовзі має звершити. Медіоланський Синод, що відбувся за життя св. Карла Боромея, видав такий наказ священикам: “Нехай зосередяться перед відправою Літургії та під час молитви пригадуються над цією превеликою тайною!”.

Входячи до захристії, священик повинен попрощатися з усіма земними думками й отак промовити за св. Бернардом: “Земні справи і клопоти, отут заждіть, поки не вернуся з відправи Служби Божої, бо вона вимагає, щоб їй одній я присвятив усю увагу!”. Св. Франциск Салезій отак писав до св. Іванни Шанталь: **“Забуваю про всі земні справи, як починаю правити Божественну Літургію!”**.

Подумай, священику, що з допомогою освячення спроваджуєш з Неба на землю Боже Слово, аби інтимно приставати з Ним, жертвувати Його Предвічному Отцеві та споживати Його Тіло! Преп. отець Іван Авіля намагався збуджувати в собі ревність таким нагадуванням: **“Іду освячувати Божого Сина, тримати Його в своїх руках, розмовляти і приставати з Ним та приймати Його до свого серця”**.

Священик повинен іще, як наближається до престолу, пригадати собі, що йде заступатися за всіх грішників: **“Священик під час Служби Божої є посередником, тому мусить благати за всіх грішників”**, – каже св. Лаврентій Юстиніян. Відправляючи Божественну Літургію, священик є посередником між Богом і людьми, бо жертвує Богові людські благання, а взамін виєднує їм Божі ласки. Св. Іван Золотоустий каже: **“Священик – посередник між Богом і людьми, бо подає нам небесні добродійства”²²**.

Старозавітним священикам було дозволено тільки раз у рік входити у Свята Святих, щоб молитися за народ. Сьогодні ж усі священики можуть щоденно жертвувати Небесне Ягнятко Предвічному Отцеві, щоб виєднувати Божі ласки для себе і для народу. Базилейський Собор відзначає: “Ось ленник іде прохати ласки в князя. Хіба не зодягається пристойно, хіба не покірні його жести чи не скромна його мова? Хіба не буває уважний? Куди ж більше повинен так само поступати священик, як іде благати Божу Велич за себе самого й інших?”. **“Пристойний одяг, достойні жести, поважна мова, належна увага до того, хто має благати ласки в якогось світського князя... Ще достойніше повинні поводитися в церкві священики, як ідуть молитися Богові!”²³**.

II ПОШАНА

Священик мусить приносити цю Безкровну Жертву з пошаною. Викликати цю пошану – головна мета цього розділу.

У чому ж полягає пошана? **По-перше**, при відправі цієї Жертви потрібно звертати увагу на слова. **По-друге**, слід так само належно виконувати і зберігати приписані рубрики.

1. Зосередження

Священик грішить, якщо добровільно буває не зосереджений під час відправи Божественної Літургії. Грішить навіть тяжко, якщо добровільно неухважний під час освячення та святого Причастя. Отак про цю справу висловлюються Ронкалія²⁴, Кончіна²⁵ і Тамбурін. Хоч останній дуже поблажливий, все-таки каже: **“Священик допускається смертельного гріха, якщо довший час неухважний під час відправи частин Служби Божої, що торкаються освячення, бо сильно зневажає Бога той, хто через добровільну байдужість безпошанно пристає з Ним, хоча заявляє, що шанує Його”²⁶**. Це так само моє переконання, хоч інші автори інакше думають про

цю справу. Залишаю питання, чи внутрішня увага становить суть молитви, бо Божественна Літургія – це не звичайна молитва, але найбільше богочитання. Здається, що сильно зневажає Бога той, хто під час її відправи займається пустими гадками, хоча словами заявляє, що почитає Бога. Тому Церква наказує: “Священик має намагатися виразно і гідно проказувати слова, тобто не спішити. Повинен так вимовляти їх, аби навіть сам розумів, що читає, також щоб і вірні могли виразно розуміти читання його”.

2. Рубрики

Що стосується приписаних рубрик, св. Пій V видав буллу, в якій під послухом наказує так правити Службу Божу, як вони велять. Ось його слова: **“Самовільна зміна чи пропущення хоча б найменшої рубрики не є вільні від гріха”**²⁷. Св. Тереза твердила про себе: **“Я радше віддала б життя, ніж мала б порушити навіть найменшу рубрику”**. Не вільний від гріха, кажуть Ля Круа²⁸ і Паскалин, той священик, що надто поспішно або недбало виконує приписані рубрики. Отець Кончіна каже, що тут йдеться про священиків, що не роблять приписаних метаній і не цілують престолу, а тільки схиляються, ніби для поцілунку, або що не вділяють приписаного благословення. На думку Ґаванта²⁹ і Ледезми це є однаково, чи залишити, чи недбайливо виконати якусь рубрику, як це твердять знавці права: **“Нема різниці між тим, що хтось щось залишає чи погано виконує”**.

Такі вчителі, як Вігант³⁰, Ронкалія³¹, Кончіна та Ля Круа³² не вагаються твердити, що допускається смертельного гріха той, хто пропускає багато, хоч навіть не дуже важливих рубрик, бо згадані пропущені рубрики, разом творять важну матерію – коли їхнє пропущення спричиняє суттєвий брак пошани до Безкровної Жертви. Знаємо, що вже й старозавітним священикам Господь грозив прокляттям за занедбання приписаних рубрик у приносах, хоча ці старозавітні приноси були тільки прообразом нашої Євхаристійної Жертви: **“Коли ж не слухатимешся голосу Господа, Бога твого, і не виконуватимеш пильно всіх заповідей Його й установи, які заповідаю тобі нині, то спадуть на тебе всі ті прокляття!”**³³.

Отож, слід заплакати і то кривавими сльозами, як пригадаємо собі, що більшість священиків дуже квапляться, недбайливо та погано виконують рубрики, коли відправляють Службу Божу. Їм треба б так докоряти, як колись Климент Олександрійський докоряв поганським священикам за те, що вони представляли Небо як сцену, де боги грали комедію. **“Яка безбожність! – казав він. – Ви так представляєте небесні справи, ніби вони є театральною виставою і змальовуєте Бога так, наче Він є актором!”**.

Де там комедія! Наші священики були б дуже уважні, якщо б грали комедію. Але де ж їхня увага під час відправи Служби Божої? Калічать слова, недбало роблять метанії, тому кращу прислугу роблять пеклові і дияволіві, аніж служать Господеві, їхні молитви більше подібні на погірдливий виклик, аніж на акти пошани; їхні ж благословення не мають ніякого значення, а їхній хід і постава під час відправи збуджують сміх у мирян. Вони так поступають із освяченим Агнцем і Чашею, ніби це шматки хліба та склянка води. Вони перемішують слова із рубрик, бо не вчасно вимовляють перші, або перекручують другі. Іншими словами кажучи, їхня Служба Божа від початку до кінця – ніщо інше, тільки мішанина, безладдя і вияв непошани.

3. Джерело непошани

Чому ж деякі священики так погано відправляють Божественну Літургію? Вина їхня полягає частково в незнанні рубрик. Вони їх не знають, ані не стараються вивчити їх. Крім цього, бажають чимшвидше відправити Божественну Літургію. Вони так правлять її, ніби валиться церква або надходять турки, а не буде часу втекти. Дехто з них легко дві години може займатися світськими справами, або провів чимало часу у пустій балачці в захристії, а потім щосили спішить, відправляючи Службу Божу. Було б добре, якщо б хтось часто повторював їм те, що отець Авіля промовив до одного священика, що так правив Службу Божу: **“Будь ласка, поведься краще з Ним, бо Він – Син доброго Батька!”**.

Бог звелів старозавітним священикам тремтіти з пошани, коли наближаються до святині: **“Мою Святиню шануйте!”**³⁴. А новозавітний священик наважується не шанувати Бога, як стоїть біля престолу перед Ісусом Христом, бере в руки, жертвує та споживає Його Пресвяте Тіло!

Св. Кипріян слушно твердить, що священик біля престолу представляє особу Ісуса Христа: **“Священик – це дійсний заступник Христа”**³⁵, бо в його імені вимовляє слова освячення: **“Це – Моє Тіло. Це – Моя Кров!”**. Ах, Боже, що ж треба думати про численних сьогоднішніх священиків, котрі без ніякої пошани відправляють Служби Божі! Чи представляють вони Ісуса Христа, чи вдають комедіантів, щоб здобути собі прожиток, як писав Сполатський Синод? **“Багато священиків не старається побожно правити Божественну Літургію, але намагаються чимшвидше закінчити її. Отож, їм байдуже, чи побожно правлять її, чи ні, бо в її відправі шукають виключно свій прожиток. Вони не дивляться на Службу Божу як на відправу Божих таєн, а як на джерело матеріальних доходів”**³⁶. А ще більше диво, що подекуди і ченці також так поспішно правлять Службу Божу і так сильно порушують рубрики, що згіршили б навіть самих ідолопоклонників. Деякі з них гірше правлять Службу Божу, ніж найбільше оспалі світські священики.

4. Поспішна Служба Божа спонукає мирян до гріха

Слід підкреслити, що ці негідні священики не тільки провиняються великим браком пошани до Божественної Літургії, але й, водночас, сильно згіршають присутніх мирян. Побожно відправлена Служба Божа збуджує в народі набожність і пошану до цієї Божої Жертви, а непобожне відправлення її нищить у мирян велику пошану до неї, а деколи навіть руйнує і віру.

Оповідують, що св. Петро Алькантарський звершував більші навернення побожною відправою Служби Божої, ніж усі проповідники своїми проповідями під час місіонерських праць у згаданому окрузі.

На Тридентському Соборі зазначено, що Церква встановила рубрики, щоб виробляти в мирян пошану до Божественної Літургії та інших Тайн, які містяться в ній. **“Церква користується рубриками, щоб підкреслювати велич цієї Жертви та видимими знаками звертати увагу мирян на подиву гідні тайни, що криються в Євхаристійній Жертві”**³⁷. Погано, або ж поспішно виконані рубрики не тільки не збуджують у вірних пошани, але навпаки відбирають її у мирян. Ось чому Петро Блосій твердить, що Служби Божі, відправлені без пошани, дають мирянам причину нехтувати святими Тайнами: **“Недисципліновані та недбалі священики дають мирянам нагоду погорджувати пошани гідною тайною нашого відкуплення”**³⁸. Саме тому Туронський Синод з 1583 р. звелів священикам належно завчати рубрики, **“щоб розбуджували в народі пошану до Пресвятих Тайн, замість гасити його побожність”**.

5. Недбала Служба Божа втрачає свою вартість

Як можуть священики отримати від Бога прощення гріхів й інші ласки непобожним відправленням Божественної Літургії, коли під час цієї Жертви більше зневажають, аніж шанують Господа? Папа Юлій кличе: **“Жертва надолужує Богові за злочини людей. Чим же відпокутуємо їх, якщо сама жертва стане злочином, тобто буде немилою Богові?”**³⁹. Священик, що не вірить у Пресвяту Євхаристію, напевно ображає Бога. Ще більше зневажає Його той, хто вірить у Пресвяту Євхаристію, а не шанує її, і не тільки сам не цінить її, але й ще у інших відбирає пошану до неї через те, що без належної пошани править Божественну Літургію. Юдеї спочатку шанували Христа, але, як згодом побачили, що священики зневажили Його, то втратили добрі міркування про Нього, поки вкінці не закричали зі своїми священиками: **“Візьми, візьми і розіпни Його!”**.

Саме так діється й сьогодні. Народ втрачає високе поняття і пошану до Спасителя, як бачить, що священики неуважно, недбайливо і нехлюйно відправляють Божественну Літургію. Побожно

відправлена Служба Божа збуджує пошану у присутніх, а неуважна – зменшує набожність, ба, й нерідко гасить навіть саму віру.

Один поважний чернець оповів мені такий жахливий випадок. Домініканець о. Серафим М. Лодді так само згадує про нього у своїй книжечці **“Чому не можна поквапливо правити Службу Богу?..”** Ось цей факт. У Римі жив якийсь єретик, що пообіцяв Папі Климентові XI повернутися до Католицької Церкви. Якось він зайшов до церкви і побачив, як священник неуважно править Службу Богу. Це сильно згіршило його. Згодом удався до Папи та заявив, що не буде відрікатися ересі, бо переконався, що ні священники, ні сам Папа не вірять у правдивість Католицької Церкви. Папа пояснив йому, що брак побожності в одному чи декількох священниках не заперечує правд віри, які Церква голосить народам, але єретик так відповів йому: “Якщо б я був Папою, то живцем спалив би того священника, що без пошани відправляє Божественну Літургію. Тим часом бачу, що навіть у Римі перед очима самого Папи деякі священники негідно правлять Божественну Літургію, й ніхто не карає їх за це. Ось чому я переконаний, що навіть сам Папа не має віри!”. Після цих слів вийшов з кімнати і ніколи не відрікся ересі. Я ж додам з власного досвіду такий свіжий факт, що трапився під час написання цієї книжки. Один мирянин отак відізвався до мого співбрата: “Подібними Службами Божими священники відбирають віру у нас, мирян!”.

Послухайте, як побожний кардинал Велярмин – Папа Бенедикт XIV подає цей факт – ридас над жалюгідним згіршенням, яке подібні священники дають мирянам. **“Це жалюгідне явище, що деякі священники через недбалість або, може, безбожність так негідно поступають із Пресвятими Тайнами, ніби зовсім не вірять у Божу присутність. Деякі з них неймовірно скоро, не зосереджуючись, без почуття і Божого страху відправляють Божественну Літургію. Дивлячись на них, мирянину здається, що вони, або не вірять у Христа, або принаймні, не усвідомлюють собі, що Христос бачить їх!”**⁴⁰. Нещасні ті священники! Преп. отець Авіля промовив після смерті якогось священника, що за ціле своє життя відправив тільки одну Службу Богу: “Ох, який строгий рахунок мусів він здати Богові за цю першу й останню Службу Богу!”. Тепер же уявіть собі, що він би сказав про священників, котрі неуважно й недбало тридцять або сорок літ правили Божественну Літургію!

Капуцинські Анапи⁴¹ подають оцей страшний випадок про розшарпану Службу Богу. Управитель одної церкви дуже поспішно та недбало відправив Службу Богу. Фра Матвій з Бассо, перший архимандрит Капуцинів, зауважив йому, що така відправа Божественної Літургії не буде, а, радше, нищить Святу Христову Церкву. Через те благав цього управителя поважно правити Службу або, в крайньому випадку, зовсім залишити її відправу, щоб не спонукати мирян до гріха. Управитель образився за це зауваження. Скинувши ризи, подався за ченцем, щоб виявити йому своє незадоволення. Не знайшовши ченця, повернувся додому, де невдовзі вороги так сильно покалічили його, що за годину конання безславно помер. Як тільки помер, то в околиці зірвалася така страшна завірюха, що повіривала дерева з корінням і понищила цілі отари овець. Саме тоді виклинали злого духа з одного біснуватого. Під час виклинання лихий заявив, що багато дияволів зібралося біля цього конаючого священника, щоб не дозволити йому повернутися до Бога перед смертю. Це вони викликали ту страшну бурю, як добилися свого. Ця хуртовина була їхнім тріумфом над проклятим священником.

Мені тяжко зрозуміти, як парохі і паламарі дозволяють таким священникам правити Службу Богу в своїх церквах. Отець Паскалин твердить, що вони чинять смертельний гріх: **“Навіть настоятелі ченців і управителі церков допускаються тяжкого гріха, якщо дозволяють підвладним занадто поспішно відправляти Божественну Літургію, бо вони зобов’язані своїм урядом чути над тим, аби згадані підвладні гідно відправляли Службу Богу”**⁴². Тридентський Собор наказав єпископам забороняти таким священникам правити Службу Богу: **“Святий Собор вирішив, що єпископи мають старатися – це ж їхній обов’язок – заборонити безладдя, що закралося через брак пошани, бо таке надужиття рівняється безбожності”**⁴³.

Слід підкреслити, що єпископи мають намагатися викоринити це надужиття, бо це їхній обов’язок. Церковні настоятелі зобов’язані слідкувати за цим і пильно наглядати, як священники їхніх єпархій правлять Божественну Літургію. Отож, вони повинні суспендувати тих священників,

що без належної пошани відправляють її. Вони мають так само пильнувати і за ченцями, бо Собор настановив єпископів апостольськими делегатами в цих справах: **“Нехай як посланці Апостольської Столиці забороняють, наказують, виправляють і змушують цензурами й іншими карами”**⁴⁴.

ЯК ТРЕБА СЛУЖИТИ БОЖЕСТВЕННУ ЛІТУРГІЮ?

Як довго має тривати Служба Божа, щоб належно відправляти її? Отець Моліна твердить, що Служба Божа не була б задовга, якщо б священик відправляв її цілу годину⁴⁵. Зате отець Лямбертіні⁴⁶, дотримуючись загальновизнаної думки різних авторів, каже, що відправа Божественної Літургії не повинна тривати довше, ніж півгодини, і не менше ніж двадцять хвилин, бо неможливо належно відправити її менше, ніж за двадцять хвилин, а Служба Божа, яка триває довше тридцять хвилин, нудить людей. Ось його слова: **“Служба Божа не повинна тривати менше ніж двадцять, ані довше ніж тридцять хвилин, бо за короткий проміжок часу неможливо як слід виконати всі рубрики, а під час довшої відправи стає нудно присутнім”**.

Примітка: Усе, що сказано тут про тривалість (час) Божественної Літургії стосується латинського обряду, бо в східній традиції Свята Літургія звичайно є співаною, тому триває набагато довше.

Загальна Капітула Регулярних Клериків висловила так само: **“Нехай ніхто не затягує Служби Божої довше, ніж півгодини, ані не скорочує її на менше, ніж двадцять хвилин”**⁴⁷. Те саме велять Статути Босих Кармелітів: **“Не слід правити приватну Службу Божу понад півгодини”**⁴⁸. Подібно кажуть Правила Отців Ісусовців: **“Не слід правити Служби Божої довше, ніж півгодини”**. Отець Гобат вважає так само⁴⁹. Пояснюючи слово **коротко**, твердить, що воно означає півгодини: **“Коротко, тобто 30 хвилин, бо неможливо за короткий час все належно виконати”**. Водночас додає, що не може собі уявити, як хтось може за чверть години побожно відправити Службу Божу: **“Нелегко переконати мене, що за чверть години можна відправити Службу Божу”**⁵⁰. Отож, він думає, що неможливо відправити Службу Божу без різних похибок менше, ніж за півгодини.

Через те отець Ронкалія твердить, що допускає смертельний гріх той, хто встигає закінчити Службу Божу менш, ніж за чверть години: **“Нехай ніхто не вважає довгою Службу Божу, що триває півгодини, і закороткою, якщо триває двадцять хвилин. Така загальна думка церковних учителів. Мусить дуже непобожно правити Службу Божу той, хто може закінчити її за менше, ніж чверть години, бо він змішує, калічить або скорочує слова. Тому богослови кажуть, що такий священик чинить смертельний гріх. Єпископи та настоятелі ченців мають строгий обов’язок викорінювати цей поганий і скандальний поспіх”**⁵¹.

Подібно висловлюються про цю справу Пасхалин⁵², інші письменники і згаданий кард. Лямбертіні, от хоча б Кварто, Біссо, Клерикат та інші. Отже, приходимо до такого висновку: трудно є, або просто й неможливо священикові встерегтися від смертельного гріха, якщо він відправляє Службу Божу скоріше, ніж за п’ятнадцять хвилин, бо таким чином, він не може усунути непошани та й сильно згіршує присутній народ”⁵³.

МАРНІ ВИПРАВДАННЯ

Ось як намагаються виправдати себе ті священики, що надто швидко і недбало правлять Службу Божу.

Перше виправдання

“Скоро правлю Службу Божу, але в нічому не провиняюся, бо – дякувати Богові – маю швидко вимову та рухи. Отож, скоренько виголошую всі слова і належно виконую рубрики!”.

* * *

Це не так, бо побожна відправа Служби Божої не міряється поспішним виголошенням слів і виконанням рубрик. Тут ще й потрібна відповідна повага. Поквапність же ані не породжує поваги, ані не пробуджує людей дорожити цією Євхаристійною Жертвою. Навпаки, збуджує в народі погорду до неї і згіршує присутніх.

Ось що думають про це деякі церковні вчителі. Отець Павло М. Кварто каже: **“Тут потрібно стільки часу, щоб можна було виконати рубрики з такою повагою, яка належить цій превеликій жертві”⁵⁴**. Пасхалин пише так само: **“Краще правити помаліше, ніж скоріше, бо гідність цієї жертви вимагає того, що було б відповідним з її гідністю, а не того, що противиться їй”⁵⁵**. А його думка така: поспіх може спричинити гріх і згіршення. Цього ж не буде, як хтось повільно править Службу Божу, бо такий хіба знудить народ. Отож, згаданий отець Кварто отак закінчує цю справу: **“Повинен сильно боятися, щоб не провалитися до пекла той, хто квапиться під час відправи Божественної Літургії”**.

Друге виправдання

“Духовні вчителі наголошують на короткотривалості, коли перечислюють принципи відправи Божественної Літургії: **“Голосно, коротко, побожно та гідно”**.

* * *

Священику, запитую тебе, чому звертаєш увагу тільки на цю одну умову, а не зважаєш на інші, як-от: **побожно та гідно?** Зрештою, самі рубрики пояснюють, що означає слово “коротко”: **“Не слід надто поволі правити, щоб народ не нудився!”**. Крім цього, у згаданих рубриках відразу зазначають: **“Не занадто покvapно”**. Ось чому учень Турнєлого слушно пише: **“Треба правити коротко, але так, щоб на цім не терпіла побожність. Не зможеш побожно відправити Божественну Літургію, якщо не виділиш собі на це півгодини. У протилежному випадку погано відправлятимеш її”**.

Той же автор додає: вислів “коротко” застосовують для уникнення вимушеного протягання, що нудить слухачів – і підтверджує з Пасхалином: **“Ліпше трохи довше, ніж коротше правити Службу Божу, бо довга відправа не становить гріха і не спричиняє згіршення, як занадто скоро відправлена Літургія”**.

Один священик намагався оправдати свій поспіх, заявляючи: “Св. Пилип Нерійський зумів відправити Службу Божу за вісім хвилин”. Це нісенітниця! Щоправда, св. Пилип Нерійський швидко правив Службу Божу як народ був присутній. Так пише автор його життєпису. Проте він не говорить про час: вісім чи п’ятнадцять хвилин, а тільки виступає проти штучного протягання, бо воно нудить людей. Зрештою, самі рубрики осуджують це. Згадане життя Святого виразно свідчить, що св. Пилип так побожно відправляв Божественну Літургію, що присутній народ плакав зі зворушення. Кожен розуміє, що він не викликав би плачу, але радше змусив би народ до сміху та кепкування, якщо б відправляв Службу Божу за вісім хвилин.

Третє виправдання

“Довга Служба Божа викликає в мирян скарги і нетерпеливість”.

* * *

Невже слабенька набожність мирян має вирішувати, як слід цінити Божественну Літургію? Зрештою, самі миряни шанували б цю Пресвяту Жертву і не скаржилися б, що вона задовго триває, якщо б священики з пошаною і поважно правили її. Звичайно ж Служби Божі короткі та недбалі, тому не збуджують побожності народу. Ось причина, через яку миряни, дивлячись на лихий приклад священиків, що без пошани правлять Божественну Літургію, так само без пошани і належної віри слухають її, нудяться та скаржаться, якщо якийсь священик затягне відправу поза п'ятнадцять або двадцять хвилин. Це наслідок лихої звички до швидких відправ. Ті самі миряни без застереження тратять час на ігри або розмови на майданах, але нудяться, як потрібно присвятити півгодини вислуховуванню Божественної Літургії. Хто ж тому винен? Самі священики. Ось слова Господа: **“До вас, священики, що зневажаєте Моє Ім'я, – говорить Господь Саваод. Ви ж питаєтесь: “Чим же ми зневажаємо Ім'я Твоє?” – “Ось приносите не чистий хліб на Мій жертовник, та ще й питаєтесь: як ми зневажаємо Тебе?” Отак говорите ви: “Немає причини шанувати трапезу Господню!”**⁵⁶ Миряни легковажать Божественною Літургією, бо самі священики не дорожать цією жертвою.

Мій дорогий священику, прав Службу Божу так, як потрібно правити її, і не журися доганами. Нехай вистачає тобі, що Бог і присутні Ангели хвалять тебе. Якщо ж якась поважна особа вимагає швидкої відправи Божественної Літургії, то скажи їй так, як канонік св. Тевтоній відповів Терезі, португальській цариці, яка йому наказала, щоб поквапно закінчив цю жертву, бо вона має залагодити якусь пекучу справу: В Небі є далеко більший Цар, ніж ти! На Його честь правлю Службу Божу. Іди, – докинув цей святий, – за своїми справами, якщо не маєш часу, бо я не можу скорочувати призначеного часу, що ця пошани гідна жертва вимагає! **“В Небі є набагато більший Цар. На Його честь правлю Службу Божу. Земна цариця може бути присутньою під час цієї жертви або вийти, якщо в неї нема часу!”** – заявив цей Святий⁵⁷. І що ж сталося? Цариця схаменулася, покликала Святого до себе, кинулася йому до ніг і, плачучи, прирекла покутувати за свою зухвалість.

Священики, поправмося, якщо колись без побожності і пошани приносили цю велику жертву. Подумаймо, що робимо, як ідемо правити Божественну Літургію! Погляньмо на величезні заслуги, котрі здобудемо собі побожною відправою. Ох, яке велике добро здобуває собі священик, що побожно править Службу Божу! Один церковний учитель пише: **“Бог скоріше вислуховує молитву в присутності священика, що править Божественну Літургію”**⁵⁸.

Якщо ж Бог прихильно вислуховує молитву мирян під час Служби Божої, то ще краще вислуховує благання самого священика, що побожно править її? Побожний священик отримує від Бога нове світло та численні ласки, якщо щодня бодай трохи побожно відправляє Службу Божу. Ісус Христос щораз більше буде навчати його Божої мудрості, викликатиме натхнення в його серці та подасть численні ласки. Священик повинен бути впевнений після освячення, що Христос подасть йому все, чого тільки попрохає в Нього. Побожний отець Антін Колеліс казав: **“Отримую все, що тільки забажаю, як під час Служби Божої тримаю Христа в своїх руках”**.

Наостанку заторкну справу, як треба шанувати Ісуса Христа, що під час Божественної Літургії жертвується за нас. У зв'язку з цим пригадую наказ Папи Інокентія III: **“Наказую зберігати чистими капиці, посудини, ілїтони і священичі ризи, бо не можна занедбувати їх у Божих храмах, тим більше, якщо це вважається непристойним у помешканнях мирян”**⁵⁹. Цей Папа абсолютно правий, бо деякі священики не стидаються самі відправляти або дозволяти іншим правити Службу Божу на таких ілїтончиках і вживати такі рушнички і чаші, яких би бридилися під час своєї звичайної трапези в домі.

ІІІ БЛАГОДАРЕННЯ ПІСЛЯ СЛУЖБИ БОЖОЇ

Повинен відбути благодарення той, хто відправив Службу Божу. Св. Іван Золотоустий каже, що люди бажають вдячності і нагороди за свою службу. Більш вдячними повинні ми бути Богові, що подає нам такі великі добра, хоча Він не чекає нагороди від нас, а тільки для нашої власної користі очікує від нас подяки: **“Люди сподіваються на вдячність за кожне добродійство. Ще сильніше слід дякувати Богові за Його дари, бо Він домагається подяки, щоб ми мали ще більшу користь з них”**⁶⁰. Отож, цей Святий додає, що ми повинні дякувати, дякуймо наскільки зможемо, якщо неспроможні подякувати належно.

Як сумно дивитися на деяких священиків, що, тільки зайшовши до захристії після Служби Божої, відразу починають балакати про марниці та світські справи. Вони зовсім не думають, що отримали честь жертвувати Богові Його власного Сина, забувають, що щойно спожили Його Пресвяте Тіло і Кров. Стають до балачки, хоч їхні уста ще червоніють від Божественної Крові. Вони вдовольняються короткою й непобожно проказаною молитвою, що мала б замінити благодарення! Отак відразу виходять з церкви і вулицями несуть у своєму серці Євхаристійного Ісуса, без жодної свідомості, без найменшої пошани, як немов люди не віруючі в Христа.

З ними треба б учинити те, що отець Іван Авіля зробив з одним священиком, який негайно після Служби Божої вийшов із церкви. Отець Авіля звелів двом клерикам супроводжувати його зі засвіченими свічками. Священик запитав, що це означає. Клерики відказали на його здивування: **“Супроводжуємо Святі Тайни, що маєш в твоєму серці!”**. До них стосується те, що св. Бернард писав до архидиякона Фулькона: **“Ах, Боже, чому Христос стає нудним тобі?”**⁶¹. Ах, Боже, чому нудним тобі товариство Ісуса Христа, що є в твоєму серці?

Багато побожних книжок заохочують чинити благодарення по Святій Літургії, але скільки священиків відбуває його? Можна б перерахувати їх на пальцях. Дивно! Дехто любить робити розважання й виконує всякі побожні вправи, але, водночас, зовсім занедбує благодарення після Служби Божої, а тим часом воно мало б тривати цілий день.

Отець Авіля твердив, що треба дорожити часом після Служби Божої, бо це дуже цінний час для полагоджування своїх справ з Богом і здобування скарбів усяких ласк. Св. Тереза казала: **“Не втрачаймо пречудної нагоди здобути небесні скарби після св. Причастя, бо Божа Велич великодушно нагороджує за добре благодарення”**. Та сама Свята твердила, що в св. Причасті Ісус ніби засідає на престолі ласк і так відзивається до нас, як колись відізався до сліпого від народження чоловіка: **“Чого бажаєш від Мене? Скажи, чого собі бажаєш від Мене, бо Я готовий уділити тобі ласку, яку попрохаш”**.

Слід ознайомитися з навчанням таких учителів, як Суарес, Гонет й інші. Вони твердять, що св. Причастя тим корисніше для душі, чим ліпше вона підготована до нього. Ласка Божа може вділитися душі так довго після св. Причастя, поки тривають святі види хліба і вина. Пресвята Євхаристія подобає на поживу. Вона так довго відживляє людину, як довго перебуває в організмі. Так само діє і ця небесна пожива. Вона тим більше наповнює душу ласками, чим довше залишається в ній, якщо душа поліпшує своє внутрішнє розположення добрими актами.

Ми ж не вагаємося твердити, що кожен добрий акт після св. Причастя має більшу вартість і заслугу, ніж коли-небудь, бо св. Причастя лучить душу з Христом. **“Хто споживає Моє Тіло, – завляє Сам Спаситель, – той пробуває в Мені, і Я в ньому”**. Св. Іван Золотоустий твердить, що через св. Причастя Ісус утотожнюється з нами: **“Він перетворює нас у себе”**. Побожні акти мають тоді більшу вартість, бо виконує їх душа, злучена з Ісусом Христом.

І навпаки. Господь не хоче марнувати Свої ласки: подавати їх невдячним душам. Св. Бернард каже: **“Хіба не втрачене те, що подане невдячним?”**. Ось чому отець Авіля присвячував дві години благодаренню. Як ніжно й любляче Ісус Христос промовляє до душ після св. Причастя! Яку любов Він виявляє їм! Ось тому не було б забагато, коли б священик провів на благодаренні повні дві години!

Ах, Боже, але ж тут на благодарення присвячується заледве чверть години. Св. Амвросій говорив: **“Правдивий священик народився для Бога, а не для себе самого”**.

З дня рукоположення священник перестає належати собі, світу та рідні, бо відтоді вповні належить Богові. Як же ж він повинен проводити свої дні, як не в злуці з Ісусом Христом, особливо після св. Причастя?

* * *

Завершуючи, мимохідь торкнуся питання: “Що приємніше Богові: відправляти Службу Божу чи з покори пропускати її? На мою думку, добре час від часу не відправляти з покори Служби Божої, проте, подібна поведінка не є найкращим добрим ділом. Акти покори мають обмежену спроможність прославляти Бога, а тим часом Божественна Літургія безмежно прославляє Його, бо Божа Особа приносить славу Богові. Ось що преп. Беда каже про це: **“Священик, що без належної причини пропускає Службу Божу, позбавляє Пресвяту Трійцю слави, Ангелів – радості, грішників – пробачення, праведників – помочі, душі в чистилищі – прохолоди, Церкву – великих добродійств і себе самого – ліку”**⁶².

Св. Кастан почув, що один із його приятелів, що був кардиналом, почав через надмірні заняття пропускати щоденну Службу Божу. Хоча це було влітку й спека стояла надзвичайна, все-таки Святий із небезпекою для власного життя вибрався до Риму переконати приятеля, щоб кожного дня відправляв Божественну Літургію. Бог допоміг йому виконати місію і щасливо вернутися додому в Неаполь.

Оповідать, що отець Авіля вибрався правити Службу Божу в обителі якихось єремітів. Тяжка подорож дуже ослабила його сили. Утратив надію, що дійде до призначеного місця, тому вирішив перервати подорож і залишити Службу Божу. Тоді Ісус Христос з'явився йому у вигляді паломника, розкрив груди, показав рани, зокрема рану Пресвятого Серця, й отак промовив до нього: **“Я був більше, ніж ти змучений і ослаблений, як Мене ранили за тебе”**⁶³. Сказавши це, Спаситель зник. Це спасення напівнення підбадьорило отця Авілю. Він устав і пішов правити Службу Божу.

¹ Sess. 22, Decret. de observ. in cel.

² Ів. 16, 23.

³ Рим. 8, 34.

⁴ Слова після освячення.

⁵ ах. 9, 17.

⁶ De Instit., p. 1, c. 11.

⁷ Дан. 11, 12.

⁸ Див. 6-та цитата.

⁹ In Ps. 27.

¹⁰ In c. 6 Is., lect. 6.

¹¹ Apud disc., serm. 48.

¹² Orat. in Missa domin. post Pentec.

¹³ 22-га сесія, 2-ий кан.

¹⁴ 22-га сесія: Decret de observ.

¹⁵ Єр. 48, 10.

¹⁶ Мт. 7, 6.

¹⁷ Hom. ad pop. antioch.

¹⁸ Іс. 52, 11.

¹⁹ 123-ий лист.

²⁰ Sermo de Corp. Christi.

²¹ I Кор. 11, 26.

²² Hom. 6 in 2 Tim. 2.

- 23 Cap. 3. q. 2, reg. 3.
24 Theol. Mor., p. 516, n. 13.
25 Meth. cel. miss., c. 3, n. 2.
26 Tit. 15, c. 1.
27 Lib. 2, n. 422.
28 509 стор., 2-ге число.
29 Pars 3 in rubr. Miss., tit. 2.
30 Tract. 15. n. 75.
31 De Sacrif. Miss., c. 3, q. 4.
32 Ibid.
33 Втор. 28, 15.
34 Лев. 26, 2.
35 Epist 63 ad Caecil.
36 Apud Genett: De Ss. Euch.
37 22-га сесія, 5-та гл.
38 Петро Блосій: Epist. ad Rich.
39 Can.: Cun omne de Consacr., dist. 2.
40 Була: Annus qui.. t. 3 Bullar., § 15.
41 Том. 3, an. 1552.
42 De Sacrif. Nov. Legis, 26.
43 Decr. de observ. in cel. miss.
44 Trid. I. c.
45 Instruc. de Sac., tr. 3, c. 14.
46 Notif. 29, n. 30.
47 P. I. c. 3, a. 1618.
48 P. I. c. 5.
49 Tract. 3, c. 23, § 3, n. 814.
50 Ut supra.
51 De Sacrif. Miss., c. 4.
52 De Sacrif. Miss., p. 229.
53 Слід зазначити, що тут ідеться про латинську Службу Божу. Східні Літургії трохи довше тривають, тому згадане правило не стосується священиків східних обрядів (Перекладач).
54 In rubr., tit. 16, dub. 6.
55 De sacrific., q. 229.
56 Малах. 1, 6-7.
57 Bolland., die 18 Febr.
58 Serm. 48.
59 In can. 1, Relinq., tit. 44.
60 Hom. 26 in c. 8 Gen.
61 Epist. 25.
62 De Miss. sacrific.
63 Життя, § 16.

ЧАСТИНА ДРУГА ПОСПІШНИЙ (НЕДБАЛИЙ) ЧАСОСЛОВ

Церква наклала великий і важливий обов'язок на тих, кого зобов'язала проказувати часослов, бо вони особливим чином мають прославляти і величати Бога й вимолювати Боже милосердя для християнського народу.

І. Пошана Божої величі

Побожним проказуванням часослова вшановуємо безмежну Божу велич. Ось як Сам Господь відізвався до давніх ізраїльтян: **“Чи ж то Я їстиму биків м'ясо, чи кров козячу буду пити? Жертвуй Богові хвалу і віддай Всевишньому твої обіти!”**¹. Той почитає Мене, – каже Господь, – що Мене прославляє. Отож, похвала, пожертвувана Богові, – це шлях до вічного життя. Св. Марія Магдалина сильно тішилася, як задзвонив дзвін, щоб черниці йшли проказувати часослов. Вона негайно направлялася до каплиці, роздумуючи про те, що проказуванням часослова уподібнюється до Ангелів, які безперестанку славлять Бога. Закликаючи людей прославляти Бога, Церква бажає, щоб земні паломники лучилися з небесними мешканцями і разом славили спільного Творця. “Небо завжди славить Бога. Ми ж лучимося з ним співом, бо ми – майбутні мешканці Небесного Сіону!”.

Св. Григорій Назіанський твердить, що псалми – це прелюдія похвали, якою Святі в Небі прославляють Бога: **“Спів псалмів – це земний відгомін небесних гімнів”**². Отже, ми ніби входимо до Неба, як проказуємо часослов, бо наслідуємо небесних мешканців. Св. Катерина відчувала таку велику втіху від промовляння часослова, що бажала померти під час співу псалмів.

ІІ. Чому проказуємо часослов?

Проказуючи часослов, дякуємо Богові за ласки, що безперестанку подає людям, і вимолюємо грішникам Боже помилування. Всі люди повинні невинно дякувати Богові за добродійства, бо, проживаючи на землі, завжди потребують Божої помочі, щоб опиратися спокусам і гарантувати собі вічне спасіння. Через це ми повинні завжди благодіяти помочі в Божого милосердя.

Тим часом багато мирян проживає в невинних клопотах і в духовному занедбанні, серед численних світських справ. Ось саме тому Свята Церква призначила вибраних слуг повсякчасно творити молитву Божої величі в ім'я самої Церкви та всього християнського народу.

Часослов ділиться на сім частин, щоб призначені для цього особи могли завжди за всіх молитися. Це дуже потрібна і гарна молитва, аби скоріше випросити собі Боже милосердя й отримати необхідну поміч у різних потребах. Ось слова Самого Бога: **“Слова Мої, що Я вклав тобі в уста”**³. Бог подібний до доброго царя, що бажає полегшити нужду своїх ленників. Він допоміг Церкві укласти прохання, щоб люди належно благали в Нього потіхи.

Часослов має таку велику вартість, що одна його молитва перевищує сто приватних молитов, бо під час проказування часослова сама Церква передає Богові наші прохання. Крім цього, часослов складається з Божих слів, узятих зі Святого Письма. Ось чому св. Марія Магдалина Пащійська твердила, що часослов перевищує всякі інші молитви. Отож, будьмо певні, що після Служби Божої Церква не має більшого скарбу, ніж часослов, з якого щоденно можемо добувати багато прерізних ласк.

ІІІ. Вартість часослова

Св. Григорій каже, що вартість молитви полягає не в самому проказуванні слів, але у почуттях серця, бо наші добрі прагнення швидше здобувають нам Боже милосердя, ніж звичайні слова: **“Молитва праведника не в словах, а в поривах серця, бо бажання мають у Божих очах більшу силу, ніж слова”**⁴. Самих слів недостатньо, щоб подобатися Богові. Треба молитися духом і розумом, як це чинив апостол Павло: **“Буду молитися духом, а й буду молитися розумом. Буду співати духом, а й розумом співати буду”**⁵.

О, якби всі священники і ченці належно проказували часослов, то Церква не перебувала б у сьогоднішньому, такому жалюгідному стані! Скільки ж то християн вирвалося б із неволі диявола! Скільки людей сильніше любило б Бога! Тоді й священники не були б такі недосконалі, як це бачимо в наш час. Не один із них гнівливий, користолобний і гордий! Господь обіцяв вислухати кожного, хто добре молиться: **“Хто просить, – одержує!”**⁶.

Чому ж Бог не вислуховує священників, що кожного дня проказують так багато молитов із часослова? Скільки священників почувають себе немічними, а й допускаються легких провин, і, звикнувши до них, не журяться ними, але й тяжко грішать проти братолюбності, справедливості і чистоти?! Такий бідний священник сам проклинає себе, бо отак молиться в часослові: **“Проклятий той, хто не дотримується Твоїх заповідей!”**. Горе ж тому, хто вже не відчуває докорів сумління! Дарма вибачається, заявляючи, що він людина, тому не може бути чистий. Якщо б побожно та зосереджено проказував часослов, коли б його серце зобов’язало себе до цього і якщо б уникав неухважності й шарпанини, то, напевно, не був би такий немічний. Та й навпаки, здобув би він силу та відвагу опиратися навіть найсильнішим спокусам і зміг би провадити святе, гідне священника життя.

IV. Уважне проказування часослова

Як Бог може вислухати священника, який сам не знає, що говорить і не бажає, аби його вислухали? Св. Григорій каже: **“Бог не вислухує молитви, якої сам прохач не розуміє”**⁷. Св. Кипріянін запитує, як може людина сподіватися, що Бог почує її, коли вона не чує саму себе? **“Як ти бажаєш, щоб Господь вислухав тебе, коли ти не чуєш себе самого?”**⁸.

Апостол Павло твердить, що молитва не буде корисна, коли людина промовляє тільки слова і не роздумує над тим, що вимовляють уста: **“Коли я молюся мовами незрозумілими, дух мій молиться, а розум мій – без плоду”**⁹. Зате молитва, якій товаришить увага і почування, подібна до милюх Богові пахошів. Через це вона введнює людям безмежні скарби ласк. І навпаки. Неухважна й непобожна молитва схожа на неприємний дим, тому розбуджує Божий гнів і стягає кари на тих, хто негідно і погано моляться.

Саме на таку поведінку деяких священників Господь скаржився св. Бригіті. Вони щоденно витрачають багато часу на пусті балачки, а потім дуже спішать, як розмовляють із Богом, проказуючи часослов. Подібним проказуванням часослова вони більше зневажають, аніж почитають Його. Ось чому св. Августин твердив, що Богові приємніший гавкіт псів, аніж спів добровільно байдухих священників. Ах, Боже, як князь обурился б на ленника, що, прохаючи в нього якоїсь ласки, був би неухважний, балакав з іншими й думав про щось інше, через що сам не знав би, про що розмовляє з князем.

Св. Тома пише, що грішить той, хто хоч не з обов’язку молиться, але все-таки добровільно розсіває себе, бо такою поведінкою ніби нехтує Богом і подібний до того, що, балакаючи з кимось, не зважає на те, що каже: **“Грішить той, хто добровільно розсіяний під час молитви, бо він ніби погорджує Богом, поступаючи так, як роблять деякі люди, що не звертають уваги на те, що кажуть, як розмовляють з іншими”**¹⁰.

V. Погане проказування часослова

Ох, лишенько! На скількох священників Господь скаржиться так, як колись скаржився на давніх євреїв: **“Оцей народ устами Мене поважає, серце ж їхнє далеко від Мене!”**¹¹. До скількох священників можна б застосувати слова Петра Блосія: **“Уста співають псалми, а дух займається пательнею!”**¹². Уста співають псалми на Божу славу, а уява займається їжею або марними справами, от хоча б поживою, щоб якнайкраще задовольняти горло. Триверський Собор каже: **“Хіба не намагається обманути Бога й людей той, хто устами співає псалми, а уявою блукає по хаті чи селі?”**¹³. Хіба не дурять людей ті, що устами ніби прославляють Бога, а уявою

блукають по будинках і площах? Дурять, бо вдають, що прославляють Творця, а тим часом у дійсності кепкують собі з Бога, бо хоч уста проказують похвальні речі, все-таки їхнє серце добровільно займається іншими справами.

Треба уважно й ревно молитися, щоб отримати Божі ласки. Св. Василій слушно робить такий висновок: “Хто розтріпано молиться, той стягає на себе Божий гнів, замість отримувати ласки”. Ось його слова: **“Не можна оспало і неуважано благати в Бога помочі, бо такою молитвою не тільки не вимолимо нічого, але ще й розгніваємо Бога”**¹⁴.

Господь заявив через пророка Малахію, що Він проклинає похвали священників, які тільки самими устами прославляють Його, тоді, коли їхнє серце займається чимось іншим: **“Священики, ось Моя заповідь для вас: якщо не послухаєте і не візьмете її до серця, щоб віддавати славу Імені Моєму, то пошлю на вас прокляття, і прокляну всі ваші благословення, та й уже проклинаю, бо ви не хочете прихилити до цього серця свого!”**¹⁵. На священників, що зневажливо читає свій часослов, справджуються слова Псалмопівця: **“Постав над ним нечистивого, й сатана стане по його правиці”**¹⁶. Сатана стоїть біля того священника, що невиразно, неуважно, балакаючи з іншими або кепкуючи з ними, займаючись мирськими справами, розгублено проказує свій часослов. Вічне прокляття буде його смутною нагородою за таке проказування часослова, його молитва грішна, бо негідно проказує її. Саме таке значення мають слова Св. Письма: **“І гріхом буде його молитва!”**.

Ось чому диявол намагається під час молитви підсувати нам гадки про світські справи. Ось чому підсуває нам стільки непотрібних гадок і викликає лихі бажання. Він хоче, щоб ми, займаючись ними, втрачали заслугу проказуванням часослова і зневажали Бога браком пошани. Тим часом, потрібно дуже уважно проказувати часослов. Один чернець слушно твердив, що треба скоротити розважання, якщо бракує нам часу на побожне проказування часослова. Ось як про це висловлюються картузькі Правила: **“Все інше не миле Богові, коли занедбуєш цей обов’язок!”**¹⁷. Не милі Богові всякі інші побожні вправи, якщо занедбуєш те, до чого зобов’язаний.

VI. Як треба проказувати часослов?

Погляньмо, що значить уважно і побожно проказувати часослов. Як це побожне проказування повинно практично виглядати?

Найперше, починаючи проказувати часослов, треба відкинути від себе світські гадки. Св. Іван Золотоустий каже: **“Залишайте світські думки біля дверей церкви, щоб з ними не входити до святині”**¹⁸. Святий Дух заохочує поступати нас так само: **“Приготуй свою душу перед молитвою”**¹⁹. Подумай, що Церква велить тобі як своєму слугі прославляти Бога і просити у Нього милосердя для всіх людей. Уяви собі – блаж. Герман бачив таке видіння: Ангели чекають з кадильницями в руках, щоб жертвувати Богові твої молитви, немов запашний кадильний дим. Псалмопівець взиває до Бога: **“Нехай моя молитва здійметься до Тебе, немов кадильний дим, а піднесення рук моїх буде Тобі таким милим – як жертва вечірня!”**²⁰. Св. Іван апостол бачив Ангелів, що **“держали в руках посудини, повні пахошів, і це були молитви Святих”**²¹. Отож, перед тим, як проказувати часослов, подумай, що йдеш розмовляти з Богом і займатися власними справами й добром цілої Христової Церкви. Пригадай собі, що під час побожного проказування часослова Бог любляче споглядає на тебе і радо вислуховує твої благання.

Поки дійсно почнеш проказувати часослов, учини добрий намір, тобто пожертвуй це проказування на славу Божу і проси Господа, аби звільнив тебе від неуважності. Благай у Нього світла і помочі, щоб належно прославляти його та добре молитися. Скажи: **“Господи, відчини мої уста, щоб благословляти...”**.

Не спіши якнайскоріше закінчити проказування часослова. Деякі священники дуже спішать. Дай, Боже, щоб бодай більшість їх так не поступала! Ох, Боже, трудимося, проказуючи часослов,

але, водночас, через невторопний поспіх справляємо Тобі прикрість й так втрачуємо ласки і заслуги, бо не уважно проказуємо його.

При проказуванні часослова треба зберігати пристойну і скромну поставу. Скромно сидім, якщо стоячи чи клячучи нам затяжко проказувати його. Оповідають, що два ченці в непристойній поставі проказували часослов. З'явився диявол, спричинив нестерпний смердючий запах і глумливо промовив: **“Ось кадильний дим вашої молитви!”**²². Дуже корисно для розбудження набожності проказувати часослов перед іконою Спасителя або Пречистої Діви Марії. Це допомагає нам відновлювати добрий намір і розбуджувати побожні почування, як час від часу поглянемо на них.

VII. Різновиди уваги

Слід інколи відновлювати увагу й почуття, як проказуємо псалми. Це допоможе нам користати з них. Св. Августин зазначає: **“Треба часто підсилювати вогонь, щоб зовсім не охолонуло те, що було гаряче, або не погасло те, що горіло!”**²³. Час остуджує набожність, ба, згодом зовсім знищить її, якщо не будемо часто духовно оновлювати себе.

Увага буває двояка: **внутрішня і зовнішня**. Внутрішня увага – це зосередження. Зовнішня увага полягає в тому, щоб людина уникала всього, що відвертає увагу, як-от писання під час молитви, балакання, участь у розмовах тощо, бо все це вимагає уважності. Духовні вчителі, і це слід підкреслити, навчають, що не виконує свого обов'язку той, хто проказує часослов на публічних площах або деінде, де є багато розсіянь.

Внутрішня увага буває потрібна: увага до слів, до значення слів і до Бога. Так, загалом, навчають богослови, за прикладом св. Томи. Ось його слова: **“При усній молитві можна вживати потрібної уваги. Можна думати про слова, щоб не помилитися. Можна роздумувати про значення слів. Можна так само звертати увагу на Бога та на те, чого прохаємо”**²⁴.

Перший тип уваги стосується слів. Людина намагається добре і виразно вимовляти їх, як проказує часослов. **Другий тип** уваги займається значенням слів, бо тоді людина старається добре зрозуміти значення кожного слова, що проказує під час молитви, водночас силкується розбудити відповідні до слів почування, які відповідають словам. **Третій тип** уваги найвагоміший, бо допомагає людині споглядати Бога, поклонятися Йому, дякувати і любити Його та при цьому благодіяти в Нього потрібних ласк.

Якщо священник застосовує перший вид уваги, коли має намір молитися, то її достатньо, щоб виповнити обов'язок, накладений приписом проказувати часослов, бо Церква не вимагає нічого більше, як твердить св. Тома: **“Перший тип уваги торкається слів й прохань. Молитва буває уважна, якщо одна із згаданих уваг товаришить їй”**²⁵.

Побожно проказує часослов той, хто задовольняється увагою до значень слів, не журячись нічим іншим. Але що скористає священник, що тільки устами проказує часослов і силкується якомога найскоріше закінчити його, аби позбутися тягару, бо ніби тяжку в'язанку дров ніс на плечах? Дехто так швидко проказує часослов, ніби ковтає якусь гірку таблетку. А ще гірше поступає той, що під час проказування часослова розглядається довкруги, або несумісними словами переплітає його. Св. Бонавентура оповідає, що якийсь побожний священник проказував часослов. Один прелат у той самий момент запитав його про якусь справу. Священник промовив, що розмовляє із гіднішою Особою, тому не може задовольнити його прохання. Відвернувшись від прелата, похилив голову і далі проказував свій часослов²⁶. Цей же Святий додає, що один духівник заслужив собі довге перебування у чистилищі, бо без потреби переривав проказування часослова²⁷.

Ми не твердимо, що слід непокоїтися або сумувати, як недобровільні розсіяння турбують нас під час проказування часослова. Нема ніякої провини, якщо не бажаємо їх. Сам Господь співчуває нашій немочі, бо непотрібні гадки, часом без нашої вини, турбують нас, тому вони не відбирають заслуги нашій молитві. Св. Тома каже: **“Молитесь в душі та правді той, хто, за натхненням духа, починає молитися, навіть якщо згодом немічний дух відволікатиметься”**²⁸. Цей же Святий

додає, що навіть контемплятивні душі не можуть довго високо літати, бо людські немочі стягають їх у долину розсіянь: **“Людський розум не може довго високо перебувати, бо тягар немочі тягне його в долину. Через те розум розгублюється, як контемпляцією зніметься до Бога”**²⁹.

Святий Тома каже, що прогрішується і не користує з молитви той, хто добровільно та навмисно неухважний: **“Грішить і нищить добрий результат молитви той, хто навмисно розсіюється, як молиться”**³⁰. Навмисне розсіюється той, як зауважить розстріпання духа, не хоче його відкинути від себе. Так, загалом, навчають духовні Вчителі.

Св. Кипріяні обурюється, якщо хтось під час молитви роздумує про щось інше, ніби воно важливіше, ніж розмова з Богом, коли прохаємо в Нього різні ласки. **“Який нерозумний, – каже Святий, – розсіюєшся, коли молишся Господеві, ніби мав би про щось важливіше думати, ніж про розмову з Богом!”**. Ось чому св. Бернард писав: **“Недбала воля робить гадки негідними Бога, а побожне настановлення душі приносить духовні користі”**. Це наше настановлення на молитву робить наші думки плідними в Божих очах, а недбала воля робить їх негідними перед Богом, тому й стягає на нас не ласки, а кар.

Священику, уяви собі, як починаєш проказувати часослов, що один Ангел стоїть праворуч, а другий – ліворуч від тебе та записує в книгу життя заслуги за побожне промовляння цих молитов. Так само уяви собі диявола, що в книгу смерті записує провини за неухважне проказування часослова. Це допоможе тобі старанно промовляти його. Відновлюй свою увагу не тільки на початку псалмів, але й читаючи окремі строфи, щоб у серці розбуджувалися відповідні почуття. Касіян писав: **“Нехай у серці буде те, що проказує, як молитеся Богові”**³¹. Тому св. Августин каже: **“Моліться, якщо у псалмі моляться. Зітхайте, якщо зітхають, і надійтеся, як надіються!”**³². Св. Тома каже, що побожно виголошені слова розбуджують побожність у душі: **“Побожно проказані слова спонукають розум до побожности”**³³.

Христос навчив нас усно молитися, щоб у молитвах ми благали душею того, про що згадують наші уста. Це ж знаходимо в каноні п'ятого Латеранського Собору, що велить **пильно і побожно** проказувати часослов, бо така Божя воля. Проказувати **пильно** – значить **правильно виголошувати слова**. Проказувати **побожно** – зважати серцем на те, що вимовляємо устами. Слід бути переконаними, що зітханням нашого серця **краще**, ніж вимовлянням молитви устами, виведуємо ласки, яких благаємо для себе й для інших. Св. Августин каже: **“Зітхання тут потужніші, ніж слова”**³⁴.

Касіян подає, що, на думку єгипетських монахів, ліпше проказати десять стихів із почуттям і перервами, ніж неухважно і розсіяно відчитати цілий псалом: **“Вони вважають кориснішим розумне проказування десяти стихів, аніж неухважне виголошення цілого псалма”**³⁵. Ах, скільки світла і єлейності вміщається в псалмах, коли з перервами і роздумливо проказуємо їх! Св. Епіфаній каже: **“Псалом просвічує розум, веде до Неба, споріднює людей з Богом і веселить душу”**³⁶.

Щоправда, без належного пояснення псалми інколи бувають неясні або тяжкозрозумілі. Але їм не бракує між ними таких, – і їх є багато, – що легкозрозумілі. Вони оживляють віру, скріпляють довір'я до Бога, збільшують у душі Божу любов і підсилюють добрі бажання.

Деякі псалми оживляють віру, бо нагадують вічні правди, от хоча б існування Бога, сотворення світу, останні речі – смерть, суд, Небо і пекло – і безсмертність душі. Численні ж пророцтва про відкуплення скріпляють нашу віру. Пророк Давид не раз заповідає прихід Спасителя, кличучи: **“Ти визволив мене, Господи, вірний Боже!”**³⁷. **“Відкуплення послав своєму народові”**³⁸. **“Відкуплення велике в Нього”**³⁹.

Цей пророк так само багато говорив про страждання Спасителя. Він заповів сходу єврейських священиків, на яких вони вирішили вбити Його: **“Князі зговорюються разом на Господа й на його Помазаника”**⁴⁰. Заповів теж розп'яття Христа: **“Пробили руки Мої й ноги Мої та порохували всі кості Мої”**⁴¹. Заповів, що розпинателі поділяться Його одягом, а щоб заволодіти хітоном, кинуть жереб: **“Одежу Мою ділять між собою, і на хітон Мій жеребок**

кидають”⁴². Він предсказав спрагу Спасителя на Хресті і те, що Йому подадуть жовч із оцтом: “Вони подали Мені жовч і напоїли Мене оцтом, коли був Я спрагнений”⁴³. Накінець, цей пророк предсказав навернення поган: “Усі кінці землі згадають і навернуться до Господа. І впадуть ниць перед Тобою усі сім’ї народів”⁴⁴.

* * *

А скільки довірливих почуттів знаходимо в псалмах! “До Тебе, Господи, я прибігаю: не дай мені осоромитися повіки”⁴⁵. “В руки Твої віддаю я духа свого”⁴⁶. “Мій Боже, на котрого я покладаюся”⁴⁷. “До Господа, похвали гідного, візвуй я, і від ворогів моїх спасуся”⁴⁸. “Слово Господнє – вогнем випробуване”⁴⁹. “Господи, Моя скеля, Моя твердиня, Мій визвольнику, притулок і спасіння”⁵⁰. “Нехай моя душа живе й хвалить Тебе”⁵¹. “Про ласки Господні співатиму повіки”⁵². “Хай дух Твій добрий мене веде по землі рівній”⁵³. “Господь – моє світло і моє спасіння: кого маю боятись”⁵⁴. “Хто ж уповає на Господа, того огортає ласка”⁵⁵. “Нехай Твоя ласка, Господи, буде над нами, бо ми надіємося на Тебе!”⁵⁶.

* * *

У псалмах знаходимо також багато люблячих окликів. “Люблю Тебе, Господи, моя сило!”⁵⁷. “Кого, крім Тебе, мав я на Небі? І коли я з Тобою, нічого на землі не хочу”⁵⁸. “Боже, Ти Бог мій! Тебе шукаю пильно. Тебе душа моя прагне, Тебе бажає тіло моє в землі сухій, спраглий і безводний”⁵⁹. “А я в моїй правді Твоє лице побачу і, проснувшись, насичусь Твоїм видом”⁶⁰. “Нехай народи Тебе прославляють, Боже”⁶¹. “Величайте Господа зі мною, вознесімо Його ім’я вкупі”⁶². “Голос мій до Бога, щоб міг мене почути”⁶³. “Бадьорим стало моє серце, Боже, бадьоре моє серце”⁶⁴. “Як лань прагне до водних потоків, так душа моя прагне до Тебе, Боже”⁶⁵. “Коли-бо прийду й побачу обличчя Боже?”⁶⁶.

* * *

А скільки ж актів подяки знаходимо в псалмах! “Чим я віддячу за всі Його добродійства для мене?”⁶⁷. “Прийдіте й погляньте на вчинки Божі: діла Його предивні над людськими синами”⁶⁸. “Якби Господь та не прийшов мені на допомогу, ще трохи, і моя душа жила б у мовчанні”⁶⁹. “Щасливий чоловік, що покладається на Тебе”⁷⁰. “І не входить у суд із Твоїм слугою, бо ніхто з живих не виправдається перед Тобою”⁷¹. “А я – черв’як, не людина; сміховище людей, презирство народу”⁷². “Блукаю, мов вівця, що заблудила; шукай слугу Твого”⁷³.

* * *

А скільки там виявів покути! “Я ненавиджу кривду й гидую нею”⁷⁴. “Потоками з очей моїх ллються сльози, бо не додержується більш закон Твій”⁷⁵. “Сльози мої стали мені щоденним хлібом удень і вночі, коли день у день Мені говорять: “Де Бог твій?””⁷⁶.

Скільки в псалмах добрих постанов! “І пильнуватиму закон Твій завжди”⁷⁷. “Повіки заповідей Твоїх я не забуду, бо ними мене оживляєш”⁷⁸. “Я поклявся і постановив пильнувати Твої присуди справедливі”⁷⁹. “Від усякої лихої стежки стримую я ноги, щоб пильнувати Твоє слово”⁸⁰. “Твій закон у мене в серці”⁸¹. “Щоб доріг Твоїх навчив я беззаконних, і грішники, щоб навернулися до Тебе”⁸².

* * *

Майже всі псалми переповнені прерізними благаннями. Скільки цих благань в одніському 50-му псалмі! **“Помилуй м’я, Боже, з милості Твоїї. – Відверни лице Твоє від гріхів моїх! – Серце чисте створи мені, о Боже! – Не відкидай мене від обличчя Твого! – Зміцни мене духом благородним!”**.

А скільки благань у 118-му псалмі! **“Навчи мене Твоїх установ! – Відкрий мої очі! – Дорогу неправди відверни від мене! – Поверни мої очі, щоб не дивилися на марноту! – Настав мене, і я велінь Твоїх навчуся! – Не дай, щоб я моєї надії стидався! – Підтримай мене, і я спасуся! – Будь запорукою слугі своєму! – Обернись до мене і змилуйся наді мною! – Дай мені розум, і я буду жити! – Кроки мої спрямовуй за Твоїм словом! – До Тебе я взиваю: “Спаси мене, я берегтиму Твої свідоцтва!”** – **“Поглянь на моє горе й визволь мене! – Нехай моя молитва прийде перед Тобою! – Твоє Я: спаси мене! Навчи мене творити Твою волю!”**⁸³.

Не хочу твердити, що потрібно доконче студіювати тлумачів Святого Письма, щоб належно зрозуміти деякі псалми. Проте слід зазначити, що подібні студії – це побожне й корисне заняття для священика. Таку пораду дає священикам Медіоланський Синод: **“Студіюйте тлумачів (екзегетів Св. Письма), щоб розум належно розумів його, а дух здобувався на побожні почуття!”**⁸⁴. Св. Велярмин подає дуже корисні пояснення.

“Отче наш”

“Отче наш” – це найкраща з усіх молитов, тому вона вища за всі інші молитви. Сам Ісус Христос навчив нас її. Ось чому Церква велить так часто проказувати її в часослові. Три перші прохання особливо гарні, бо вони становлять три акти досконалої любові: **“Нехай святиться Твоє ім’я! – Нехай прийде Твоє Царство! – Нехай діється Твоя воля як на Небі, так і на землі!”**.

У цих проханнях благаємо, щоб всі люди пізнали і полюбили Бога! **“Нехай прийде (настане) Твоє Царство!”**. Оцим проханням благаємо Бога, щоб забрав Собі наші серця і Своєю ласкою володів у них під час нашого земного життя, а славою продовжував царювати в них після смерті. **“Нехай діється Твоя воля!”**. Оцим благанням прохаємо ласки досконалого підчинення Божій волі, щоб так досконало на землі виконувати Його волю, як Святі виповняють її в Небі!

А в молитовці **“Слава Отцю...”**, що так часто повторюється, скільки актів віри, похвали, подяки та замилювання Божим щастям й досконалостями! Св. Марія Магдалина Паційська похиляла голову при кожному **“Слава Отцю”** й уявляла собі, що жертвує її за навернення переслідувачів Святої віри.

Церква бажає, щоб ми завжди вітали Божу Матір і зверталися до Неї. Скільки ласки можемо від Неї отримати, бо Вона – скарбниця і розподільниця всього Божого милосердя!

* * *

Численні священики уважають і звуть проказування часослова великим тягарем. Вони праві, бо хто неуважно та непобожно проказує свій часослов, намагаючись чимскоріше закінчити його, той, напевно, відчуває втому, бо треба з годину проказувати його. Зате проказування часослова не є ніяким тягарем, а радше духовною розрадою та задоволенням для того, хто побожно проказує його, насолоджуючись побожними почуттями і супроводжуючи серцем святі пориви й молитви, звернені до Бога. Отак почуваються добрі священики, відмовляючи часослов. Якщо ж таке проказування становить якийсь тягар, то це тягар крил, бо він піднімає і єднає людину з Богом.

¹ Пс. 49, 13.

² Orat 40.

³ Іс. 59, 21.

⁴ Mor. lib. 22.

⁵ Кор. 14,15.

⁶ Лк. 11, 10.

- 7 Apud. S. Thom.. II-II. q. 83, a. 12.
- 8 Serm de orat. Dom.
- 9 1 Кор. 14, 14.
- 10 II-II, q. 83, a. 12.
- 11 Мт. 15, 8.
- 12 Serm. 59 ad Sacerd.
- 13 Conc. Trevir., c. 6, de Hor. Can.
- 14 Св. Василиї: Sermo de orando Deo.
- 15 Малах. 2, 1-2.
- 16 Пс. 108, 6.
- 17 Statut. Carth., p. 3.
- 18 Золот.: Hom. 2 in c. 5 Is.
- 19 Сир. 18, 23.
- 20 Пс. 140, 2.
- 21 Одкр. 5, 8.
- 22 Йордан Саксонський: Vita erem., 1. 2, c. 15.
- 23 Epist. 130 ad Probam, c. 9.
- 24 II-II. q. 83, a. c.
- 25 In 4 dist. 15, a. 3.
- 26 Spes. disc., part I. c. 16.
- 27 Ibid.
- 28 II-II. q. 83. a. 3 ad 1.
- 29 Ibid. ad 2.
- 30 Ibid. ad 3.
- 31 Collat. 25, c. 7.
- 32 In Ps. 30.
- 33 II-II, q. 83, a. 12 ad 2.
- 34 Epist. 122 ad Probam, c. 10.
- 35 Instit., 1. 2. c. 11.
- 36 Tom. I, p. 54.
- 37 Пс. 30, 6.
- 38 Пс. 110, 9.
- 39 Пс. 129, 7.
- 40 Пс. 2, 2.
- 41 Пс. 21, 17.
- 42 Пс. 21, 19.
- 43 Пс. 68, 22.
- 44 Пс. 21. 28.
- 45 Пс. 30, 2.
- 46 Пс. 30, 6.
- 47 Пс. 90, 2.
- 48 Пс. 17, 4.
- 49 Пс. 17, 31.
- 50 Пс. 17, 3.
- 51 Пс. 118, 175.

- 52 Пс. 88, 2.
53 Пс. 142, 10.
54 Пс. 26, 1.
55 Пс. 31, 10.
56 Пс. 32, 22.
57 Пс. 17, 2.
58 Пс. 72, 25.
59 Пс. 62, 2.
60 Пс. 16, 15.
61 Пс. 66, 4 і 6.
62 Пс. 33, 4.
63 Пс. 76, 2.
64 Пс. 56, 8.
65 Пс. 41, 2.
66 Пс. 41, 3.
67 Пс. 115, 12.
68 Пс. 65, 6.
69 Пс. 93, 17.
70 Пс. 83, 13.
71 Пс. 142, 2.
72 Пс. 21, 7.
73 Пс. 118, 176.
74 Пс. 118, 163.
75 Пс. 118, 136.
76 Пс. 41, 4.
77 Пс. 118, 44.
78 Пс. 118, 93.
79 Пс. 118, 106.
80 Пс. 118, 101.
81 Пс. 39, 9.
82 Пс. 50, 15.
83 Пс. 118: 12, 18, 29, 37, 73, 116, 117, 122, 132, 144, 133, 146, 153,
170, 94, 173.
84 Пс. 142, 10.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДОДАТОК для єпархіальних священиків

I

ПРАВИЛО ЖИТТЯ ДЛЯ ЄПАРХІАЛЬНИХ СВЯЩЕНИКІВ

а) Духовні вправи

Кожен священик повинен вранці зробити акт подяки, любові й, водночас, пожертвувати Богові все, що під час дня вчинить або витерпить, бажаючи Господа та Пречисту Діву, аби допомогли йому уникнути гріха.

Потім він повинен відбути півгодинне розважання про вічні правди або Христові Страсті. Найкраще відбути це розважання перед Службою Божою, бо під час цієї Жертви відновлюються ці Страсті на престолі. Відправляючи Божественну Літургію, священик жертвує Богові той сам принос, що Христос пожертвував на Хресті.

Прочитавши основні думки розважання, слід зробити акт жалю і любові. Часто треба молитися Богові, щоб допоміг витримувати в ласці та подав дар Божої любові. Не слід пропускати розважання, хоча б не знати, яка нудьга та мука докучала йому, бо, опускаючи його, священик наразиться на небезпеку втрати Бога через смертельний гріх.

Розважання буде добрим і корисним, навіть коли священик не чинитиме нічого іншого під час нього, тільки взиватиме: **“Мій Боже, допоможи мені! Ісусе, помилуй мене!”**. Під час розважання слід замкнутися в кімнаті, старатись без розсіяння уважно його робити й більше з нього користати. Отож, священик повинен мати окрему кімнату для духовних вправ, якщо це можливо. Якщо ж це неможливо, то краще відбувати розважання в церкві, бо там менше клопотів, аніж удома, де інші ходять та розмовляють.

Проказавши Часи, слід відправляти Божественну Літургію. Ліпше відправляти Службу Божу перед тим, як взятися до інших занять і справ, бо тоді будемо більше зосереджені. Перед самою Службою Божою треба трохи приготуватися, навіть як хтось уже й відбув ранішнє розважання. Слід оживити віру в те, що йде чинити, роблячи хоча б три акти: акт любові, жалю за гріхи і бажання злучитися з Ісусом Христом. Після Служби Божої священик не повинен пропускати годинного або, принаймні, півгодинного благодарення, розбуджуючи в собі акти любові і жертви. Водночас треба багато молитися під час благодарення, бо час по Службі Божій – це найкраща нагода здобути скарби ласк. Якщо ж відчуває в собі духовну посуху й брак потіх, то нехай читає повільно якусь духовну книжечку – молитовник, що містить побожні молитви до Ісуса Христа.

* * *

Священик, звичайно, буває сповідником. Під час урочистих свят, коли багато народу приступає до сповіді, то можна скоротити благодарення, щоб вислухати сповіді каянників. Проте це буває рідко. У звичайні дні нема багато людей до сповіді після Служби Божої, тому не слід залишати благодарення. Ліпше перед Службою Божою висповідати тих, що рідко приступають до таїнства Покаяння, бо вони будуть нетерпеливитися, якщо муситимуть чекати, поки священик закінчить Службу Божу. Може й вони взагалі не підуть до сповіді, як мине нагода!

Зазначимо, що не конечно слідувати за визначеним тут порядком, але потрібно щодня виконувати ці вправи. Сам порядок вправ – це другорядна справа. Є важливішим, щоб ці духовні

вправи взагалі були виконані. Отак відбувши розважання та проказавши Часи, можна якийсь час студіювати, поки священик відправить Службу Божу.

Священниче життя вимагає порядку, щоб усе належно було заплановано і приготовано, щоб ціле життя мало зразковий лад. Нехай священик не наслідує тих, що не мають жодного ладу ані порядку в житті та своїх справах. Безладне життя – символ пекла. Св. Йов каже, що таке життя веде в **“країну нужди, де нема порядку та вічний жаж”**¹.

Студії священика повинні включати моральне богослов'я, щоб міг бути добрим сповідником. Треба теж учитися укладати добрі проповіді. Можна теж студіювати інші науки, корисні для власної освіти або добра душ, для яких працюємо.

б) Пожива і відпочинок

Обід священика повинен бути скромний, бо так годиться духовній особі. Не слід наслідувати ненажерливих людей, які шукають надзвичайні страви. Якщо ж їжа зварена не по-їхньому, то вони нарікають і непокоять інших. Св. Пилип Нерійський казав: **“Не стане святим той, хто непомірковано догоджає своєму горлові”**. Священик мусить бути поміркований в їжі і ще більше в уживанні алкогольних напитків, бо їх зловживання шкодить духові і загрожує чистоті. Священик повинен постити, тобто стримуватися від м'ясних страв у честь Пресвятої Богородиці кожної середи, коли вже не хоче задовольнятися самим хлібом і водою. Було б добре, якщо б у середу та п'ятницю задовольнявся тільки одною стравою, а під час дев'ятниці перед Марійськими святами чогось зрікався під час обіду чи вечері.

в) Пообідні духовні вправи

Якщо священик відпочиває після обіду, то після відпочинку повинен проказати **Вечірню та Повечір'я** і відбути бодай півгодинне **духовне читання**. Під час цього слід користуватися книжками поважних авторів або **“Життям Святих”**. Є книжки, в яких тільки теоретично пишуть про християнські чесноти, а життя Святих практично показують, як треба вправлятися в них, тому сильніше спонукують читача практикувати їх. Ось чому св. Пилип Нерійський сильно заохочував своїх каянників читати життя Святих. Багато Святих через такі читання вирішили вповні віддатися службі Богові.

Треба так само не забувати про **відвідини Святих Тайн**. Багато мирян щоденно відвідує святі Тайни, незважаючи на різні справи та невігоди, але, на жаль, дуже мало єпархіальних священиків чинять так. Це значить, що ці недбалі священики дуже погано відплачують Ісусові Христові за перелічені добродійства, бо слабо люблять Його. Хто сильно любить свого приятеля, той якнайчастіше бажає відвідувати його.

Відвідини Пресвятих Тайн не повинні зводитися до неухважного проказування одного **“Отче наш”**. Вони вимагають, щоб присвятити бодай трохи часу побожним почуванням і при цьому благодати потрібних ласк, особливо ласки остаточної витривалості в Божій любові і благодаті.

Ох, Боже, хто частіше та довше повинен перебувати з Ісусом Христом, як не священик, що кожного дня спроваджує Його з Неба, бере в свої руки, споживає Його Пресвяте Тіло, п'є Його Пресвяту Кров і ставить Євхаристійного Спасителя до Кивота, аби всі могли відвідувати Його, коли тільки захочуть?!

Відвідуючи Пресвяті Тайни, не слід забувати і про Пресвяту Богородицю. Ось чому треба відвідувати якусь Її ікону, перед якою можна побожно молитися.

Після цих духовних вправ можна присвятити трохи часу відпочинку, от хоча б якійсь прогулянці. Слід при цьому уважати, щоб цей відпочинок не позбавляв нас зосередження, набутого під час духовних вправ.

Потім слідують **Полуношниця, Утренья і студії**. Згодом слід проказати **вервицю**, роздумуючи про Тайнства. Вервицю слід закінчувати молитвою **“Радуйся, Царице!”**.

Після вервиці слідує вечеря, що повинна бути скромніша, ніж обід. Переїдання обтяжує шлунок і викликає втому голови, тому важко буде наступного дня належно відбувати духовні справи: робити розважання, правити Службу Божу чи слухати сповіді. Добровільно розсіяні духовні справи сильно втрачають свою вартість.

Перед нічним спочинком треба зробити **іспит сумління**, акт жалю й інші побожні акти. Слід так само проказати три **“Богородице Діво”** в честь Божої Матері й інших святих покровителів. Опісля настає нічний відпочинок.

* * *

Ось такі щоденні побожні справи доброго священика. Крім цього, добрий священик повинен хоча б раз на тиждень піти до сповіді. Кожен священик повинен мати власного духовного провідника. Слід слухати його як у духовних, так і дочасних справах, якщо останні можуть допомагати чи шкодити духовному життю. Щомісяця треба присвятити один день на реколекції. Під час реколекцій слід залишити дочасні та навіть духовні справи, що торкаються інших, аби відвідати якийсь монастир чи самотній дім, де можна буде займатися тільки власною душею. Цілий день реколекцій слід провести у розважанні, духовному читанні, відвідуванні Пресвятих Тайн й у вихованні інших побожних вправ. Ох, скільки сили душа може зачерпнути з добре відбутих реколекцій, щоб сильніше злучитися з Богом і краще жити!

Під час спокус, особливо нечистих, слід відновлювати постанову швидше померти, ніж образити Бога. Тоді треба негайно благати помочі в Ісуса та Пречистої Диви Марії і повторювати їхні святі імена, поки спокуса не покине нас.

Священик повинен скромно вбиратися, уникати непотрібні відвідини мирян, непристойних забав і безкорисного спілкування з людьми, особливо з жінками.

Заувага: За життя св. Альфонса було багато священиків, які не займалися душпастирською працею, але жили з власною родиною. Подані вище вказівки головним чином були адресовані згаданим священикам.

У наш час світські священики, звичайно, займаються душпастирською працею. Вони повинні гармонійно поєднувати душпастирську працю з працею над удосконаленням власної душі, бо яка користь священикові з того, що запровадить інших до спасіння, а сам не піде до Неба? Св. Павло писав до коринтійських християн: “Поневолюю і умертвляю своє тіло, щоб, проповідуючи іншим, я сам, бува, не став непридатним”².

Життя священика-душпастиря так повинно бути влаштоване, щоб був час для власної душі та для душ повірених йому парафіян. Отож, слід так планувати час і працю, щоб мати можливість виконувати духовні справи і трудитися для душ. - *Перекладач.*

II ПРАВИЛА ДЛЯ СВЯЩЕНИКА, ЩО ПРАГНЕ ДОСКОНАЛОСТІ

а) Ненависть до гріха

Священик, що справді прагне досконалості та бажає стати святим, мусить уникати гріхів, навіть щоденних. Щоправда, після упадку Адама ніхто з його нащадків, за винятком Ісуса Христа і Його Пресвятої Матері, неспроможний уникнути всіх простительних, недобровільних провин. Проте людина може, з Божою помічю, уникати добровільних провин. Так поступали святі Божі угодники. Треба дати себе радше порубати, ніж свідомо сказати неправду або допустити якийсь інший малий гріх, бо інакше неможливо наблизитися до досконалості.

Таким має бути рішення священика. Не слід, проте, турбуватися і непокоїтися, якщо допустимо якусь малу добровільну чи недобровільну провину. Неспокій не походить від Бога, бо

це дим, що пробивається з країни неспокою, тобто з пекла. Св. Людвик Конзага твердить, що диявол має що ловити в каламутній воді.

Ось хтось занепокоївся, бо допустився провини. Цей неспокій – це так само похибка. Хіба розумно непокоїтися за те, що хтось занепокоївся, тобто розсердився? Занепокоєна людина не може робити щось добре. Навпаки, потурбована людина допустить інші похибки, бо буде нетерпеливитися тощо. Після похибки треба впокоритися й негайно звернутися до Бога, зробити акт любові чи жалю, постановити виправитися і з довір'ям благати в Бога помочі, взиваючи покірно: **“Ось до чого я здібний. Господи! Я ще гірше можу поступити, якщо не чуватимеш наді мною. Мій Небесний Отче, люблю Тебе, тому каюся, що вчинив Тобі прикрість. Допоможи мені виправитися!”**.

Після цього розкаяння треба заспокоїтися і так поступати, ніби ми зовсім не прогрішилися. Якщо ж священник знову прогрішиться того самого дня, то й тоді повинен так поступати, як поступив, коли вперше провинився.

Так завжди слід поступати. Після кожного упадку треба впокоритися перед Богом і негайно піднятися з упадку, бо не вільно залишатися на землі після цього. Стурбованість після упадку – це не результат покори, а гордості. Душа обурюється, бо стидається брудною з'являтися перед Богом.

Не слід так само турбуватися звичайними похибками. Навпаки, треба негайно упокорюватися, признаючи, що ми здібні до всяких провин. Треба непокоїтися, як зробимо акт любові до Бога.

Отак похибка наблизить, замість віддалити нас від Бога. Таке значення має вислів св. Павла: **“Ми знаємо, що тим, які люблять Бога, – покликаним за його настановою, усе співдіє на добро”³**. А глосарій додає: **“Сюди треба зачислити навіть гріхи!”**.

б) Бажання рости в досконалості

Священик, що щиро змагає до досконалості, мусить бажати збільшувати в собі Божу любов. Повертаємося назад, коли не поступаємо вперед у досконалості, а досконалість – це любов. **“Не йти вперед – означає шарпатися!”** – каже св. Августин. Течія розриває того, хто пливе проти неї, але не старається втриматися. Це ж очікує нас, бо ми так само маємо йти проти течії лихих чуттєвих пожадлиостей.

Тут дуже корисні святі бажання, бо вони полегшують працю і допомагають нам ступати вперед. Наші бажання мусять бути рішучі й успішні, бо, інакше, залишаться пустими мріями. Дехто каже: **“Я став би ченцем, якщо б не мав братів або внуків! Я чинив би покуту, якщо б був здоровий!”**, а тим часом зовсім не ступає вперед по Божій дорозі. Такі мрійники роблять завжди ті самі похибки, прив'язання та жалі. Одне слово, справи їхніх душ постійно погіршуються.

Отож треба завжди бажати зростати в Божій любові і при цьому чинити все, що можемо. Не вільно надто довіряти собі самому, а радше покладатися на Бога, бо Він опускає тих, хто нерозумно й одчайдушно довіряють самим собі.

в) Набожність до Христових Страстей

Священик повинен плекати в своїй душі особливу набожність до Христових Страстей і Пресвятої Євхаристії, щоб зростати в досконалості. Хто часто і поважно думає про ці дві тайни святої віри, той мусить полюбити Ісуса Христа, бо св. Павло каже: **“Любов до Христа спонукує нас!”⁴**. Хто думає про Христову любов, той, бува, ніби змушений любити Спасителя.

Ось що св. Бонавентура каже про Христові Страсті: **“Це рани, що ранять і розігрівають льодові серця”**. Христові рани ранять так серця людей, що розбуджують у них Божу любов, коли вона там остигла. Ось чому треба щодня бодай півгодини побожно роздумувати про Христові Страсті.

Під час дня слід часто відновлювати акти любові до Ісуса Христа, відколи вранці пробудимося і аж поки не підемо ввечері спати. Слід увечері засинати з актом любові до Бога на

устах. Свята Тереза твердила, що акти любові – це духовне вугілля, яке підтримує в серці вогонь Божої любові. Богові дуже приємно, як пожертвуємо Йому все, що чинимо. Св. Тереза щоденно п'ять-десять разів відновлювала це самопожертвування.

г) Добрий намір

Священик повинен усе чинити для Божої слави. Ось чому треба відновлювати добрий намір. Духовні Вчителі називають добрий намір духовною алхімією, що перетворює на золото всяке діло, от хоча б такі діла, як відпочинок, споживання їжі і забави. Якщо треба це чинити з байдужими ділами, то ще більше слід для Божої слави, а не для користюлюбності чи пустої слави виконувати духовні вправи, бо інакше все буде втрачене, а замість нагороди священик отримає кару. Ось тому треба коритися духовному провідникові, щоб бути впевненим, що для Божої слави виконуємо свої діла.

г) Любов до зосередження

Священик повинен насолоджуватися самотою та мовчанням. Важко уникнути гріха тому, хто забагато розмовляє з людьми, хоча б який був обережний. Святий Дух каже: **“В багатомовності гріха не бракуватиме”⁵**. Саме тому пророк Ісаї зазначає: **“У тиші та в довір'ї – ваша сила”⁶**. Ваше протистояння спокусам лежить у довір'ї до Бога та у віддаленні від сотворінь. Мало розмовляє з Богом той, хто багато балакає з людьми. Зате Бог інтимно розмовляє та пристає з душами насамоті. **“Подиву гідна самотносте, – казав св. Єронім, – в якій Бог по-дружньому розмовляє зі Своїми вибранцями!”**. Уже давно Сам Бог заявив, що насамоті Він промовляє до нашого серця: **“В навершенні й спокої ви спасетесь”⁷**.

Саме тому залюблені в Бога душі завжди шукають самотності. Святі Божі угодники тікали в пустелю та печери, щоб там, далеко від світського гамору бути з одним Богом. Ось чому св. Бернард казав: **“Мовчанка та відсутність гамору змушують людину думати про небесні речі”**. Мовчанка та самота ніби змушують людину думати про Бога. Проте слід зазначити, що не сама мовчанка є чеснотою, але мовчанка у відповідний час й у відповідному місці.

Святий священик має мовчати або балакати, як виникає потреба. Він повинен вести мову про Бога або про справи, що торкаються Божої слави чи добра душ. Інколи розмова про Бога в товаристві або з приятелем буває корисніша, ніж проповідь. Отож, добрий священик повинен закінчувати всі розмови, навіть розмови про світські речі, якоюсь настановою про вічні правди або Божу любов. Якщо когось любимо, то бажаємо розмовляти про нього.

д) Підчинення Божій волі

Божя любов, головним чином, полягає в злуці з Божою волею. Хто любить Бога, той кориться Його волі, особливо тоді, коли справи прикрі для нашого самолюбства, от хоча б у хворобі, вбогості, зневагах, переслідуванні і духовних посухах. Нам слід бути переконаними, що добре все те, що походить від Бога, бо Він це посилає нам для нашого добра. Ніхто ж краще не любить нас, ніж Бог.

Якщо бажаємо бути святими, то треба завжди в усіх обставинах отак промовляти: **“Нехай благословляється ім'я Господа! Господи, що бажаєш, щоб я чинив? Сталося так, як подобалося Господеві. Нехай так буде, Отче, бо так Тобі подобається”**. Наслідуймо Святих, які були завжди спокійні як у щасті, так і у нещасті, повторюючи: **“Спатиму спокійно і відпочину”**. Душа, злучена з Богом, завжди однаково почувається, стверджував кард. Петруччі. Святий Дух каже: **“Праведному ніякої біди не буде, а злі нещастям повняться”⁸**. Священик, що любить Бога, не повинен піддаватися пригнобленню. Один тільки гріх повинен засмучувати його, але й навіть жаль за гріхи має бути спокійний, а не турбувати душі.

е) Бажання перебувати у Небі

Священик, що сердечно любить Бога, повинен часто бажати перебувати у Небі і, тим самим, тужити за смертю, щоб дістатися до раю, де повік, не лякаючись затрат, усіма силами буде любити Пресвяту Трійцю і Ісуса Христа. Отож, слід беззастережно усе віддавати Богові. Тому треба викидати з серця все, що не від Бога і не служить Його славі.

є) Довір'я і набожність до Пресвятої Богородиці

Ревний священик повинен виробити в собі сильне довір'я та виплекати правдиву набожність до Пречистої Діви. Усі Святі намагалися плекати в душі синівські почуття до Божої Матері. Священик щоденно повинен читати якусь книжку про велич Пресвятої Богородиці, щоб плекати в собі сильну надію на Її могутнє заступництво. Нехай в середу постить і під час дев'ятиниць Марійських свят утримується від якоїсь улюбленої страви. Нехай раз або й частіше щоденно відвідує Її ікону Нехай розмовляє з іншими про довір'я до Її заступництва й опіки. Нехай кожної середи, якщо має нагоду, проповідує народові про набожність до Пречистої Діви, щоб люди почитали Її. Коли ж проповідує на якусь іншу тему, то нехай бодай закінчить свою проповідь згадкою про Пресвяту Богородицю і поручить народові набожність до Неї.

Хто сильно шанує Божу Матір, той сильніше любитиме Бога, бо Вона провадить до Нього тих, що люблять Її. Св. Бонавентура твердить: **“Пречиста Діва горить любов'ю до Бога, тому запалює нею своїх почитателів і вподібнює їх до Себе”**.

ж) Вправлення в покорі

Нехай священик намагається бути покірним у своєму серці. Є багато людей, що поверхово (на устах) покірні, але не мають покорі в душі. Щоправда, вони часом твердять, що з усіх найгірші, що заслуговують на пекло, а потім бажать відзначення, пошани і похвал. Вони самі себе хвалять, якщо інші цього не роблять. Ганяються за почесними і не можуть стерпіти погірдливого слова.

Не так поступають ті, що дійсно (серцем) покірні. Вони не балакають про свої здібності, шляхетність, багатства і все інше, щоб почути похвалу. Отже, нехай священик любить покірні обов'язки і заняття. Нехай спокійно приймає, ба й нехай радується ними, пригадуючи собі, що вони уподібнюють його до Ісуса Христа, життя якого було насичене зневагами.

Священик повинен мовчати, як його зневажатимуть, хоча його гордість обурюватиметься проти цього. Не може тоді діяти, навіть якщо є настоятелем, і має обов'язок напівнути того, що поневіряє ним. Треба мовчати, поки душа стурбована, тобто поки не заспокоїться. Інакше дим стурбованості обмане його. Думатиме, що слухні його слова або діла, а, тим часом, вони не вільні від похибок і безладдя.

Підвладний легко зауважить вибух пристрасті в розгніваному зауваженні, яке буде мало або й зовсім безкорисне. Подібно й настоятель не повинен робити зауваження підвладному, як бачить, що він стурбований. Слід почекати, поки заспокоїться, інакше засліплений гнівом підвладний ще більше обуриться, замість сприйняти правильне зауваження.

Священик повинен, по можливості, всім допомагати. Він має відплачувати добром за зло або бодай поручати Богові того, хто вчинив йому якесь зло. Отак Святі мстили своїм ворогам.

з) Любов до умиротворення

Священик повинен любити зовнішнє і внутрішнє умиротворення. Таке значення мають Спасителеві слова: **“Нехай зречеться себе самого!”⁹**.

Внутрішнє умиртвлення абсолютно кінечне, щоб досягти досконалості. Воно велить стримуватися від усього, що задовольняє наше самолюбство, як-от пусу цікавість, честолубність або власну невладнану волю.

Треба так само любити зовнішні умиртвлення, наприклад піст, дисципліну тощо. Святі умиртвляли своє тіло стільки, скільки послух дозволяв їм на це.

Якщо ж хтось через хворобу не може виконувати зовнішні умиртвлення, то нехай хоча приймає спокійно болі та невігоди, які хвороба спричиняє йому. Нехай терпеливо і спокійно несе свій хрест болю, не говорить про нього без потреби та не скаржиться на недбалість лікаря або обслуги.

и) Постійна молитва

Ревний священник завжди молиться і поручає себе Богові. Всі наші добрі постанови й обіцянки зазнають поразки, якщо не будемо молитися, бо забракне Божої помочі, щоб здійснити ці постанови. Пророк Ісаї казав про себе: **“Наче ластівка чи журавель скиглю я”**¹⁰. Треба вміти завжди молитися і звертатися до Бога: **“Господи, допоможи мені! Господи, змилосердися наді мною! Господи, помилуй мене!”**.

Отак поступали всі Святі, й тому стали святими. Найперше треба благоді Божої любові в Ісуса Христа. Св. Франциск Салезій твердив, що любов до Ісуса Христа включає в себе всі інші Божі дари. Хто дійсно любить Бога, той не буде чинити Йому прикрощів. Навпаки, він усіма силами буде силкуватися подобатися Йому.

Так само благаймо ласки в Бога сильно довіряти Христовим Страстям і заступництву Пречистої Діви Марії. Не забуваймо поручати Богові терплячі душі в чистилищі і молимося за навернення грішників, бо така молитва дуже подобається Богові.

¹ Йов 10, 22.

² 1 Кор. 9, 27.

³ Рим. 8, 28.

⁴ 2 Кор. 5, 14.

⁵ Прип. 10, 19.

⁶ Іс. 30, 15.

⁷ Прип. 12, 24,

⁸ Прип. 12, 21.

⁹ Мт. 16, 24.

¹⁰ Іс. 38, 14.

III ДУХОВНІ ЗАСАДИ СВЯЩЕНИКА

Нехай усе пропадає, аби тільки не втратити Бога. Коли мусимо вибрати між Богом і людьми, то слід завжди вибрати Бога.

Потрібно лякатися тільки одного гріха і жаліти, що вчинили його.

Краще вмерти, ніж добровільно допустити хоча б один простимий гріх.

Усе закінчується, за винятком Бога та вічності.

Світ – це сцена, що швидко змінюється.

Кожна добре використана хвилина – скарб для Неба.

Добре все те, що подобається Богові.

Вибирай завжди те, що бажав би вибрати в хвилині смерті.
Так старайся жити, наче на світі був тільки ти один і Бог.
Один тільки Бог може вповні задовольнити наше серце.
Нема дійсно тривалого добра поза Богом.
Нема в світі більшого зла, ніж гріх.
Не слід нічого чинити, щоб задовольняти свою невіддану волю.
Хто сильніше вмертвляється під час земного життя, той буде більше розкошувати у вічності.
Для любителів Бога гіркі речі бувають солодкими і солодкі гіркими.
Хто бажає того, чого Бог хоче, той має все, чого бажає, бо не бажає нічого, чого б Бог не бажав для нього. Божа воля може осолодити всяку гіркість у житті людини. Під час хвороб можна легко пізнати, який дух має людина. Нічого не потребує, хто не бажає нічого скороминущого. Не лякайся чинити добрі постанови, якщо не бажаєш відступати від духовного життя.
Не покора, а гордість є джерелом стурбованості за власні похибки. Ми такі, які є в Божих очах.
Хто дійсно любить Бога, той бажає сильніше любити, ніж знати Його.
Хто бажає стати святим, той мусить прогнати з серця все, що не звернене до Бога.
Не зможе ніколи вповні належати Богові той, хто насолоджується тим, чого Бог не любить.
Біль, убогість і погорда були земними товаришами Ісуса Христа.
Хоча б яким добрим видавався неспокій, все-таки він походить не від Бога.
Покірنا душа не вважає себе гідною якихось почесей, бо тужить за погордою.
Спокійно терпить усяку муку той, хто думає про те, що заслужив собі на пекло.
Забудь про себе ради Бога, і Бог думатиме про тебе.
Люби самопогорду ради Бога, і знайдеш Бога.
Хто задовольняється пересічністю, той наражається на упадок.
Бог мало цінить того, хто шукає самопошани.
Святі завжди розмовляли про Бога. Вони говорили погане про себе, а добре про інших.
Надмірно і без потреби цікаві люди завжди неухважні.
Горе тому, хто більше любить здоров'я, ніж святість життя.
Диявол – товариш і приятель бездіяльних (лініюхів).
Диявол використовує честолюбного священика, немов кульку до гри.
Хто бажає мати спокій у душі, той мусить умертвляти свої пристрасті.
Блаженний Йосип Каласантій твердив, що Божий слуга мало балакає, а багато працює і готовий усе спокійно терпіти.
Святі намагаються бути святими, а не виглядати такими.
Хто сильно не любить розважання, той не дійде до високої досконалості.
Священик найперше мусить стати водозбором, щоб могли бути водопроводом.
Будь-яка неконтрольована прив'язаність до сотворінь не дозволяє священикові вповні віддатися Богові.
Священик не повинен нічим іншим журитися, хіба Ісусом Христом і Його справами.
Гордість часто криється в блискучих людських ділах.
Повне самопожертвування Богові – це прегарне приготування до святого Причастя.
Опускай очі, як проходиш поміж людьми, пригадуючи собі, що ти – священик, а не маляр.

СЛАВА ПРЕСВЯТІЙ ТРИЙЦІ!